

KÖZÉLETI KÖZELHARCOK

50 interjú a frontvonalban

X 144704

KÖZÉLETI KÖZELHARCOK

50 interjú a frontvonalban

A 168 Óra válogatott beszélgetései
2010–2011

Scolar

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000930441

X 144704

- Telegráf Kiadó Kft., 2011
- Scholar Kiadó, 2011

Szerkesztette: Karácsony Ágnes

Képek forrása: 168 Óra, MTI, Europress

Minden jog fenntartva. A mű egyetlen részlete sem használható fel és nem sokszorosítható a jogtulajdonosok előzetes írásbeli engedélye nélkül.

TARTALOM

10

ELŐSZÓ *(Mester Ákos)*

12

A GIGAHATALOM SZÍNRE LÉP

14

A CENTRÁLIS ERŐTÉR

HALMAI GÁBOR: Elindult a gőzhenger *(Barát József)*

20

PÁRTÁLLAMI MÓDSZEREK

POLYÁK GÁBOR: A média politikai lenyúlása zajlik *(Sándor Zsuzsanna)*

26

FÉKTELENSÉG

BAUER TAMÁS: Veszélyben a demokrácia *(Karácsony Ágnes)*

32

ÁRULÁSOK KORA

SPIRÓ GYÖRGY: Nekem pedig védekeznem kell *(Sándor Zsuzsanna)*

38

A MINDENHATÓ HATALOM

IVÁNYI GÁBOR: Színlelt a Fidesz vallási túlbuzgósága *(Sándor Zsuzsanna)*

44

ÁLLÍTSUK MEG!

UNGVÁRY RUDOLF: A megoldás kulcsa a jobboldalnál van *(Barát József)*

50

MAGÁNVÁGYAK, KÖZFÉLELMEK

GOMBÁR CSABA: A hatalmi arrogancia visszaüt *(Barát József)*

56

TILTÁSOK ÉS TÜNTETÉSEK

ZÁVADA PÁL: A kormányzat hetyke és hepciáskodó (Sztankay Ádám)

64

AZ ORBÁNI URALOM TERMÉSZETE

KÉRI LÁSZLÓ: Mindenkit megsértettek, megaláztak (Buják Attila)

70

LEJÁR A KEGYELMI IDŐ

LENGYEL LÁSZLÓ: A lelkesedés már elfogyott, közöny van (Krug Emília)

76

MIT VÁR 2011-TŐL?

KENDE PÉTER: Semmi jót (Barát József)

82

EURÓPAI ÉRTELMISSÉGIEK PETÍCIÓJA

ADAM MICHNIK: Nagy a baj Magyarországon (Barát József)

86

ÜZENET ERDÉLYBŐL

Cs. GYIMESI ÉVA: Nincs szükségünk szellemi fennhatóságra (Sándor Zsuzsanna)

92

TILTAKOZÓ MŰVÉSZEK

FISCHER ÁDÁM: Mi egész Európának üzeni akartunk (Herskovits Eszter)

96

MEGVÁDOLT FILOZÓFUSOK

RADNÓTI SÁNDOR: Ezt a hecckampányt tanítani fogják (Karácsony Ágnes)

102

SZEREPVÁLLALÁS

KULKA JÁNOS: Ne hagyjuk! (Sztankay Ádám)

108

A CSALÓDOTT TÖMEG

SZELÉNYI IVÁN: Több bátorságra van szükség (Sándor Zsuzsanna)

114

VÁLSÁG UTÁN HOMÁLY

OBLATH GÁBOR: Ez nem az én világom (Buják Attila)

120

AZ ÉRTELMISSÉG MEGFÉLEMLÍTÉSE

LUDASSY MÁRIA: A zsarnokot a személyes hiúsága vezeti (Sándor Zsuzsanna)

126

ÚJ TÁRSADALMI KIEGYEZÉST!

KOPP MÁRIA: A jobboldalnak is nyitottabbá kellene válnia (Sándor Zsuzsanna)

132

TUDOMÁNY, PRESZTÍZS, POLITIKA

PÁLINKÁS JÓZSEF: Senki ne ítélkezzen előre! (Sándor Zsuzsanna)

138

KAPKODÁS, KÁOSZ

CSABA LÁSZLÓ: A „forradalmi lobogás” felülírja a tényeket (Buják Attila)

144

GODOT MEGINT NEM JÖN

BÉKESI LÁSZLÓ: Ez az irány többszörös zsákutca (Barát József)

150

FOROG A KÖPÖNYEG

HELLER ÁGNES: Mindenki félhet itt (Sztankay Ádám)

156

LEHET-E PÁRBESZÉD?

HORÁNYI ÖZSÉB: Kiegyezni fáradtságosabb, mint bűnbakokat találni (Sándor Zsuzsanna)

162

A VÁLASZTÓVONAL

MAJTÉNYI LÁSZLÓ: Ha lebontják a '89-es alkotmányt... (Lampé Ágnes)

168

ELTÉKOZOLT SZABADSÁGUNK

PAUL LENDVAI: Ez semmi jóra nem vezethet (Karácsony Ágnes)

174

KI VÉDI MEG A RETTEGŐKET?

KÁLLAI ERNŐ: Példátlan, ami történt (Sándor Zsuzsanna)

180

SZÍNHÁZI JÁTSZMÁK

VIDNYÁNSZKY ATTILA: Beszéljünk nyíltan! (Sztankay Ádám)

188

TRAGIKUS BOHÓZATOK

MOHÁCSI JÁNOS: A rendező nem igehirdető (Sándor Zsuzsanna)

194

A HATALOM ZSARNOKI ÜZEMMÓDJA

SZILÁGYI ÁKOS: Ehhez szabad ember nem statisztálhat (Barát József)

200

A KÖZTÁRSASÁG VÁLSÁGA

KIS JÁNOS: A jogállam ügye – nemzeti ügy (Buják Attila)

208

MINDEN AZON MÚLIK...

DEBRECZENI JÓZSEF: Még csak az elején vagyunk (Barát József)

214

TÚL MINDEN HATÁRON

HUNČÍK PÉTER: A Fidesz alattvalónak tekint minket (Sándor Zsuzsanna)

220

MEGTÖRNI A GYÁVA CSENDET

PÉTER VLADIMIR: Feszített a tehetetlenség (Sándor Zsuzsanna)

226

NEMZETI CIRKUSZ

CSÁKI JUDIT: Aki a saját fejét használja, azt meghurcolhatják (Karácsony Ágnes)

232

KÖZÉLETBESZÉD

PARTI NAGY LAJOS: Nem szabad elgyávulni! (Karácsony Ágnes)

238

NINCS JOBB- ÉS BALOLDALI SZÍNHÁZ

CSEKE PÉTER: A tehetség nem ismer pártállást (Sztankay Ádám)

244

SZAKRÁLIS NACIONALIZMUS

BRTÓ LÁSZLÓ: Ijesztő belegondolni, mi jöhet (Sándor Zsuzsanna)

250

SZEGÉNY, BETEG EGÉSZSÉGÜGY

PUSZTAI ERZSÉBET: Ebből csak baj lehet (Barát József)

256

ÖNKÉNY

RÓNA PÉTER: Ha egy kurzus „örökre” tervez (Sándor Zsuzsanna)

262

POLITIKAI JÁTÉK A KASTÉLYBAN

CZOMA LÁSZLÓ: Szakmai érvek nem számítanak (Jolsvai András)

268

TISZTOGATÁS A KÖZMÉDIÁBAN

VÁSÁRHELYI MÁRIA: Nem lehet mindenkit elhallgattatni! (Sándor Zsuzsanna)

274

SZUTYOK ÉS TÁRSAI

PINTÉR BÉLA: Gyűlölet gyűlöletet gerjeszt (Sztankay Ádám)

280

A HATALOM ÚJ ADATVÉDELME

JÓRI ANDRÁS: Ez a korrupció melegágya (Pungor András)

286

A KIVÁLASZTOTTAK

FAZEKAS CSABA: A politika beavatkozhat az egyházak életébe (Lampé Ágnes)

292

KÖZVESZÉLYES HATALOM

ÖRKÉNY ANTAL: Magyarország csapdába került (Sándor Zsuzsanna)

298

NEMZETI LÓZUNGOK SZÓTÁRA

KÁLMÁN LÁSZLÓ: A Fidesznek a fellengzősség a „stratégiája” (Sándor Zsuzsanna)

304

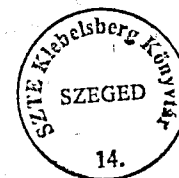
RAVASZ DIKTATÚRA ÉPÜL

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS: Itt az ideje a nyílt beszédnek! (Sándor Zsuzsanna)

310

A FEHÉR HÁZ ÜZENETE

CHARLES GATI: Akinek van rá füle, meghallja Budapesten is (Barát József)

ELŐSZÓ

Ez a második interjúkötete a 168 Órának. Az elsőt – 1998 tavaszán jelent meg – azoknak ajánlottuk, „akiket nemcsak az érdekel, hogy mi történik itt és most, hanem az is: mi fog történni velünk ezután”.

Már tudjuk: sok minden történt velünk, körülöttünk, amire egyáltalán nem gondoltunk tizenhárom évvel ezelőtt. Túl vagyunk jó néhány elképesztő politikai fordulaton, és a zaklatott ország egyre inkább szenved a világválságot, egyidejűleg a saját baljóslatú válságaival. Szennved az ország a tébolyig fokozódó társadalmi megosztottságot, az eszmék és nézetek frontális ütközését, meg azokat a közéleti közelharcokat, amelyekből már nem lehet elegánsan kimaradni, mert túl nagy a tét: demokrácia lesz itt, vagy csak látszatdemokrácia.

Mondhatnánk, most igazán cinkos, aki néma. De persze azt is tudjuk, hány fortélyos eszköze van az elnémításnak; jogszerrű, törvényes trükk valamennyi, „nem kell félneket, jó lesz”; értjük egymást, ugyebár. Hallgatni, elhallgatni és „belátni” egzisztenciális önvédelemnek, élet- és családvédelmi programnak tekinthető már a mai Magyarországon. Ennek következtében minden elgyávulás viszonylagos, és senki nem tehet szemrehányást a „kedves hallgatóknak”. Azoknak tudniillik, akik barátságosan elhárítják a hivatásos kérdezőt,

akik az interjú kínálta lehetőséggel nem kívánnak élni – megélni akarnak, félni nem szeretnének.

Ebben a helyzetben minden nyílt beszéd, őszinte szó megtöri az intézményes megfélemlítés kísérletét. Csakúgy, mint minden kendőzetlen vélemény és minden bátor kérdés. Általában: minden szabad eszmecsere, amely nem törődik a közéleti káoszban fölerősödő fenyegetésekkel és kockázatokkal. Ha tehát egyszer majd egy kevésbé hevült és nyugtalan Magyarország szellemtörténetének „régészei” feltárják a második Orbán-korszakot, akár ezt a könyvet is előáshatják valahonnan. Főleg ha arra kíváncsiak, hogyan kezdődött. Ők azt is tudni fogják már, meddig tartott, és mi lett a vége. Merthogy vége lesz – az kétségtelen.

Ám ez a könyv nem a bizonytalan sejtések gyűjteménye, inkább annak dokumentálása, hogy az értelmiség meghatározott része 2011-ben kész volt a párbeszédre, a szóértésre, ha kellett, a szóváltásra, de akár a nyílt szembeszegülésre is. Meglehet, lesz majd köztük, aki utóbb elcsendesedik, vagy aki kedvetlenül félreáll, de java részük szerintem – éppen úgy, mint a hetilap, amelyben ez az 50 interjú megjelent – nem fog kapitulálni.

Mester Ákos főszerkesztő – 168 Óra

A GIGAHATALOM SZÍNRE LÉP

A Fidesz-KNDP közössé gyúrt politikai formációjára a 2010-es országgyűlési választásokon a szavazók 52 százaléka voksolt. A sajátos honi választójogi helyzet miatt ezzel kétharmados többséget szereztek az Országgyűlésben. Orbán Viktor Fidesz-elnök 2010. április 25-én, győzelmének éjszakáján azt mondta: „Ma forradalom történt a szavazófülkékben. [...] A magyarok ma rendszert buktattak, és egy új rendszert alapítottak meg. [...] Mától Magyarországon a nemzeti együttműködés lesz mindennek a mércéje. A nemzeti együttműködés rendszere mindenki számára lehetőség, és mindenki felé elvárás.”

Baloldali, liberális gondolkodók közül már akkor is többen úgy látták: a kétharmados fölénnyel veszély fenyegeti a Magyar Köztársaságot, s Orbán a saját nemzet- és rendszerállamát akarja fölépíteni, lebontva a jogállamot. Hiszen már előre – 2009 szeptemberében, a kötcsei jobboldali pikniken tartott beszédében – meghirdette a „centrális erőter” politikáját, amellyel lényegében előrevetítette: saját hatalmát demokratikus kontroll nélkül képzei el.

Mindennek ellenére még a kormány beiktatása után is akadtak olyan baloldali és liberális elemzők, akik hűtötték a kedélyeket: a rögtön támadás helyett inkább meg kell várni a „kétharmad” első lépéseit.

A várt társadalmi és gazdasági kormányprogram bejelentése elmaradt. Helyette szimbolikus lépésekkel kezdett az új gi-

gahatalom. Megadták a kettős állampolgárságot a határon túli magyaroknak. Megalkották a „Nemzeti összetartozás melletti tanúságtételt”, vagyis a Trianon-törvényt és a Nemzeti Együttműködés Nyilatkozatát, amellyel „rendszerkeretbe” foglalták Orbán Viktornak a győzelem éjszakáján mondott beszédét. Egyben kötelezővé tették a nyilatkozat kifüggesztését a közhivatalokban. Ezzel politikai-ideológiai irányt szabtak Magyarországnak.

A kétharmad következő intézkedései már valóban kiiktatták a demokrácia fékeit. 2010 júniusában törvényileg saját politikai ellenőrzésük alá vontak olyan kulcsfontosságú állami intézményeket, amelyeknek a feladata éppen a hatalom ellenőrzése. Átalakították az alkotmánybírák megválasztásának szabályait: a kormányoldal maga jelölheti és választhatja meg a törvényhozás legfőbb korlátját jelentő Alkotmánybíróság tagjait. Schmitt Pált, a Fidesz korábbi alelnökét nevezték ki köztársasági elnöknek. Az Állami Számvevőszék élére szintén fideszest ültettek. Benyújtották a parlamentnek a médiaalkotmányt és az új médiatörvényt. Tisztogatásba kezdtek a közintézményekben, az államigazgatásban. S hozzáálltak az új alkotmány kidolgozásához.

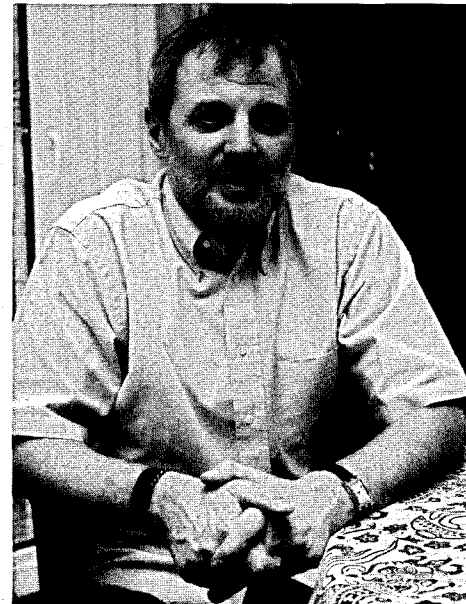
A 168 Óra kötetbe szerkesztett interjúi közül az első 2010 júniusában készült, az utolsó pedig 2011 augusztusában.

A szerkesztő

A CENTRÁLIS ERŐTÉR

HALMAI GÁBOR:
Elindult a gőzhenger

Orbán Viktor már a 2010-es választások előtt kijelentette, hogy „semmi tiszteletre méltót” nem lát az 1989-es alkotmányban. A miniszterelnök 2010 júniusában Boross Pétert, Pálinkás Józsefet, Szájer Józsefet, Schöpflin Györgyöt, Stumpf Istvánt és Pozsgay Imrét kérte föl az új alaptörvény előkészítésére. Akkor beszélgetett a 168 Óra Halmai Gábor alkotmányjogással, aki azt is mondta: elindult a fideszes gőzhenger, s ha célba ér, a kétharmados hatalom végképp ellenőrizhetetlenné válik.

■ Orbán Viktor kérte fel az új alkotmányt előkészítő bizottságot: egyetlen alkotmányjogász sincs benne, van viszont fizikus és bölcsész, aki még a Lenin Intézetben végzett.

Az eseti bizottság dolga nem alkotmányjogi ügy, hiszen nem közjogi testület ez, csak egy politikai előkészítő grémium. De elfogadhatatlan: az az erő, amely megválasztása óta a „nemzeti együttműködést” hirdeti, az új alkotmány koncepciójának kidolgozására olyanokat kért föl, akik között nincs gyakorló jogász.

■ Orbán szerint 2010 áprilisában a választók azt fejezték ki szavazatukkal: új alkotmányt akarnak. Ezt ön is így látta az Országos Választási Bizottság akkori tagjaként?

Nem. Persze ez csupán retorikai fordulat. Egyébként természetes, hogy az alkotmányozás lehetőségével rendelkező parlamenti többség megalkotja az új alaptörvényt. Csak azt nem értem: miért kell ehhez a választópolgárok háta mögé bújni?

■ És miért kell „alkotmányozó nemzetgyűlést” emlegetni?

Ahogy a „fülleforradalom”, úgy az „alkotmányozó nemzetgyűlés” is félrevezető, mert azt sugallja a választópolgárnak: itt és most nagyszabású rendszerváltó lépések jönnek. Pedig tudván tudjuk, a rend-

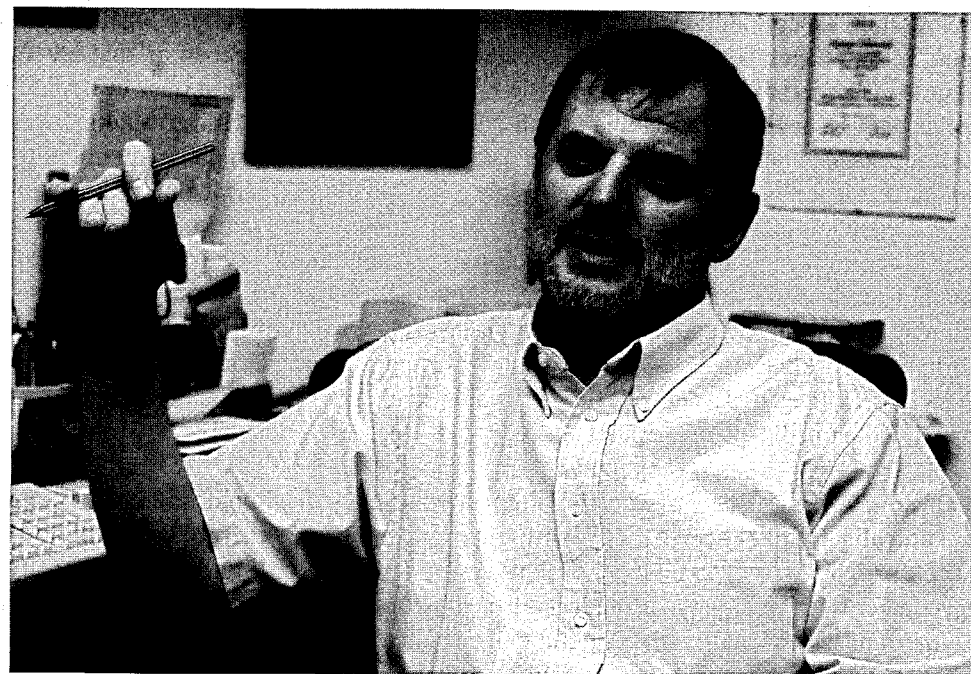
szerváltás 1989–90-ben lezajlott. Ezt eddig csak egy nagyon szűk, szélsőséges kisebbség vonta kétségbe: az utcai politizálásnak volt része azon érvelés, miszerint nem történt rendszerváltás, és máig tovább él a korábbi rezsim. Nagyon rossz üzenet, hogy a kétharmados kormánytöbbség a régi rendszer megdöntéséről és új rendszer létrehozásáról beszél: ezzel magáévá teszi a szélsőségesek egyik alaptételét.

■ Ráadásul bekerült a parlamentbe ez a szélsőséges erő. Nem gondolja, hogy Orbán szónoki fordulatainak annyiban még praktikus értelme is lehet, hogy a Jobbik közönségét meghódítsa, betelerlje a Fidesz köpönyege alá?

Alkotmányjogásként azt gondolom: igenis veszélyes olyan fogalmakkal dobálózni, mint „forradalom”, „új alkotmány”, „alkotmányozó nemzetgyűlés” vagy a „nemzet közjogi egységesedése”. Az ilyen deklarációknak következményei vannak: nemcsak a magyar választópolgárt zavarják meg, de legalább ennyire a nemzetközi közvéleményt is. Az Európai Unió 2004-ben abban a tudatban vett fel minket tagállamai közé, hogy teljesítettük a nagyon szigorú követelményeket. Amelyeket, például, Törökországnak nem sikerült teljesítenie, s ezért már több mint egy évtizede nem juthat be az unióba. Más államoknak, mondjuk, Horvátországnak, már az is hosszú időbe, komoly erőfeszítésükbe került, hogy legalább az EU előszobájáig eljussanak. Mi most azt a képet közvetítjük magunkról, felülírva a korábbi: eddig valójában nem is feleltünk meg az európai közösség követelményeinek. S ha ezt egyszer valaki – ki tudja, milyen érdektől vezérelve – a fejünkhöz vágja, nem lesz egyszerű azzal válaszolni: bocsánat, ezek a politikai szlogenek csak házi használatra vannak, külföldön nem érvényesek. Mert itt nem csupán politikai retorikáról van szó. Éppen ezek a tételek szolgálnak elvi alapvetésként a kormány törvényalkotási és alkotmánymódosítási lázához. Elindult a gőzhenger. Ha célba ér, a kétharmados hatalom esetleg ellenőrizhetetlenné válik. Már most is nehezen kontrollálható a működése.

■ A rendszerváltás '89-es „ideiglenes” alkotmánya az 1949-es alaptörvény gyökeres módosításával jött létre. Olyan, egymástól manapság távol álló értelmiségiek is védik, mint Kis János filozófus vagy Sólyom László köztársasági elnök. Mi védeni való van rajta?

Noha valóban az 1949. évi XX. törvény címet viseli, jogállami alkotmány a '89-es. Már a nagy francia forradalom 1789-es nyilatkozatában két feltételhez kötik a jogállamiságot: a hatalmi ágak egymástól való elkülönítéséhez és az emberi jogok garantálásához. E két feltételnek a '89-es alkotmány maradéktalanul megfelel. Nagyon komoly fékek és ellensúlyok vannak benne. Egyesek szerint az Alkotmánybíróság még túlságosan is komoly fék a törvényhozással és részben a kormánnyal szemben.

■ A rendszerváltó Nemzeti Kerekasztal résztvevői eléggé féltek egymás lehetséges túlhatalmától.

És pontosan e kölcsönös félelemnek a dokumentuma a '89-es alkotmány. Hozzáteszem: bizonyos értelemben minden alkotmány a „félelem dokumentuma”, amelyben az előző rendszer elfogadhatatlan struktúráit próbálják kikerülni, s az intézményes garanciák beépítésével elkerülni, hogy azok újra ki ne alakulhassanak. Attól tartok, a most készülő alkotmány – amelynek már sejteni lehet bizonyos vonásait – a jelenlegihez képest kevésbé felel majd meg a hatalommegosztás és az emberi jogi garanciák követelményeinek.

■ Egyik tanulmányában arról írt: az elmúlt húsz évben az emberek csalódtak egyes demokratikus alapértékekben, így azoktól merészebben rugaszkodhatnak el az új alkotmány megalkotói.

A Nemzeti Kerekasztal résztvevői annak idején úgy képzeltek, hogy először legyenek meg az új intézmények, aztán megvalósulhat a gazdasági konszolidáció, s mindez életre hívja a demokratikus közélet konszolidációját is. Ez azonban az elmúlt húsz évben – sajnálatosan – nem fejeződött be. Pedig jó úton indultunk el a rendszerváltás után. Csak aztán valahol – Székfi Gyula szavaival – „utat tévesztettünk”. Tény: az emberek

csalódottak, s a csalódottságukat rávetítik az intézményes szervezetre, a jogállami keretre is. Az átlagember azt mondja: ma nem érzem jól magam ebben az országban. Akár azt is hozzáteszi: bizonyos tekintetben rosszabb az életem, mint húsz éve. Mindennek alapján pedig úgy gondolhatja: kicsit sem érdekli, hogy itt virágzó alkotmányos berendezkedés van, rendkívül széles hatáskörű Alkotmánybírósággal, négy ombudsmannal. Meri ez nem biztosítja neki a jobb életet, amelyre a pártállami időkben emlékszik. Amikor általánossá válik a csalódottság, az emberek, sajnos, elhihetik a populista érvelést: az alkotmány tehet arról, hogy rosszul mennek a dolgok. Pedig hosszú távon a gazdasági és a társadalmi konszolidáció ügyének is árt, ha a jogállami követelményeket meggyengítjük, a hatalommegosztást ellehetetlenítjük. Az alkotmánybírák kormánypárti kiválasztása – amit a jelölés új módja jelent – tönkreteszi az Alkotmánybíróság függetlenségét. A jövőben ugyanis az alkotmánybírák éppen azoktól függenek, akiket pedig ellenőrizniük kellene.

■ **Orbán 2009-es kötcsei beszédéből kiderült: szerinte sok vitának sok az alja, jobb a „centrális politikai erőter”. Az alkotmánymódosítás ebbe az irányba mutat?**

Tartok tőle, hogy igen. Csakhogy az alkotmányos rendszerek nem arról szólnak, hogy egyetlen erő van. Az – egypártrendszer. Persze nem gondolom, hogy az új alkotmány egypártrendszert akar bevezetni, ám az elképzelhető: a parlamentarizmus részintézményeit visszanyesegeti.

■ **Az ellenzék nincs abban a helyzetben, hogy érdemleges akadályokat gördítsen bármilyen kormányzati szándék elé. Ilyenkor alighanem a szokásosnál is nagyobb figyelem terelődik majd a civilekre.**

Az azért nem igaz, hogy az ellenzék fegyvertelen lenne. De azon megrökönyödtem, milyen renyhe reakciókat váltott ki az alkotmánybírák jelölésének megváltoztatása. Először egyedül a Jobbik reagált. Aztán napok múltán végre nagy nehezen megszületett egy közös ellenzéki módosító indítvány, amelyet a kormánypárt persze lesöpört az asztalról. Csakhogy az ellenzéknek mindig lehetősége van arra, hogy bármilyen gyorsított eljárást – amely egyébként, álláspontom szerint, sérti a jogalkotási törvényt – akár módosító indítványok tömkelegével lassítson. Nem arra gondolok, hogy obstruálják a jogaitak csorbító, számukra elfogadhatatlan szabályozást, de elvárható tőlük: minden lehetséges módon jelezzék súlyos kifogásaikat. Nem biztos, például, hogy a választópolgárok tudják, mekkora itt a tét. Ami a civil szférát illeti: ilyen körülmények között valóban megnövekszik a súlya, a korábbiánál nagyobb szerephez juthat. Csakúgy, mint a független média, amelynek kiiktatása azonban szintén megkezdődött.

Barát József

HALMAI GÁBOR

alkotmányjogász, egyetemi docens 1951-ben született. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán '73-ban diplomázott, '77-ben az MTA doktora lett, '84-ben kandidátusi címet szerzett. 1990 és 1996 között az Alkotmánybíróságon dolgozott Sólyom László elnök főtanácsadójaként. 1996 és 1998 között a CEU-n oktatott, az Emberi Jogi Programot irányította, amelynek alapítója is. 1996 és 2007 között a győri Széchenyi István Egyetem tanszékvezetője. 1998-tól az Emberi Jogi Információs és Dokumentációs Központ Alapítvány (INDOK) igazgatója. 2007-től az ELTE Társadalomtudományi Kar intézetigazgatója. 2006-tól az Országos Választási Bizottság elnökhelyettese. E tisztségére 2010 elején újraválasztották; az új összetételű Országgyűlés 2010 júliusától már más tagokat delegált a testületbe. 2001-től 2004-ig a Soros Alapítvány kuratóriumának elnöke. A Nyilvánosság Klub alapító tagja, ügyvivője 1989-től. Főbb díjai: Bibó István-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje.

PÁRTÁLLAMI MÓDSZEREK

POLYÁK GÁBOR:
A média politikai
lenyúlása zajlik

A Fidesz 2010 júniusában – előzetes szakmai egyeztetés nélkül – nyújtotta be az Országgyűlésnek a médiaalkotmány és a médiatörvény tervezetét a köz-médiумok és a médiafelügyeleti rendszer radikális átalakításáról. Akkor beszélgettünk a Pécsi Tudományegyetem Kommunikációs és Jogi Tanszékének adjunktusával, aki számos könyvet, tanulmányt publikált a médiapolitikáról. Úgy vélte: a kormány pártállami módszerrel akarja felügyelni a médiumokat, s a Fidesz minden intézkedésében maximálisan visszaél kétharmados fölényével.

■ Orbán Viktor a 2002-es és a 2006-os vereségét is főleg a „balliberális médiatúlsúllyal” magyarázta. Várható volt: ha újra hatalomra jut, „megrendszerbe állítja” a médiát.

Ilyen fordulatra mégsem számítottam: a média politikai lenyúlása zajlik. Nem is leplezi a Fidesz: pártállami módszerekkel akarja felügyelni a sajtót. A közszolgálati és kereskedelmi médiát ellenőrző szervezetekben nyilvánvaló lesz a kormánypárti túlsúly. Ez a befolyás közvetlenül tetten érhető akár az új Médiatanács elnökének, akár a közmédiумok vezérigazgatóinak kinevezésében is. Sőt, a tervezet indokolhatatlanul hosszú időre, kilenc évre bebetonozza a Fidesz pozícióit a média közszolgálati működtetésében.

■ Magyarán: ha a következő parlamenti választásokat elveszítené a Fidesz, attól még ellenzékben továbbra is „kormányozhatna” a médiában?

Pontosan. Bár sok múlik azon, hogy a közmédiа vezetői a szakmaiságot tartják-e fontosnak, vagy a pártos igazodást. Tény: erről többnyire negatívak a tapasztalataink. A Fidesz befolyását növeli az is, hogy a közmédiумok élére nem pályáztatással választanak majd vezetőket. A jelölés a Médiatanács joga lesz, a döntést pedig a Közzolgálati Közalapítvány – az MTV, a Magyar Rádió, a Duna TV és az MTI

közös felügyelőszerkezete – hozza meg. A kormányzati túlsúly így a rendszer minden szintjén érvényesül.

■ **Tegyük hozzá: a közalapítvány és a Médiatanács elnökét a kormányfő nevezi ki. Kilenc évre. Vagyis: Orbán kézi vezérléssel irányíthatja a teljes közmédiát?**

Ez nemcsak a szabályozástól függ, hanem a politikai önmérséklettől is. De aggasztó: a Fidesz eddigi intézkedéseiben maximálisan visszaélt kétharmados fölényével. Összes döntése arra irányul, hogy minden külső kontrollt kiiktasson. A médiatörvény tervezetét is a nyilvánosság teljes kizárásával készítették elő: sem az ellenzékkel, sem a szakmával nem egyeztettek.

■ **A helyzet még abszurdabb: a Médiatanács vezetője egyben kizárólagos joggal irányíthatja az ORTT és a korábbi hírközlési hatóság összevonásából létrehozott csúcsszervezetet, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot.**

Számos külföldi példa mutatja: az ilyen összevonásnak szakmai előnyei is lehetnek. Ám a Fidesz „megoldása” nem ezt szolgálja. Ugyanis ez nem szakmai integráció, az összevont hivatalokat kizárólag a Médiatanács elnökének személye tartja egyben. Önálló döntési jogkörével páratlan politikai, gazdasági és kulturális hatalmat kap. *(Ahogy már akkor is várható volt: Szalai Annamária, az ORTT korábbi fideszes tagja, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnöke lett egyben a Médiatanács elnöke is 2010 októberében. A testület tagjai szintén a Fidesz jelöltjei lettek. – A szerk.)*

■ **A közmédia több tízmilliárdos közpénzből működnek. Gazdálkodásukat – az új törvény értelmében – felügyeli majd bármilyen független szervezet?**

Nem. A pénzügyi felügyelet a politikai delegáltakból álló Közzolgálati Közalapítvány kuratóriumának „felségterülete” – társadalmi kontroll nélkül. Másrészt: ilyen egyoldalú politikai túlsúly mellett milyen függetlenséget is várhatnánk el az alapítvány felügyelőbizottságától, könyvvizsgálójától? Az ellenőrzés legfontosabb intézménye az Állami Számvevőszék, amelyet szintén fideszes politikus irányít. *(2010 novemberében Medveczky Balázst, az MTV korábbi ügyvezető alelnökét a Magyar Televízió, Jónás Istvánt, a Lánchíd Rádió addigi megbízott főszerkesztőjét a Magyar Rádió, Ókovács Szilvesztert, a Hír Televízió műsorvezetőjét a Duna Televízió, Belényesi Csabát, a Lánchíd Rádió előző főszerkesztőjét pedig az MTI vezérigazgatójává választotta az új közalapítvány kuratóriuma. Az MTI vezérigazgató-helyettese Szabó László Zsolt, az Echo TV korábbi vezérigazgatója lett, aki az első Orbán-kormány idején még az MTV elnökeként vezényelte a köztévében az elbocsátásokat. – A szerk.)*

■ **A rendszerváltás egyik legfontosabb vívmánya a független média, a sajtószabadság. Az új médiatörvény kiállná az alkotmányosság próbáját?**

Meggyőződésem: nem. Az Alkotmánybíróság 1992-ben kimondta: sem a kormány, sem az Országgyűlés, sem bármely társadalmi csoport nem gyakorolhat meghatározó befolyást a médiában. A Fidesz most is arra fog hivatkozni: „csupán” a kétharmados többségükkel élnek. Ám ez nem jogosítja fel őket arra, hogy semmibe vegyék a demokratikus kereteket.

■ **A kormány abba is bele akar szólni, mi jelenjen meg az újságokban, a tévében, az interneten. Egyik írásában ön úgy fogalmazott: „Ez a nyugati világ legszigorúbb tartalomszabályozása a médiában.”**

A Fidesz rendkívül széles körben, a nyomtatott és elektronikus sajtótól az internetig akarja szabályozni a médiatartalmat. Az állami tartalomkontrollt kiterjesztené minden szerkesztett médiafelületre, a honlapokra, a közösségi portálokra is. Kötelező lenne a regisztrálás is. Azaz: ha valaki honlapot indítana, azt a Médiatanácsnál be kell jegyeztetnie.

■ **És a „médiapártszerv” több százezer internetes oldalt fog tartalomelemezni? Ez nyilván képtelenség. Ám a „mindenlátó állam” fenyegetettsége társadalmi paranoiához vezethet. A legnagyobb veszély persze az: a Fidesz sajtótörvény-tervezete óhatatlanul öncenzúrához vezet.**

■ **Szlovákiában a Fico-kormány korlátozta a sajtószabadságot. Az ottani lapok tiltakozásul egységesen fehér címlappal jelentek meg. Az EBESZ akkori sajtószabadság-biztos, Haraszi Miklós arra kérte a szlovák kormányt: vonja vissza a törvényt, mert az súlyosan sérti a demokráciát. Ugyanakkor az EU nem véleményezte a Fico-féle tervezetet, mondván, nem kívánnak beleszólni egy tagállam médiaügyeibe. Orbán most bátran rendelkezhet médiaügyekben, hiszen már tudja: az unió úgysem fog beavatkozni.**

Ez így van. Az EU ilyen jellegű médiakérdésekben nem foglal állást. Legfeljebb a strasbourgi emberi jogi bírósághoz lehet fordulni. De egyhamar ott sem születne döntés. A szakmai és a civil ellenállás persze itthon is lehetséges eszköz, de – őszintén szólva – nem látok esélyt komoly összefogásra. *(A Fidesz médiatörvénye elleni tiltakozásul később fehér, üres címlappal jelent meg a Népszava, az Élet és Irodalom, a Magyar Narancs és a 168 Óra. A nemzetközi közvélemény folyamatosan támadta a sajtószabadságot korlátozó Fidesz-intézkedéseket. Számos tüntetést szerveztek itthon civil csoportok. Akkor alakult meg az Egymillióan a sajtószabadságért [Milla] Facebook-mozgalom, amelynek szervezésében 2011. március 15-én harmincezeren tiltakoztak a sajtószabadság korlátozása ellen. – A szerk.)*

■ Akadnak, akik úgy vélik: a Fidesz lényegében a Jobbik médiapolitikáját valósítja meg. Tény, a szélsőjobboldali párt választási programjában szerepelt: növelni kell az állami kontrollt a média fölött, közszolgálati kódex szükséges.

Én azért nem mosnám össze a két pártot. A Jobbik médiaügyekben is sokkal radikálisabb: a két nagy kereskedelmi tévécsatorna megszüntetésével, lényegében a mediaszabadság felszámolásával kampányolt.

■ Ugyanakkor a kormánypárt példaként hivatkozik az 1914-es sajtótörvényre, amelyet Tisza István vezetett be. Ő volt az, aki totális állami kontroll alá vonta a sajtót. És Tisza most a Jobbik egyik politikai idola.

A Fidesznek nem a sajtószabadság teljes felszámolása a célja, hanem saját politikai érdekeinek „mediabiztosítása”. Úgy tetszik: a Fidesz egyes meghatározó szereplőit a média területén is a politikai mohóság hajtja, s olykor mintha elveszítenék a fejüket. Pedig tudniuk kell: a demokráciának vannak olyan határai, amelyeket átlépni életveszélyes.

Sándor Zsuzsanna

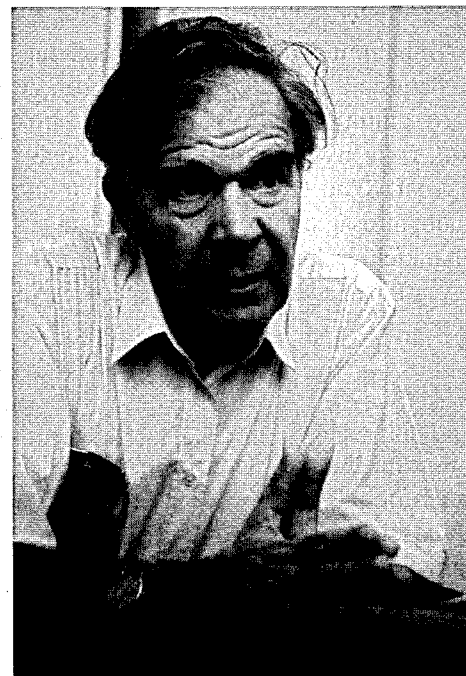
POLYÁK GÁBOR

médiajogász 1977-ben született. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán és a Bölcsészettudományi Kar kommunikáció szakán szerezte diplomáját. Elvégezte a Pécsi Egyetem informatikai és jogi képzési programját is. Az ORTT egykori elnökének, Majtényi Lászlónak volt a szakmai tanácsadója 2008–2009-ben. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának adjunktusa, tanít az Informatikai és Kommunikációs Jogi Tanszéken. Számos könyvet, tanulmányt publikált a médiapolitika, mediaszabályozás témakörben. Sólyom László köztársasági elnök és Bajnai Gordon miniszterelnök 2010 februárjában őt jelölte az Országos Rádió- és Televíziótestület (ORTT) elnökének. Az előző parlamenti ciklus utolsó ülésnapján kellett volna róla szavazni. Az MSZP – a Fidesz egyetértésével – levetette a napirendről a szavazást, mondván, nem állt rendelkezésre elég idő arra, hogy megfontolt döntést lehessen hozni.

FÉKTELENSÉG

BAUER TAMÁS:
Veszélyben
a demokrácia

A közgazdász, közíró 2010 nyarán beszélt arról a 168 Órának: a Fidesz felszámolja a jogállamot, céljai alkotmányellenesek. Orbán Viktor minden kontrollintézmény élére a saját emberét ültette, a köztársasági elnök is az ő udvaroncra. A demokratikus ellensúlyok kiiktatásával a kormánypárt kizárólagossá tette a hatalomgyakorlást.

■ Élesen fogalmazott egy írásában: a Fidesz kétharmados törvényei – az alkotmánybírók, a számvevőszéki vezetők választásáról, az új médiahatóság felállításáról – alkotmányellenesek. Számos politológus szerint kétharmaddal mindent meg lehet tenni. Ezzel szemben néhányan azt mondjuk: alkotmányosan nem lehet. A Fidesz magát a jogállamot számolja fel.

■ Persze a Fidesz folyton azzal érvel, csupán azt teszi, amire „az emberek” a kétharmaddal feljogosították.

De erre nem kértek, és nem is kaptak felhatalmazást. A demokrácia nem csak négyévenkénti választást jelent. Vannak választások – például – Oroszországban is. Miközben tudható: Putyin úgy szabta át a feltételeket – a választási rendszer módosításával, a média megregulázásával –, hogy ott már hosszú ideje nincs esélye másnak, mint az Egységes Oroszország Pártnak. Ilyesmire törekszik itt a Fidesz is. Hatalmának tartósítására kétharmaddal átalakítja a választási rendszert – egyelőre az önkormányzatit, de majd a parlamentit is –, ellenőrzése alá vonja a médiát és a kormánytól eddig független testületeket, az Alkotmánybíróságot, a számvevőszéket, az Országos Választási Bizottságot. Orbán Viktor minden kontrollintézmény élére a saját emberét ültette, a köztársas-

sági elnök is az ő udvaronca. A hatalmi ágak elválasztása ezzel megszűnt, s ez nem fér össze az alkotmánnyal.

■ **Úgy érti: mivel a Fidesz kiiktatta a hatalom fékjeit, ellensúlyait, kizárólagossá tette a hatalomgyakorlást?**

Ezt állítom. Nem marad olyan ellenőrző intézmény, amely bármiben ellentmondana a hatalomnak. Orbán azt csinál, amit akar. Holott a hatályos alkotmány tiltja a hatalom kizárólagos gyakorlására való törekvést, és kimondja: mindenkinek joga és kötelessége ezzel szemben fellépni. Akkor is alkotmányellenes a Fidesz eljárása, ha közben az alkotmány egyes pontjait kétharmaddal ehhez igazította. Például: az alkotmánybírók jelölésénél megszüntette a konszenzuskényszert. Az ilyen autokratikus berendezkedés aztán visszaüt, mert elhitelteleníti magát a hatalmat. Ki ad hitelt ezek után annak, ha egy törvényre Schmitt Pál vagy akár az Alkotmánybíróság azt mondja, hogy rendben van? Ki fogadná el mérvadónak az ÁSZ vagy a bankfelügyelet állásfoglalását? A Fidesz egyik legveszélyesebb törvénymódosítása, hogy a köztisztviselők két hónapon belül indoklás nélkül elküldhetők. Ez a félelem törvénye.

■ **Mennyiben az?**

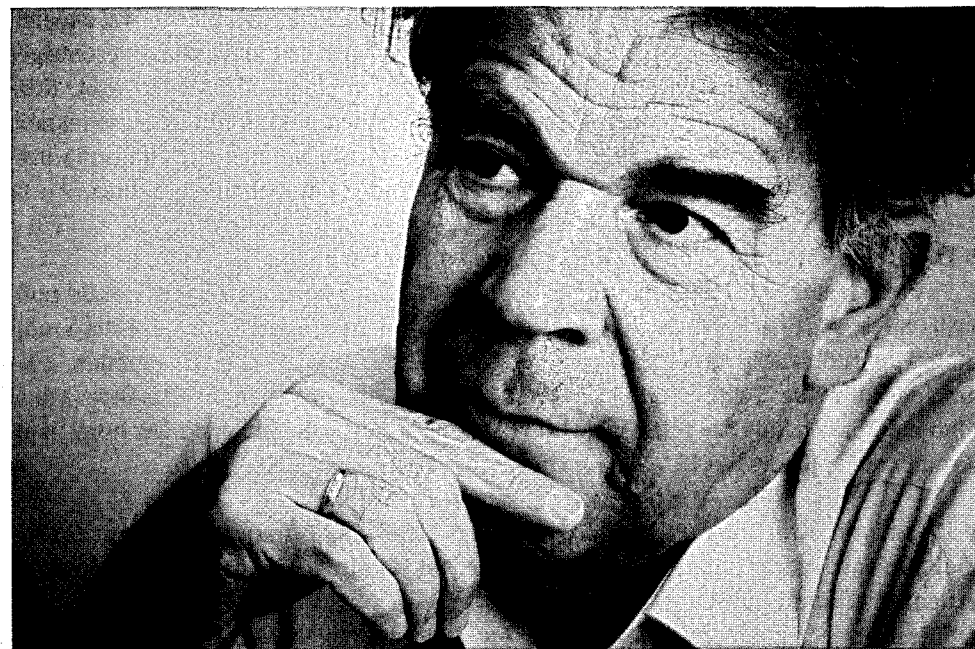
Azzal, hogy ily módon menesztenek nemcsak állami vezetőket, hanem egyszerű köztisztviselőket is, azt üzenik az országnak: aki nincs velük, az ellenük van. Nem elég nem szemben állni a Fidesszel, szolgálni kell a pártot.

■ **Nem egyszerűen lojalitást várnak el, hanem azonosulást?**

Így van. Újraélesztik az állampárti hűségkényszert. A Kádár-korszakot jellemezték a „díspártonkívüliek” is: aki nem lépett be a pártba, de lojális volt, kaphatott tisztséget. Ennek mai példája Bihari Mihály alkotmánybírói és Warvasovszky Tihamér ÁSZ-alelnöki kinevezése. A Fidesz azt demonstrálja: ha valaki kész eltávolodni a másik oldal-tól és a kormánypárthoz szegődni, jól jár. *(Bihari Mihály az MSZP támogatásával lett országgyűlési képviselő 1994 és '98 között. A párt köztársasági elnöknek is jelölte volna 2005-ben. Warvasovszky Tihamér korábban szintén az MSZP parlamenti képviselője volt, illetve Székesfehérvár polgármestere. – A szerk.)*

■ **Említette: a hatályos alkotmány szerint a hatalom kizárólagos birtoklásával szemben mindenkinek joga és kötelessége fellépni. Azt mivel magyarázza, hogy még sincs semmi ellenállás? Hogy a közvéleményt nem rázta meg az alkotmányos demokrácia leépítése? Hiszen töretlen a Fidesz népszerűsége.**

Az eltelt húsz évben, szűkebben pedig az elmúlt nyolc esztendőben a magyar társadalom jelentős része mélyen csalódott, főként az életszínvonalat illetően. A rendszerváltáskor azt hitték, jobb lesz, de eleinte rosszabbra fordult, s ebbe belebukott az MDF-

kormány. A Bokros-csomagot viszonylag könnyedén átvészelte az ország, az MSZP csak kevéssel veszítette el a '98-as választást. Aztán 2006-ig gyorsan javult az életszínvonal, ám az akkori, fedezet nélküli költekezés elkerülhetetlenné tette az újabb megszorítás sokkját, ami tömeges kiábrándulással járt. Tetézte ezt a széles körű korrupció. Márpedig a magyar választók mindig morális okokból, a közpénzek körüli botrányok miatt buktatták meg a kormányokat. A kiábrándulás azzal a várakozással párosult, hogy a Fidesz mindent rendbe hoz. Ezért nem izgatja az embereket, amit a Fidesz most a demokratikus intézményekkel művel.

■ **Csakhogy még baloldali gondolkodók is akadtak, akik a választások előtt hűtöték a kedélyeket: nem kell riogatni a Fidesz kétharmadával, a domináns pártrendszerrel, a demokráciát nem fenyegeti semmiféle veszély, Orbán visszafogott lesz.** Intellektuális és morális hibának tartom ezt a vélekedést. Itt lenne az ideje nyilvánosan elismerni a tévedést, s belátni: veszélyben a demokrácia, veszélyben a szabadság. Mi több: a korlátlan hatalmat a Fidesz súlyosan elhibázott társadalom- és gazdaságpolitikai, külpolitikai céljaira is használja. Orbán másfél évtizede valamiféle romantikus antikapitalista elképzelést hajszol: viszolyog a banktőkétől, nem szereti a multikat, húzódozik az integrálódástól a világgazdaságba. Protekcionista gazdaságpolitikában gondolkodik:

azt szereti, ha a gazdaságban is övé a hatalom, ő osztja a pénzt és a piacot. Azt ismételteti: megbukott a szabad piacgazdaság. Ami butaság. A belső fogyasztás mesterséges élénkítésével akar növekedést gyorsítani, ez pedig újra eladósodással fenyeget. Köz-pénzből teremtené mesterségesen középosztályt, s közben hátat fordít az eseteknek. A magyarság „határokon átívelő újraegyesítésének” törekvése meg egyfajta puha irre-dentizmus, a szomszédokkal vívott hidegháború. Mindez Európában – zsákutca.

■ **Orbán szerint az „Európai Unió kívül is van élet”.**

A Fidesz kormányzása a gazdasági elzárkózással, a felső középosztályt preferáló poli-tikájával, bornírt nacionalizmusával leginkább az egykori mečiari Szlovákiára és a tudj-mani Horvátországra emlékeztet. Az volt mindkét országban az elszigetelődés, a le-maradás időszaka. Orbán politikája is ehhez vezet, Magyarország hanyatlásához. Minél több időt tölt a hatalomban, annál inkább. Magyarország számára létkérdés, hogy új al-ternatíva jelenjen meg a Fidesszel és politikájával szemben.

■ **De milyen alternatívára gondol? Ön mondta azt is: a magyar progresszió ro-mokban van. Akkor pedig szembenállás helyett inkább a Fidesz diktálta kényszer erősebb: alkukat kötni a túléléshez.**

A Fidesz erre játszik. A „nemzeti együttműködés” retorikájával azt sulykolják: ők kép-viselnek az országot, az egészet. Pártállami logika ez is. Kádár is azt mondta: „történel-mileg úgy alakult”, hogy egypártrendszer van, tehát az MSZMP lefedi az egész magyar társadalmat. Ez lenne az orbáni háromharmados berendezkedés is, amelyben ellen-zéknek nincs helye.

■ **Jelenleg magam is úgy látom: sem az országgyűlési pártok között, sem a par-lamenten kívül nincs igazi demokratikus ellenzéke a jobboldalnak.**

Orbánék azt szeretnék, hogy ne is legyen. Kétségtelen: a hitelét veszített MSZP meg-bénult, nincs SZDSZ, nincs MDF. Az LMP pedig – bár emberjogi kérdésekben sokszor tisztességes az álláspontja – ugyanazt az idejétmúlt antikapitalizmust képviseli, mint a Fidesz, s felzárkózott a szomszédokkal folytatott hidegháború mellé is. De ismétlem: léteérdeke Magyarországnak, hogy létrejöjjön az alternatíva, amely a Fidesszel szem-ben a modern, a világgazdasági integrációt szorgalmazó, újra reformokra vállalkozó gazdaságpolitikát, a szomszédokkal való megbékélést, a leszakadók felzárkóztatását és a hatalommegosztásra épülő demokratikus jogállamot képviseli. Jólétet és jog álla-mot. Szabadságot és szolidaritást.

Karácsony Ágnes

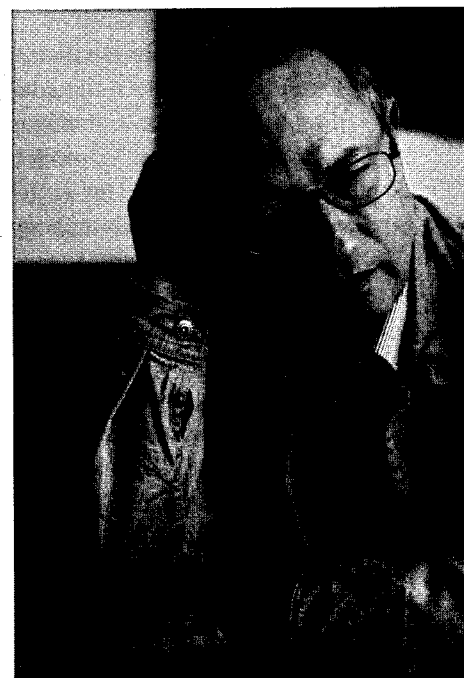
BAUER TAMÁS

közgazdász, egyetemi tanár 1946-ban született. A Marx Károly Közgazdaságtu-dományi Egyetemen '68-ban diplomázott. Ezt követően az MTA Közgazdaságtudo-mányi Intézetének munkatársa, később tu-dományos főmunkatárs lett. 1984-ben véd-te meg kandidátusi értekezését. 1988-ban a Frankfurti Egyetem tanára, majd tanszék-vezetője lett. A magyar demokratikus el-lenzék egyik vezetője volt. Az SZDSZ ala-pító tagja, a párt országgyűlési képviselője 1994 és 2002 között. 2007-ben kilépett az SZDSZ-ből, amit – egyebek mellett – azzal indokolt: „Az SZDSZ részese annak, hogy a magyar politikai osztály elszabotálja a közélet megtisztítását a rendszeres anya-gi visszaélésektől.” Közírói, publicisztikai munkássága ma is jelentős.

ÁRULÁSOK KORA

SPIRÓ GYÖRGY:
Nekem pedig
védekezni kell

A Kossuth-díjas író Tavaszi Tárlat című regénye 2010 szeptemberében jelent meg. A történet az '56-os forradalom utáni hónapokban játszódik. A megtorlások és kiegyezések idején. A kötet megjelenésekor beszélgettünk az íróval, aki azt is mondta: valahányszor megjelenik egy új műve, kizárólag aktuálpolitikai áthallásokat keresnek benne, de tévesen. Hisz éppenséggel az irodalom hivatott arra, hogy rövid távú érdekek és ideológiai torzítások nélkül őrizze meg múltunkat a nemzeti emlékezetben.

■ Regényében egy újságcikkből indul ki, amelyet tizenegy évesen olvasott, 1957 tavaszán.

A cikk egy 1949-ben kezdődő államellenes összeesküvéssel foglalkozott, amelyet – a szerzője szerint – egykori horthysta tisztok és csendőrök szerveztek. Volt, akit még 1955-ben kivégeztek, a többieket '56 tavaszán elítélték, aztán októberben az „ellenforradalmi erők” kiszabadították őket. Az írás a leszámolás idején, pártutasításra készült. Hangja és szóhasználatja tipikus.

■ Gyerekfejjel egyáltalán mit fogott föl mindebből?

Annyira nem voltam gyerek, a tízévesek akkoriban jóval érettebbé váltak a koruknál. A forradalom alatt még naplót is veztettem: buzgón bejegyeztem az összes kormányváltást. Valamikor november 4-e után anyám kidobta a füzetet. A ledöntött Sztálin-szobor füléből pedig – nagymám jelen volt a darabolásnál – őrizgettem egy darabot, az is ment a szemétkébe. Anyám félt, hogy – mint mondta – ki is végezhetnek minket, ha ezeket megtalálják egy házkutatáskor. Különben mi, általános iskolások sokszor többet tudtunk arról, mi folyik az országban, mint a szüleink. Egyik osztálytársam apját kivégezték a Rajk-perben, az ő édesanyja jóban volt Rajk László özvegyével, így sok mindenről értesül-

tünk mi is, valahányszor a szénszünet alatt bementünk az iskolába. A hivatalos propaganda azt hangoztatta: Nagy Imréék biztonságban vannak a jugoszláv nagykövetségen. Mi tudtuk: már elhurcolták őket Romániába. Hallottuk azt is, hogy koncepciós pereket készítenek elő. A kérdéses cikket ilyen tudással felvértezve olvastam akkor. Aztán elfeledkeztem róla. Ötvenkét évre. De 2009-ben egyszer csak eszembe jutott.

■ Minek kapcsán?

Az Élet és Irodalom felkért, írjak novellát Kertész Imre nyolcvanadik születésnapjára. Azon tűnődtem, mi az, ami Imre életművéből kimaradt. Elgondolkodtam: Az angol lobogó egyik epizódján kívül '56-ról voltaképpen nem írt. Hirtelen beugrott az a bizonyos cikk. Rögtön beláttam, hogy nem novellatéma, legyintettem, de hamarosan azt is felfogtam: regény lehet belőle. Kutatni kezdtem a cikk után, és megtaláltam. Úgy emlékeztem, hogy '57 januárjában jelent meg a Népszabadságban. Megdöbbenett, hogy csak április végén, és a Magyar Hírlapban.

■ Miért fontos a dátum?

Mert '57 tavaszára már lényegében konszolidálódott a helyzet. A MÚK-ból – Márciusban Újra Kezdjük – nem lett semmi. Az emberek beletörődtek, hogy a forradalom elbukott, s előbb megteremtették a Kádár-rendszert, mint ahogyan azt Kádárék egyáltalán kitalálták. A hatalmon lévők arra számítottak: még sokáig kell hadakozniuk a társadalommal. Pedig a többség már kiegyezett. Így működik az életosztón. Ha az ember rádöbben, hogy a szabadság nem kivívható, kénytelen elfelejteni, és alkalmazkodik. Önvédelemből választott „amnézia” ez. A túléléshez kell a diktatúrában. Tényként vagyok kénytelen elfogadni ezt a jelenséget, és nem minősítem erkölcsileg.

■ Mondta: kutatni kezdett az egykori cikk után. Mi derült ki a benne említett „államellenes összeesküvésről”?

Idehaza 1957 tavaszán nagy letartóztatási hullám indult. Említem a regényben Földes Gábort, a győri színház akkori főrendezőjét. A helyi Petőfi Kör alapítója volt, részt vett a forradalomban. Győrről a lincselő tömegből kimentett két ávóst, mégis letartóztatták, majd kivégezték. Ami a cikkben emlegetett összeesküvőket illeti: azzal vádolták őket, hogy a Szabad Európa Rádió utasítására meg akarták dönteni a népköztársaságot, és visszaállítani a Horthy-rendszert. Miután kiszabadultak és harcoltak, Nyugatra menekültek. Sujánszky Jenő, a csoport egyik vezetője ma Franciaországban él. Felhívtam, többször is beszélgettünk, és ő részleteket küldött nekem a készülő önéletrajzából. A demokráciáért küzdöttek annak idején, Horthyt árulónak tartották a náci szövetség és a zsidóüldözés miatt. Egyszerre harcoltak a németek és az oroszok ellen.

■ Az akkori koncepciós perekkel kapcsolatban ön azt nyilatkozta: Kádárék így akarták „előkészíteni” a közhangulatot Nagy Imréék kivégzéséhez.

Szerepel a regényemben az a nevezetes ügyvéd – bár a nevét megváltoztattam –, aki a legsúlyosabb ügyeket vállalta védőként. Érdekes adatokat közölt róla a fia, akit még gyerekkoromban ismertem meg, s disszidált 1956-ban. A kutatók mára csaknem mindent felderítettek az '56 utáni perekről, csak ezek az eredmények nem jutottak el az olvasókhoz. A gyanúsítottakat származásuk és vallásuk alapján válogatták össze. Akadt köztük katolikus, zsidó, református, arisztokrata, polgár, munkás, kisgazda, kommunista... Többnyire semmit nem csináltak, általában egymást sem ismerték. Közös perben való meghurcolásukkal azt akarta elérni a hatalom, hogy a társadalom valamennyi rétege rettegjen. Az emberek lássák: itt bárkit bármikor elítélhetnek.

■ Könyvének főhőse, Fátray Gyula kommunista mérnök, aki épp október 23-a előtt kerül kórházba. Aranyérműtétje miatt kimarad a történelmi napokból. Később mégis ellenforradalmi szervezkedéssel vádolják.

A történet alapja igaz: ennyire abszurd mesét író nem tud kitalálni. Hősömről tudják a barátai, kollégái, hogy ártatlan, mégis ellene vallanak. Íróként főleg az érdekelt, hogyan viselkedünk kiélezett helyzetekben. A többség bárkit elárul érdekből vagy gyávaságból. De segítség is akad néha váratlanul, amikor már úgy látszik, nincs remény.

■ A regény másik szála a Tavaszi Tárlatról szól: ennek egyik szervezője a főszereplő felesége. A képzőművészeti eseményt 1957 tavaszán valóban megnyitották a Múcsarnokban.

Párhuzamos történetekkel akartam teljesebb képet festeni a korszakról. A képzőművészetre kevésbé figyelt a politika: a képeknek és a szobroknak nem tulajdonítottak akkora gyűjtő hatást, mint az irodalomnak vagy a filmnek. Ez tette lehetővé, hogy a Múcsarnokban az absztrakttól a szocreálig az összes hazai irányzatot bemutassák. A rendezvény liberális szellemiségével megelőzte a korát. A honi szellemi élet demokratizálódása jelképének vélték, óriási sikere lett, és botrányra vált.

■ Visszavonta a kiállítás engedélyét a kultúrpolitika.

A kommunista képzőművészek tiltakozó levélben fordultak a párthoz, ellenforradalmárnak minősítették a Múcsarnokban kiállító kollégáikat. Irigységből, gyűlöletből jelentették fel őket – ahogy szokás. A pártközpontban meg a minisztériumban valakik megrémültek, így aztán a kiállításra beválogatott nonfiguratív alkotók hosszú évekig nem állíthattak ki. A kommunista művészek műveiből ellenkiállítást rendeztek, amelyet Bukaresttől Moszkván át Pekingig mindenhol bemutattak.

■ Írás közben nem érezte úgy: gyűlölködéseink, torzsalkodásaink rendkívül „időtállóak”?

A könyv olvastán festőművész barátaim azt mondták: a képzőművészeti élet szinte semmit sem változott. A politikai díszlet más, de a belharcok ugyanúgy folynak, a képmutatás hasonló. Azt azonban nem szeretném, hogy a regénytől a mai viszonyok leplezését várják. Az '56-ot követő megtorlás gyökeresen eltérő történelmi helyzetben zajlott, mint amilyenben most élünk.

■ Pedig jelenleg is „forradalom” zajlik nálunk – a Fidesz-kormány szerint.

Én úgy érzékelem, hogy a társadalmunk másfél évtizede mozdulatlan. Nem jó, hogy kevésbé átgondolt történelmi hasonlatokban vagyunk hajlamosak fogalmazni. Ez gátolja a tisztánlátást. Akadnak, akik a weimari idők mintájára értelmezik a mostani közállapotokat, mások azt mondják, jelenünk inkább az ötvenes évek tükörképe. Szerintem egyik korszakot sem tanácsos rávetíteni a másikra. Az utóbbi években azt vettem észre, valahányszor megjelenik egy új könyvem – mindegy, történelmi regény-e, vagy utópikus szatíra –, kizárólag aktuálpolitikai áthallásokat keresnek a szövegeimben. Másra nem érzékenyek, és képtelenségeket vetítenek bele a maguk elfogultságaiból, nekem pedig védekezni kell. Nem tudom felfogni: miért ne lehetne a múltról vagy a jövőről mai politikai állásfoglalástól mentesen, szabadon írni? Miért ne lehetne olyan nemzedék hányattatásait megfogalmazni, amelyeknek a mienknél nehezebb volt a sorsa? Éppenséggel az irodalom hivatott arra, hogy az emberi viszonyokat tisztán állítsa elénk. Hogy rövid távú érdekek és ideológiai torzítások nélkül őrizze meg múltunkat a nemzeti emlékezetben. Kínos történetet írtam meg a Tavaszi Tárlatban, mert úgy gondoltam, hogy önmagában tanulságos.

Sándor Zsuzsanna

SPIRÓ GYÖRGY

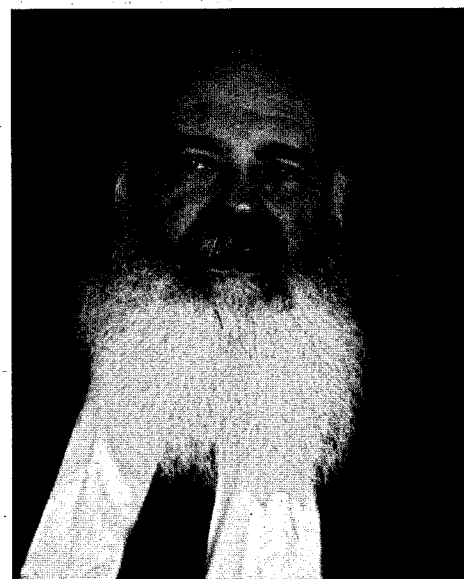
Kossuth-díjas író, költő, műfordító 1946-ban született. Az ELTE BTK-n 1970-ben végzett magyar- orosz-szerbhorvát szakon. 1970–71-ben a Magyar Rádió külpolitikai újságíró-gyakornoka volt. Az Újságíró Főiskolán '72-ben újságíró és szociológus diplomát szerzett. 1971-től '78-ig a Corvina Kiadó idegen nyelvű szerkesztője, majd az MTA Kelet-európai Kutatóintézetének és az ELTE BTK-nak tudományos munkatársa. '78-tól az ELTE Világirodalmi, '81-től az Esztétikai Tanszéken tanít. 1981-ben az irodalomtudományok kandidátusa, '97-ben habilitált professzor lett. 1986-tól '92-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgia. Ezután '95-ig a szolnoki Szigligeti Színházat vezette. 1990-től '97-ig a Színház-és Filmművészeti Főiskola tanára. Az ELTE Esztétika és Kommunikáció Tanszékének egyetemi docense. A Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, a Magyar PEN Club tagja. A Magyar Írószövetségből '98-ban lépett ki. Darabjait, átdolgozásait folyamatosan játsszák a színházak. Főbb irodalmi művei: *Ke-rengő*, *Az Ikszek*, *Álmodtam neked*, *A Jövevény*, *T-boy*, *A jégmadár*, *Fogság*, *Messiások*, *Feleség-verseny*, *Tavaszi Tárlat*. Főbb kitüntetései: József Attila-díj, Déry Tibor-díj, Magyar Köztársaság Babérkoszorúja, a Szépirodalom Társaságának díja, Szép Ernő-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Füst Milán-díj, Prima Díj, Kossuth-díj, AEGON Művészeti Díj, Alföld-díj, Visegrádi Díj, Angelus Közép-Európai Irodalmi Díj.

A MINDENHATÓ HATALOM

IVÁNYI GÁBOR:
Színlelt a Fidesz
vallási túlbuzgósága

A metodista lelkész a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség alapítója. A gyülekezet Oltalom Karitatív Egyesülete működteti a Dankó utcai hajléktalanszállót, s több olyan iskolát is fenntartanak, ahol hátrányos helyzetű gyerekek tanulhatnak. A lelkész 2010 októberében arról beszélt a 168 Órának: a mostani keresztény kurzus törvényeivel is igyekszik visszaforgatni az időt, s egyre több jel utal arra, hogy a kormány megvonná az állami támogatást a kisebb egyházaktól.

(Iványi Gábor ezt jól látta már akkor is. 2011 nyarán megszületett a Fidesz-KDNP új egyházi törvénye, amelynek értelmében csak tizennégy felekezet élhet az egyházi státusszal; a metodisták nem tartoznak közéjük. A többi vallási közösség egyházzá nyilvánításáról a parlament szintén kétharmados többséggel (!) dönthet. S amelyeket nem ismernek el egyházként, legfeljebb egyesületi formában működhetnek tovább. – A szerk.)

■ Még a 2010-es parlamenti választások előtt nyilatkozta: végigtekintve azon az úton, amelyet a Fidesz bejárt, nem biztos, hogy Orbán Viktor pártját kell támogatni.

Azt nem mondhattam, hogy mindenki olvassa el a Fidesz programját, s döntsön a lelkiismerete szerint. Orbán Viktoréknak ugyanis semmilyen programjuk nem volt. Azóta sincs. Az elmúlt nyolc évben egyetlen alternatív javaslattal sem álltak elő, folyvást csak opponáltak: állandóan támadták a kormányt, főként magát Gyurcsány Ferencet. S bár Gyurcsány valóban ellentmondásos személyiség, aki sok hibát követett el kormányzása idején, ő legalább megpróbált reformokat elindítani. Az ellene folytatott jobboldali gyűlöletkampány – ami már esztendőik óta tart, és mára sem lankadt – számomra leginkább azt jelzi: nálunk a nemzeti önámítás a kohéziós erő. A társadalom többsége annak a pártnak hisz jobban, amelyik szebb illúziókat ígér. A Fidesznek sikerült milliókkal elhitetnie, hogy amit a szocialisták és a liberálisok tettek, az mind rossz volt, ellenben Orbán Viktor vezetésével Magyarország hamarosan Kánaán lesz. Lelkészként amúgy semmi kifogásom nem lenne egy igazi konzervatív, keresztény párt ellen. Csakhogy a Fidesz nem az. Vallási túlbuzgóságuk színlelt. Egyszerű politikai haszonlesésből jutottak idáig – radikálisan ateista liberálisokból.

■ Arra készül a Fidesz és koalíciós partnere, a KDNP, hogy az alkotmányba is belefoglalják az istenhitet.

Ha az Orbán-kormány valóban a hívek és az egyházak érdekében akar cselekedni, miért nem egyéztet terveiről a felekezetekkel? Miért nem kérdezték meg őket arról: szeretnék-e, hogy Isten neve bekerüljön az alaptörvénybe? És ez vajon milyen következményekkel járna? Mert az nem vallási szabadság, ha a politikai vezérkar önállóan eldönti: mit támogassanak az egyházak, és mit ne. A hatalom valódi ideológiáját, értékrendjét leginkább az árulja el: miként bánik az elesettekkel, kiszolgáltatottakkal. Például az a belügyminisztériumi tervezet, amellyel a hajléktalanokat kiűldöznék a közterekről – miközben nincs hová elhelyezni őket –, alapjaiban ellentétes a keresztényi tanításokkal. Ha úgy vesszük: Jézus tudatosan vállalt homlesz volt. Barlangokban, szabad ég alatt hált, hogy a szegények sorsában osztozzon. Ő mindig a társadalom periferiáján élőket pártolta.

■ Mindenesetre a fideszes és kereszténydemokrata többségű Országgyűlés legelső intézkedése a Trianon-emléktörvény – „Nemzeti Összetartozás Tanúságtétele” – megalkotása volt, amely így kezdődik: „Mi, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének tagjai, azok, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura...” Bibliaelemzők szerint a kormány ezzel a Jelenések könyvére utalt: az emberiség történetének végén Jézus seregei végső győzelmet aratnak az istenellenes, alvilági erőkön.

A Biblia képes beszédek példázata. Ha hiszünk abban, hogy a világot Isten teremtette, akkor nyilván mindennek ő az ura. De a Szentírás azt is kimondja: még a hívőknek is úgy kell élniük, mintha a Teremtő nem létezne. Ha nincs üdvösség, akkor is tisztességesnek kell lenni. Persze láttam itthon ilyen választási plakátot is: „Jöjjön el a Te országod! Legyen meg a Te akaratod!” Mintha ezzel azt próbálta volna sugallni a jobboldal: ha a Fidesz győz, az Isten is kormányra kerül nálunk. Ez végtelenül nevetséges.

■ Visszatérve: a Trianon-emléktörvény „hitvallása” akár úgy is értelmezhető, hogy a Fidesz–KDNP voltaképp „Jézus serege”, és aki ellenük van, az ördögtől való? „Isten nevét szádra hiába ne vedd!” – hangzik a harmadik parancsolat. Ami arra vonatkozik: semmiféle hatalom nem hivatkozhat a Mindenhatóra. A politikusok nem égi kegyelemből uralkodnak. Orbán Viktor azonban mintha főleg arra akarná használni a KDNP-s szövetséget, hogy önmagát a mindennapok fölé, szakrális magasságokba emelje. Hogy ezzel is azt hangsúlyozza: „felsőbb rendet” képvisel, amely megkérdőjelezhetetlen: De az ember fölszisszen erre: ennyire gyengék a mi vezetőink? Azért mutogatnak folyton Istenre, mert saját maguk sem hisznek abban, amit mondanak?

■ Vagy épp ellenkezőleg: határtalan az önbizalmuk. Rétvári Bence, a KDNP képviselője kijelentette: Isten „törvényesítésével” új korszak kezdődik Magyarországon. Önmagában nincs jelentősége annak, hogy Isten nevét bele akarják foglalni a készülő új alkotmányba is. A baj az, hogy a kormány úgy gondolja: kétharmados többségével jogában áll mindent kénye-kedve szerint átalakítani az országban. A „jobbra hajs!” elvét mindenütt kötelezővé tehetik a demokráciában. Az ügyészség, az Alkotmánybíróság, az ÁSZ, a közszolgálati média élére is saját pártkatonáikat nevezték ki. Így most már a legfontosabb közintézményektől is jobbra tartást követelhetnek. Pedig Orbán Viktor nem arra kapott felhatalmazást, hogy megkísérelje felszámolni a jogállamot, vagy gúnyt űzzön az igazságszolgáltatásból. (A 2011 áprilisában elfogadott új alkotmány első sora: „Isten, áldd meg a magyart!” A preambulumban, a „Nemzeti Hitvallásban” az szerepel: az alkotmány a kereszténységet ismeri el „nemzetmegtartó erőnek”, a többi vallást csupán „becsüli”. – A szerk.)

■ Ön a rendszerváltás előtt a vallásszabadságért, a világi hatalom és az egyház különválásáért küzdött. Hogy látja most: veszélybe kerülhet a szekuláris állam? Nem hiszek abban, hogy a szekularizáció visszafordítható. Éveket, értékeket azonban el lehet veszíteni. A hazai keresztény nagyegyházak nincsenek felkészülve arra, hogy a társadalom szellemi és morális vezetését magukra vállalják. Szemléletüket sok évtizedes lemaradás jellemzi a modern kereszténységhez képest. Itthon, például, még mindig úgy tartják: hívó ember csakis jobboldali lehet. Holott – úgy is fogalmazhatunk – maga Jézus, a „szegények királya” abszolút baloldali volt. A hazai keresztény kurzus korszerűtlenségét a törvényjavaslataik is mutatják. Már az óvodában megkezdnek a szellemi átnevelést, és a kötelező házastársi hűséget a polgári törvénykönyvben írják elő. Kényszeredetten igyekeznek visszafelé forgatni az időt. És ez visszauterli rájuk. Már arra is vannak jelek, hogy a keresztény politikai vezetés a felekezetekkel is kemény kézzel akar bánni.

■ Mire gondol?

Egyre több szó esik arról, hogy megvonják a kisebb, a „felsőbb irányításhoz” kevésbé igazodó egyházak állami támogatását. Ez minket is érinthet, noha hajléktalanszállót működtetünk, és iskolákat alapítottunk hátrányos helyzetű gyerekeknek. De bizonyára akadnak olyan egyházak is, amelyek most majd abban reménykednek: a Fidesz-kormánytól anyagi támogatást, kiemelt társadalmi státust kapnak. Csakhogy a politika a számlát is be fogja nyújtani. Történelmi példák bizonyítják: a pártos szolgálatokra az egyházak mindig ráfizettek. Minél nagyobb hatalomra vágnak, annál inkább csökken a hitelük. És nincs az a pénz, sem rang, ami az elvesztett hívekért kárpótolhatna.

Sándor Zsuzsanna

IVÁNYI GÁBOR

metodista lelkész 1951-ben született. 1970-től '74-ig teológushallgató a Magyarországi Szabad-egyházak Tanácsának (SZET) Lelkészképző Intézetében: politikai okokból fegyelmivel kizárják. '73-tól a Magyarországi Metodista Egyház segédlelkésze; több lelkésztársával innen is kizárták. 1976-77-ben felfüggesztett börtönbüntetésre ítélik egyesületi joggal való visszaélés címén. Évekig az illegálisan működő kispesti metodista gyülekezet lelkésze. 1979-ben egyik alapítója a Szegényeket Támogató Alapnak (SZETA). Az illegális Beszélő egyik alapító szerkesztője, egyben névadója, s a Nyitott Ajtó illegális egyházi folyóirat alapítója. A Magyarországi Evangéliumi Testvérközösségnek '81-ben egyik alapító lelkésze. 1988-89-ig a Szabad Kezdeményezések Hálózata ügyvivő testületének tagja. 1990 és '94, illetve '98 és 2002 között az SZDSZ országgyűlési képviselője. A Wesley János Lelkészképző Főiskolán '91-ben, a Roberts Wesleyan College-ban '96-ban szerzett diplomát. '87-től a Wesley János Lelkészképző Főiskola megbízott igazgatója, majd főigazgatója, ma rektora. 2008-tól az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem címzetes egyetemi tanára. Az Oltalom Karitatív Egyesületet '89-ben hozta létre. Főbb kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Tolerancia-díj, Maecenas-díj, A Magyar Köztársaság Elnökének Arany Érdemérme, Radnóti Miklós-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Emberi Jogokért Emlékplakett, Magyarországi Zsidókért díj.

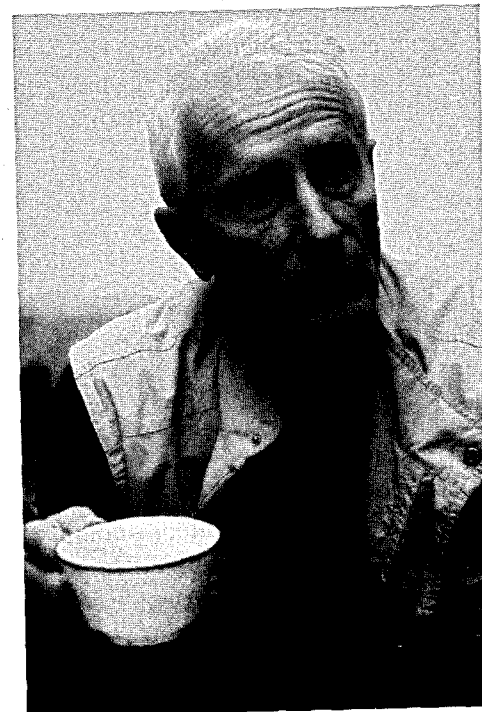
ÁLLÍTSUK MEG!

UNGVÁRY RUDOLF:
A megoldás kulcsa
a jobboldalnál van

Az Alkotmánybíróság 2010 októberében az alaptörvénybe ütközőnek nyilvánította, s megszüntette a kétmillió forintnál nagyobb végkielégítéseket sújtó, 98 százalékos, visszamenőleges különadót. Erre Lázár János, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője azonnal az alkotmány ad hoc módosítását kezdeményezte: kerüljenek ki az Alkotmánybíróság hatásköréből azok a kérdések – a költségvetést, az adónemeket, illetékeket érintő szabályozások –, amelyekről nem lehet népszavazást tartani.

Egyes konzervatív körök is azon a véleményen voltak: tényleg vége a jogállamiságnak, ha a Fidesz-KDNP parlamenti többség elfogadja Lázár javaslatát. Ungváry Rudolf író, aki egyre gyakrabban vállal közéleti szereplést a demokrácia védelmében, a történet kapcsán arról is kérdeztük akkor: ki állíthatja meg Orbán Viktort?

(Az Alkotmánybíróság akkor tiltakozott a felülvizsgálati jogkörének csorbítása ellen. Nem sokkal később a kormánypárti kétharmad mégis szűkítette a tálláros testület hatáskörét, a korábbi javaslatához képest azzal a változtatással: csak egyes alapjogok – például az emberi méltóság – sérelme esetén semmisítheti meg az AB a költségvetésről, az adókról, illetékekről és járulékokról szóló törvényeket. A 98 százalékos különadóról szóló rendeletet viszont végül a Fidesz úgy módosította: a különadó a 2010. január 1-je után szerzett jövedelmeket sújti. – A szerk.).

■ **Kezdjük azzal: a bal- és jobboldali skálán ön hol helyezi el saját magát?** Úgy vagyok ezzel, mint talán mindenki: van bennem némi baloldaliság, és valami jobboldaliság is. Amúgy a pártállam idején eszmélésemtől fogva a nyugat-európai polgári demokrácia híve voltam, s ezért elkerülhetetlenül jobboldalinak számítottam, kezdetben még a demokratikus ellenzékhez tartozó barátaim szemében is. Magam is elfogadtam ezt a besorolást. De soha nem felejttem el, milyen megalázó, ha kétségbe vonják az ember jobb- vagy baloldali meggyőződésének a legitimitását. S noha – lényegét tekintve – a bal- és a jobboldaliság soha nem lesz összeegyeztethető, mégis mindkettőt vállalni tudom. Mert vannak politikai helyzetek, amikor a baloldali válasz eredményez jobb hatékonyságot, máskor pedig a jobboldali válasz lehet eredményes. A két értékrend küzdelmes együttműködése a nemzeti kultúra politikai hatékonyságának a záloga.

■ **Rátérve a Lázár-féle alkotmánymódosító javaslatra: ön szerint is vége ezzel a jogállamnak?**

Ez a nyilatkozat csak egy lépés a sok közül. Orbán Viktor már akkor elindult ezen az úton, amikor első regnálása idején ellenfeleit idegenszerűnek nevezte, amikor néhány éve a baloldal esetleges genetikai

meghatározottságát szóba hozta, és amikor az előző kormányra célozva arról beszélt: „De mi, magyarok itt vagyunk, és ők is ott lesznek hamarosan, ahol lenniük kell”. Következtesen átlépi azt a határt, amely európai demokráciában nem megengedhető. Az Alkotmánybíróság semmibevétele talán azért ver most akkora hullámokat, mert már a hülyének is egyértelmű: lebontják a jogállamot.

■ Önt tehát nem érte meglepetés.

A magán-nyugdíjpénztári vagyon arcátlan és hazug érvekkel indokolt lenyúlása sem volt különös: eltörszédzik az emberek pénzét, s az állam jobb gazdája a nyugdíjügyeknek. Alamuszi, kétszínű lépésekkel próbálnak a túlélésre játszani. Nem nyíltan, diktatórikus úton mutatják ki a foguk fehérjét, hanem afféle „nemzeti együttműködési kényszer”-zubbonyt emlegetve.

■ A „nemzeti együttműködés rendszeréről” elég sokat elmond, hogy Lázár János alkotmánymódosító kezdeményezése még a KDNP-t is meglepte: először fogalmuk sem volt, mi történik, és mit mondjanak.

A kereszténydemokrata párt lavírozása az előrelátás és a körültekintés hiányával függ össze. Olyan politikai sakkozókról van szó, akik egy lépésnél többet képtelenek, de nem is akarnak előre látni. Orbán a legjobb úton halad afelé, hogy teljesen elveszítse a kapcsolatát a valósággal, ami bizonyos mértékig nagy szerencse.

■ Nagy szerencse?!

Aki elveszíti a kapcsolatát a valósággal, előbb-utóbb hibát hibára halmoz.

■ És ez jó nekünk? Szerencsénk, ha Orbán hibát hibára halmoz?

Aki azt hiszi, hogy e politikai lezúllásnak nem kell majd megfizetni az árát, az sem a történelemmel, sem a mával nincs tisztában.

■ Azt mondja, minél előbb lesz vége a jelenlegi kabinet működésének, annál jobb?

Ennek kívülről nem lehet csak úgy végét vetni. A magyar jobboldali politika olyan mélyre süllyedt az abszolút hatalomra törő politikai gazemberség következtében, hogy ebből a gödörből nem lehet egyszerűen kilépni. Nem lehet a földült lakásból úgy elmenni, hogy amikor visszatérünk, egyszerűen minden a helyén lesz. Magyarországot a most következő időszakban sikeresen, a lakosság egyetértésével irányítani csak jobboldalias jellegű politikával lehet. A túlnyomó többség úgy érzi, elege van a széthúzásból: legyen nyugalom, béke, rend! Alapvetően demokráciaellenes indulatról van szó, mert nem akarnak szembenézni azzal: a társadalomra éppen a megosztottság jellemző. Szinte tapintható a vágy a vezérre, a tekintélyre, arra a bizonyos Orbán-féle centrális politikai erőterre.

■ „A zemberek” tehát abszolút hatalmat akarnak maguk fölé?

Nem, de a jobboldalnál van a megoldás kulcsa. A magyar lakosság a baloldal jozefinista reformjaiból a közeljövőben sem kér majd. A szükséges reformokat csak jobboldalias csomagolásban lesz képes elfogadni. Ám a jelenlegi, abszolút hatalomra törekvő vezetés – amely már önvészélyes politikát folytat – nem képes igazi reformokra. Azon áll vagy bukik Magyarország sorsa: hasad-e a magyar jobboldal, vagy sem. Megjelenik-e egy mérsékeltebb, centrista jobboldal, amely meg tudja nyerni magának a többséget?

■ Lát erre reális esélyt?

Valamiképpen elindul majd nálunk is az a folyamat, amely lejátszódott legutóbb Lengyelországban. Ott a Kaczyński ikrek dűlásának következtében a jobboldal jelentős része nagyon hamar rájött arra – mert nem veszítette el a kapcsolatát a realitásokkal –, hogy így nem mehet tovább, és hatalomra segítette a centrízmust vállaló, jobboldali Tusk-kormányt. Magyarországon mindez sokkal lassabban fog lezajlani. A lengyel európai jobboldal mindig erősebb volt, mint a magyar. Nem véletlen: Lengyelországnak a második világháború idején volt ellenkormány Londonban, Magyarország viszont nem volt képes erre a politikai teljesítményre.

■ Ön szerint tehát Orbán Viktor antidemokratikus úton halad. De ki állíthatja meg? Ellenzék most szinte nincs is ebben az országban, és nagy kérdés: ellensúlyozhat-e bármit a gyenge civil társadalom?

Magyarországon a civil társadalomnak megközelítően sincs akkora szerepe, társadalmi tartaléka, mint Nyugat-Európában. Ez a polgárosulatlanságból következik. Orbán Viktort semmiféle civil társadalom és – a választók többségének jobboldali beállítottsága miatt – semmiféle baloldali mozgalom nem fogja tudni megállítani, vagy akár eredményesen és tartósabban felváltani. Az orbáni retardált, az európai szellemiségtől idegen politikát csak maga a jobboldal állíthatja meg.

■ Az Európai Unió nem?

Az Európai Uniónak nagyon kevés a politikai befolyásolási lehetősége. Gazdaságilag pedig illiberális, jogállamiság nélküli, de választásokat tartó demokráciákkal is remekül működhetnek együtt. Amit az unió megkövetel, az játszva lehetővé teszi egy Putyin-féle látszatdemokratikus, tekintélyelvű rezsim fenntartását. Hozzá kell tennem: Putyint nagyságrendekkel józanabb, okosabb politikusnak tartom, mint az inkább furmányossággal, leleményességgel operáló Orbánt. Noha mindketten afféle „keleties” típusú politikusok.

■ Az azért figyelemre méltó: Lázár nyilatkozatának másnapján a Commerzbank AG Németországban az ügyfeleknek tájékoztatót adott ki, amely szerint Orbán Viktor terve „elporlaszthatja a befektetőknek a jog uralmába vetett hitét”.

A pénzvilág annyira azért nem érzékeny arra, ha lábbal tiporják az emberi jogegyenlőséget.

■ Nyilván a profitjára érzékeny.

Alighanem az zavarja őket: a Fidesz mellé állt magyar tőkéscsoportok szűk látókörű érdekei behatárolják Orbán mozgásterét. E csoportok a maguk ipari és modernizációs potenciáljával nemzetközi szinten versenyképtelenek. Arra rendezkedtek be a rendszerváltás óta, hogy az állam csöcsét szívják, a közpénzekből éljenek. E köröknek az önveszélyes és ostoba védelmezése lehet az oka annak is, hogy a miniszterelnök – afféle „nemzeti szabadságharcot” vizionálva – minduntalan megpróbál nekimenni a nagy nyugati gazdasági struktúráknak, alkalmanként az EU-nak is. Pedig ez a játék hosszabb távon nem fog bejönni.

Barát József

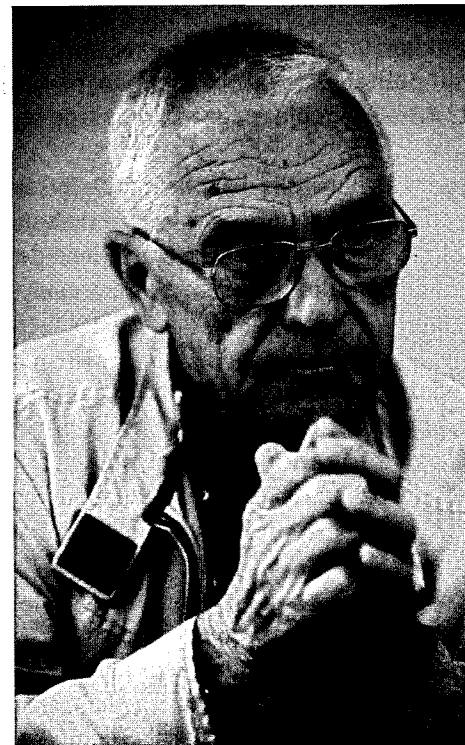
UNGVÁRY RUDOLF

író, mérnök 1936-ban született. 1955-től a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem gépészmérnöki karának hallgatója; az '56-os forradalomban a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége (ME-FESZ) országos intézőbizottságának tagja. 1957-ben letartóztatták, Kistarcsára internálták, s kizárták az egyetemről. Szabadulása után csak évekkel később, 1965-ben szerzett mérnöki diplomát a BME levelező tagozatán. 1967 és '73 között a Vigília filmkritikusa. 1983-tól az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa. A könyvtári osztályozásmélet nemzetközi szaktekintélye. 1989-től az ELTE és a debreceni egyetem oktatója, osztályozásméletet és információkeresést ad elő. Középiskolás kora óta foglalkozik szépirással, de mivel nem vállalta az öncenzúrát, művei csak 1965-től, önálló kötetei – A gépfegyver szálkeresztje, Utána néma csönd – 1990 után jelenhettek meg nyomtatásban. A hazai folyóiratok mellett a párizsi Magyar Műhelyben is publikált. 1985-ben az Örley Kör, '88-ban a Történelmi Igazságtétel Bizottság (TIB) egyik alapító tagja. Szépirodalmi írásai mellett esszéi és publicistikái is megjelennek. Részt vesz a Magyar Pax Romana munkájában. Díjai: Nagy Imre-emlékplakett (1994), Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1996), Széchényi Ferenc-díj (2005).

MAGÁNVÁGYAK, KÖZFÉLELMEK

GOMBÁR CSABA:
A hatalmi arrogancia
visszaüt

A szociológus, a magyar politológia doyenje a Népszabadságban 2010 októberében arról írt: „Az ezerarcú félelem egyik megnyilvánulása a hatalomtól való félelem. S ez esetben korántsem csak a jogsértést, a bűnöket megtorló hatalomról van szó, hanem a bűnöket önkényesen kijelölő hatalomról és a hatalmasok azon, történelmileg végtelen, sokszor megtapasztalt sajátosságáról, hogy az engedelmisség, a lojalitás elérése kedvelt eszköze a megfélemlítést tartják.” Cikke kapcsán akkor megkérdeztük tőle azt is: vajon van-e félnivalója magának a megfélemlítő hatalomnak is?

■ Elképzelhetőnek tartja, hogy egy nap visszamenőlegesen kétségbe vonják az ön életművét is, és bűnössé nyilvánítják? Erre még nem gondoltam. Hirtelenjében nem is tudom, milyen sok rosszat követhettem el életemben.

■ Még megtudhatja.

Lehet. De azért ilyen félelem nincs bennem. Persze Európának ezen a részén az emberben mindig van szorongás. Ráadásul mostanában megint jó ok van arra, hogy felerősödjének a magyarok történetileg nagyon is megalapozott félelmei.

■ Ön arról is írt Népszabadság-beli cikkében: az a hatalom, amely félelmetesnek akar látszani, gyakran maga is szorong, miközben azt hiszi, hogy mások csak dinamikusnak látják. Van-e félnivalója a jelenlegi hatalomnak?

Persze, amikor a hatalom – ha az ember nagyon tapintatosan fogalmaz – túl dinamikus lépéssorozatokra szánja el magát. A sikertelenségtől a nevetségessé válásig sok minden kelthet aggodalmat abban, aki bátran átlépi a határokat. Félhet – például – a széles körű elfogadottság csökkenésétől, a kudarc lehetőségétől vagy akár attól, amit a pretoriánusok lázadásának szoktunk nevezni. Amikor a vezetéssel szembefordul az erős, mindenre elszánt belső gárda.

■ Minek nevezné a hatalom mostani lépéseit, ha nem lenne olyan tapintatos? Arrogánsnak. És ez már a Fideszhez közel álló barátaim, ismerőseim egy részét is gondolkodóba ejti. Azt tapasztalom, kis torokköszörüléssel, fejkavarással kezdik védeni a kormányt. A korábbi hónapokban még lelkesebbek voltak, dicsérendő határozottságot, erős kezet láttak olyan döntések előkészítésében is, amelyek ma már elbizonytalanítják őket.

■ Ön a magyar politológusok doyenje. Már akkor is ezt a szakmát űzte, amikor Magyarországon voltaképpen még nem is volt politológia. Van-e tudományos kategóriája arra a hatalomra, amely most épül? Amely ledobja magáról az összes féket, ellensúlyt?

Már a Fidesz kormányra jutása előtt is sok szó esett az illiberális demokráciáról. Sokan úgy vélekednek: az ilyen, ellensúlyok nélküli rendszer már nem is nevezhető demokráciának. Én óvatosabb lennék, hiszen a demokrácia évezredes terminus. Sokféle demokrácia lehetséges, és arról semmiképpen se feledkezzünk meg: ennek a kormánynak jelenleg óriási mértékű az elfogadottsága.

■ Tény: egyes felmérések szerint a Fidesz népszerűsége az Alkotmánybíróság elleni fellépés után is erősödött. Ez azt jelenti, hogy az embereknek ma már nem is olyan fontos a demokrácia, a jogállamiság? Vagy itt soha nem is volt olyan fontos? Nem hinném, hogy erről van szó. Az emberek – miközben rengeteg hétköznapi dolog szorítja őket...

■ ...például a pénztelenség...

...évszázadokra visszamenően igenis hittek a szabadságban, az egyenlőségben, a demokráciában, a respublikában. Még akkor is, ha a többség fogalmilag nem tudta meghatározni ezen értékeket. Csakhogy nagyon különböző korszakok vannak és voltak, akár a 20. században is. Van időszak, amikor egy-egy ideológiára, egy-egy politikai célkitűzésre még az éhesek és kiszolgáltatottak is fogékonyak. Máskor a többség egyszerűen fütyül a politikára, hiszen a demokrácia ezt is lehetővé teszi. Manapság azonban más a helyzet. A kormány céljaiban és lépéseiben sajátos egyveleget láthatunk. És ez magyarázza a különlegesen magas támogatottságukat, minden rögtönzésük, hibájuk ellenére is. Adott egy baloldalinak látszó gazdaságpolitika, s hozzá egy igen konzervatív, jobboldali társadalompolitika. Ez a kettősség egyelőre lehetővé teszi, hogy ki-ki saját reményeinek, álmainak megvalósítását remélje a kormánytól. Van, akinek az tetszik, hogy a kormány, amire csak lehet, ráaggatja a nemzeti címkét. Mások a bank- és válságadókat, mint a külföldi szipolyozók elleni kemény fellépést üdvözik. És persze most út vissza az is: az elmúlt években – mondhatunk nyolcat, de akár húszat is – lebecsülték, félresöpörték az egyenlőség eszméjét. A Fidesz „egyenlősítő” törekvései viszont igen hatásosak.

■ Holott a legfontosabb intézkedések – például az egykulcsos adó – éppen a gazdagokat teszik még gazdagabbá, és a szegényeket még szegényebbé.

Így van. Ám a bankellenesség, a nagy távközlési cégekre és kereskedelmi láncokra kivetett válságadók nagyon tetszenek azoknak, akik úgy gondolják: minden bajuk forrása az, hogy – szerintük – kiszolgáltatottak vagyunk, mert gyarmati sorba döntöttek bennünket. Mindez összefonódik a függetlenségi érzeményekkel, amelyeknek hatalmas hajtóerejük volt Magyarországon 1848-ban, '56-ban és a rendszerváltáskor is. A függetlenség vágya éppúgy működött a Habsburgok, mint a szovjet birodalom ellen. Tehát ilyen értelemben természetes, hogy a baloldali hangütésnek sok a támogatója.

■ Egyelőre kevesen vannak, akik legalábbis gyanúsak tartják, hogy a „nemzeti együttműködés” rendszerében milyen erősek a kirekesztő tendenciák.

A jelenkori nemzetállami politika merőben eltér a liberális nemzetállamtól, amely a 19. században alakult ki. Az befogadó, asszimiláló állam volt. Ma egyfajta etnizálódás, kitzasztás érvényesül, éppen emiatt van bennem súlyos és növekvő ellenérzés a nemzetállami politikával szemben. Nemzettestvér, talajgyökér: olyan elfeledett, lejáratos szavak, hülyeségek válnak újra használatossá és sokak számára pozitívan ki mondhatóvá, hogy ezen már nem elég szomorkodni, érvelni is kell ellene. De ez a tendencia nem csak nálunk érvényesül: a kirekesztés erősödik Hollandiától Izraelig.

■ Egyik korábbi írásában dicsérte, hogy a rendszerváltás „bársonyosan”, erőszak nélkül zajlott. Hogy nem volt forradalom. Pedig utólag többen éppen ezt hiányolják. Igényeiknek pedig az úgynevezett „fülkeforradalommal” szeretne megfelelni a kormány. Honnan ez a vágy az égszakadásra, földindulásra?

Ostobaságnak tartom, hogy akadnak, akik mai gondjaink gyökerét abban látják: húsz évvel ezelőtt nem lőttünk egymásra géppisztollyal. Súlyos tévedés azt hinni: a történelem homályos foltjait vérrel lehet megtisztítani. Vannak, akik szerint a Fidesz-vezetők cinikusak, amikor „fülkeforradalmat” emlegetnek azok kedvéért, akik éles váltásra vágnak. Nagyobb bajról van szó! Azt föltételezem: Orbán Viktor és követői mélyen hisznek abban, hogy a világ megújításra, méghozzá forradalmi megújításra vár. Arra, hogy éppen ők újítsák meg. Hogy létezhet olyan gazdaság, amelyre nem érvényesek a korábban megfogalmazott törvények. Hogy ki lehet alakítani a teljes gazdasági szuverenitást, megtartva az uniós tagság minden előnyét. Úgy főnek-forognak saját hitükben, hogy az már egyenlő a konok károkozással. Ezt azonban nem könnyű belátniuk, mert lemondtak az európai civilizáció egyik lényeges belső értékéről: a saját racionalitásunkban, eszünkben való kételkedés képességéről. Látszólag a tétovázás gyöngesége, ha saját magunkat is megkérdőjelezzük. Ám hosszabb távon éppen ez tesz képessé a megújulásra.

■ **Meddig tarthat a Fidesz diadalmenete? Mikor mondják az emberek, hogy ébresztő? Amikor már nem telik párzsira?**

Nem tudom. Biztos, hogy nem csak kenyérrel él az ember. Én a hiteket, szimbólumokat nagyon-nagyon fontosnak tartom. De kétségtelen: ha az ígéretek megroggyannak, ha nem sikerül teljesíteni őket, növekszik azoknak a Fidesz-hívőknek a száma, akik mostanában már torokköszörüléssel kezdik a kormány intézkedéseinek védelmét. Vagy már nem is védik őket.

■ **Az ellenzék gyenge, a civil társadalom fejletlen. Ön a torokköszörülőktől várja a változást? Azt gondolja: ma a Fidesz az egyetlen tényező, amely visszafoghatja a Fideszt?**

Igen. Bármilyen változás csak a Fidesz támogatottságának gyöngülésével, híveinek kiábrándulásával kezdődhet. Ám kétélű dolog azt méricskélni, mikor bukhat bele a kormány ebbe vagy abba. Mert mindnyájan nagyon megjárjuk, ha belebukik. Valószínűleg mindenki számára az lenne a legjobb, ha a mostani hatalom inkább kijózanodna, lehiggadna, felhagyna a jogállamiságot sértő lépésekkel. Mert a hatalmi arrogancia egy idő után bizonyosan visszaüt. Visszaüt például az államapparátus elkötelezett, hűséges, hozzáértő munkatársainak mélységes lenézése. Hogy mikor? Fogalmam sincs.

■ **Aligha a kijózanodás jele, hogy a parlament elfogadta a közmédia új szabályozásának médiaalkotmányát. Mit szól hozzá a Magyar Rádió egykori elnökeként?**

Az igazság az: a rádióban eltöltött élménytelen két és fél év után megkönnyebbülést éreztem, hogy már nem kell a médiával foglalkoznom, s más irányba indulhatok. De a kérdést nem akarom megkerülni. Persze ezer ága-boga van egy törvénynek, pláne a végrehajtásnak, de abban, amit a kormány meglepett, a közszolgálati média számára semmi biztató vagy reménykeltő nincsen. A kereskedelmi adókat nem féltém. Ők előbb-utóbb megtermelik a profitjukat. A mostani döntéseket – amelyek ismét a nyilvánosságot, a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozzák – megint a közszolgálat sínyli meg: egyre bomlik, laposodik az a hatalmas kulturális bázis, amelyet a Magyar Rádió és a Magyar Televízió egyébként nagyon nehéz politikai körülmények között létrehozott. Hosszú évek óta ennek a hagyománynak a folyamatos pusztulását látja az ember. Mit mondhatok? Fájdalmas tény a közszolgálat ethoszának szétporlása. Annak annyi.

Barát József

GOMBÁR CSABA

politológus, szociológus 1939-ben született. 1964-ben diplomázott az ELTE BTK filozófia-történelem szakán, '66-ban bölcsészettudományi doktori címet szerzett. 1968-tól '69-ig az MSZMP Társadalomtudományi Intézetének szociológushallgatója, ugyanitt '88-ig munkatárs. Előtte filozófiát oktatott a BME-n. 1975-től az ELTE Szociológiai Intézetének politikaelméleti, majd '86-tól az ELTE ÁJK Politikai Tanszékének félállású oktatója. 1989-től egy évig a Pénzügykutató Rt. munkatársa. 1990-től '93-ig (lemondásáig) a Magyar Rádió elnöke. 1993-tól a Pénzügykutató Zrt. keretében működő KORRIDOR Politikai Kutatások Központjának igazgatója, amelyet közösen alapított Lengyel Lászlóval és Hankiss Elemérrel. 1988 és 2001 között a Soros Alapítvány kuratóriumi tagja. 1990-től '97-ig a Politikatudományi Szemle szerkesztőbizottságának az elnöke. Ma is rendszeresen publikál lapokban, folyóiratokban.

TILTÁSOK ÉS TÜNTETÉSEK

ZÁVADA PÁL:
A kormányzat hetyke
és hepciáskodó

A Múpa visszalépését sokan, még mérsékelt konzervatívok is, azzal magyarázták: a monstre állami kultúrintézmény nem merte vállalni Alföldi előadását, hiszen a rendező-direktort a kormány – jobbikos ösztönzéssel – minél előbb szeretné eltávolítani a Nemzeti éléről. A Jobbik 2010 decemberének elején tüntetést is szervezett Alföldi ellen. A szélsőjobbos megnyilvánulás ellendemonstrációján ott volt az író is, aki felszólalásában úgy fogalmazott: Kádár-kori érzetei vannak. Ezt követően kértük interjúra. Arról is beszélt: drukkol, hogy a Fidesz ne vigye csődbe az országot. Ám esküdt ellensége lesz a kormány médiapolitikájának.

Ő is kivonult a Kossuth- és Széchenyi-díj Irodalmi Albizottságából 2010 novemberében, amikor a grémium elnöke, Radnóti Sándor esztéta leköszönt tisztségéről, mondván, az új hatalom a művészeti testületet is irányítani akarja politikailag. Nem sokkal később a Művészetek Palotája „technikai okokra” hivatkozva elállt attól, hogy náluk legyen Závada Pál Magyar ünnep című darabjának premierje. A Kossuth-díjas író egyébként a Nemzeti Színház felkérésére írta művét, melyet a téátrum igazgatója, Alföldi Róbert rendezett.

■ Egyes műveiben azt is ábrázolja: a különböző nemzedékeket miként formálták a történelmi változások. A fideszes élcsapat már az első kormányzati ciklusában hajlott arra, hogy olyan mintákat kövessen, amelyek ellen még lázadt huszonévesen. Most, negyvenes éveik derekán még vehemensebbek e tekintetben. Ön szociológus is: lehet ez valamiféle korosztályi sajátosság? Öntudatra ébredésüket – egyetemi éveik végén – az összeroskadó diktatúra ihlette. Megtapasztalták, hogy a hatalommal szembe lehet már szegülni. Szokatlanul radikális, bátor gesztusokat gyakorolhattak. Nem az idősebb nemzedék útját járták, nem kellett kiravaszzkodniuk, kiügyeskedniük a maguk ilyen-olyan cselekvési és szólási lehetőségeit. Örömdetes, hogy akkor kimondták: a diktatúra – az diktatúra. De nekik az önkényuralomról jobbra csak nagyon fiatal kori tapasztalataik voltak. Mai szavazóik jó része pedig még náluk is ifjabb, és még kevesebbet tud a diktatúráról. S mintha nem tudnák, mit jelent például a sajtószabadság hiánya. Egyelőre nem látom, hogy komolyan vennék. Talán egy szociológiai kutatás kimutatná: mivel járhat mifelénk, ha valaki nem „kóstolta” az elnyomást, vagy csak annyit kapott belőle, amennyi könnyen felejtethető. De a korosztályi megközelítés, azt hiszem, leegyszerűsítő. Ha visszatekintek, mindig láttam

a nálam fiatalabbak és az idősebbek közt is olyanokat, akik európai módon gondolkodtak.

■ De vajon most mihez „fixálódott” a többség? A Nemzeti Színház igazgatóját, Alföldi Róbertet ért atrocitások elleni tüntetésen ön azt mondta: a történesek a Kádár-kort idézik.

Közvetlenül a bemutató előtt tessékelték ki az Alföldi Róbert által rendezett Magyar ünnep című darabomat a Művészetek Palotájából. Hasonló dolgok a Kádár-korszakban történtek, amikor a művház vezetője magyarázat nélkül tiltotta meg egy kiállítás megnyitását, vagy az utolsó pillanatban lefűjták valamely ellenzékinek számító társulat vendéjátékát. Amikor a cenzúra hivatalosan nem avatkozott közbe, de egyes megrettent, igazodni akaró emberek megpróbálták kitalálni: főnökeik mit vennének tőlük jó néven, és mi az, amit nem.

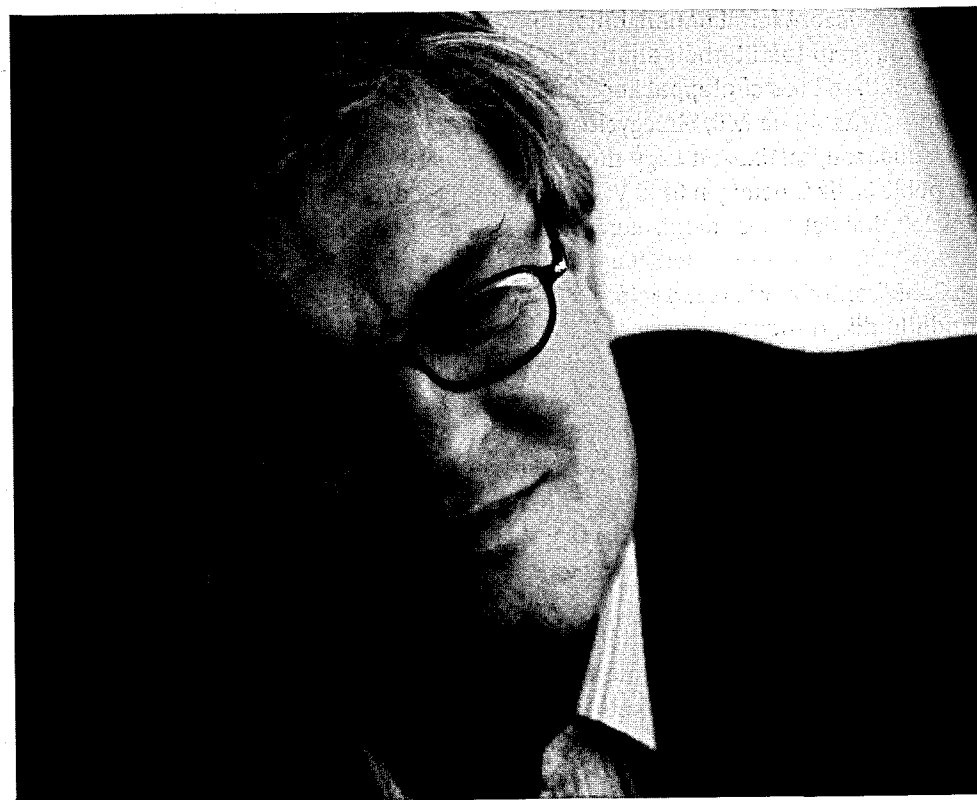
■ A Jobbik „a nép nevében” tüntetett a Nemzeti előtt. Háborogtak Alföldi személye ellen. Követelték, hogy a direktor vegyen részt azon a parlamenti albizottsági meghallgatáson, amelyet a jobbikos Novák Előd hívott össze Alföldi leváltására. Novák az ön új darabja kapcsán is „kifogásokat” emelt: szerinte nemzetellenes. Ezt hadd ne kommentáljam! Viszont azt hallottam: az albizottságot saját tagjai sem sokra tartják. Még a kormánypártiak is bojkottálják.

■ Persze vehetjük úgy is: rábízták a Jobbikra Alföldi eltávolítását...

Nem, nem ott tartunk. Alföldi és csapata dolgozik – a Nemzeti pedig kivirágzik éppen. De ezt tényleg nem az albizottsági számonkérők előtt kell bizonygatni. Mihez lehetne ott kezdeni? Magyarázni, mint a serdületlen ifjaknak, mi az, hogy művészet, mit tesz – például – az, hogy a műalkotásoknak autonóm nyelvük, sajátos kifejező eszköztáruk van? Hogy egy színházi előadás más módon szólal meg, állít és tagad valamit, vagy közvetít értékrendet – nem úgy, mint egy újságcikk, s nem úgy, mint egy szónok vagy egy kocsmai vitatkozó? Még ha önük is csúnyábbakat mondanak olykor egy-egy darab figurái a maguk játékszabályai szerint. De nem hinném, hogy a színházi beavatás misztériumának a legmegfelelőbb színtere valamely szélsőjobbos képviselő által felszított parlamenti albizottság lenne. Megint más kérdés: ha ilyen állapotok uralkodnak az efféle testületekben, az mennyire kérdőjelezi meg az egész bizottsági rendszer legitimitását?

■ A Fidesz kulturális kurzustervei kapcsán azonban szintén elgondolkodtató: nem kéne-e mégis felajánlani – persze grátisz – valamiféle művészeti beavatást a jobboldal kulturális megmondóembereinek?

Néhány vitát érdemes lenne a nyilvánosság előtt lefolytatni. Már csak azért is, mert – hogy egy példával éljek – a kereskedelmi tévék nyelvezete, szellemisége általában sem

tesz jót az emberek kultúráról alkotott elképzeléseinek. Én azt hittem, hogy a parlamenti bizottságokban – vagy bárhol, ha a politika szintjén foglalkoznak kultúrával – az illetékesek utánajárnak, tájékozódnak, mi történik a kultúrateremtő intézményekben, műhelyekben, és megpróbálják bepótolni lemaradásaikat. De a többségük jelenleg nem teszi. Sötét éjszaka van a fejekben, tisztelet a kivételnek.

■ Kérdés, mit rejt a sötét. 2010 kora nyarán, az ünnepi könyvhéten elmondott beszédében úgy fogalmazott: reméli, csupán rémhír, hogy elmarad a Márai Irodalmi Program – amelyet amúgy az előző kulturális vezetés kezdeményezett –, és nem kezdődik valamiféle kultúrharc. Nem lesznek megbélyegezve, diszkreditálva azok az alkotók és kultúrateremtő közösségek, akik és amelyek nem a vadozatú fősodorba becsatlakozók-besimulók értékrendjét vallják. Csalódott? Vannak olyan megbélyegzések, amelyeket – ha már, akkor – büszkén vállal az ember. Amelyek ugyanakkor nem befolyásolhatják munkaterveinket. Az íróasztalomnál nekem is úgy kell dolgoznom, mintha normális világban élnék.

■ Amikor viszont feláll onnan, látja, hogy nem normális a világ. Ön kilépett az átpolitizált díjosztó testületből, eljár tüntetésekre. Íróként mit tehet még? Az újságok adott esetben üres címlappal kerülnek utcára. Eljöhet az üres könyvek korszaka is? Az író – ír. Aztán ha kell, elmegyek a tüntetésekre, de nem szoktam felszólalni. Ámbár egy kiállításon, találkozón vagy megnyitón beszélni – az is egyfajta retorikus helyzet. Ám publicisztikát nemigen írok. Viszont ha megkérdeznék, bizonyos közügyekben megszólalok. Miközben vannak ismerősök, akik olykor szóvá teszik, mi szükség van erre.

■ „Csak” annyi a válasz: vérlázító helyzetek sorát éljük. És aki európai módon gondolkodik, mindezt minimum kikéri magának.

Akkor is azt teszi, ha eljár a tüntetésekre, aláír, ellene szavaz az „új rendszernek”. Néha én is úgy érzem, hogy nem kéne már annyit beszélni. Hisz legfeljebb ismételni tudom, amit a nálam hozzáértőbbek már úgys elmondtak. Akár kontraproduktív is lehet a szószaporítás. Ilyenkor merül föl, nem volna-e hasznosabb rövid, tömör kiáltványokban megfogalmazni, mi a vérlázító, mi ellen tiltakozunk, mit követelünk. Mi, ennek a rendszernek a – remélhetőleg egyre növekvő számú – bírálói és szembeszegülői, mint egyfajta demokratikus tömeg.

■ A balliberális értelmiség valóban sokat értekezik az ország weimarizálódásáról, de nincs nagy hatása. Holott a kormány egyes intézkedéseinek kommentárok nélkül is komoly tiltakozást kellene kiváltaniuk. Legalábbis a józan ész szerint. A hatalom népszerűsége azonban töretlen.

Alapvetően engem is ez döbbsent meg legjobban. Minden korábbi esetben – bármely oldal alakított is kormányt – ennyi idő alatt sokkal kevesebb hiba miatt is jóval nagyobb balhék voltak. De van, aki azt mondja: azért nincsenek még nagyobb tiltakozások, mert ez a fajta hatalmi felállás illeszkedik legjobban az ország tradícióihoz. Amely örökséget leginkább a Horthy-korszak és a Kádár-korszak hagyományai jellemzik. A jelenlegi kormányzat hetyke és hepciáskodó – akár az IMF-fel és az EU-val szemben is –, amiben valamiféle nemzeti érdekvédelemnek is fitogtatnia kell magát. Itthon pedig a maga jobboldali és baloldali ellenzőinek is befogja a száját. Külön viszolyogtató, amikor a kettőt – egy kalap alá véve – egyaránt szélsőségesnek titulálja. Hiszen, például, azt mondják a kormánypártiak: az új sajtótörvény azért igazságos, mert nemcsak a baloldali-liberális, hanem a szélsőjobb sajtó helyzetét is megnehezíti. Miközben tudjuk, hogy utóbbiak internetes szerverei külföldön vannak, oldalaik pedig névtelenek. A liberális-baloldali szerzők viszont mindig nevüket adják a véleményükhöz. A lényeg az, hogy aki „zavaró módon”, vagyis feleslegesen zaklatja fel a kedélyeket, azt a hatalom megregulázza – csakúgy, mint a Kádár-kori agitprop politika. Ezért ez a kormányzat erőskezűnek tűnhet, miközben hetykeségébe akár fiatalos lendületet is beleérezhet az, akinek ez tetszik. Azaz a kormánypártok eddig tántoríthatatlan szavazói, az ország durván egyharmada.

■ Ami matematikailag is a kisebbik rész. Mégis túl sok, ha azt nézem: lejárt szavatosságú eszméket csócsálnak, átlátszó trükköknek tapsolnak. Vagy éppen a Horthy-korszakon ábrándoznak. Miközben a 20. század második felében a kultúrában vagy az informatikában is olyan változások zajlottak – a rock and rolltól az internetig –, amelyek tükrében még nevetségesebb az egész múltba feledkezés.

A régi eszmék is idomulhatnak az új korszakokhoz. Az interneten is lehet ásatag teóriákat hirdetni, a harmincas-egyvenes vagy a hatvanas-hetvenes évek világát éltetni. Biztosan jobban értik a dolog hatásmechanizmusát azok, akik, mondjuk, egyes szovjet utódállamok demokrátiáit kutatják. Egyébként, jobban belegondolva, nálunk összességében valóban inkább a Kádár-kor világával rokonítható a jelenlegi hatalom működése. Egyre több párttitkári szöveget hallani.

■ Amelyeket a 30 százalék feletti többség ha nem is tapsol meg, de még mindig csendben hallgat.

A legnagyobb társaság a közömbösöké. Törvényszerű, hogy körükben lassan majd elindul az erjedés. Akkor biztosan, amikor már nem csupán elméleti kérdés, mi lesz a nyugdíjukkal. Vagy a gyakorlatban is megtapasztalják, mivel jár, ha közvetlen veszélybe kerül a magántulajdon szentsége. És akkor talán azt is megértik, miért fontos a sajtószabadság. Egyes vélemények szerint akkor fog túlszordulni a pohár, amikor kiderül: a gazdasági intézkedések egyáltalán nem szolgálják a növekedést. A nyugdíjasszák lenyúlásával megelőzhetik a költségvetés felborulását, de nem lehet örökké lyukakat tömködni. Mi lesz, ha fizetéseképtelenné válnak az önkormányzatok, ha nem fognak tudni költségeket vagy bért fizetni az iskolákban és az egészségügyi intézményekben, ha az emberek tömegével nem fogják tudni igénybe venni az alapszolgáltatásokat?

■ Durva.

Nem szeretném, ha ilyen helyzetbe kerülnénk. Drukkolok, hogy a kormányzat ne vigye gazdasági csődbe az országot. Ám esküdt ellensége maradok a médiapolitikájuknak – ha így szavazzák meg a törvényt, ahogy most tervezik –, és akkor azt mondom, nem demokraták. Egyébként lehet, hogy az efféle vélemény sértőnek s egyszersmind büntetendőnek bizonyul majd 2011-től.

■ Ha mégis beütne a pénzügyi krach, akkor még azt is nehéz elképzelni, hogy az emberek türelmesen várják a következő választás lehetőségét.

Az ilyen összeomlást senki sem kívánja. Azt a hatalmi vákuumot sem, amely akkor következne be, ha a csőd felkészületlenül érné az ellenzéket. Márpedig az ő köreikben is van mit átgondolni. De azt hiszem, nagyon előreszaladtunk – ezek nem a következő fél év problémái.

■ De léteznek. Józan ésszel azt is nehéz megérteni: miért gerjeszti őket a kormány. Persze az is lehet: egyszerűen hülye vagyok, hogy nem látom át.

Magam is egyik értetlenségből esem a másikba. A kormány cselekvéseinek egzakt elemzése túlnő a kompetenciámon. Ha messzebből próbálom rátekinteni a történésekre, az jut eszembe: elkalkulálták magukat az ígéreteikkel, ezért most mintha zsigeri ösztöneik vezetnék őket. Volt egy régi haverom, aki egykor a friss jogosítványához kapott egy Trabantot. Szorongva ültem be mellé, mert elég tétovának látszott. Kérdeztem is: te ugye nem nagyon tudsz vezetni? Erre ahelyett, hogy óvatosan lassított volna, rálépett a gázra, közben pedig ordítva szidta a többi autóst. Fékezés nélkül vette be az éles kanyarokat, végül majdnem a falnak hajtottunk, annyira produkálni akart. Tudom, vulgáris példa, de valami hasonlót érzek most.

Sztankay Ádám

ZÁVADA PÁL

szociológus, Kossuth-díjas író 1954-ben született. Előbb a Pécsi Tudományegyetemen szerzett közgazdászdiplomát (1978), majd az ELTE BTK szociológiai szakán '82-ben. Az MTA Szociológiai Kutatóintézetének szociológusa volt 1982-től '93-ig. 1990-től négy évig a Hiány című folyóiratot szerkesztette. A Holminak ma is szerkesztője. Tagja a Szépirodák Társaságának, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának, a Digitális Irodalmi Akadémiának. Főbb művei: Kulákpérés, Statárium (szociográfia Sipos Andrással), Mielőtt el-sötétül, Jadviga párnája, Milota, A fény-képesz utókora, Idegen testünk. Főbb díjai: Művészeti Alap Irodalmi Díja, Szinnyei Júlia-emlékdíj, Év Könyve jutalom (a Jadviga párnája című művéért), Déry Tibor-jutalom, József Attila-díj, Krúdy Gyula-díj, Márai Sándor-díj, Prima Primissima Díj, Palládium-díj, Kossuth-díj.

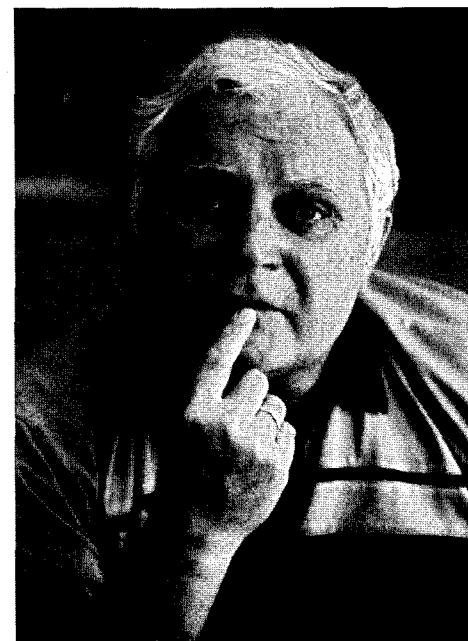
AZ ORBÁNI URALOM TERMÉSZETE

KÉRI LÁSZLÓ:
Mindenkit megsértettek,
megaláztak

A 168 Óra a 2011-es évfolyamának első számában politikai elemzőket – többek között Kéri Lászlót és Lengyel Lászlót – szembesített az éppen egy évvel korábbi, még a választások előtt a lapban megírt gondolataikkal. Kéri László abban a cikkében – egyebek mellett – úgy fogalmazott: „Sem a megmaradó baloldali szelet, sem pedig az újonnan megszerződő és összeálló radikális és/vagy szélsőjobb oldali pólus nem lesz elégséges erő a középben terpeszkedő kétharmad korlátozására.

A két pólusnak alkalmi összefogása is elképzelhetetlen. Következésképpen a Fidesz megvalósíthatja majd a klasszikus centrumpolitika édes álmát: a szélsőjobbot a baloldallal, a baloldalt pedig a szélsőjobbal tudja kölcsönösen sakkban tartani, fegyelmezni, manipulálni és korlátozni.”

A politológus 2011 elején a 168 Órának arról-is beszélt: ha egy kormány csak a hatalmi mezőben létezik, bukásra van ítélve.

■ Nem kellett nagy beleérző képesség ahhoz, hogy 2010 januárjában jelezze: kétharmados Fidesz-győzelem születik. De azt is jóslta akkor: „Az MDF egyszerre lehetne menedéke a csalódott, reformpárti, baloldali értelmiségnek, a pártjukat veszített egykori SZDSZ-eseknek, valamint a Fidesz túlhatalmától tartó, mérsékelt jobboldaliaknak. Nem beszélve az egykori fórumos szavazókról.” Hozzátette: az MDF ily módon akár 8-10 százalékos gyűjtőpártként még be is juthat a parlamentbe. Nemhogy nem került be a párt, de az SZDSZ-szel együtt megszűnt létezni. A 2010-es írásomat már az előző év utolsó napjaiban le kellett adni. Néhány tévedés nyilván becsúszott, például épp az MDF szerepével kapcsolatban. De akkor még úgy látszott, hogy a minipárt az SZDSZ csalódott támogatóival összefogva eredményes lehet. Nem volt reménytelen vállalkozás. Ha a két társaság nem olyan kétbalkezes, és nem listákon, maradványpénzekben tusakodnak... De nem folytatom. Tévedtem. Ez a múlt.

■ Abban az írásában viszont nem szerepelt az LMP.

Ők akkor 1 százalékon álltak. A választások előtti utolsó hónapban jöttek fel, az MDF mélyrepülésével párhuzamosan.

■ Azt is írta 2010 elején: a társadalom a választásokon „biankó csekket fog kiállítani a Fidesz nevére, és csak az örök optimizmus jegyében remélhető, hogy Orbán Viktor okosan és körültekintően fog eljárni a csekk beváltása során”.

Én az optimisták közé tartoztam, akik azt hitték: a kétharmad kellő biztonságérzetet ad ahhoz, hogy visszafogottan indítsanak.

■ Mert nem hiszünk a politikusoknak. Pedig Orbán nyolc éven át mondogatta: ha kormányra kerülne, ugyanúgy cselekedne, mint az előző ciklusában, csak keményebben.

És lám, igazat mondott. Pedig azt hittem, nem sürgeti az idő, nem köti koalíciós kényszer, hiszen a kétharmados fölényrel ráér.

■ Voltak azért már korábban is baljós jelek, elszólások. Orbán azt is mondta 2009 késő őszén, hogy az alkotmányban – szerinte – „nincs semmi tiszteletre méltó”. Mondott ilyesmit, de ennek nem tulajdonítottam jelentőséget. Tudtam, ha a kétharmad összejön, nekiállnak az alkotmányozásnak. Azt persze nem gondoltam, hogy az alkotmányos berendezkedés lesz az egyik első, amit lebontanak. Máig nem láttam a sajtóban még csak nyomát sem, hogy valaki megkérdezte volna: mi történt, hogy 2012 helyett 2011 tavaszára ugrott előre a villámalkotmányozás? Kötcsén 2010 szeptemberében Orbán már nem cicózott. Kimondta: fél év, és új alaptörvényt kapunk.

■ Egy éve ön azt írta: a Fidesz valóra váltja a jobboldali kormányok álmát. Jobbközépről foglalja el a teljes politikai mezőt anélkül, hogy számottevő ellenzéke lenne. Ez a bethleni konszolidáció ősmoddja. Képzelnék el egy politikai dinoszauruszt, amelyhez képest mindenki törpe! Egypártrendszer a többpártrendszerben.

■ Ez az „orbáni konszolidáció”?

Némi hangsúlymódosítással. Ez ugyanis nem konszolidáció, hanem konfrontáció. Én például konszolidációt reméltem tőlük, de eszük ágában sem volt erre törekedni.

■ Pedig „nemzeti együttműködésről” beszélnek.

Beszélni könnyű. Nem kerül semmibe. De a sajtó nem érti az orbáni uralom természetét.

■ Úgy érti: nem foglalkozunk eleget az ügyekkel?

Csak azzal nem, amivel érdemes lenne: nagyvonalúan napirendre tértek a tulajdonosi szerkezet döbbenetes gyorsaságú átalakítása felett. Szellő sem rezdült, amikor Orbánék egységesítették a nemzeti vagyonkezelést, és könnyörtelen következetességgel tették rá a kezüket a pénzügyi forrásokra. A magyar sajtó kiváló partner abban, hogy a kor-

mánypárt által – tudatosan – piacra dobott szimbolikus ügyeket tupírozza, miközben el-siklik olyan „apróságok” mellett, mint a szuperholdingok alapítása a legfontosabb gazdasági és társadalmi alrendszerben, a nagy összevonások sorozata, a „nemzeti köz-művek”, tömegközlekedési birodalmak egységesítése, a közigazgatás példátlan mélységű strukturális átalakítása. Orbán – ellentétben a sajtóval – tudja, hogy ez számít.

■ Orbán '98-ban Berlusconi-epigonként lépett a miniszterelnöki pulpitusra, még a szlogeneket is tőle kölcsönözte. Ma kinek az epigonja?

Miből gondolja, hogy bárkit utánoznia kéne? Orbán olyan új típusú, vezérelvű rendszert valósít meg, amely modellt lehet a keleti „újdemokráciákban”. Ő maga lesz a saját modelle.

■ Most valóban egyedül maradt Orbán: a régi harcostársak kikoptak mellőle.

Mindig mondják: soha ilyen erős nem volt. De mindig is ezt mondták, miközben mint a szappanbuborék nőtt.

■ Én kételkedem ebben az erőben.

Én is, mert valóban túlnyerték magukat. Többet söpörtek be, mint amennyit uralni tudnak. Ma hetvenhat polgármesterük ül a frakcióban, meg még további félszáz olyan ember, aki inkább kötődik a lokális politika világához, mint a központi Fideszhez. Ezek az emberek tudják: az ígért kétszáz fős parlamentbe aligha kerülhetnek be. Ugyanakkor Orbán becipelte a pretoriánus gárdát az államigazgatásba. Klientúrája rázúdult a minisztériumokra, de ez a helyfoglalás mára véget ért. Elfogytak a kiadó íróasztalok, nem táplálhatja tovább a „szent gárdát”.

■ Egyébként ki mozgatja a végrehajtói szálakat? Matolcsy György nemzetgazdasági miniszter?

Ugyan! Ő beszélhet, de egy év múlva a nevére sem emlékszünk majd. Viszont annál többet tesz Fellegi Tamás fejlesztési miniszter, a „hallgatag ember”. Az összes forrás fölött ő diszponál, a vagyonkezeléstől a kínai kapcsolatokig.

■ Az ön 2010-es előrejelzésében az is szerepelt: a vereség után a demokratikus ellenzék egy ideig bizonyosan bénult, depresszált lesz. Felteszem, azért arra ön sem számított, hogy ennyire arctalan, tétova ellenzék áll fel, élén a leépülő szocialista párttal.

Akkor már számítottam erre, amikor megláttam az új MSZP-frakció összetételét. A választások előtt azt írtam, hogy a szociknak szerencsájuk van: nulláról indulnak. De ez már nem igaz. Ebben az összetételben jócskán a nulla alá csúsztak. Nemzedékváltás címszóval becipeltek néhány „műifit”, politikusnak kikiáltott fásult kegyencet. A Mol-

nár Csabáktól, Ficsor Ádámoktól miféle megújulást várnak? Nem beszélve azokról a régi harcosokról, akik évek áldozatos munkájával vitték jégre az MSZP-t. Ebből a „belső koalícióból” kellene kialakulnia az ütőképes ellenzéknek?

■ **Váltsunk témát! Mit gondol: miért indított a jobboldal összehangolt támadást a kritikai értelmiség kiválóságai – szociológusok, filozófusok, politológusok – ellen, elbocsátva őket az akadémiai intézetektől? Ez központi direktíva vagy magánbosszú?**

Nem kell ehhez utasítás. Elég pár helyre olyan embert tenni, aki „magától tudja”, mi a dolga. Nem hiszem, hogy Orbán listákkal érkezett a hatalomba. Nem „ellenségei” vannak, csak hívei, akik „megálmodják” legtitkosabb gondolatait.

■ **Mindenesetre eseménydús évek előtt állunk...**

2010 olyan politikai fordulat kezdete, amiből bármi lehet. Noha meg lehetne teremteni a hosszú távú berendezkedés alapjait is, de az ellenállás, a szembeszegülés ugyancsak felütheti a fejét. Külső civil ellenerők máris vannak: Orbán sikeresen „megszervezte” őket. A belpolitikában viszont teljes az ellenzéki vákuum. Ott nehéz riválist állítani Orbánnal szemben. Hosszú út lesz, ám a Fidesz sokat tesz azért, hogy lerövidüljön. Ellenséget még szerezhetnek, ám új szövetségest már nem találnak. Mindenkit megsértettek, megaláztak, akit csak tudtak.

■ **Akkor egyáltalán: mit várhatunk 2011-től?**

Eredetileg azt hittem: van programja a Fidesznek, csak nem köti az orrunkra. Eltelt fél év, s kiderült, nincs. A rögtönzések halmazának kellene rendszerré szerveződnie, a közép-pontban egy miniszterelnökkel, aki csak önmagában bízik.

■ **Mert ennyire bizalmatlan?**

Az beszél állandóan bizalomról, aki tudja, hogy ez a gyenge pontja. A „nemzeti együttműködés nyilatkozatának” kötelező kifüggesztése volt az a pillanat, amikor úgy gondoltam: talán nem lesz meg az a négy év. Az a hatalom, amely ennyire nem bízik abban, hogy az emberek maguktól is látják, regisztrálják, érzékelik kivételes mivoltát, nem érzi stabilnak magát. Több kormányzatot láttam összeomlani Kádár óta. Bármilyen felhatalmazással bír is egy rendszer, tehetetlen, ha nincs szilárd társadalmi alapja, szociális karaktere. Ha egy kormány csak a hatalmi mezőben létezik, bukásra van ítélve.

Buják Attila

KÉRI LÁSZLÓ

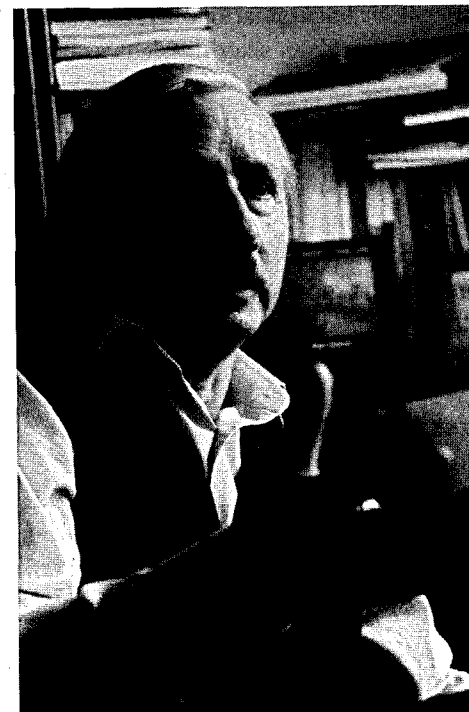
politológus, szociológus 1951-ben született. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 1975-ben végzett, majd az ELTE BTK-n filozófia- (1979) és szociológia- (1981) diplomát is szerzett. 1998-ban a politikatudományok kandidátusa lett. 1975-től '84-ig az ELTE ÁJK-n állam- és jogelméletet, szociológiát tanít. Az egyetem budaörsi kollégiumában 1977–78-ban létrehozta a Bibó István Szakkollégium elődjét. 1984-től a Társadalomtudományi Intézet főmunkatársa, 1990-től az MTA Politikatudományi Intézetének tudományos főmunkatársa. (Innen 2010-ben az új igazgató távozásra kényszerítette.) 1998-tól a Színház- és Filmművészeti Egyetem docense, politológiát tanít. 1991 és '96 között az MTA Politikatudományi Bizottságának a tagja. 1985-től számos országba hívják vendégelőadónak. A Nottinghami Egyetem vendégtanára.

LEJÁR A KEGYELMI IDŐ

LENGYEL LÁSZLÓ:
A lelkesedés már
elfogyott, közöny van

A 168 Óra a 2011-es évfolyamának első számában politikai elemzőket – többek között Kéri Lászlót és Lengyel Lászlót – szembesített az éppen egy évvel korábbi, még a választások előtt a lapban megírt gondolataikkal. Lengyel László abban a cikkében – egyebek mellett – úgy fogalmazott: „A Bajnai-kormány átmenetileg stabilizált. 2010 májusában a folyó közepén leszüünk. Washington és Brüsszel, Moszkva és Berlin nem akarja, hogy elsüllyesszük magunkat. A pénzpiacok könyörtelenül figyelnek: nem mindegy, merre fordulunk.

Ha azt látják, hogy nem tartjuk magunkat a hiánycélhoz, nem tiszteljük a jogállami normákat, nem hagyunk fel a korrupciós háló fonogatásával, nem szorítjuk ki a politikai szélsőségeket, akkor leértékelnek. Ha leoltják a hazaiak a nemzetközi fényeket, ha ősi szkíta fáklyákkal próbálnak világítani, ha elengedik csahos őreiket, akkor...” A közgazdász, közíró 2011 elején a 168 Órának arról is beszélt, mi alakult másként a várakozásaihoz képest. És mit vár 2011-től.

■ Van idei mottója is? A tavalyi írásának egy Kovács András Ferenc-vers volt: „Mennyi jelenmúlt! / Örök maholnap! / Éjben a vártán folytonosan csak / Csattog a jelszó... Oltsd el a lámpát! / Fúdd el a telked! / Örök csaholnak.”

Most Kassák Lajos 17 című verséből idéznék: „Utak elbújtak az úttalanságba. / S valamelyik kapualjból kiröpült a halál.” Csupán remélni merem, hogy nem Magyarország, hanem csak kormánya tá-lálkozik a kapualjból kiszökő halállal.

■ Egy éve azt írta: 2010-ben Magyaror-szágon bármi lehet. Akad, amire még-sem számított?

A várakozásaimhoz képest három dolog másképp alakult. Azt gondoltam, hogy a Fidesz – bár a szimbolikus politizálásban szélsőséges lesz – a gazdaságban felhagy a nacionalista, populista vonallal. Azt hittem, hatalomra kerülve azt mondja: kénytelen vagyok csökkenteni a hiányt, szerződést kötni a Valutaalappal, de emellett lesz Trianon-törvény, kettős állampolgárság, születnek szimbolikus döntések. Tévedtem akkor is, amikor átmeneti, „tava-szi” betegségnek tekintettem a magyar választó nacionalista, populista hangula-tát. Azt reméltem, a választás után a nép kijózanodik, és inkább együtt akar működni Európával. Egyelőre nem akar. Harmadszor: tudtam, hogy az intézményeink

törékenyek, de meglepett, hogy egyik napról a másikra szinte bármelyiket le lehet venni a pályáról – apelláta nélkül. Ebből látszik, milyen sekély a társadalmi beágyazottságuk.

■ Van még mihez hozzányúlni?

Persze. Egyelőre az Alkotmánybíróság sincs eltörölve. Továbbra is léteznek a bíróságok, s az ügyészségnek, bár örült világgá változott, egészét tekintve a törvényesség mellé kell állnia. Nem hiszek abban sem, hogy a jegybankot tartósan sikerülne lemeszárolni – ez ellen külföldről is harcolni fognak. Az Állami Számvevőszékben máris belső küzdelmet folytat a politikai vezetés és a szakembergárda. Azt várom, hogy a harcok áttevéődnek az intézményeken belülre, s civil hivatali ellenállások alakulnak ki, mint a Kádár-korban.

■ Elsőpró társadalmi támogatottság, felzúdulás nélkül hiába.

Valóban, a legfontosabb, hogy a társadalom kétharmada mikor ébred rá: rossz a mostani irány. Szerintem a társadalmat nem érdekli a jogállam, nem tudja, mire jó az Alkotmánybíróság. Igazán akkor szembesül a döntésekkel...

■ ...amikor a zsebén érzi a következményeket...

Úgy van. Mindenki azt várja: Orbán Robin Hoodként hozzányúl a multikhoz, levét-közteti az erdőben a gazdagokat, és a pénzt kiosztja a népnek. Addig mindenki tapsol, amíg másoktól vesznek el. Csakhogy most kiderül, a pénzt nem osztják ki a szegények között. Sőt: az óvónő rájön, a fizetése nemhogy nő, de csökken. A köztisztviselők azal szembesülnek: indoklás nélkül kirúghatók, a végkielégítésük meg a nullával egyenlő. A felismerésig eltelhet néhány hónap, fél vagy egy év.

■ Vagyis 2011-ben „lejár a kegyelmi idő”.

A miniszterelnököt idézte. Ő is tudja, hogy ennyi idejük van. Azért rohamoz, hogy mire lejár az idő, ne maradjon senki lábon. Nem hiszek abban, hogy előre megfontolt szándékból akarja megsemmisíteni az alkotmányos jogállamot. Pénzt kell szereznie, s aki ellenáll vagy kritizál, azt vágja le. Csakhogy a pénz el fog fogyni – szerintem már itt tartunk –, ezért legalább azt el akarja érni, hogy ne legyen vele ellentétes politikai erő, neki ellentmondó intézmény, a társadalom némuljon el. Ha másfél évig kihúzza, abban bízunk, jön a gazdasági fellendülés, az kihúzza a bajból.

■ És jön?

Szerintem a miniszterelnök most aprítja fel ennek az alapjait. A napi pénzügyi lyukak betömése, a szuverenitás megőrzése érdekében elvette a fejlesztés forrásait, a fejlesztőkkel pedig rossz kapcsolatot alakított ki.

■ A gazdasági szereplők mégis csöndben vannak, és fizetnek.

Mit tehetnek? Ők tiszteletben tartják a jogállam szabályait. Igazán kivonulni senki nem akar, nincs hová, másutt is baj van. De a többség befagyasztja a forrásokat. Fejlesztetni akarsz? Én nem fejleszték. Hitelt szeretnél a vállalkozásodhoz? Nincs hitel. Inkább elbocsátás van. De ez csak a felszín. A nagyvállalatok és a bankok, a nyugati politikusok is tudják: egy kormányt megbuktatni könnyű. Két nap elég, mert ha az unió azt mondja, semmilyen felelősséget nem vállal Magyarorszáért, s szabadjára engedi a piaci szereplőket – nyugodtan szórakoztassák magukat 315 forintos euróárfolyamon –, a kormánynak vége. De mi lesz azután? Lehet, hogy káosz vagy még ésszerűtlenebb rendszer következne, és nem kijózanodás. A magyar társadalom úgy látja, most legalább nem a nyugdíjasoktól, a tanároktól vettek el. Az ország kétharmada azt gondolja, a bank-, a multi- és az unióellenes intézkedések helyes döntések. A Nyugatnak, az uniónak meg kell várnia, hogy a kétharmad ráébredjen: éppen most ölik meg a saját jövőjét. De van ellenpélda. Görögországban a megszorításokra irdatlan felháborodás lett a válasz, ám ott a szigorú intézkedéseket bevezető szocialisták egy éven belül megnyerték a helyhatósági választást. Mert a görögök rájöttek: örökség gyűjtogatni, szakítani Európával, hiszen az menti meg őket. Ezt kellene a magyar társadalommal is elfogadtatni.

■ A jogállamot féltők közül sokan az unióban reménykednek, de úgy fest, azt csak a 3 százalék alatti hiány érdekli.

Bezártak minket a kamrába, s nem érdekli őket, mi történik belül. Mi, odabent, az erősebb elve alapján megöljük egymást. Ami Európában nem szokás.

■ Miközben Európát elnököljük 2011 első felében.

Ne túlozzuk el a jelentőségét! Utoljára Sarkozy volt valódi elnöke az uniónak, konkrét előterjesztésekkel a 2008-as válság idején. A cseheknek a harmadik hónapban már nem volt kormányuk, a belgák is hasonlóan jártak. Senki nem várja tőlünk, hogy bármit is tegyünk. Viszont kapunk három-hat hónap laufot, az unió tüzszünetet hirdet. El akarják kerülni, hogy Európa buktassa be az európai elnököt. Ám eközben abban reménykednek, hogy mi is békében maradunk. Kínos ilyenkor megsemmisíteni, mondjuk, az Alkotmánybíróságot. Az, hogy jogállami szempontból mi történik, tényleg nem érdekli őket, de a gazdasági hatások annál inkább. A jogbiztonság a befektetőket is érinti. Itt lehetséges visszamenőlegesen törvénykezni? Akkor másutt fektetnek be. Ám a választókat egyelőre mindig sikerül új határidőkkel elvarázsolni.

■ Például, 2011 februárjától reformok jöhetnek. Legalábbis ezt kommunikálja a kormány.

Ha tényleg előadnak valamit, azt is csak 2012 januárjától lehet bevezetni. Vagyis a kormány elvesztegetett jó másfél évet. De inkább attól tartok, hogy nem csinálják meg.

S bár a társadalom nacionalista-populista láza súlyosabb, mint gondoltam, hiszek abban, hogy le fog csillapodni. A lelkesedés már elfogyott, közöny van.

■ Attól még a kétharmados parlamenti többség megmarad 2014-ig.

Szerintem az első váltás a Fideszen belül fog bekövetkezni. Most úgy néz ki, mindenki Orbán híve. Pedig ő naponta sért meg komoly érdekcsoportokat, ugraszt össze politikusokat. Minisztereit kizárta a stratégiai döntésekből. Az önkormányzatokat adósságaikkal magukra hagyta. Tarlós már felkiáltott: kiszúrták a szemét egy négymilliárdos Moszkva tér felújítással. Dunántúlon sorra eladósodnak a városok – Győr, Pécs, Székesfehérvár, Veszprém, Dunaújváros –, és semmit nem kaptak. 2006-tól 2009-ig a szocialisták is hallgattak, nem láttam hősöket. Érdekcsoportok voltak, csak nem kerültek címlapra. A Fidesznél ugyanez van. Csányi Sándor bankvezér örömteli arccal veszi tudomásul, hogy már a negyedik pofont kapja.

■ Meddig tűri?

Amíg nem tudja, hova menjen át. Egyelőre a Fideszben keresik azokat a szereplőket, akik hosszabb távon, egy közéjobbpart színeiben partnerek lehetnek. Erős csoportok vannak a párton belül, amelyek köszönik, de nem kérnek az Orbán-féle világból. A gazdasági szereplők nem született jobboldaliak. Pár éve még Gyurcsánnyal alku- doztak. A pénznek nincs pártállása.

Krug Emília

LENGYEL LÁSZLÓ

közgazdász, politológus, Pulitzer-emlékdíjas közíró 1950-ben született. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 1974-ben diplomázott. 1991-től az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetének egyetemi docense. A közgazdaságtudomány kandidátusi fokozatát 1984-ben szerezte meg. 1974-től 1976-ig a Pénzügyminisztérium Államigazgatási Szervezési Intézetében dolgozott. 1976-tól a Pénzügykutató Rt. tudományos munkatársa, 1987-től a Pénzügykutató Rt. tudományos igazgatója, 1990-től elnök-vezérigazgatója. 1991 és 1994 között az 56-os Intézet kuratóriumának elnöke. Az 1970-es évek óta publikál hazai és külföldi folyóiratokban, kötetekben, napi- és hetilapokban. Alapító szerkesztője a 2000 című folyóiratnak: szerkesztésében 1989-től tíz évig vett részt. 1988 és 1990 között a Nyilvánosság Klub ügyvivője. Néhány főbb műve: A rendszerváltó elit tündöklése és bukása, Mozgástér és kényszerpálya, Beszélgető-könyvecske (Várszegi Asztrikkal), Fortinbras királysága, Fortinbras-ügy, A halál kilovagolt Magyarországról, Pretoriánusok kora. Díjai: Lónyai Menyhért-díj, Opus-díj, Nemes Nagy Ágnes-díj. A Pulitzer-emlékdíjat 2006-ban az életművéért kapta.

MIT VÁR 2011-TŐL?

KENDE PÉTER:
Semmi jót

A Párizsban élő szociológus, közíró még a 2010-es választások előtt azt mondta egy, a köztársaságról szóló konferencián: „Szorongva várom, mire készülnek az áprilisi győztesek. Lesz-e bennük arra való érzék, hogy az álmok követése és a fölkeltett indulatoknak való behódolás helyett az ország tényleges adottságaira figyeljenek, s hogy a szélsőséggel való katasztrofális összejátszás helyett a józan közép keretében megvalósítható történelmi kiegyezést válasszák?” Kende Pétert, az MTA külső tagját 2011 januárjában kérdezte a 168 Óra arról: és ma mit gondol az „áprilisi győztesek” hatalmi politikájáról?

■ 2010 tavaszán, a választások előtt azt a félelmét fogalmazta meg: a győztes – a köztársaság intézményeit csűrve-csavarva – kiírhatja az országot az európai demokratikus államok közösségéből. Ez nagyjából meg is történt. A kétharmados parlamenti többség olyan döntéseket hozott, amelyek a demokratikus köztársaság szellemét szüntették meg. A betűjét nem, hiszen egy nagy többséggel rendelkező kormányzat mindig mondhatja: fölhatalmazást kaptam, és ennek értelmében úgy cselekszem, ahogy a legjobbnak látom. Csakhogy a demokratikus köztársaságoknak van egy hallgatólagos elvük: a többség nincs mindenre felhatalmazva, muszáj tekintetbe vennie, hogy ő nem azonos az egésszel. Tehát mindig vannak kisebbségek, amelyek a méretüktől függetlenül is részt képezik a politikai közösségnek. Ráadásul a magyar esetben pontosan nem is tudjuk megmondani, mekkora részt képviselnek a kisebbségek, hiszen a Fidesz – a választási rendszer sajátosságai miatt – a parlamenti helyek több mint kétharmadát a szavazati joggal rendelkező állampolgárok kisebbségének voksával szerezte meg a viszonylag alacsony részvétel mellett.

■ Milyen fejleményeket tart a legveszélyesebbnek?

Az ember napról napra a szemét dörzsöli: ébren van-e, jól látja-e, amit lát? Nehéz

felfogni, miként lehet kiiktatni a demokrácia alapvető biztosítékait. Amikor 1989–90-ben létrejött a demokratikus köztársaság, nagyon erős volt az új állam alapítóinak azon törekvése, hogy ellensúlyokat hozzanak létre. Hogy a többségi parlamenti kormányzás kiegészüljön olyan független intézményekkel, amelyeknek vezetőit konszenzussal nevezik ki, s a kormány semmilyen körülmények között, soha ne élhessen vissza a hatalmával. Ilyen intézmény – például – a Magyar Nemzeti Bank, az Állami Számvevőszék. Ilyen volt a közszolgálati televízió és rádió is. Ha mindezeket az intézményeket a győztes párt veszi kezébe – még hozzá úgy, hogy még a saját soraiból is olyan irányítókat választ, akik bábszerű engedelmességgel követik a legfelsőbb központ parancsait –, semmi sem marad a demokráciának abból a koncepciójából, amely 1990-re kialakult. Én valójában úgy gondolom: a 2010-es választás rendszerváltozáshoz vezetett. Ami létrejött, már nem az a liberális demokrácia, amely húsz éven át működött.

■ S francia barátai mit gondolnak a magyarországi folyamatokról?

Nos, az a kisebbség, amely ellát Magyarorszáig, egyszerűen csodálkozik. A térség iránt érdeklődő ismerőseim elképedve hallgatják a híreket: ilyesmit meg lehet tenni ezen a kontinensen, ebben az Európai Unióban? Én magam is elhűlve figyelem, ami zajlik: a valóság túltett a legpesszimistább előérzeteimen is. Természetesen előre láttam, hogy a kétharmad lehetővé teszi az új alkotmányozást. De az, például, álmomban sem jutott volna eszembe, hogy a jogbiztonságot is fel lehet számolni, lehet visszamenőleges hatályú törvényeket hozni. Hogy jöhet egy kormány – ráadásul éppen az, amely az előző ciklusában az általa kinevezett közalkalmazottakat szinte érinthetetlené akarta tenni – ahhoz, hogy azt mondja: azt küldök el, akit akarok, akkor küldöm el őket, amikor akarom, és még indokolnom sem kell? Épeszű embernek nem is juthat eszébe, hogy ilyesmit meg lehet tenni.

■ Magyarország az Európai Tanács soros elnöke 2011 első felében. Ez vajon „menlevelet” ad a kormánynak olyan jogállamellenes helyzetek előidézésére, amelyek miatt be sem kerülhattünk volna az unióba?

Ezzel valójában két kérdést érint, s előbb a másodikra felelek: ha Magyarország úgy kormányozta volna magát 1990 és 2004 között, ahogyan azt most teszi, nem vették volna fel az Európai Unióba. Ez holtbiztos. Ilyen durván nem sértheti meg a jogállamiság elveit egy olyan ország, amely a jogállamiság szellemétől erősen áthatott közösségbe, az unióba kéri felvételét. Határozott nem a válaszom arra is, hogy az EU intézményei elnéznek-e Budapestnek bármit csak azért, mert most Magyarország az Európai Tanács soros elnöke. Hiú ábrándba ringatja magát, aki ezt reméli.

■ Ön a 2010-es választások előtt – a szélsőjobboldali, rasszista tollforgatók felelősségét felvetve – arról is beszélt: a politikai együttélés ténye határokat kell hogy

szabjon a gyűlölködésnek. Mert az olyan ország, ahol bárki nyíltan ellenfeleinek a kiiktatására törhet, pusztulásra van ítélve.

Kétségtelen: az a politika, amely gátlás nélkül ki akarja iktatni az ellenfelet a közéletből, nagyon rosszat tesz Magyarországnak, pusztító erejű. Ami pedig magát a magyarországi rasszizmust illeti: furcsa, új fázisba lépett. Kiderült: a rasszizmusra akkor volt szükség, amikor a szociálliberális koalíciót kellett a közvélemény előtt elfűrészelni, s vele szemben más politikai erőket népszerűsíteni. A jelenlegi kormánypártnak csak ekkor volt szüksége arra, hogy pártolón eltúrja egyes tagjaitól az ordenáré zsidózást, cigányozást. Ez valószínűleg hozott is szavazatokat, vagy legalábbis lehetővé tette a Fidesznek, hogy korlátozza a szélsőjobboldal térnyerését. Igaz, nyitott kérdés: nem növelte-e épp a szélsőjobboldal bázisának erejét, számosságát, hogy sokakat fölbátorítottak az uszító beszédek? Amióta azonban a Fidesz hatalmon van, meglepő dolog történt: az antiszemita uszításnak, cigányellenes intézkedéseknek nyomuk sincs a kormánypolitikában. Miként lehet ez? Ezt a dilemmát fogalmaztam meg nemrég, amikor a Mozgó Világ azzal a kéréssel fordult állandó szerzőihez és interjúalanyaihoz, hogy tegyék fel az őket foglalkoztató legfontosabb kérdéseket. Azt írtam: miért kellett pártolva tolerálnia a Fidesznek a soraiban jelentkező cigány- és zsidóellenes hangokat, ha tényleges kormányzati szándékaiban a két indulat egyikének sem volt fenntartva kifutási hely?

■ Kézenfekvő: a rasszisták voksei is kellettek a kétharmadhoz.

Igen, igen. De ezzel úgy vagyok, mint a régi zsidó viccben a jesiva diákja, aki azt ismételteti: „Nem értem, nem értem”. A rabbi azzal fordul hozzá: „Mit nem értesz, fiam? Majd én megmagyarázom.” Mire a diák: „Megmagyarázni én is tudom, csak nem értem.” Nos, megmagyarázni én is tudom, de nem értem, hogy annak a politikai pártnak, amely hosszú távra akar berendezkedni, és biztos kézzel akarja a hatalmat gyakorolni, hogyan szabad ilyen veszélyes játszmába keverednie, amely szinte bizonyosan visszaüt. Szóval, a rasszista hangok elhalkulása számomra az elmúlt hónapok meglepő fejleménye, és ezt a jelenséget – szerintem – még nem vette tudomásul a magyar közvéleménynek azon része, amely leginkább fél a következő évektől. Sok minden történt, de pont ebben a vonatkozásban nem igazolódtak be azok a félelmek, amelyeket a Fidesz sok támogatójának a retorikája keltett.

■ Tény. Ám önmagában a hatalmi cinizmus akkor is éppen elég nagy baj, ha éppen nem párosul elszánt antiszemitizmussal vagy cigányellenességgel.

Persze. De az én dilemmám súlyosabb annál, mint amire ez válasz lehet. Miképpen van az, hogy egy országban éveken át újra és újra elkövetnek mindenféle merényleteket, amelyek aztán váratlanul megszűnnek egy adott pillanatban? Anélkül, hogy a rendőrség szervezete, működése lényegesen javult volna. Ez hogy lehet?

■ **Úgy, hogy megtalálják a tetteseket.**

Lehet. De ön tudja, miért nem kezdődtek még el a bírósági tárgyalások?

■ **A magyar bíróság nem a gyorsaságáról ismert... De hadd térjek vissza, mit mondott 2010-ben a választások előtt: az ország egymást ellenségesen méregető részekre szakadt, amelyek egymásban idegen testet látnak, s közöttük a kommunikáció szinte lehetetlenné vált. Sürgette a „rész-Magyarországok” közötti történelmi kiegyezést, mondván, ez az ország egyetlen esélye, hogy kitörjön az ördögi körből. A kiegyezés elmaradt. Az esély is elveszett?**

Talán nem. Ám a párbeszéd csak akkor kezdődhetne el, ha a kormánynak a rögtönzött és sok tekintetben zavaros intézkedései a magyar politikai elit jobbkozéprétegében olyan komoly ellenállást váltanának ki, amely gondolkodóba ejtené a hatalom birtokosait. Akik eljutnának arra a nehéz következtetésre: bizonyos dolgokat mégis újra kellene tárgyalni. Ezt azonban csak a konzervatív jobboldal kezdeményezhetné. És ahhoz, hogy egy új nemzeti párbeszéd kialakuljon a különféle oldalak között, még sok mindennek meg kell változnia az országban. A fejbe kólintott baloldálnak talpra kellene állnia. A liberalizmusnak meg kellene találnia új politikai képviselőt. Messze még az idő, amikor a magyar politikai erők képesek lesznek arra, hogy ne folyton csak a másik felelősségéről beszéljenek, hanem a sajátjukról is.

■ **Mit vár 2011-től?**

Semmi jót. Bekövetkezik mindaz a rossz, aminek a választás óta eltelt hónapokban még csak az előfeltételeit teremtették meg. És a jelenlegi jogviszonyok között nem látom, miként tudnak az ellenzéki pártok úgy megszerveződni, hogy eséllyel lépjenek be a választási küzdelembe.

Barát József

KENDE PÉTER

szociológus, esszéista 1927-ben született. A Pázmány Péter Tudományegyetem történelem-szociológia szakán végezte tanulmányait 1946 és '48 között. 1949-től '54-ig a Szabad Nép szerkesztője volt: elbocsátották, mert kiállt Nagy Imre politikája mellett. Szegedre került, a Délmagyarország című laphoz. '56-ban a Magyar Szabadság és az illegális Október Huszonharmadika egyik szerkesztője. 1957 elején elhagyta Magyarországot. Párizsban telepedett le, ahol '64-ben szociológiai doktorátust szerzett, egyetemi tanár lett. Számos francia egyetemen oktatott. 1960-tól '93-ig a Centre National de la Recherche Scientifique kutatója, főmunkatársa, majd annak kutatási igazgatójaként vonult nyugdíjba. 1959 és '64 között a brüsszeli Nagy Imre Intézet főmunkatársa. 1962-től '88-ig a párizsi Irodalmi Újságban is publikált. 1978-ban létrehozta a Magyar Füzeteket, amelyet '89-ig szerkesztett. 1993-ban az MTA külső tagjának választották. Egyik alapítója volt a budapesti 1956-os Intézetnek; kuratóriumának 1994 óta elnöke. Néhány főbb műve: Az igazság a Nagy Imre-ügyben (társszerkesztő), A párizsi toronyból, Miért nincs rend Kelet-Közép-Európában?, Az én Magyarországom, 'A köztársaság törekeny rendje. Főbb kitüntetései: Nagy Imre-emléklakett, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Francia Becsületrend lovagi fokozata.

EURÓPAI ÉRTELMISÉGIK PETÍCIÓJA

ADAM MICHNIK:
Nagy a baj
Magyarországon

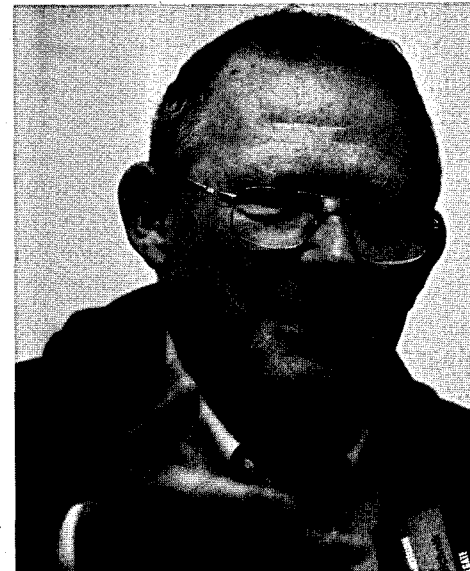
2011 januárjának közepén hetven neves európai értelmiségi – többek között Göncz Árpád, Václav Havel, Peter Uhl, Konrád György, Adam Michnik, Cs. Gyimesi Éva – közös nyilatkozatban fogalmazták meg aggályaikat a magyarországi politikai helyzet kapcsán. Egyebek mellett azt írták: „Alulírottak részt vettek a közép- és kelet-európai kommunista rendszerek elleni demokratikus ellenzéki mozgalmakban. Azért harcoltunk, hogy nemzeteink csatlakozhassanak az európai demokráciák közösségéhez.

Nem feledtük el, hogy hataloméhes kormányzatok képesek elrabolni az alapvető jogokat. [...] Súlyos veszélybe került a szabadságban egyesült Európa célkitűzése. Megtörtént az, amit az Európai Unió hivatott megakadályozni, és amit sokan elképzelhetetlennek tartottak: az unió határain belül, a 2004 óta tagállam Magyarországon felszámolták a liberális demokráciát.”

Levelüket eljuttatták az EU döntéshozóihoz, akikről azt kérték: „Ne kövessék el a Magyarországon elkövetett hibát, ne áldozzák fel a közös értékeket pártpolitikai csatározások vagy a soros európai elnökség vélt presztízse kedvéért!”

Adam Michnik, az egykori Szolidaritás mozgalom legendás alakja a legjelentősebb lengyel napilap, a Gazeta Wyborcza alapítófőszerkesztője. A Financial Times szerint a világ húsz legbefolyásosabb újságírójának egyike. Még a petíció előtt, a magyar médiatörvény elfogadásának (2010. december 21.) másnapján a Gazeta Wyborcza lengyel és magyar nyelvű szalagcímmel jelent meg: „Szolidaritásunkat fejezzük ki a magyar médiával, amelyet Orbán miniszterelnök el akar hallgattatni.”

Michnik akkori vezércikkében emlékeztetett arra: a szájkosártörvények mindig és mindenütt a jogállamot sértik, a demokráciát rombolják, jogfosztottá teszik a társadalmat. A 168 Órának a közös európai értelmiségi nyilatkozat megjelenése után, 2011 januárjában adott interjút.

■ Vannak, akik Magyarországon azt mondják: nem kell félreverní a harango-
kat. Még nem tiltottak be egyetlen lapot
sem, még nincs senki, akit politikai mo-
tívumok miatt bebörtönöztek volna. És
egyelőre jobb lenne kívánni, mi történik.
Én pedig azt gondolom: már most nagy a
baj. Magyarország gondjai persze nem teg-
nap kezdődtek, hanem sok évvel ezelőtt.
Amikor a meghatározó politikusok le-
mondtak a lényeges gazdasági reformokról.
Máig befejezetlen a munka, amelyet még
Bokros Lajos kezdett el. Az ő csomagja na-
gyon hasonlított ahhoz, amelyet nálunk Le-
szek Balcerowicz egykori pénzügyminisz-
ter nevéhez kötnek. Csakhogy Balcerowicz
reformjai megvalósultak, Bokrost viszont
idő előtt leváltották. Mindennek követke-
zményei pedig megmutatkoztak a jelenlegi
gazdasági válság idején. Míg a lengyel gaz-
daság szinte érintetlen maradt, Magyaror-
szágot alaposan megtépázta a krízis, ami
szintén oka lehetett a Fidesz szinte való-
szerűtlenül lehengető választási győzel-
mének. Ez a diadal azért is veszélyes, mert
a kormánypárt – nyilvánvalóan antide-
mokratikus lépései ellenére – még mindig
komoly társadalmi támogatást élvez. Pedig
Orbán anakronisztikus, az európai érték-
rendnek ellentmondó útra lépett, amely
nem vezet sehová. Mintha a 21. századból
a 20. század közepébe próbálna visszafor-
gatni az idő kerekét: olyan autoriter rend-
szert akar megvalósítani, amely legutóbb

a múlt század ötvenes éveiben működött. Kormányának vesztét – szerintem – éppen ez okozza majd. Ám addig még sok szerencsétlenséget hozhat Magyarországra.

■ **Akad, aki szerint nem csak Magyarországra.**

Ha az európai összefüggéseket nézzük: Orbán nincs egyedül. Másoknak is vannak hasonlóan tekintélyelvű ambíciói. Elég Oroszországra tekinteni, vagy Lukasenko Belaruszának viszonyait elemezni ahhoz, hogy lássuk a párhuzamokat. Orbán kísérlete azért is nagyon veszélyes, mert az Európai Unión belül próbál megvalósítani az egyes szovjet utódállamokéhoz hasonló autoriter rendszert.

■ **Orbán Viktor erről úgy gondolkodik: bár európai zászló alatt hajózunk, a világban mostanában keleti szél fúj.**

Ez vicc. Ezt a „bölcsséget”, hogy nekünk keletről kell a példát vennünk, én legutóbb Kádártól és Gomulkától hallottam. Most is pont annyit ér, mint annak idején.

■ **Arról írt az ön lapja, a Gazeta Wyborcza: Magyarországon megkezdődött a „viktatúra” időszaka. Csak nem gondolja komolyan, hogy Orbán diktátor akar lenni?** Hogy ő mi akar lenni, azt nyilván nem tudhatom. Csak azt látom, amit cselekszik. Az pedig rendkívül veszélyes politika – nemcsak az önök országa, de az egész Európai Unió, a demokratikus világ számára is. Noha – természetesen – manapság senki sem valósíthat meg totális diktatúrát, ám ettől az autoriter hatalmi ambíciók még nagy kárt okozhatnak. A napnál világosabb, hogy Putyin nem Sztálin. Orbán pedig nem Szálasi, sőt még csak nem is Horthy. De regresszióba akarja süllyeszteni Magyarországot, amivel egész Európának árt. Orbán Viktor országlása arra az időszakra emlékeztet, amikor nálunk a Kaczyński ikrek egyike miniszterelnök, a másik köztársasági elnök volt. Nekik két év múltán piros lapot mutatott a lengyel társadalom. S nagyon bízom benne, hogy az önök mostani kormányát hasonló sors várja: a magyar társadalom követi a lengyel példát.

■ **Csakhowy Magyarországon gyakorlatilag nem létezik ellenzék.**

Lesz! Nyugalom, még nem jött el a világvége. Természetes, hogy ilyen nehéz helyzetből nem lehet azonnal kilépni, de a jelenlegi kormány bizonyosan „megszüli” saját ellenzékét.

■ **Mindenesetre a Fidesz változatlan népszerűsége mintha azt bizonyítaná: a szabadság eszméje egyáltalán nem olyan fontos, mint azt sokan hittük húsz éve. A szólás és a cselekvés szabadságánál sokan többre becsülik a biztonságot, a csendes gyarapodás lehetőségét.**

Persze, ez a kínai modell: erről sugdos a keleti szél Orbán Viktornak. Csakhowy Magyarország nem Kína, hanem igenis európai ország. Alig múlik el majd egy vagy másfél év, és önöknél is új szelek fújnak majd. Ebben biztos vagyok.

■ **Ön szerint milyen hatása lehet a magyarországi fejleményeknek a kelet-közép-európai régiókra?**

Veszélyes hatása. Mert nincs olyan posztkommunista ország, ahol Orbán Viktor politikai testvérei – talán elég Szlovákiát és ott Mečiar vagy Ficót említeni – ne vágnának vissza a hatalomba. Az ilyen politikusok reményeit a Fidesz példája táplálja.

■ **Magyarország után Lengyelország lesz az Európai Unió következő soros elnöke. Mit tanácsolna saját kormányának: keresse a szoros együttműködést az Orbán-kabinettel az uniós ügyekben?**

Tudja, hál' istennek én sohasem dolgoztam egyik kormánynak sem. Nem is nagyon kérték a tanácsaimat. S bár azt gondolom, bírálni kell az abszurd magyar politikát, az abszurd médiatörvényt, a kormányunknak ebben nem érdemes külön utat keresnie: az Európai Unió keretei között kell cselekednie. Persze ami Magyarországon történik, az kihívást jelent az egész európai közösségnek. Minden európai demokratának – bal és jobboldalon is. Nagyon sokan egyetértenek velem: fel kell emelnünk a szavunkat, hiszen közös unióban élünk, van közös felelősségünk. Ám Orbán Viktor politikáját nem blokkolhatja semmilyen külső európai erő a magyar állampolgárok helyett. A magyarországi demokráciát csak a magyarok védhetik meg.

Barát József

ADAM MICHNIK

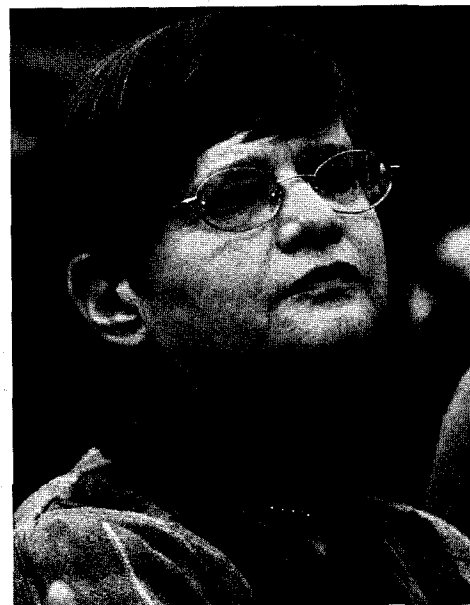
lengyel történész, esszéista, Lengyelország vezető napilapjának, a Gazeta Wyborczának alapító főszerkesztője 1946-ban született. Egyetemi tanulmányait '64-ben kezdte a Varsói Egyetem történelem szakán. Miután '68-ban részt vett a varsói diáklázadásokban, kizárták az egyetemről, s „huliganizmus” vádjával börtönre ítélték. Amnesztiával szabadult '69-ben. Csak a hetvenes évek közepétől folytathatta tanulmányait, levelezős hallgatóként diplomázott történelem szakon. Az ellenzéki mozgalom egyik legtevékenyebb aktivistájává vált, 1980-tól '89-ig a Szolidaritás mozgalom tanácsadója volt. 1981 végén, a Jaruzelski-puccsot követően „a szocialista államrend megdöntésére irányuló kísérlet” vádjával '84-ig ítélet nélküli letartóztatásban tartották. 1986-ban amnesztiával szabadult. '89-ben részt vállalt az ottani Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásaiban. 1991-től irányítása alatt a Gazeta Wyborcza Lengyelország legolvasottabb és legbefolyásosabb napilapjává nőtte ki magát. Michniket számos nemzetközi kitüntetésben részesítették, '98-ban megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét is. 2000. május 3-án az International Press Institute felvette „A sajtószabadság hősei” 50-es listájára.

ÜZENET ERDÉLYBŐL

CS. GYIMESI ÉVA:
Nincs szükségünk
szellemi fennhatóságra

Az erdélyi irodalomtörténész, egyetemi tanár is jegyezte – 2011. január elején – azt a nemzetközi petíciót, amelyben a hajdani közép- és kelet-európai demokratikus ellenzék meghatározó képviselői közül is többen tiltakoztak az Orbán-kormány demokráciaellenes lépései miatt. Cs. Gyimesi Éva akkor arról is beszélt a 168 Órának: Magyarországon visszafordult az idő.

(Cs. Gyimesi Éva 2011 májusában elhunyt. – A szerk.)

■ Közép-Európában az elmúlt húsz évben már többször hatalomra kerültek populistá vezetők. Például Szlovákiában Mečiar, majd a Fico-Slota-koalíció vagy a lengyeleknél Kaczyńskiék. Ám egyikükre sem zúdult olyan nemzetközi ösztűz, mint az Orbán-kormányra. Csupán az uniós elnökségünk miatt figyelnek ránk jobban?

Azért is, mert 1989 óta sehol nem rombolták le olyan gyorsasággal a jogállamot, mint Magyarországon. Orbán Viktor ebben „csúcstartó”: ennyi demokráciaellenes lépést senki nem tett meg ilyen rövid idő alatt.

■ Nyílt levelükben azt is írták: Magyarországon megszűnt a liberális demokrácia. Mások azonban úgy vélik: amíg többpártrendszer és szabad választások vannak nálunk, a demokrácia megkérdőjelezhetetlen.

Nem értek ezzel egyet. Legalább ennyire fontos kritérium a magántulajdon védelme is. Ezt sértette meg az Orbán-kormány a magánnyugdíjpénztárak államosításával. Lényegében ugyanúgy jártak el, mint hajdan Rákosiék, akik szintén a közérdekre hivatkozva egyszerűen elkobozták a földeket. Az ilyen önkényes központi intézkedések abszolút polgárellenesek.

■ **Ám a legtöbb külföldi támadást a médiatörvény miatt kapta a Fidesz.**

A szólásszabadság az európai értékrend egyik alapja. A Fidesz pártirányítás alá vette a médiát: ez – bárhogyan magyarázkodnak is – a cenzúra bevezetését jelenti. A megfélemlítés eszközeivel az egész sajtót megalázzák. A nyilvánosság korlátozása ugyanakkor nemcsak az újságírók sérelme, hanem minden állampolgáré. De nem vagyok politikai elemző: Orbán Viktorról és párttársairól inkább egyetemi tanárként, értelmiségiként tudok véleményt mondani.

■ **Hallgatom.**

A Fidesz politikusai mintha semmit sem értenének az európai szellemiségből, amelynek a szabadság, a másik méltóságának tisztelete és a szolidaritás az alapja. Folyton a „magyar emberek” nevében nyilatkoznak, mintha létezne ilyen homogén közösség. Figyelmem kívül hagyják a társadalmi tagoltságot, a világnézeti, kulturális különbségeket, illetve a szociális, egzisztenciális törésvonalakat. Érzéketlenek a peremre szorultak sorsa iránt. A legnagyobb bajnak azt tartom: ezek a politikusok nem is akarnak tanulni. Orbánból már hiányzik a nyitottság ehhez, megnyilatkozásaiban sincs igénye a magasabb színvonalra. A zsarnok hajlamú alkat különben is hatalmi göggel szokta kompenzálni kisebbségi érzését. Ez a komplexus nagyban hozzájárult a médiatörvényhez: mögötte valójában félelem húzódik. Ezért kívánja elhallgattatni a másféleképpen gondolkodókat. Fenyegetésekkel próbálja öncenzúrára kényszeríteni őket.

■ **Nem gondolja: a nemzetközi tiltakozások csak fokozzák a fideszesek arroganciáját a balliberális értelmiséggel szemben? Németh Zsolt külügyi államtitkár blogjában azt írta: egyes hazai szellemi körök szándékosan keltik a hisztériát, hogy lejárássák a hazájukat.**

Annak idején efféle vádakkal támadtak minket, erdélyi-másként gondolkodókat is. Egyik besúgóm, egyébként kiváló irodalomkritikus, jelentésében azt is írta: „Gyimesi Éva nem szolgálja igazán a romániai magyarság érdekeit, inkább bizonyos budapesti (zsidó) szellemi körök ízlésének megfelelő nézeteket terjeszt.” Később „nemzetáruló” is voltam. Átestem mindazon, amit most a magyarországi baloldali, liberális értelmiség elszenved. Csakhogy miközben nálunk úgy-ahogy, de erősödik a demokrácia, Magyarországon mintha visszafordult volna az idő. A jobboldal azt üzeni: akik az egyetemes európai gondolkodásmódot képviselik, azok idegenszívűek, megtagadják a nemzetüket. A Fidesz „szakpolitikusi” – hogy csak a legszűkebb területemen maradjak – képtelenek belátni: olyan, hogy népnemzeti irodalomelmélet vagy esztétika, egyszerűen nem létezik. A tudományokban, az irodalomban és művészetekben egyetemes értékek vannak. És az egyetemes fogalmak használata nem egyenlő a hazafiatlansággal.

■ **Mégis: mivel bátorítaná azokat az értelmiségieket, akiket idehaza ellehetetlenít a hatalom?**

Keserű iróniával azt is javasolhatom magyarországi barátaimnak: ha szükségét érzik, nyugodtan publikáljanak erdélyi lapokban, folyóiratokban.

■ **A nyolcvanas években a diktatúra elől menekülve sok erdélyi magyar települt át ide. Most keressünk mi védelmet odaát?**

Én csak azt hangsúlyoznám: Romániában most minden nézet megfogalmazódhat az anyanyelvű médiában anélkül, hogy retorziótól kellene tartani. A román média egy része pedig jelenleg még mindig jelentős ellensúlyt képvisel a hatalomhoz való viszonyában.

■ **Másfelől: innen úgy látszik, hogy az erdélyi magyarság körében is nagy a Fidesz népszerűsége. Hiszen a kormány kettős állampolgárságot adott a határon túliaknak.**

Nem végeztem közvélemény-kutatásokat. De azt megjegyezném: a magyar parlament által hozott úgynevezett Trianon-törvényt demagógnak tartom.

■ **Miért?**

A versailles-i béketárgyalásokon nem is ülhetett asztalhoz a magyar küldöttség: a tragédiához vezető döntéseket nélkülünk hozták meg. Magyarország mai kormánya így nem illetékes abban, hogy „kárpótoljon” minket Trianonért. Ennyi évtized elteltével ráadásul végképp értelmetlen a nemzetegységesítés. A Fidesz ezzel a szimbolikus gesztusával valójában hegemoniára törekszik Erdélyben is. Létrehozták – a PR-szöveg szerint – „a honosítási eljárásokat menedzselő, megkönnyítő” demokrácia-központokat. A megszervezésükbe nálunk nagy pénzbefektetéssel kizárólag Tőkés László leendő pártjának magját, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot vonták be. Markó Béla ugyan nyilatkozatban is felajánlotta az RMDSZ irodáit, infrastruktúráját, ám azok ingyen sem kellettek a magyar kormánynak. A Fidesz támogatási stratégiája diszkriminál: ideológiailag válogat a támogatandó erdélyi szervezetek, napilapok és folyóiratok között. Például azt hallani: visszautasították a kolozsvári Szabadság című regionális napilap finanszírozási pályázatait. Ezt az újságot még a romániai „forradalom” idején alapítottuk: azóta is alapelve a kiegyensúlyozott tájékoztatás. De a marosvásárhelyi Látó című irodalmi folyóirat finanszírozását is részben megszüntette a Fidesz. A nagy múltú Korunk is kénytelen szűkebb büdzséből gazdálkodni, miközben a jobbikos Erdélyi Naplónak feljött a csillaga.

■ Orbán pártja nem is csinált titkot abból, mi az ára a kettős állampolgárságnak. Mikola István annak idején kijelentette: „Ha a határon túliak is szavazni fognak, a Fidesz-kormány húsz évre bebetonozhatja magát.”

Széchenyi István szerint kétféle hazafiság létezik: a szó- és a tethazafiság. Vagyis nem elég csupán fennköltten beszélni, értelezni a honszeretetről: hétköznapi, konkrét tettek kell azt váltani. A polgári erkölcs – szerintem – most azt diktálja: csak azok vegyék igénybe a magyar állampolgárságot, akik dolgozni is hajlandók azért az országért, tevékenyen részt venni gondjaiban! Ha valóban ott akarnak élni, hajlandók legyenek ezért adót fizetni! Ám ha egy lakcímkártya is elég lesz a szavazásokhoz, fennáll a veszélye annak: 2014-ben a határon túli magyarokkal lehet majd „fülkeforradalmat” csinálni. Erre próbálnak felhasználni minket.

■ Schmitt Pál köztársasági elnök újévi beszédében egyenesen úgy fogalmazott: az uniós elnökség alatt Magyarország fennhatósága alá kerül a határon túli magyarság is.

Ez rendkívül lekezelő mondat, és sértő ránk nézve: az erdélyi magyar nem kisebb magyar, az itteni kultúra nem értéktelenebb. Nincs szükségünk szellemi fennhatóságra.

■ Nem gondolja: a mindinkább jobbra tolódó magyar politika fölerősítheti a nacionalizmust az egész térségben?

Egyelőre kétlem ezt. Meggyőződése: a most kialakult magyarországi helyzet speciális, és jellemzően a kádárizmus következménye. Közhely, de a rendszerváltás előtt Magyarország volt „a legvidámabb barakk”. A „pannon magyarok” 1956 után hozzánk képest viszonylagos jólétben éltek, Nyugatra is utazhattak, nem szenvedtek annyira az elnyomástól. Ezért ma a szabadságot sem tudják igazán megbecsülni: a többség számára az alapjogokat kifejező fogalmak nagyon elvontak lehetnek. A többi egykori kommunista országban sokkal keményebb volt a diktatúra; s talán ezért is jelentett számunkra többet az európai szellemiség. Ugyanakkor nem tűrhetjük, hogy bárki is semmibe vegye azt a közös értékrendet, amelyről '89-ig csupán álmodhattunk, s amelyért jó néhányan évtizedeken át küzdöttünk itt, Közép-Európában.

Sándor Zsuzsanna

CS. GYIMESI ÉVA

nyelvész, irodalomtörténész-professzor, Pulitzer-emlékdíjas publicista 1945-ben született Kolozsvárott, s 2011 májusában hunyt el. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végzett '68-ban, majd ott tanított. 1977-ben a filológia tudományok doktora lett, 1990-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. 1994-től 1998-ig a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Irodalomtudományi Tanszékét vezette. A Ceauşescu-diktatúrában meghatározó tagja volt az erdélyi demokratikus ellenzéknek. „Index-könyvei” csak 1989 után jelenhettek meg. A Korunk szerkesztőbizottságának a tagja volt. 1989-ben egyik alapítója a kolozsvári Magyar Demokrata Tanácsnak és az RMDSZ-nek. 2009-ben jelent meg a Szem a láncban című kötete, amelyben saját megfigyelési dossziéjának szövegét közli, személyes kommentárokkal. Főbb művei: Teremtett világ: rendhagyó bevezetés az irodalomba, Álom és értelem, Honvágy a hazában, Két kultúra peremvidéken: tudomány és egyetem a kisebbségi létben, Kritikai mozaik, Szem a láncban. Főbb kitüntetései: Pulitzer-emlékdíj, a Romániai Magyar Írók Szövetségének a díja, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Pro Cultura Hungarica díj, Ius Humana díj.

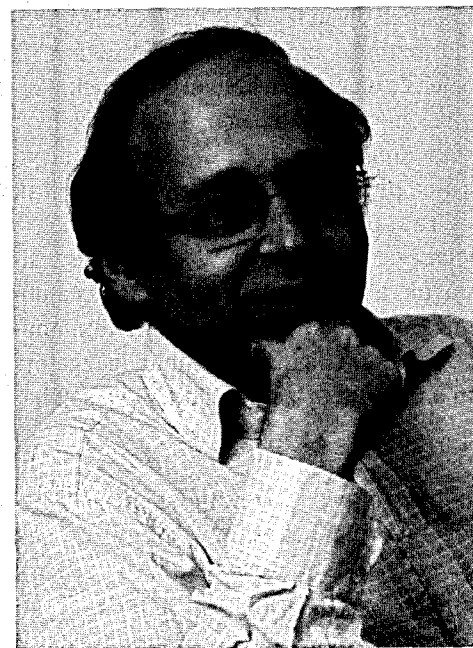
TILTAKOZÓ MŰVÉSZEK

FISCHER ÁDÁM:
Mi egész Európának
üzenni akartunk

2011 januárjában nemzetközileg elismert magyar alkotók – többek között Fischer Ádám karmester, Schiff András zongoraművész, Adorján András fuvalaművész, Tarr Béla és Jancsó Miklós filmrendező – közös nyilatkozatban fogalmazták meg aggodalmukat a magyarországi helyzet miatt. Kiáltványukat Európa és a világ művészeihez címezték. Állásfoglalásukban azt írták: szabadságszerető művészként aggódva figyelik, hogy a kirekesztés, a kisebbségek elleni agresszió és intolerancia tovább élésében Magyarország nagyon is élen jár Európában.

Hozzá tették: hazánkban erősödik a kultúra szabadságának korlátozása is, s azoké ugyancsak, akik a leghatékonyabban tudnának az ilyen tendenciák ellen fellépni. A kiáltvány céljait külföldi művészek is támogatták, például Daniel Barenboim világhírű zongoraművész-karmester és Jürgen Flimm, a berlini Staatsoper intendánsa.

A petíciót Fischer Ádám ismertette 2011 januárjában a brüsszeli operaház nemzetközi sajtótájékoztatóján. Ennek kapcsán nyilatkozott akkor a 168 Órának.

■ Közösén jegyzik a kiáltványt Schiff Andrással is. Aki – ezt megelőzően – a The Washington Postnak saját olvasói levelet küldött, amelyben azt írta: annyira aggasztó a magyarországi antiszemitizmus, rasszizmus és a reakciós nacionalizmus, hogy kérdéses, vajon az ország méltó-e az Európai Unió mostani soros elnökségére.

Bár a közös petíciónkról már korábban egyeztetünk, Schiff úgy gondolta: állásfoglalását saját véleményként elküldi a lapnak. Addigra viszont a magyar kormány a médiatörvény és a gazdasági intézkedései miatt olyan erős külföldi összecsúsz alá került, hogy András sorait – amelyeket sokkal inkább ideológiai megközelítésből fogalmazott – azonnal megjelentette a The Washington Post, s átvette a magyar sajtó is. Mostani kiáltványunk együttes kiállás: művészek országhatárokon átívelő tiltakozása a kirekesztés ellen, az alapvető emberi szabadságjogok védelmében.

■ Ám mégiscsak főként a honi jelenségekre hívják föl a figyelmet a soros EU-elnökség nyitányának idején. Ráadásul Brüsszelben, az Európai Közösség „fővárosában”.

Azt gondoltuk, amikor Európát ideiglenesen Magyarország elnököli, jelezni kell kéréseinket és elvárásainkat: a magyar poli-

tikai vezetésnek és a társadalom egészének nagyobb a felelőssége, hogy az eddiginél sokkal hatékonyabban harcoljon a kirekesztés ellen. Egyébként a sajtótájékoztatónak az is apropót ad: a magyar EU-elnökség idejére a brüsszeli és a magyar opera Luigi Nono olasz komponista Intolerancia című művének párhuzamos bemutatóját tervezte Christoph Schlingensief rendezésében. A karmester én lettem volna. Erről még a Magyar Állami Operaház előző vezetése idején állapotdunk meg. Csakhogy sajnos közben elhunyt a rendező. Én viszont úgy éreztem, és ebben a brüsszeli opera is támogatott: adjuk át szóban mindazt, amit az előadás képviselt volna. Tartoztunk ezzel a rendezőnek. Másrészt a nemzetközi művészeti élet felszólalása fontos jelzés az európai közvéleménynek. Persze alkotóként szívesebben fejeztem volna ki a véleményemet az előadással.

■ **A nemzetközi sajtótájékoztató az újságírók a petíció mellé jegyzéket is kaptak konkrét esetekről, amelyek a magyarországi rasszizmust bizonyítják.**

Ez így van. A Magyar Helsinki Bizottság – amelynek elnökségi tagja vagyok – összeállításában a magyarországi kirekesztésre, a cigányok, a zsidók elleni gyűlöletre és a homofóbiára hoztunk példákat. Egyebek mellett azt az eseményt is megemlítettük, amikor szélsőjobbos parlamenti képviselők Alföldi Róbert, a Nemzeti Színház igazgatója ellen tüntettek – nem szakmai okokból, hanem a művész mássága miatt. De a sajtóbabonyi romák peréről is beszámoltunk.

■ **De miért éppen ezt az esetet hozták fel példaként a cigányellenességre?**

A sajtóbabonyi ügyben a roma vádlottak kövekkel és botokkal estek neki egy autónak és utasainak, miközben azt kiabálták: „Halál a magyarokra!” Közösség elleni erőszak ellenük a vád, ami súlyosbító körülmény a büntetés kiszabásánál. Ugyanakkor a Magyar Helsinki Bizottság jelentése megállapítja: a romaellenes megmozdulások legkírvőbb eseteivel kapcsolatban a tettesek ellen gyakorlatilag mindig csak garázdaság miatt indul eljárás, amelynek jóval kisebb a büntetési tétele is.

■ **Gondolja, a művészek kiállása fontos jelzés lenne a magyar kormány számára is?**

A művész társadalom az egész világon a közvéleményt is formálja. Kötelező állást foglalunk jelentős társadalmi ügyekben. Nyilván habitustól függ, kinél mikor jön el az a pont, amikor már nem tűrhet tovább szó nélkül. Nálam ez most következett be. Igaz ugyan, hogy az utóbbi hetekben számos bírálattal érte Magyarországot, illetve a magyar kormányt, az európai döntéshozók mégsem reagálnak olyan élesen a magyarországi ügyekre, mint akár akkor, amikor a szélsőjobb boldali Jörg Haider kormányra került Ausztriában. Ismétlem: petíciónkkal nem pusztán a magyarországi jelenségekre hívjuk föl a figyelmet, hanem az Európa-szerte sajnos egyre terjedő kirekesztésre. Mi egész Európának üzeni akartunk a nyílt levelünkkel, amelyet az Európai Bizottság vezetőinek is elküldtünk.

■ **Ön szerint milyen hatással lesz a petíciójuk a hazai művészeti életre?**

Magyarországon a művészek a politikusok jóindulatától függenek. Mondhatnám úgy is: a politika nem a művészetet támogatja, hanem egyes alkotókat. És mivel saját hatáskörben adhat és vonhat el támogatást, gyakorlatilag szponzorálta a pártvezetést. Márpedig a művészek sehol a világon nem kritizálják mecénásaikat. Így az sem várható el, hogy fontos társadalmi kérdésekben összefogjanak. Ezt mi, külföldön élő magyar alkotók könnyebben megtehetjük, és szankciók nélkül. Azt nem tudom, milyen hatása lesz a kiáltványunknak. Már azt is eredménynek tartanám, ha társadalmi párbeszéd kezdődne a rasszizmus, az előítéletek, az antiszemitizmus elleni küzdelemről. Magyarország uniós elnökségének fél éve a legalkalmasabb erre. Persze láthatóan felkészületlenül érte a magyar kormányt az elnökséggel járó fokozott nemzetközi figyelem. Még javíthatnak: sokkal jobban át kell gondolniuk minden egyes megnyilvánulást. Művészkörökben van egy mondás: ha színpadra állsz, előtte ellenőrizd, begomboltad-e a slicced! Nos, Magyarországnak meg kell tanulnia rendeznie a sorait, amikor Európa nagyszínpadára lép.

Herskovits Eszter

FISCHER ÁDÁM

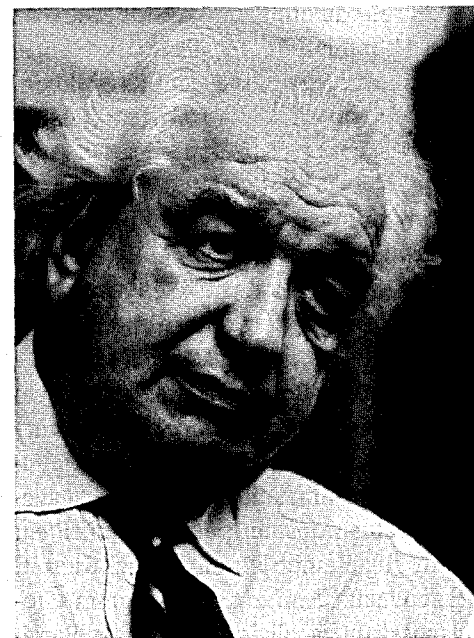
Kossuth-díjas karmester 1949-ben született. A bécsi zeneművészeti főiskolán diplomázott. 1973-ban első lett a milánói Scala nemzetközi karmesterversenyén. Nemzetközi karrierje '78-ban kezdődött, amikor a megbetegedett Karl Böhm helyett beugróként elvezényelt egy Fidelio-előadást Münchenben. A nagy operaházak – München, Hamburg, Bécs, San Francisco, Chicago, Párizs, Milánó, London, a New York-i Metropolitan, Zürich – hosszú időszakra szóló szerződést kötöttek vele. 1987 és '92 között Kasselben fő-zeneigazgató, 2000-től 2005-ig a mannheimi opera igazgatója volt. '99-től a koppenhágai Danish Sinfonietta vezető karmestere. 2001-ben átvette a Bayreuthi Ünnepi Játékokon a „Ring” zenei vezetését. 1987-ben megalakította az Osztrák-Magyar Haydn Zenekart. 2006-tól két évig a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának fő-zeneigazgatója volt. 2006-ban indította el a Művészetek Palotájában a Budapesti Wagner-napok rendezvénysorozatát. 2007-ben kinevezték a Magyar Állami Operaház fő-zeneigazgatójának. Posztjáról 2010-ben lemondott. A Magyar Helsinki Bizottság elnökségi tagja. Főbb kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Kossuth-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal.

MEGVÁDOLT FILOZÓFUSOK

RADNÓTI SÁNDOR:
Ezt a hecckampányt
tanítani fogják

A jobboldal lejárató kampányt indított liberális filozófusok ellen 2011 elején. A támadássorozat a Magyar Nemzet kezdte: a kutatásfejlesztésre szánt pályázati közpénzek „lenyúlásával” vádoltak meg több tudóst, köztük Heller Ágnes, Radnóti Sándort, Gábor Györgyöt, Geréby Györgyöt, Vajda Mihályt. A lap vádjaihoz azonnal csatlakozott a jobboldali társmédia. Orbán Viktor elszámoltatási kormánybiztosa, Budai Gyula pedig feljelentést tett a „gyanús pályázatok” kapcsán.

A támadás célja – úgy véljük – egy világnézet nemzetközileg ismert és elismert képviselőinek a politikai és morális kikezdése, lejáratása, meghurcolása volt. Minderről az egyik megvádolttal, Radnóti Sándor esztétával, művészetfilozófussal beszélgettünk akkor. Ő egyébként még 2010 végén lemondott a Kossuth- és Széchenyi-díj Irodalmi Albizottságában betöltött elnöki tisztségéről, mondván: nem akar egy levegőt szívni a grémium „főelnökével”, Orbán Viktorral. (A 168 Óra interjúkötetének nyomdába adásáig nem derült ki, mi lett a Budai-féle feljelentések eredménye. – A szerk.)

■ Nem kérdezem a szóban forgó kutatói pályázatokról: azzal óhatatlanul védekezésre készíteném, amit pedig méltatlannak tartanék – önre és tudóstársaira nézve. Szerintem ugyanis nincs miért magyarázkodniuk. Mindenesetre Heller Ágnes a rágalmak kapcsán azt mondta: azért lett „csaló, tolvaj és hazug” a jobboldal szemében, mert nem szereti Orbán Viktort. Valóban ilyen egyszerűen megfejtethető a fideszes „gyűlöletképlet”? Pusztán frusztrációból fakad az indulat, a koncepció támadás a liberális értelmiség ellen?

Amikor erről beszélgetünk, már nyolcadik napja folyik a Magyar Nemzet minden egyes számában a hecckampány a „liberális filozófusok” ellen, amelyből kivieszi a részét a Magyar Hírlap és a Magyar Fórum is.

■ „Csak” hecckampány?

Az. Egykor tanítani fogják. Vedd a tudományos kutatás mindenütt a világon ismert egyik finanszírozási formáját, a pályázatot. Említs meg egy nagynak tűnő összeget, elmulasztva hozzátenni, hány emberre, hány évre kell elosztani, s hányadrésze lehet személyes juttatás. Szórj el néhány, a tájékozatlanok számára jól hangzó hazugságot: a pályázatok nem feleltek meg a kírásnak, az elnyert összegek nagyságrenddel nagyobbak, mint más humán tudományi pályázatoké. Tedd gúny

tárgyává a kutatások tárgyát. Mindezt kapcsold össze néhány kritikus, a politikai véleményét véka alá nem rejtő közéleti értelmiségi nevével. A kilövési engedélyt Heller Ágnesre és rám adták ki. De mivel a mi két – egymástól független – kutatócsoportunk által elnyert összeg önmagában nem eléggé imponáló, négy másikat is belevontak. Kiváló kollégámról, Steiger Kornélról arcuk verejtékével például annyit tudtak összeszedni, hogy egyszer Soros-díjban részesült. Közbevetőleg: ha ez bűn, dr. Orbán Viktor nagyobb bűnös, aki két éven keresztül kapott Soros-ösztöndíjat, s oxfordi évét is ez az alapítvány finanszírozta. De folytatva: emlegeds a hat különféle pályázatból összeadódó összeget minél többször. Sejtessd, hogy ezeknek az egymással sem tárgyukban, sem tudományos irányukban semmilyen kapcsolatot nem tartó kutatásoknak a hátterében egy közös bünszövetkezet áll. És sulykold ezt naponta.

■ Csakhogy a balliberális társadalomtudományi elit elleni támadás nem most kezdődött. Ön petíciót is fogalmazott múlt év őszén – ezernél többen aláírták, köztük akadémikusok –, amikor az MTA Filozófiai Kutatóintézetének új igazgatója, Boros János „önkéntes módon, retorzióként az ellenvéleményekre alkalmatlannak minősítette” az intézet kutatóinak csaknem kétharmadát.

Az a petíció szakmapolitikai ügyekben fogalmazódott. Sem Boros János igazgató, sem támogatói, sem az „alkalmatlanok”, sem a kirúgottak nagypolitikai nézetei nem ismeretesek. Kivéve Tamás Gáspár Miklósét, akit ugyan alkalmatlannak nem mertek nyilvánítani, de nyugdíjazás fenyegette, amitől a petíció hatására elálltak, legalábbis egyelőre. Tamás viszont közismerten nem liberális filozófus. Mostani politikai cikkeiben, bár kellő élességgel utasítja el az Orbán-kormány jogállamot lebontó intézkedéseit, a gazdasági „szabadságharccal” inkább rokonszenvezik. Annak a – számomra elfogadhatatlan – véleményének is hangot ad: nincs visszaút a polgári demokrácia liberális modelljéhez. Más kérdés: a mostani „ügyhöz” Boros Jánosnak és támogatóinak érdekükben áll csatlakozni. Néhány hazugságmorzsát ők is felszolgáltak.

■ Akkor másként kérdezem: mi válthatta ki most a liberális tudósok elleni politikai és morális totális támadást? Esetleg így akar a hatalom visszavágni az Orbán-kormány szabadságkorlátozó intézkedéseit, főként a médiatörvényt bíráló nemzetközi összecsúszás miatt? Hiszen fideszesek szerint a külföldi kritikákat egy honi „szellemi kör” irányítja.

Nyilván a számos ok között az is szerepel, hogy megnevezze a sajtótörvény kiváltotta világbotrány hazai sugalmazóit. Vagy legalábbis a sugalmazó „típusát”. De az okok sokrétűek lehetnek.

■ Melyek még?

Kézenfekvőnek tűnik a személyes bosszú az ezek szerint jól sikerült és célba talált mondatomra: nem akarok egy levegőt szívni az autokrata miniszterelnökkel – történe-

tesen a Széchenyi- és Kossuth-díj Bizottságban, amelynek ő az elnöke. Nem zárható ki az sem: a pályázati botrányok kreálása a pályázati összegek lenyúlását készíti elő, s ez esetleg az Akadémia elleni globális támadás kezdetét is jelentheti bolgár mintára. De ezek csak találgatások, amelyek – ahogy az elmúlt hónapok tanították – mindaddig, amíg meg nem valósulnak, vad és elképzelhetetlen abszurditásnak tűnnek.

■ Nem melleleg: a történet sokakban felidézte az 1973-as úgynevezett „filozófuspert”, amely – többek között – Bence György, Heller Ágnes, Kis János, Márkus György, Vajda Mihály ellen irányult. „Téves nézeteik” miatt elbocsátották őket a Filozófiai Intézetből. Akkor az MSZMP Politikai Bizottsága még azt is megállapította: ezek a filozófusok nézeteiket „politikai kampányakcióként” terjesztik. Önökkel szemben most hasonló „vádát” fogalmazott meg Szerető Szabolcs a Magyar Nemzetben: „Nem elégednek meg a szobatudósi szereppel, a tudományos nyilvánossággal, gondolataikat, nézeteiket rendre szélesebb körrel is megosztják.”

Általában nem osztom azt a nézetet, hogy a jelenlegi, demokratikus körülmények között megválasztott rezsim politikai ténykedését történelmi analógiákkal – Horthy-korszak, Rákosi-korszak, korai Kádár-korszak – találóan le lehetne írni. A hasonlóságok inkább csak az autokratikus improvizációk kényszerű velejárói. A jelenlegi hecckampány nem ideológiai harc, hiszen formulája egyszerű: azok, akik morális magaslatról ellenzéki kritikát gyakorolnak a jelenlegi kormánypolitika fölött, az előző, korrupt rendszer kedvezményezettjei voltak, és lopkáltak, amikor tehették. Ez inkább arra emlékeztet, amiről Heller Ágnes mesélt a minap: néhai férjét, Fehér Ferencet valutabűntett miatt vitték be a Gyorskocsi utcába, s izgatással engedték ki három nap múltán. Egy kellemes kihallgatási napot ebben az ügyben én is eltöltöttem a nevezett műintézetben. Az újságíró idézett mondatát nem kommentálom. Nem tiszteletlenségből a szakma iránt, hanem azért, mert nem újságírói tevékenységgel állok szemben. A feltárt tények – amelyek most sejtelmesen a „birtokukba kerültek” – 2004 óta, a pályázat elbírálásától nyilvánosak, mindenki számára hozzáférhetőek. Az újságírókat felszólították a hecckampányra, s legfőljebb abban ügyeskedhettek, hol találhatnak fogást.

■ Vannak, akik viszont úgy látják: az önök elleni támadással az orbáni politika nyílt kultúrharcot hirdetett.

Ezt nem tudom. De az álszerűség nem tart vissza attól, hogy megemlítsem: ha olyan színvonalú, munkásságú és tekintélyű tudósokra adnak engedélyt karaktergyilkolásra, mint akikről szó van, akkor komoly döntés született. A második Orbán-kormány amúgy is föltűnően közömbös és tiszteletlen a magaskultúrával szemben. S mindebben szerepet játszhat a „fülkeforradalmi” elitváltás illúziója is.

■ És hova fog ez vezetni?

Azt sem tudom. De hadd legyen személyes! Egy hecckampány közepében állni nem kellemes dolog. Kétségtelen: sztoikus erőnyeket kell mozgósítani. Meg humort. S vannak

humoros elemek: Csurka nyilas orgánumának címlapján Heller Ágnes, Vajda Mihály és szerénységem fényképe Zuschlag Jánoséval együtt szerepel. Mondván: Zuschlag nem filozófus. Még mindig van humora a vén gazembernek. Vagy remek tréfa a Magyar Nemzet múlt szombati számának belső címe: „Milliókért fordítottak magyarról magyarra”. Mármost a filozófusok. Azaz: az egyik pályázat – egyebek mellett – azt vállalta, hogy újrafordítják Platón számos művét. De hát az már megvolt magyarul! Istenem, a műveletlen búbaromság nem ismer határokat. Mondom, a támadásokat igyekszem közönyösen tudomásul venni Ady szellemében: ütő legény, aki az ütést állja. Ami nyomaszt, az nem a bértollnokok munkavégzése.

■ Hanem?

A közvélemény egy részének a nem kevés ilyen-olyan kommentelő sorából áradó végtelen irigysége és rosszindulata. A hecckampány áldozatává válik a filozófia mint nemzetgazdasági hasznot nem hajtó luxustevékenység, amelyért – lám – milliókat lehet szakítani. A szent meggyőződés, hogy mindenki tolvaj, kombinálódik a frusztrált értelmiséggyűlölettel, a semmittevők elleni indulattal. Rátaláltak valamire, ami már előtte is megvolt, és ez bánattal tölt el.

■ Nem gondolja: a liberális tudósok elleni támadás a konzervatív értelmiségnek is üzenet a hatalomtól? Értsék úgy: nincs ellenvélemény, nem lehet kritizálni Orbán Viktort és az állami főhatalmat monopolisztikusan birtokló politikai csoportját. Megjegyzem: hallgat is a konzervatív értelmiség. Tisztelet a kevés kivételnek, akik még érzékenyek a demokratikus jogállam, a demokratikus kultúra iránt. Ezt tartom az egyik legfontosabb problémának. Örülök, ha a hozzám hasonlóan gondolkodó emberek százaitól – ismerőseiktől és ismeretlenektől egyaránt – bátorító és szolidáris üzeneteket kapok. De igazi jelentősége annak volna, ha a hozzám nem hasonlóan gondolkodó intellektuelek ismernék föl, hogy nem arról van szó: egyem meg, amit főztem! Néhányunk miatt a „liberális filozófus” kifejezéssel stigmatizálták különféle tudományos pályázatok nagyszámú résztvevőjét, akiknek egy részét nem ismerem, más részének politikai beállítottságáról semmilyen információm nincs. S azok között is, akiket jól ismerek, vannak mélyen hívő keresztények, apolitikus szakemberek, nemzeti liberálisok, Fidesz-szavazók s mindenféle más fajzatok. Velük éppúgy, mint a kiváló konzervatív értelmiségiekkel, összeköt egy liberális minimum. A konzervatív értelmiség Sólyom László újra nem választásának történetéből, Kopits György kirúgásából és számos más esetből megérthette, mit ér a szava. Nekik mondom Horatiusszal: „Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.” Ami magyarul nagyjából annyit tesz: a te ügyedről van szó, ha a szomszédod háza ég.

Karácsony Ágnes

RADNÓTI SÁNDOR

Széchenyi-díjas esztéta, filozófus 1946-ban született. Az ELTE magyar-filozófia szakán végzett '69-ben. Ezt követően 1973-ig a Magvető, majd 1980-ig a Gondolat Könyvkiadó szerkesztője volt. Mindkét állásából politikai okokból bocsátották el. A magyar demokratikus ellenzék egyik meghatározó alakja. 1989-től a Holmi folyóirat szerkesztőbizottságának a tagja. 1991-ben a filozófiatudományok doktora lett. 1993 óta az ELTE BTK Esztétikai Tanácsának egyetemi tanára. 1995 és '99 között a Soros Alapítvány könyvpályázati zsűrijének az elnöke. 2006-tól 2010-ig, lemondásáig, a Kossuth- és Széchenyi-díj Irodalmi Albizottságának az elnöke volt. Néhány főbb műve: A szenvedő misztikus, Mi az, hogy beszélgetés?, „Tisztelt közönség, kulcsot te találj...”, Hamisítás, Krédó és rezignáció, A piknik, Műhelymunka, Az Egy és a Sok – Bírálatok és méltatások, Jöjj és láss! – A modern művészetfogalom keletkezése, Az üvegalmárium. Főbb díjai: Déry Tibor-díj, Kosztolányi-díj, József Attila-díj, Soros Alapítvány Életműdíja, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Széchenyi-díj.

SZEREP- VÁLLALÁS

KULKA JÁNOS:
Ne hagyjuk!

A Nemzeti Színház Kossuth-díjas színművészeinek Akarod vagy nem címmel jelent meg új CD-je még 2010 végén: lemezbemutató koncertjei teltházak a Nemzetiben. Ám saját honlapján – 2011 elején – mégsem a keserédes szonok szövegei ugrottak elő elsőre, hanem egy petíció: „El a kezekkel a kultúrától és a sajtótól!” A 168 Órának akkor arról is beszélt: dühíti mindaz, ami történik. Vagy konkrétan a Nemzeti Színház körüli méltatlan csatározások.

■ Színészek honlapján ritkán látni közéleti petíciót.

Nem én írtam, de egyetértek vele. Ott a helye az internetes oldalamon. Ám azt is tudom: a színészekből nem mindenki nézi ki az ilyen szerepvállalást. Fájt is, amikor Megyesi Gusztáv gyávának nevezett minket egy cikkében, mert csak kevés kollégám jelent meg azon az elmentületésen, ahova a Facebookon toboroztak résztvevőket – válaszul a Jobbiknak a Nemzeti Színház kapcsán tartott gyalázkodó megmozdulására. Egyrészt én – másokkal együtt – aznap este vidéken játszottam. Másrészt a Nemzeti igazgatója, Alföldi Róbert határozottan kérte, hogy ne vegyünk részt ilyesmitben.

■ Miért ne?

Mert ő úgy gondolja – szerintem helyesen –, hogy őv alatti, nemtelen támadások esetén nem kell felvenni a kesztyűt. Ezzel súlytalanítjuk vagy tesszük nem létezővé azokat, akiknek olyasmire hajlamosak van.

■ A Nemzeti előtt gajdoló pár tucat jobbikos mellett a kormányzat is bőven ad okot a tiltakozásra. Például a média-törvény durvaságain túl a kultúrában tapasztalható kurzuspolitikával. Meg azzal, kiket ültet sorra a vidéki színházak élére. Mindezzel kapcsolatban va-

jon elég-e megfogalmazni azt, ami a honlapján is olvasható, miszerint „jelen petíció aláírói nem fogadják el a művészet és média fölött gyakorolt politikai kontrollt”? Szurkolnék, amikor az utcára vonul a színvilág.

Gondolkoztam már, hogy a kinevezések kapcsán mi lehet az én felelősségem. A Nemzeti ügyében azért sem verhetem hangosabban a tamtamot, mert mindenki azt gondolná: a saját pozíciómat, megélhetésemet félttem. Az meg ízlésem ellen való lenne.

■ **Pedig nem kínos, ha valaki az elvei mellett a havi csekkjei kapcsán is nyíltan szót emel, amikor politikai szándékkal avatkoznak bele az életébe, roppantják meg az egzisztenciáját.** Persze nem mindenki harcos típus.

Van hajlamom a keményebb küzdelemre is. Lusta vagyok, de fejlett az igazságérzetem, amellyel le tudom győzni a lustaságomat. Csak hát azért is nehéz aktívabbnak lenni, mert ami itt zajlik, az annyira méltatlan, közhelyes és buta. A legszimplább érdekek mentén történik, s pusztá hatalomvágyból. Persze hogy igazságtalanság, ami a színházigazgatói kinevezések kapcsán történik. Ahogy az sincs rendben – és részben megmutatja, mi miért történhet –, hogy a magyar parlamentben egyetlen képviselő sem akadt, aki kijavította volna a jobbikos Pörzse Sándort, amikor Juliskának nevezte a János vitéz Iluskáját – Alföldi Róbert rendezését támadó felszólalásában.

■ **Jelez bizonyos kulturális színvonalat. Ön már hat éve arról nyilatkozott: bántja, hogy a színészek egyáltalán nem fontosak. Azóta folyvást bánkodik?**

Már nem bánt. Rájöttem, nagyon szint alatti ezen nyavalyogni. Tegyük fontossá magunkat! Külön-külön és együtt is! Ha pedig nem megy, akkor ne másokat okoljunk!

■ **Erre persze bárki mondhatja: a színész éppoly kiszolgáltatott, mint a bérből-fizetésből élők bármelyike.**

Nem! A színészt legalább megszólítják, kérdezik, és akkor beszélhet. És megvan a szabadsága, hogy azt mondja, amit gondol. Akkor lenne baj, ha a káros következményektől való aggodalom miatt a többség feladná ezt a szabadságát. Ennek nem szabad megtörténnie. Nem szabad félni. Egy színész ezt nem engedheti meg magának. Az egyet jelent a szellemi, erkölcsi függetlenség feladásával. Úgy nem lehet dolgozni, jól semmiképpen.

■ **Mi van akkor, ha Alföldit végül tényleg menesztik a Nemzeti éléről?**

Akkor nekem is el kell mennem a színházról. Hiszen ha maradok, azt jelenti: egyetértetek az eltávolításával.

■ **Már a választások előtt téma volt a direktor leváltása. Miként lehet ilyen helyzetben dolgozni?**

Jól. A színház egyik fő feladata, hogy kritizáljon, ostromozzon, rányissa a nézők szemét a hétköznapi történéseire. Az utolsó kormányváltás erre még inkább lehetőséget ad. Schiller Ármány és szerelem című darabjában például arról beszélek: jaj de jó, hogy a fiam még füllenteni is tud, lehet belőle miniszterelnök. Szinte vágni lehet utána a csön-det a nézőtéren. Zavaros időkben minden megtelik plusztartalommal. Závada Pál Magyar ünnepe éppúgy, mint Shakespeare Lear királya. A színháznak jól tesznek a nehéz idők. Más kérdés: közben megéri-e ezért az árért?

■ **Sokaknak kérdés az is: valóban a progresszió, az ostorcsapkodás a színház igazi útja? Például Dörner György, a Pécsi Nemzeti Színház igazgatói posztjának egyik aspiránsa – mint azt egy interjúban kifejtette – egészen mást gondol erről. Szerinte a színháznak nem lényege az újítás, nincs is rá szükség, a legrégebbi hagyományokhoz kell visszanyúlni, eredeti szellemiségükben eljátszva a darabokat, akár a passiójátékokat.**

Biztosan lehet így is, csak szerintem nem érdemes. Egyébként tagja voltam Pécssett az első, amúgy sikertelen pályázati forduló szakmai bizottságának. Azt sem nagyon értettem, valójában milyen ambíció hajtja Dörner Györgyöt a színház élére.

■ **És ön minek ül be egyáltalán ilyen bizottságba? Nyilvánvaló, hogy a végső döntésekre nincs hatása a szakmának.**

Magam is szkeptikus voltam. De Csóti József, a Radnóti Színház korábbi, a Víg-színház jelenlegi gazdasági igazgatója azt mondta: a szakma nem engedheti meg magának, hogy félreáll. Esélyt kell adni a szakmaiságra. Pécssett legalább annyit elértünk: a politika első körben nem tudta keresztülvinni az akaratát.

■ **Keresztülviszi a másodikban. A szakmai bizottságok jelenléte pedig önmagában legalizálja a döntésüket, hiszen mondhatják: szakmai szempontokat is mérlegeltek.**

Naivabb vagyok annál, hogy így gondolkodjam. És szerintem nincs is így. A pécsi kolégák, a zsűri minden tagja bátran, kritikusan kérdezett a jelöltektől. Eredménynek tartom, hogy új fordulót kellett kiírni. Általában: a liberalizmus csődjé lenne, ha meg sem próbálnánk részt venni a döntésekben. Ha levonulnánk a pályáról, azt is gondolhatnánk rólunk: félünk. Fél a fene. (Végül Rázga Miklós színművész lett a pécsi teátrum direktora. – A szerk.)

■ **Teljesen nyugodt, amikor épp nincs színpadon?**

Persze hogy dühít mindaz, ami történik. Vagy konkrétan a Nemzeti körüli méltatlan csatározások. Amikor naponta hárman megállítanak az utcán, mélyen a szemembe néznek, s azt kérdezik: mi lesz nálatok? Nem akarok reggeltől estig azzal foglalkozni,

ki mit mondott éppen, ki a legújabb jelölt. Azon már inkább el szoktam gondolkodni, hogy én mihez kezdek, ha Alföldöt kirúgják.

■ Mihez kezd?

Napról napra kevesebb a hely, ahová színészként jó szívvel elmehetnék. Néha eszembe jut, hogy ami történik, talán egy jel: kezdjek valami újba!

■ Országot is váltana?

Mindig haragudtam azokra, akik azzal jöttek: itt nem lehet élni, el kell innen menni. Az nem igazság. Magamban végül csak oda jutok: mindig lehet tenni valamit azért, hogy bele ne kényszerüljünk egy ilyen igazságtalan helyzetbe.

■ Petíció a honlapon?

Minél több honlapon, minél több aláírással. Sok egyéb lehetőség is van még. Személyes készítem ugyan nincs rá, de nem lenne butaság összehozni egy normális baloldali pártot. Vagy egy Dr. Magenheimer Ádám Pártot, esetleg Szomszédok Tömörülést. Annak kapásból lenne egymillió tagja. Abban szívesen részt vennék, elmagyaráznám az embereknek: a politika egy szakma, nem szabad fontosabbnak gondolni annál, amennyit ér. Nem szabad beletörődni, hogy a fejünk felett történnek a dolgok. A politikának semmi joga ahhoz, hogy ránk hozza a rosszkedvet. Ami persze engem is elkap néha. De aztán elfog a tettvágy. Ne hagyjuk magunkat!

Sztankay Ádám

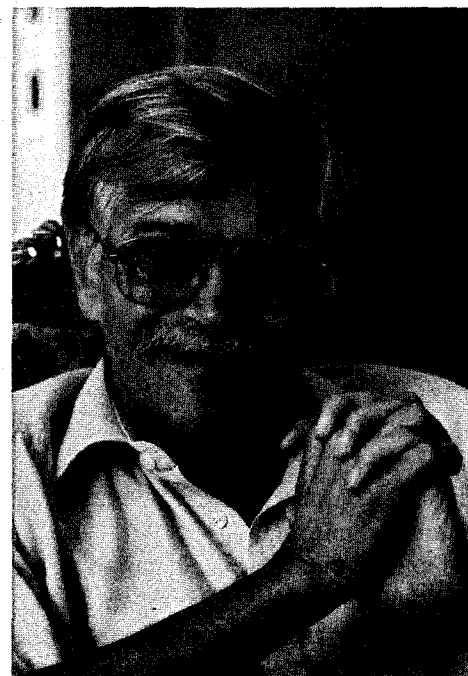
KULKA JÁNOS

Kossuth-díjas színművész 1958-ban született. A Színház- és Filmművészeti Főiskolát '81-ben végezte el, majd a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződött. 1985-től 1993-ig a kaposvári Csiky Gergely Színház tagja volt. 1993-tól a Radnóti Színház, 2003-tól pedig a Nemzeti Színház művésze lett. Többször kiállt a demokratikus értékek védelmében; 2011. március 15-én a „Tüntetés a sajtószabadságért” rendezvényt vezette Csákányi Eszterrel. Néhány főbb színpadi szerepe: Hamlet, III. Richárd, Lear király (Shakespeare); Theseus, Oberon (Shakespeare: Szentivánéji álom); Jago (Shakespeare: Othello); Trofimov (Csehov: Cseresznyés kert); Vojnyickij (Csehov: Ványa bácsi); Kuligin (Csehov: Három nővér); Johnny (McDonagh: A Kripti), Bárány (Gorkij: Éjjeli menedékhely), Henry Higgins (Lerner-Loewe: My Fair Lady), Podkoljoszin (Gogol: Ház-tűznéző), Woland (Bulgakov-Morcsányi: A Mester és Margarita), Szvidrigaljev (Dostojevszkij: Bűn és bűnhődés), Raymond Babbitt (Dan Gordon: Esőember), Michael (Richard Alfieri: Hat hét, hat tánc). Főbb kitüntetései: Jászai Mari-díj, Magyar Köztársaság Érdemes Művésze díj, Magyar Köztársaság Kiváló Művésze díj, Gábor Miklós-díj, Hallhatatlanok Társulatának Örökös Tagja, Kossuth-díj, Páger-gyűrű. Többször is megkapta az Országos Színházi Találkozó és a Színikritikusok Díját is.

A CSALÓDOTT TÖMEG

SZELÉNYI IVÁN:
Több bátorságra
van szükség

A Széchenyi-díjas szociológus, a Yale Egyetem tanszékvezető professzora 2011 januárjában arról beszélt a 168 Órának: nyeresége is van annak, hogy Magyarország a nemzetközi figyelem középpontjába került. Így ugyanis az Európai Unió nagyobb kontroll alatt tarthatja Orbán Viktort, akinek nincs más választása: ha az EU tagja akarunk maradni, be kell tartani az európai normákat. A professzor azt is mondta akkor: a Fideszt a politikai ingamozgása közepéről egyre inkább szélre löki.

■ Világhírű közgazdászunk, Kornai János úgy fogalmazott: Magyarországon 1989 és 2010 nyara között demokrácia volt. Azóta autokrácia van. Egyetért vele?

Nem állítanám, hogy Magyarországon vége a demokráciának. Sikerült elkerülni a legnagyobb veszélyt: azt, hogy a Jobbik kormánypozícióba kerüljön. Noha a választások előtt még az sem volt kizárható, hogy a Fidesz kénytelen majd koalíciót kötni a szélsőjobbal. Ám az is igaz: Orbán Viktor jelenleg úgy tudja sakkban tartani a Jobbikot, hogy közben maga is egyre jobbra tolódik. Politikai ingamozgása a Fideszt közepéről szélre löki.

■ Csupán „ingamozgás” lenne, hogy a média, a legfontosabb közintézmények pártirányítás alá kerültek, az Alkotmánybíróság jogkörét csorbították? Nem. Tény: Orbán mindent elkövet, hogy hatalmi befolyását több cikluson át megőrizhesse. Ebből a szempontból a magyar kormányzás a kínai vagy az orosz modellhez közelít. Orbán büszke is arra, hogy Putyinhoz hasonlítja. Ezzel együtt sem vonható kétségbe: Magyarországon demokrácia van.

■ De nem pusztán formálisan?

Nézze: a többpártrendszer nincs eltörölve, és remélhetőleg 2014-ben is lesznek

szabad választások. A szólásszabadság sem szűnt meg: a 168 Órában megjelent véleményünkért talán egyikünket sem fogják bevinni a Gyorskocsi utcába.

■ Csakhogy az új médiatörvény alapján súlyos milliókkal büntethetők a szerkesztőségek, ha a „központi vélemény-ellenőrző” hatóság úgy ítéli meg. Vagyis: tönkretelhetik a politikailag nemkívánatos médiumokat az ellenszavakért.

Próbáltam figyelmesen követni a hazai sajtót: örültem volna, ha legalább a baloldali újságok részletesebben tájékoztatnak a médiatörvényről. De ha jól értem: a Fidesz az európai országok médiaszabályozásaiból kimazsolázta a legkonzervatívabb passzusokat, önkényesen átértelmezte őket, és létrehozta az unió legrestriktívabb, legkorlátozóbb médiatörvényét. Számomra ez végtelenül ellenszenves: mindig is a véleményszabadság híve voltam. Teljesen egyetértek azokkal, akik tiltakoznak, amiért a magyar kormány megsértette a sajtószabadság alapját. Ám túlzásnak tartom az olyan kijelentéseket, miszerint Magyarország ezért nem méltó az EU-tagságra, illetve a soros elnökségre.

■ Pedig a német külügyi államminiszter, Werner Hoyer azt is felvetette: korlátozni kellene uniós elnökségi jogkörünket. Azaz: médiaügyekben ne tárgyalhassunk más országokkal. A Der Spiegel pedig azt írta: vissza kellene vonni hazánk uniós szavazati jogát.

A külföldi nyomásgyakorlás arányos reagálás az Orbán-kormány intézkedéseire. De azt nem tudom elképzelni, hogy az EU valóban büntessen minket.

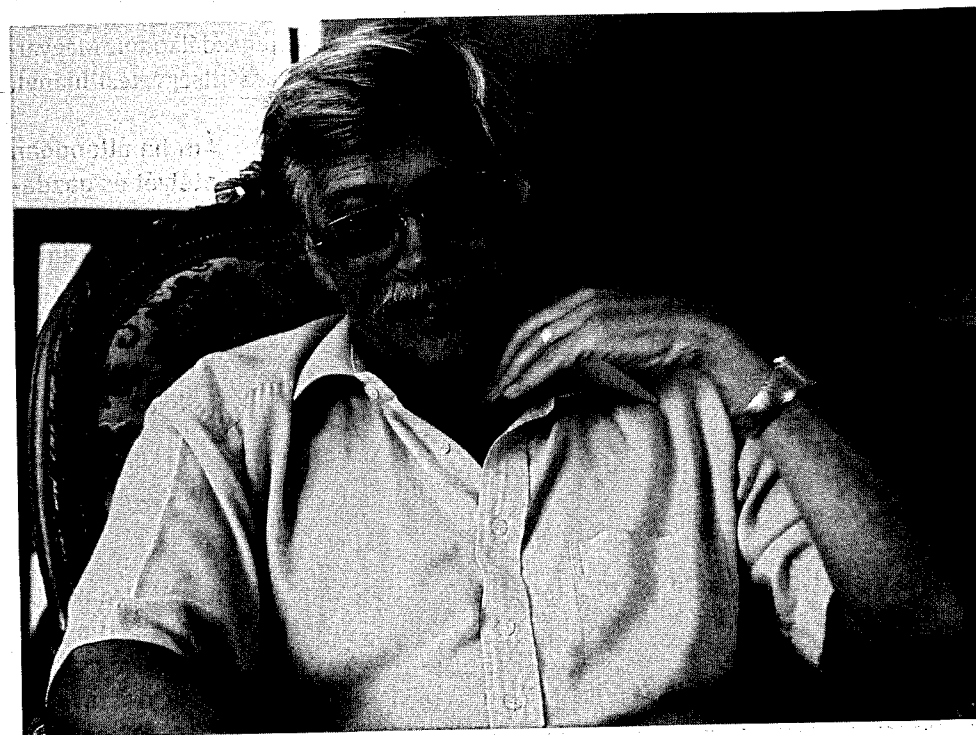
■ Ugyan miért ne?

Eddig csak egyszer rendelték el diplomáciai zárlatot: Ausztria ellen, amikor a szélsőjobb Haider került hatalomra. De a szigorú nemzetközi fellépés nem bizonyult okos döntésnek: bár Haider lemondott a pártelnökségről, az osztrák nacionalizmus inkább erősödött.

■ Megfontolandó előzmény?

Nem hinném, hogy az EU hasonló szankciókat kockáztatna most, amikor a gazdasági világválság miatt eleve mindenhol fokozódik a nemzeti radikalizmus.

■ A ZDF főszerkesztője, Peter Frey ugyanakkor azt mondta a német köztelevízióban: az európai szabadságeszmét megkérdőjelezi az Orbán-kormány határozatai. Szerinte a magyar jelenség „bacilus”, amely megfertőzheti az egész uniót. Nagy baj lenne, ha az uniót már a gyenge magyar „kórokozó” is leterítené.

■ Ám nemcsak a médiatörvényünk aggasztja a Nyugatot. Tizenhárom, többségben német cég fordult az Európai Bizottsághoz: büntessék meg Magyarországot a multikra kirótt hatalmas különadók miatt! Ez ugyanis sérti a piacgazdaság alapját, az egyenlőség elvét. Az EU számára nagy a tét: már a lengyelek, szlovákok, szlovének, románok is fontolgatják, hogy a miénkhez hasonló különadókat vezessenek be.

A költségvetési hiány kétféleképpen csökkenthető: vagy ilyen pluszadókkal, vagy a szociális kiadások további megvonásával. Vagyok annyira baloldali, hogy azt mondjam: igenis áldozzanak többet azok, akik eddig élvezhették óriási nyereségeiket! Tudom persze, hogy a megadóztatásuk kihat a lakosságra is: nyilván végig kell gondolni, hol a hatar, ahol még nem rettennek el a külföldi beruházók. Visszamenőlegesen jogszabályt módosítani pedig rendkívül problematikus. De hadd tegyem hozzá: a többi uniós tagállam sem annyira erényes.

■ Ezt hogy érti?

Az íreknél jelenleg 32 százalék az államháztartási hiány, a görögöknél 10 százalék, és a spanyoloknál, szlovákoknál is a miénknél jóval nagyobb a deficit. Ezek az államok

nem mutattak példát, hogyan kell takarékoskodni, erkölcsösen gazdálkodni. Magyarország legalább arra törekszik, hogy 3 százalék alá szorítsa a költségvetési hiányt.

■ **Mivel ez a feltétele annak, hogy eljussunk az euróövezetig. Ám ha állandóan konfliktusba kerülünk az unióval, az rombolhatja az ország tekintélyét és gazdasági egyensúlyát is.**

Egyetértek. Nem is értem, miért kell ennyire erőltetnie a Fidesznek – például – a médiatörvényt. A köztársasági elnöknek nyilvánvalóan vissza kellett volna küldenie normakontrollra az Alkotmánybíróságnak, vagy legalább megfontolásra a parlamentnek. Így sokkal jobb lenne most az ország reputációja. Ha az új alkotmányt is lóhalálában, konszenzus nélkül fogják átverni az Országgyűlésen, korrigálhatatlan hibát követnek el. Mégis úgy vélem: nyeresége is van annak, hogy a nemzetközi figyelem középpontjába került Magyarország. Az Európai Unió a magyar kormányt nagyobb kontroll alatt tarthatja. Orbán Viktornak nincs más választása: ha az EU tagja akarunk maradni, be kell tartani az európai normákat.

■ **Egyelőre úgy tűnik: miniszterelnökünk akar feltételeket szabni az EU-nak. Kijelentette: csak akkor hajlandó a médiatörvényen változtatni, ha ugyanezt a többi tagállam is megteszi. A Fidesz egyre kilátástalanabb csapdába sodorja magát. Ha tovább torpedózza Európát, növekedhet a külső ellennyomás. Ha visszavonja rendelkezéseit, saját szavazótáborában szenved el súlyos presztízavesztést. Igazat adok. Biztos vagyok benne: a Fidesz népszerűsége jelentősen csökkenni fog pár hónapon belül. Úgy nyerték meg a választásokat, hogy szinte minden társadalmi réteget maguk mellé állítottak: fővárosiakat, vidékieket, vállalkozókat, közalkalmazottakat, öregeket, fiatalokat. Csakhogy ennyiféle érdeknek képtelenség megfelelni, a kiábrándulás törvényszerűen bekövetkezik. Kérdés: a csalódott tömegek milyen politikai alternatívát találnak? A szocialisták elvesztették hitelességüket. Nem elég folyton a Fideszre mutogatni, s hangoztatni, a kormánypárt mennyit árt a demokráciának. Azon kellene munkálkodni, hogy létrejöjjön egy valódi baloldali erő. Megvan erre a lehetőség. Az értelmiségnek nem szabad túlfélnie magát. Kevesebb panaszkodásra és több bátorságra, civil kurázsira lenne szükség. Persze – gondolhatják – könnyű nekem távolról beszélni. De higgyék el: semmi sem táplálja jobban a diktatúrát, mint a félelem.**

Sándor Zsuzsanna

SZELÉNYI IVÁN

Széchenyi-díjas szociológusprofesszor 1938-ban született. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1960-ban diplomázott, majd a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának a munkatársa lett. 1965-től az MTA Szociológiai Kutatóintézetében dolgozott. 1973-ban lett a szociológiai tudományok kandidátusa. 1974-ben a Konrád Györggyel közösen írt Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz című könyvük kéziratának külföldre juttatása miatt letartóztatták, '75-ben kitasították Magyarországról. Az angliai Kent Egyetem vendégprofesszora lett. 1976-ban Ausztráliába költözött: megalapította a Flinders Egyetem Szociológia Tanszékét, s annak első vezető professzora lett. 1981-ben telepedett át az USA-ba: előbb a Wisconsini Egyetem, majd a New York-i Városi Egyetem Szociológiai Tanszékének vezetője lett. Ezután a Los Angeles-i UCLA tanszékvezetője tizenegy évig. 1999-ben kinevezték a Yale Egyetem tanszékvezetőjévé. 1990-ben a szociológiai tudományok akadémiai doktora lett, az MTA '95-ben, az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia 2000-ben rendes tagjává választotta. Magyarul megjelent főbb művei: Városshociológia, Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz (Konrád Györggyel közös mű), Új osztály, állam, politika, A posztkommunista átmenet társadalmi konfliktusai, Harmadik út? A kirekesztettség változó formái, Hogyan legyünk milliárdosok? (Kolosi Tamással közös könyv). Főbb kitüntetései: Polányi Károly-díj, Széchenyi-díj.

■ **Nyilván elgondolkodtak önök is: miért történhetett mindez?**

A fő kifogás az lehetett, hogy nem csak a 2011. évi büdzzsével foglalkoztunk. Elég lett volna megállapítani: a költségvetés végrehajtható.

■ **És pontum.**

De mi ezt ki is mondtuk. 2011-gyel még nincs probléma...

■ **Ámde azt is hozzátették, hogy...**

...hogy ami később következik, bizonytalan. Ezen a ponton azt kifogásolhatták: miért törödtünk a középtávú kilátásokkal? Nos, azért, mert ez volt a munkánk. A 2011-es költségvetés végrehajthatósága nem jelent garanciát arra, hogy az államháztartás folyamatai hosszú távon is fenntarthatók. Ezt is vizsgálnunk kellett.

■ **Ami már nem tetszett annyira a kormánynak.**

Feltételezhető, mivel úgy láttuk: változatlan gazdaságpolitikával – vagyis ha nem történnek további intézkedések – a javulás átmeneti lesz, és 2012-ben jelentősen romolhat a költségvetés egyenlege.

■ **Ennyi elég egy politikusnak ahhoz, hogy „ellenzéki lerakatnak” tekintse a területet?**

Ez ma már csak azért is érdekes, mert 2009 elején a mostani kormánypárt parlamenti képviselői is megválasztottak bennünket.

■ **De a magyar rezsimváltások rendszerint úgy kezdődnek, hogy fújni kezdik az aktuális MNB-elnököt, majd az összes pénzügyi szervezet vezetőjét.**

Az MNB elnöke speciális helyzetben van. Nem lehet hozzányúlni.

■ **Önöknél viszont „biztosra mehetek”. Egyébként ön hogyan értelmezné Orbán Viktor kijelentését: Magyarország „gazdasági szabadságharcát” vívja? Egyáltalán: ki ellen?**

Ez nem az én világom, túlmege a szorosán értelmezett szakmán. Viszont úgy gondolom: a jelenlegi kormánypárt mély meggyőződése, hogy minden rossz, ami korábban létezett, ezért az a helyes, ha az ellenkezője történik. Ez nemcsak politikai kommunikáció, hanem döntéseket is generál. Ha az előző kormány megállapodott az IMF-fel, a szervezettől távolodni kell. Az órákat újra kell indítani.

■ **Az IMF-fel nem tud mit kezdeni a kormány. A Költségvetési Tanácsot nyom nélkül felszámolhatja.**

Ebben lélektani tényezők is szerepet játszhattak. Miután nem tetszett, amit csináltunk, úgy érezhették: valakin példát kell statuálni. Mi „kézre estünk”.

■ **Az ember azt gondolná: ilyen elképesztő parlamenti fölény, stabil támogatottság mellett egy kormány nagyvonalú is lehetne.**

Valószínűleg úgy érzik: az általuk kívánt radikális átalakítást nem lehet látványos gesztusok nélkül végrehajtani. Erről is csak sejtéseink lehetnek, mert senki sem fejtette ki, mi miért történik.

■ **De a gazdaságpolitikában összeáll valamiféle kép?**

Nem látom, hogy a sok részelem, ügy, döntés hova konkludál. A Valutaalap elküldésében, a különadók rendszerében vagy a magán-nyugdíjpénztári vagyon államosításában kétségkívül közös, hogy elüt mindattól, ami józan közgazdasági megfontolások alapján ésszerűnek látszik. Ez különösen érvényes a nyugdíjpénztári vagyonra.

■ **Viszont a kormány azt kommunikálja: csökken a deficit a magán-nyugdíjpénztári vagyon államosításával.**

Ez sem egyértelmű. Lehet-e ezt a hatalmas összeget egyszeri bevételként elszámolni? És ha lehet: mire vezet az egyszeri hatalmas költségvetési többlet?

■ **Esetleg egy év múlva látványosan romolhat a mérleg?**

Ez csupán az egyik kérdés. Fontosabb, mire használják az államhoz átkerült vagyont. Folyó kiadásokra fordítani nem korrekt, nem is okos lépés. Az összeg egyetlen elfogadható felhasználása az adósságcsökkentés.

■ **Lehetséges, hogy nem tudatos gazdaságpolitikával, inkább rögtönzések halmozásával állunk szemben?**

Úgy látom, sok múlik a szóhasználaton. A kormányfő fél – például – a „megszorítás” kifejezéstől. Nem kívánja igénybe venni a nemzetközi szervezetek pénzét, tanácsait. Itt a második szó a hangsúlyos: a tanácsait sem igényli.

■ Nem káros az efféle túlpolitizáltság?

Az erőteljes retorika nem használ az ország megítélésének. A fő baj az, ha a nemzetközi befektetők, általában a gazdaság szereplői bizonytalanok. Nem látják, mikor mire készülünk. Hova vezet a különadók rendszere? Milyen törvények születnek? Mikor változtatják meg puccsszerűen őket? A sorozatos leminősítésekben szerepet játszott az is, hogy nincs világos vonalvezetés.

■ Mert a gazdaság teljesítménye önmagában nem indokolja, hogy Magyarország híre ennyit romoljon?

A gazdaság teljesítménye kielégítő, a költségvetés elfogadható. A legtöbb európai országgal összehasonlítva: nem kellenek nagy megszorítások, kiigazítások ahhoz, hogy az államháztartási folyamatok fenntartható pályára kerüljenek.

■ Mégis azt látjuk: az ország nemzetközi megbecsülése meredeken zuhan.

Ez részben kommunikációs zavarból, részben az eddigi intézkedések homályos üzenetéből fakad. Felhívnám a figyelmet egy érdekes „ideológiai támasztékra”. Tudatosan megkülönböztetik a termelő, feldolgozó-ipari vállalatokat a gazdaság többi szereplőjétől. Pozitív példaként emlegetik az autógyártókat, míg a pénzügyi szektor exponensei, az áruházláncok, a hírközlési és az energiaszektor szereplői mind „rossz fiúk”. Termelés versus kereskedelem. Mintha úgy gondolkodnának, mint a hajdani ómarxista tudszoc könyvek szerkesztői.

■ A külföldi nagyvállalatok nem fognak kivonulni. Ez nem ilyen „egyenes vonalú” folyamat. Mégis el lehet érni, hogy a készülő középtávú stratégiákban Magyarországot leírják.

A multik számára az a döntő, milyen feltételek között működhetnek az elkövetkező években. Ha létezik világos gazdasági koncepció, ha nem diszkriminálják őket, kiszámítható a gazdaságpolitikai környezet, s közben csökken az államháztartás hiánya is – az javítja a kilátásaikat. Az esélyt nem játszottuk el. Ha a bizonytalanság továbbra is fennáll, a befektető kivár. Neki van ideje. És van is hova mennie.

Buják Attila

OBLATH GÁBOR

közgazdász 1952-ben született. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett 1975-ben; '95-ben szerzett kandidátusi fokozatot. 1975-től a Konjunktúra- és Piackutató Intézet (1987-től: Kopint-Datorg) munkatársa, majd kutatási főosztályvezető, később kutatási igazgató. 2000-től 2002-ig a Kopint-Datorg IT elnöke. 1996 és '98 között a Közép-európai Egyetem (CEU) Közgazdasági Tanszékének tanára. 1998-tól 2002-ig a Miniszterelnök Gazdasági Tanácsadó Testületének tagja. 2001-től 2009-ig az MNB Monetáris Tanácsának a tagja. Ezt követően választották meg a Költségvetési Tanács tagjává, amely pozíciója 2011-ben megszűnt. 2002-től 2008-ig a Magyar Közgazdasági Társaság elnökségének, jelenleg az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának, továbbá Pénzügytani Bizottságának, emellett több szakmai folyóirat szerkesztőbizottságának a tagja. 2010 februárja óta az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa. Szakmai díjai: Káldor-díj, Fényes Elek-díj.

AZ ÉRTELMSÉG MEGFÉLEMLÍTÉSE

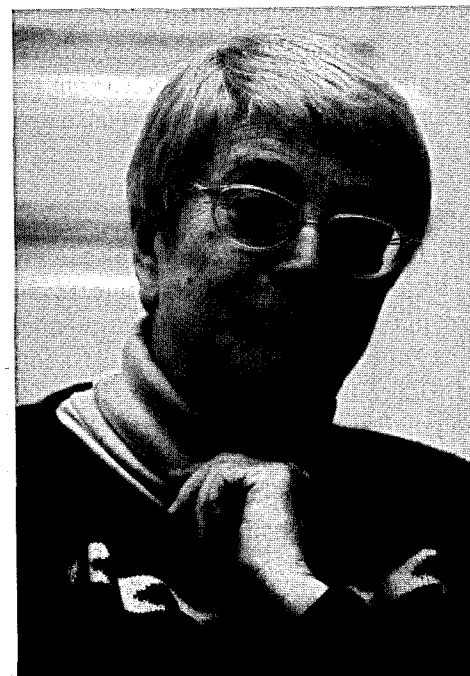
LUDASSY MÁRIA:
A zsarnokot a személyes
hiúsága vezeti

A Kossuth- és a Széchenyi-díjat korábban a különféle művészeti és tudományos területek albizottságainak a javaslatai alapján ítélték oda. Az Orbán-kormány azonban úgy döntött: nem tart igényt e tíz szakmai grémium munkájára. Ugyanakkor Navracsics Tibor bekerült a kitüntetésekéről határozó főtestületbe, amelynek elnöke pedig Semjén Zsolt lett. Mindketten a miniszterelnök helyettesei. 2011 elején Semjén levélben menesztette az albizottságok prominens vezetőit.

Egyebek mellett azt írta: „Az új eljárásrendtől a kormány egyszerűbb, költségkímélőbb működést remél.”

Ludassy Mária filozófiatörténész, a Társadalomtudományi Albizottság eddigi elnöke akkor nyílt levélben válaszolt Semjén Zsoltnak az Élet és Irodalomban.

A professzor asszony a 168 Órának a liberális filozófusokat ért politikai támadásról is beszélt 2011 februárjában. Szerinte az orbáni vezetés nem európai diktátorként, hanem ázsiai despotaként viselkedik.

■ **Voltaképpen mire várna választ Semjén Zsolttól?**

Valószínűleg hivatkoznak takarékosági okokra. A szakmai albizottságok vezetői ingyen végezték a munkájukat: elbocsátással egyetlen fillért sem lehet megspórolni. Miért nem ismeri el nyíltan a kormány, hogy politikai okokból változtatta meg a Kossuth- és a Széchenyi-díj adományozási rendjét?

■ **Öt évig volt a Széchenyi-díj Társadalomtudományi Albizottságának a tagja, az utóbbi két esztendőben pedig elnöke. Gyurcsány Ferenc kérte föl erre a posztra. A balliberális kormány beleavatkozott a szakmai jelölésekbe?**

Nem. Akiiket mi felterjesztettünk Széchenyi-díjra, azokat mind kitüntették. Megtörtént, hogy az egyik szocialista vezető ajánlott valakit, de mivel az illetőnek nem volt értékelhető tudományos teljesítménye, a kérést elutasítottuk. Vagy: Nyíri Kristóf filozófust – aki most leginkább támadja a liberális tudós kollégáit – Széchenyi-díjra jelölte a kultusztárca akkori vezetője, Hiller István. Nyíri akkor nem kapta meg a díjat. Csak egy év múlva, amikor az MTA javasolta őt. Ha úgy tetszik: a balliberális hatalomnak lehetett elmentmondani, s ha nem nagy örömmel is, de elfogadták ezt.

■ Viszont az Orbán-kormány – sokak szerint – mostantól az állami kitüntetések rendjét is kézi vezérléssel irányítja.

Ha a díjakat ideológiai alapon osztják majd, visszatérünk a rendszerváltás előtti, pártállami időszak gyakorlatához. Bár Kádár, sőt még Rákosi is hajlandó volt e téren némi önmérsékletre: olyan alkotókat is elismertek, akik nem voltak párttagok, vagy nem éljeneztek a hatalmat. Illyés Gyula és Kodály Zoltán háromszor kapott Kossuth-díjat, a legkeményebb kommunista diktatúrában is. Ám hozzátenném: ellenzéki társadalomtudósokat azért még a puhuló Kádár-rendszerben sem jutalmaztak, sőt foglalkoztatási tilalommal sújtották őket. Például Heller Ágnes és Vajda Mihály a lábát sem tehetette be akkoriban az egyetemre, de még én sem. Az ELTE filozófia szakán – talán egy kutató kivételével – csak párttagok taníthattak, köztük Nyíri Kristóf, akit aztán tanszékvezetőnek is kineveztek.

■ Ehhez képest éppen ő nyilatkozta a Hír TV-ben, hogy a hetvenes évek elején Hellerék voltak a „kádárista értelmiség”, és „atyai jóindulattal viseltetett irányukba Aczél György”.

Ezzel szemben az igazság az: Heller Ágnes már 1958-ban kirúgták egyetemi állásából, és száműzték a Kossuth Zsuzsa Gimnáziumba. Ott voltam a diákja. Később az MTA Szociológiai Intézetébe került, ahonnan '73-ban politikai okokból bocsátották el, akárcsak a „Lukács-iskola” és a „Lukács-óvoda” többi tagját – Márkus Györgyöt, Vajda Mihályt, Bence Györgyöt, Kis Jánost – a Filozófiai Intézetből. Alkalmi fordításokból éltek. Végül Hellernek és Márkusnak, majd Vajdának el kellett hagyniuk az országot, miközben Nyíri háborítatlanul élhetett itthon professzorként, aztán tanszékvezetőként. Egyébként ezt soha senki nem hánytorgatta föl neki. De az mégiscsak erkölcsi abszurdum, hogy most ő rágalmaz olyan tudósokat, akiket annak idején kirúgtak az állásukból, kikergettek az országból.

■ Hogyan lehetséges az, hogy huszonegy évvel a rendszerváltás után újra a liberális filozófusok kerültek a politikai célkeresztbe?

Nemcsak szabadelvű tudósok érezhetik fenyegetve magukat, hanem minden önállóan, kritikusan gondolkodó értelmiségi is. Gondoljon csak bele, mi történik az avantgárd színházakkal, a magyar filmművészettel, az 56-os Intézettel! Amikor tavaly Boros Jánost kinevezték az MTA Filozófiai Intézetének élére, az új vezetés számos kutatót, különböző világnézetűeket minősített szakmailag alkalmatlannak, és menesztette őket. Rosszabb ez, mint a '73-as „filozófusper”. Akkor legalább „elvi üldöztetésről” volt szó: aki nem marxista, az alkalmatlan. Most az vált „alkalmatlanná”, aki alkalmatlannak tartotta Borost az igazgatóságra. Amúgy a hetvenes években engem is értek retorziók liberális nézeteim miatt. De én már nem kerültem utcára, más munkakörbe helyeztek át. A filozófiatörténet klasszikusainak a kiadása volt a feladatom. Az angol és a fran-

cia felvilágosodás filozófusait kirúgott barátaim fordíthatták magyarra: ez volt a mi „kollaborációnk”. A kádári diktatúra a vége felé már képes volt racionálisan mérlegelni. Csakhogy a jelenlegi orbáni vezetés nem európai diktátorként, hanem ázsiai despotaként viselkedik.

■ Mi a különbség?

A zsarnokot nem a politikai ráció vezeti, hanem személyes hiúsága. Nem a racionális politikai érdek vezérli, hanem a feltétlen hódolat iránti vágy. És akitől ezt nem kapja meg, aki bírálni merészezi őt – akár a saját „hívei” közül is –, annak nincs bocsánat. A zsarnok a bosszúról akkor sem mond le, ha az értelmes érdekei ellen van. Irracionális, ahogyan a kormány próbálja megfélemlíteni a szellemi életet. Az internet korában a szólásszabadság korlátozása eleve meddő dolog. Másfelől az értelmiség rég elveszítette társadalmi befolyását, közéletformáló erejét. A liberális filozófusok elleni koncepciós eljárásnak nagyobb a negatív nemzetközi visszhangja, mint az esetleges honi haszna. Már ha haszonnak lehet nevezni a rettegek alázatos behódolását. A kormány ezen, akárcsak a médiabotrányon, csak veszíthet. Filozófusaink meghurcolása miatt már több világhírű tudós is tiltakozik külföldön. Európában a Néró-Seneca-affér óta nincs „jó sajtója” a filozófust halálba hajszoló zsarnoknak.

■ Tény: a francia Libération című lap szerint „boszorkányüldözés” zajlik nálunk Heller Ágnes és kollégái ellen.

A lap arra is felhívta a figyelmet: a magyarországi jobboldali média hol burkoltan, hol nyíltan céloz a megvádolt filozófusok zsidó származására. Egyenesen a Dreyfus-perhez hasonlítják ezt az ügyet. A francia zsidó katonatisztet 1894-ben árulás vádjával letartóztatták. A motívum igazából a hadsereg és a francia felső klérus antiszemita gyűlölködése volt, az „idegen” tehetségektől való félelem. Alfred Dreyfus meghurcolása annak idején az egész felvilágosult francia közvéleményt felháborította: tiltakoztak az emberi méltóság és az emberi jogok megsértése miatt.

■ Az a per a 19. század egyik legnagyobb politikai válságát okozta Franciaországban: évtizedre két táborra osztotta a társadalmat. Mégis azt gondolom: túlzás a liberális tudósaink elleni hecckampányt a Dreyfus-perhez, egy antiszemita pogromhangulathoz hasonlítani.

Nem én, hanem francia kollégáink találtak analógiát. De talán nem véletlenül. A Dreyfus elleni koncepciós sajtóhadjáratot a magát ultranacionalistának nevező Charles Maurras, a majdani Vichy-állam főideológusa irányította, aki kijelentette: aki az emberi jogok védelmében akarja felmenteni a vádlottat, az hazaáruló. És aki úgy véli, hogy a vallás- vagy szólásszabadság előbbre való, mint a nemzeti kormányzat politikája, az nem tartozik a nemzethez. Úgy látom: ez a szélsőségesen nacionalista szellemiség kezd

irányadóvá válni idehaza. Legalábbis a szélsőjobb sajtóban. De a kormányközeli Magyar Nemzetben is a filozófusok elleni kampány során.

■ A jobboldalon vagy az oda csatlakozó, a liberális gondolkodást elítélő körökben egyre többen emlegetnek itt szellemi paradigmaváltást. Nyíri Kristóf a Hír TV-s interjújában azt is kifejtette: a konzervatív filozófia szerint az embereknek nincsenek velük született jogaik. Kötelességek vannak, s az alapvető jogokat érdemek alapján lehet megszerezni.

Ez a klasszikus, 18. századi konzervativizmus összefoglalása. Az emberi jogok primátusát valló liberálisként csak azt kérdelem: vajon ki fog ítélni az „érdemekről”? Mit tekintenének annak? Mondjuk: korlátozható a szabadsága annak, aki kevésbé művelt; szegény, esetleg barnább a bőre? Avagy ha nem oltár előtt esküdött hűséget élete párjának? A klasszikus konzervativizmus valóban tagadta, hogy „minden ember szabadnak és egyenlőnek született”. Nem jogokról, hanem előjogokról, kiváltságokról beszéltek. Csakhogy ez az ideológia nem a mai modern konzervativizmus eszméisége. Ahol konzervatív kormány van hatalmon – akár a németeknél, franciáknál –, ott is tiszteletben tartják a liberális demokrácia alapelveit: evidenciának tekintik az elidegeníthetetlen emberi jogok alkotmányos garanciáit. Nálunk azonban az új alkotmány tervezetében hosszan sorolják a szabadságjogok határait, feltételeit, és homályos kötelezettségekhez kötik azokat.

■ S ebből mi következhet itt?

Ha ez így fog megvalósulni, lényegében kiiratkozunk az euroatlanti civilizációból, és „visszamegyünk” Levédiába. A mai vezetés hangoztatta is: nem a Nyugathoz, hanem a Kelethez kíván közeledni. Szellemi síkon ez könnyebb, mint gazdaságilag. Az új alkotmányunk akár időutazás is lehet: közelebb áll az 1514-es Werbőczy-féle Tripartitumhoz, amely a honi feudális, rendi társadalom alapjait rögzítette; mint a modern szabadság szelleméhez. A Szent Korona-tan és egyéb, középkorias „kellékek” nevében visszavonja a reformáció, a reneszánsz és a felvilágosodás eszméit, s a 21. század helyett a 11. századba vezet vissza. Már csak abban reménykedhetünk, hogy legalább Szent István nyugati kereszténységet választó Európáját nem vonja vissza a bizantin liturgia keleties fénye kedvéért.

Sándor Zsuzsanna

LUDASSY MÁRIA

Széchenyi-díjas filozófusprofesszor 1944-ben született. Az ELTE Bölcsészkarának filozófia szakán diplomázott 1967-ben. '68-ig a Vallásfilozófiai Kutatócsoportnál volt gyakornok. 1969-től az MTA Filozófiai Intézetének munkatársa. Három évvel később doktori címet szerez. 1990 óta az ELTE Filozófia Tanszékének professzora. Főbb kutatási területe az angol és francia felvilágosodás morálfilozófiája, a liberalizmus klasszikusai és a francia politikai katolicizmus története. Néhány főbb műve: A trón, az oltár és az emberi jogok, Moralisták és terroristák, Szabadság, egyenlőség, igazságosság, Téveszméink eredete, A toleranciától a szabadságig, Fehér jakobinizmus, Elhiszem, mert ésszerű. 2010. februárban három MTA-doktor – Gerő András történész, Halmai Gábor jogász és Örkény Antal szociológus – nyílt levelet tettek közzé az Élet és Irodalomban az MTA Filozófiai és Történettudományi Osztályához címezve, amely kilenc év alatt harmadszor is elutasította akkor a filozófiatörténész akadémikusi jelölését. Egyebek mellett azt írták: Ludassy Máriának „jelentős szerepe volt az 1973-as, a lehetséges alternatív gondolkodást is felszámolni akaró kommunista párthatározat elleni tiltakozásban”. Így folytatták: a filozófiatörténész háromszori elutasítása komoly kétségeket vet fel a tekintetben, hogy az MTA osztálya „akceptálja-e a vitán felüli szellemi teljesítményt, a szellemi teljesítménnyel együtt járó intellektuális és morális autonómiát”.

ÚJ TÁRSADALMI KIEGYEZÉST!

KOPP MÁRIA:
A jobboldalnak is
nyitottabbá kellene válnia

A liberális filozófusok elleni politikai és ideológiai támadás újabb fordulatot vett 2011 februárjában, miután nyilvánosságra került Hornok Lászlónak, a gödöllői Szent István Egyetem rektorhelyettesének a véleménye. A mikrobiológus akadémikus a Professzorok Batthyány Körének levelezőlistáján, e jobboldali tudósegyesület tagjaként küldte szét az álláspontját. Egyebek mellett azt írta: „Heller Ágnesekkel nem kell vitatkozni. Őket csak ki kell közöszíteni!

Ha találkozunk ezekkel az alakokkal, a szemükbe nézünk, és nem köszönünk nekik, ha mellénk ülnek, akkor felállunk a székről, mert az ő megélhetési gyűlölködésükkel mást nem lehet szembeszegezni, mint a néma és teljes megvetést.” Így folytatta: „Már csak azért sem jó hallgatni ebben az ügyben sem, mert az ellenség minden követ megmozgat. Nem másik oldal, hanem ellenség, a nemzet halálos ellensége!”

A Professzorok Batthyány Köre közleményben határolódott el Hornok levelétől, már csak „volt” tagtársukként említve őt. Azt is írták: „Nem szekértáborokat szeretnénk, nem háborút, hanem ellenség helyett nemes ellenfeleket.” Nyilatkozatukat így zárták: „Próbáljunk meg végre normálisan együtt élni! Erre mi biztosan hajlandók vagyunk.”

A 168 Óra ezt komolyan vette, s beszélgetésre kérte akkor Kopp Máriát, a SOTE Magatartástudományi Intézetének tudományos igazgatóhelyettesét, a Professzorok Batthyány Körének elnökségi tagját. A professzor asszonyt arról is kérdeztük: mi vezethetne el a társadalmi megbékéléshez?

■ Jól értettük, hogy közleményükkel a párbeszédet szorgalmazzák a két értelmiségi tábor között?

Körünk alapvető értéknek tekinti a társadalmi együttműködést. Munkám során magam is a legkülönbözőbb világnézetű tudóstársaimmal dolgozom együtt. A Magatartástudományi Intézetben konfliktuskezeléssel is foglalkozunk. Beszélgettünk arról is, miként csillapítható az egyre erősödő közéleti hisztéria. Meggyőződésünk: a filozófusbotrány az egész ország presztízsének árt. Kollégáim felvetették: a feszültségek oldásában mediátorszerepet tölthetne be a média. Ezért is vállaltam, hogy interjút adok a 168 Órának. Fontosnak tartottam ezt.

■ Eddig is teret adtunk a különféle álláspontoknak, most is közreműködünk ebben. Bár a jobboldali körökből sajnálatosan kevesen vállalják, hogy nyilatkozzanak nekünk. Azt viszont elfogadhatatlannak tartjuk, hogy bármely lap bizonyítékok nélkül súlyos bűncselekményekkel vádoljon meg köztisztelőben álló személyeket.

Egyetértek. Noha a rágalmozásokra – sajnos – mindkét oldal médiájában van példa.

■ A Heller Ágnes, Vajda Mihály, Radnóti Sándor és a többi filozófus elleni támadássorozatot a Magyar Nemzet indí-

totta. Arról cikkeztek: Magyar Bálint oktatási miniszterségének idején, 2004–2005-ben a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program pénzügyi forrását „házipénztárként” kezelték, és a liberális holdudvart finanszírozták belőle. Csakhogy – tudtommal – az ön által vezetett tudományos konzorcium is épp ebben az időszakban nyert NKFP-támogatást.

Igen, de a kutatói csapatunk semmilyen holdudvarhoz nem tartozik.

■ **Ami igazolja: nem párthűség alapján osztogatták akkoriban a pályázati pénzeket.** Mi a népbetegségek biológiai és pszichoszociális rizikófaktorait kutatjuk, országos felméréseket végeztünk – rendkívül alacsony költségvetéssel. Nincs értelme ezt a filozófiai tanulmányokkal összehasonlítani. De ne értsen félre: ezzel nem a filozófiatudomány jelentőségét kérdőjelezem meg. Sőt: egy időben én vezettem az MTA társadalomtudományi pályázatait elbíráló grémiumot, s kiemelten finanszíroztuk a filozófiai témákat, hiszen ez minden társadalomtudomány alapja. Az egész mostani tudósbotrányban az a legelkeserítőbb, hogy valóban van egy filozófiaellenes éle.

■ **Visszatérve a szóban forgó fejlesztési programra: saját tapasztalata szerint a kutatásra szánt közpénzeket valóban „le lehetett nyúlni” és „talicskában hazatolni”? Ezzel vádolta ugyanis a Magyar Nemzet a liberális filozófusokat és az akkori kormányt.**

Szigorú szakmai és pénzügyi revízió volt: az utolsó fillérről is pontosan elszámoltunk. Ám, ahogy az élet minden területén, a kutatásban is előfordulhatnak visszaélések. Ha pedig bárkivel szemben gyanú merül fel, a hatóságnak kötelessége vizsgálatot elrendelni. Arról persze fogalmam sincs, valóban történtek-e szabálytalanságok a megvádolt filozófusok pályázatainak kapcsán. Heller Ágnest személyesen is ismerem, nagyra becsülöm a munkásságát, meghívtam előadóként az intézetünkbe. Az arisztotelészi etikáról szóló könyve számomra alapmű. Más dolog, hogy keményen bírálta Orbán Viktort, nem titkolta ellenszenvét a Fidesz iránt. Ez szíve joga. Azzal viszont neki is számolnia kellett: szavaival esetleg megsérti azokat, akik bíznak Orbánban, és a miniszterelnöktől várják, hogy az ország jó irányba haladjon. És lehet, hogy ezek a megbántott emberek most vissza akarnak vágni sérelmeikért.

■ **Arra céloz: ha a liberális filozófusok nem kritizálnák Orbánt, most nem folyna ellenük lejáratókampany?** Esetleg aki bírálni merésze a kormányt, hasonló támadásra számíthat? Ami azért is megdöbbentő, mert „fordítva” ez nem történt meg: az ön példája is mutatja, hogy a balliberális kormány kutatási pályázatain azok is nyertek, akik nem értettek egyet az akkori hatalommal.

Csak egy pszichológiai folyamatot próbálok megmagyarázni. Éppen Heller Ágnes műveiből tanultam ezt: legfőbb emberi értékünk az erények gyakorlása. Jó szándékot kell felté-

teleznünk egymásról, még akkor is, ha nem egyezik a véleményünk. Ha a megelőlegezett bizalom elvész, mérhetetlenül leromlanak a kapcsolatok, eskalálódnak a konfliktusok. Ám azt értelmetlen keresgélni: ki kezdte a támadást, ki „ütött” először? Úgyis mindenki a másikra mutogat majd, és így a vagdalkozásnak sosem lesz vége. Az ellenségkép gyártása tönkretelheti privát és közéletünket. Intézetünkben párterápiát is végzünk. Azt javasoljuk a haragban álló feleknek: próbálják meg magukat a másik helyébe képzelni, és indulatok nélkül meghallgatni egymást. Társadalmi szinten is eredményes lehet ez a módszer.

■ **Nehéz lenne békéltető tárgyalásra hívni egy egész országot.**

A párbeszédet az értelmiség, a tudományok művelői is elindíthatnák. Együtt kezdeményezhetnénk kerekasztal-beszélgetéseket múltbeli sérelmekről és a közös céljainkról.

■ **Ön mit tartana fontosnak elmondani a múlt kibeszélésekor?**

Nemcsak az 1973-as, úgynevezett „filozófusper” vádlottjai szenvedték meg a Kádár-rendszert. Szörnyű, hogy Heller Ágnesnek és tudóstársainak politikai okokból kellett elhagyniuk az országot. Ám akik itt maradtak, azoknak sem volt könnyű. Arról viszont nem beszélünk, hogy a filozófia elleni támadások már korábban kezdődtek. Nagyon sok tanárt, pedagógust, papot hurcoltak meg azért, mert fiataloknak illegális világnézetit, erkölcsi kurzusokat szerveztek. Épp ötven éve, 1961 februárjában több mint 850 lakásban tartottak házkutatást. Egy ismerősömet, aki épp az arisztotelészi etikáról tartott kiscsoportos előadásokat, feljelentették, lecsukták, a felesége egyéves gyerekükkel maradt egyedül. Több száz ehhez hasonló ügy volt. Különbözők én is tagja voltam egy ilyen szellemi közösségnek: 1983-ig nem kaphattam útlevelet, esélyem sem volt külföldi tanulmányútra. De hangsúlyozom: nem az a cél, hogy utólag kezdjük el méricskélni, melyikünk sebe nagyobb. Ki járt jobban, rosszabbul a kommunizmusban? Azzal viszont szembe kell nézni, hogy rengeteg feloldatlan indulat van azokban az emberekben is, akik úgy érzik: erkölcsi elégtételt csak egy nemzeti konzervatív kormánytól várhatnak.

■ **A Professzorok Batthyány Körének konzervatív jobboldali tagjai vannak, akik hangoztatják: polgári értékeket képviselnek. Hogy látja, azért egy baloldali vagy egy liberális is lehet „polgári”?**

Természetesen.

■ **Csakhogy önök nyíltan a Fidesz mellé álltak, mondván: a „polgári középpártot” kell támogatni. Így sokan joggal gondolhatják, hogy a Professzorok Batthyány Köre politikai alapon szerveződött. És ez máris megosztja a tudóstársadalmat.** Pedig higgye el: nem ez a szándékunk. Heller Ágnes bizonyára nem csatlakozna hozzáunk, de mi szívesen együttműködnénk az ő szellemiségét képviselő polgári egyesülettel is. Én a nemzeti liberalizmus értékeit vallom. Leginkább Deák Ferenc politikai

hagyománya áll közel hozzám, aki a nemzeti érdekek mentén keresett kiegyezést külföldi nagyhatalmakkal s az itthoni társadalmi csoportokkal is. Deák felismerte, hogy az ellentétek szításába Magyarország csak beleroppanhat.

■ De a jelenlegi Orbán-kormány nem a kiegyezést keresi, sokkal inkább a konfliktusokat élezi itthon és a határokon túl is.

Én úgy látom: a kormány éppen a nemzeti érdekek védelmében vállal komoly ütközeteket akár a bankokkal, a multikkal vagy az IMF-fel szemben. Ezt eddig senki nem merte megtenni. A magyar példa nyomán egyre több államban – legutóbb például Angliában – jelentették be, hogy különadót vetnek ki a bankokra. Itthon viszont a baloldal eleve rossz szándékot feltételezve támadja Orbán Viktort. Szerintem a nemzeti kérdés az egyik legsúlyosabb ideológiai konfliktus a hazai szekértáborok között. A jobboldalon többen azt sulykolják, hogy a balliberálisoknak egyáltalán nem fontos a nemzeti politika, s elhanyagolták, amíg hatalmon voltak. Egy értelmiségi párbeszédet ennek a tisztázásával lenne érdemes elkezdni. A nemzeti liberalizmusnak éppen az a lényege, hogy mindenféle nézetet próbál megérteni, befogadni. Ugyanakkor nem csak a baloldálnak kellene toleránsabbnak lennie. A jobboldalnak is nyitottabbá, elfogadóbbá kellene válnia. Például, ne ítélkezzenek felületesen a filozófusokról, inkább ismerjék meg a műveiket. Ha valaki másként gondolkodik a hazáról, még nem jelenti azt, hogy hazaáruló. A merev, szélsőséges jobboldaliság tőlem ugyanolyan távol áll, mint a szélsőbal.

■ Az új alkotmány elkészítéséhez a Fidesz tanácsadó testületeket kért fel, köztük a Professzorok Batthyány Körét. Várható, hogy a preambulumban is hangsúlyt kap a kereszténység és az ezzel kapcsolatos morális „felsőbbrendűség”. Nem gondolja, hogy ez is csak újabb konfliktusok forrása lehet? Sokan úgy érzik, kötelező vallási erkölcsöket akarnak előírni.

Én nem veszek részt az alkotmányozó testület munkájában. Azt tartanám helyesnek, ha az új alkotmányban kiemelnék: egész Európa, így hazánk történetében is a zsidó-keresztény kultúra a meghatározó. Fontos, hogy megismerjük hagyományainkat, szellemi-kulturális gyökereinket. És ez nem azt jelenti, hogy Magyarország ma keresztény lenne. Modern demokráciában megkérdőjelezhetetlen az állam világnézeti semlegessége, ahogyan a vallási szabadság is sérthetetlen. Sem a kereszténységet, sem más vallást nem szabad ráerőltetni senkire. Amúgy sem menne. A Magatartástudományi Intézet felmérései is alátámasztják: lakosságunknak csupán 30 százaléka gyakorolja a hitét valamely felekezetben. További 40 százalék mondta, hogy „a maga módján hívő”. Az egymás iránti tisztelet és megbecsülés viszont minden hit alapja, s egyben a nemzeti liberalizmusnak is alapeszménye. Abban bízom: ez közös nevező lehet egy új társadalmi kiegyezéshez.

Sándor Zsuzsanna

KOPP MÁRIA

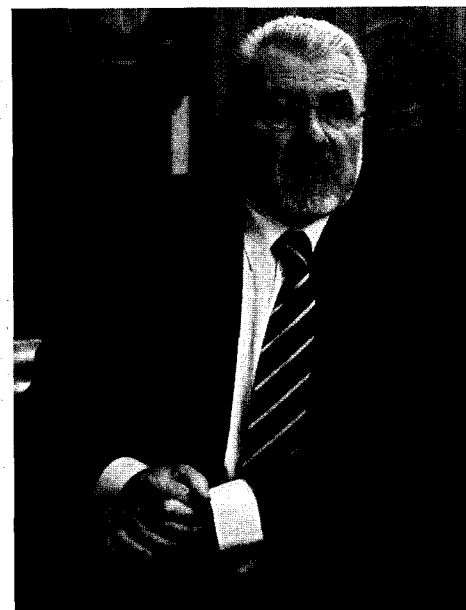
orvos, pszichológus 1942-ben született. Orvosi diplomáját a SOTE-n szerezte meg 1968-ban. Egyik személyes életrajzában azt írja: „Egyetemista koromtól az érdekelt elsősorban, hogy a lelki hatások milyen mechanizmusok révén vezethetnek testi tünetekhez.” Az ELTE pszichológia szakán '77-ben diplomázott. 1982-ben klinikai szakpszichológus lett, s ugyanebben az évben az orvostudomány kandidátusa. 1994-ben habilitált, 1999-ben az MTA doktori címét szerezte meg. 1968 és '73 között az Országos Munkaegészségügyi Intézet klinikai epidemiológiai munkacsoportjának a megszervezője, majd vezetője. Ezt követően 1982-ig a SOTE klinikai epidemiológiai munkacsoportját vezeti, majd a Pszichiátriai Klinikán alapítója és vezetője volt a Pszichoszomatikus Ambulanciának: a világon másodikként vezették be a pánikbetegek kognitív viselkedésterápiáját. A Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetének alapítója 1993-ban, s igazgatója 2007-ig. Ma ugyanitt tudományos igazgató-helyettes. 2007-től a Semmelweis Egyetem-MTA Mentális Egészségtudományok társult kutatócsoportját vezeti. A 2008-as országos „Magyar lelkiállapot” kutatások vezetője. Még 1990-ben férjével, Dr. Skrabski Árpáddal meghatározó szerepet vállaltak a Katolikus Egyetemi Alapítvány létrehozásában. Számos nemzetközi és hazai tudományos társaság vezetőségi tagja. 1999-től a WHO szakértője. A Professzorok Batthyány Körének elnökségi tagja. Főbb kitüntetései: Nyíró Gyula-nívódíj, Szent Györgyi Albert-díj, Prima Díj.

TUDOMÁNY, PRESZTÍZS, POLITIKA

PÁLINKÁS JÓZSEF:
Senki ne ítélkezzen előre!

A Magyar Nemzet 2011 elején indított támadássorozatot liberális tudósok ellen. Azzal vádolta a lap – többek között – Heller Ágnes, Radnóti Sándort, Vajda Mihályt, hogy Magyar Bálint oktatási miniszterségének idején, 2004–2005-ben a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program (NKFP) pályázati pénzeit „talicskában tolták haza”, és csak egy bizonyos „szellemi kör” jutott támogatáshoz. Budai Gyula elszámoltatási kormánybiztos erre feljelentést tett a „gyanús pályázatok” kapcsán, majd arra kérte a Legfőbb Ügyészséget, vegye át a rendőrségtől a vizsgálatot.

Lapunk 2011. január 28-i számában – Tudósaink védelmében című cikkünkben – feltártuk: e pályázaton a jobboldali, konzervatív szellemi és politikai körökhöz kötődő kutatók is nyertek, s magát a programot – az első Orbán-kormány oktatási államtitkáraként – még Pálinkás József, az MTA mostani elnöke kezdeményezte. Akkori írásunkat azzal zártuk: leginkább ő vethetne véget a filozófusok elleni szellemi kommandóakciónak. Természetesen megkerestük Pálinkás Józsefet is, aki 2011 februárjában adott interjút a 168 Órának.

■ **Tudósaink védelmében** című cikkünkben – 2011 január végén – azt is írtuk: ön bátor és józan kiállással nemcsak a „hírbe hozott” tudóskollégáit védhetné meg, hanem a magyar tudomány presztízsét is. Ám ön aztán kijelentette: az Akadémia nem szakszervezet.

Pont a 168 Óra cikkének megjelenése körül adtam ki azt a sajtóközleményt, amelyben felhívtam a figyelmet: a tudományos kutatások értékének megítélése a tudomány művelőinek a feladata. Nem az újságíróké, nem a hatóságoké. Utóbbira a pénzügyi szabálytalanságok kivizsgálása tartozik. Előre viszont senki ne ítélkezzen.

■ **Feltételezem: közleményével a jobboldali sajtónak üzent, főként a Magyar Nemzetnek,** hiszen az indította a rágalomhadjáratot a liberális filozófus ellen. A mi lapunk éppen azt hangsúlyozta: egyetlen tudós pályaművét sincs jogunk megkérdőjelezni, bármelyik „oldalhoz” tartozzon is.

A közleményben mindenkinek „üzentem”. Tény: először az ön által „jobboldalinak” nevezett napilapban jelent meg olyan állítás, amely a kutatás értékét minősíti. Máskor pedig a baloldali vagy liberális sajtó szólt bele tudományos kérdésekbe. A hazai szellemi élet politikailag rendkívül megosztott, én viszont nem szeretnék belefolyani ebbe a háborúskodásba. Az MTA elnökeként ezt különben sem tehetem meg.

■ **Még akkor sem, ha bizonyítékok nélkül vádolják meg akademikustársait?**

Sajtópolémiákba nem bocsátkozom. Hangsúlyoztam ugyanakkor: az ártatlanság vélelme mindenkit megillet. Vádolni csak a vádhatóságnak van joga. Másfelől: ha valaki úgy gondolja, hogy valótlanosságokat terjesztenek róla, pert indíthat vélt rágalmozói ellen. Tudtommal a filozófusok közül ezt többen meg is tették. Egyébként az ügy kirobbanását követően felkérésre néhány, a hírekben szereplő tudóskollégám. Például Bacsó Béla és Enyedi György professzorok. Ők 2004–2005-ben a Jedlik Ányos Program pályázati kuratóriumának társelnökei voltak.

■ **Hogy érthető legyen: ez a program váltotta „névleg” a korábbi Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programot, amelynek pályázati pénzei kapcsán a jobboldal gyanúba keverte a liberális tudósokat.**

A két professzor vezette kuratórium döntött a társadalomtudományi pályázatokról. Bacsóék leírták, miként zajlottak ezek, s kérték: írásukat tegyem közzé az MTA Hírlevelében. Ezt megtettem. De korábban eljött hozzám Heller Ágnes és Vajda Mihály is. A beszélgetésünk alapján úgy éreztem: mindnyájunknak az volt a legfontosabb, hogy magunk között tisztázzuk a helyzetet. Nekik is elmondtam: elhiszem, hogy semmi „rosszat” nem következett el. Budai Gyula elszámoltatási kormánybiztos mégis úgy találta, hogy pályázataikat a rendőrségnek kell kivizsgálnia. És ebbe nincs beleszólásom. Ez már a jog területe, nem az enyém.

■ **Budai az MTA Filozófiai Intézetének egyik nyertes pályázata miatt is feljelentést tett: a valláskutatási témát Borbély Gábor akkori intézetigazgató vezette. Róla ön legutóbb az ATV-ben jelentette ki: Borbély a pályázati forrásból tízmilliót utalt át saját cégének, s ezzel adócsalást követhetett el. Ha ön úgy véli, hogy csak a vádhatóság vádolhat, miért gyanúsítja kollégáját a nyilvánosság előtt?**

Nem vádoltam adócsalással senkit. De fenntartom azt a véleményemet: az elmúlt évek számlás kifizetései valójában adóelkerülések. A Filozófiai intézeti ügyet az MTA belső ellenőrzési csoportja tárta fel. A jelentésből tudtam meg: Borbély saját cégét is megbízta a pályázattal kapcsolatos részmunkák elvégzésével. Magyarán: intézetigazgatóként önmagával szerződött. Borbély Gábor – ahogy hallottam – ezt azzal magyarázta: A munka törvénykönyve nem tekinti összeférhetetlennek, ha egy közalkalmazott privát kutatói munkát is végez. Ez igaz. Egy alkotmánybíró is folytathat tudományos tevékenységet. Ám azt tiltja a törvény, hogy közalkalmazott olyan céggel kössön szerződést, amelyben ő vagy családtagja tulajdonos vagy tisztségviselő.

■ **Borbély Gábor szintén az ATV-ben reagált az ön állításaira: a pályázatot felügyelő hivatal számukra még azt is előírta szerződésben, hogy a honoráriumokat**

csakis a megbízott munkatársak által hozott számlákra fizethetik ki. A Filozófiai Intézet eszerint járt el.

Én meg azt gondolom: abszurdítás az önmagának számla ellenében kifizetett „honorarium”.

■ **Amúgy ön látta a kifogásolt szerződéseket?**

Nem. Az MTA elnökeként ilyesmire nincs időm.

■ **Pedig azt is nyilatkozta: Borbély saját anyagi haszonszerzésével törődött ahelyett, hogy a pályázati pénzből számítógépeket vettek volna az intézetnek, vagy fiatal kollégákat alkalmaztak volna. Borbély erre is válaszolt: az elnyert támogatásból felújították az intézet teljes informatikai rendszerét, s több fiatal munkatársat is bevontak a kutatásokba. Vagyis önt félretájékoztatták. Ha az eljárás során kiderül, hogy Borbély Gábor mindenben a szerződés szerint járt el, hajlandó lesz elnézést kérni tőle?**

Ha kiderülne a belső jelentés megalapozatlansága – amit nem tartok valószínűnek –, az ellenőrzést végző munkatársaimon fogom számon kérni téves megállapításait.

■ **Többen is úgy látják: a liberális tudósok „kriminalizálásával” a kritikus értelmiség megfélemlítése a cél. Radnóti Sándor esztéta, a megvádolt tudósok egyike 2011. február 15-én nyílt levelét tett közzé a Népszabadságban – a címzettje ön volt. A tudós azt írta: az ember azt gondolhatná, hogy demokráciában sem a munkáját, sem a biztonságát nem fenyegeti, ha „csúnyákat mond” a miniszterelnökről. Levelét azzal zárta: „Fontosabb annak tisztázása, hogy a közéleti – politikai – kritika kockázata ma szakmai hitelrontás és köztörvényes bűnökkel való megrágalmazás lehet.” Mit felelne erre?**

Én nem látok okot arra, hogy bárkinek is félnie kelljen itt. Nem lehet általános következtetéseket levonni abból, hogy néhány pályázat ügyében nyomoznak. *(A 168 Óra interjúkötetének nyomdai leadásáig nem derült ki, mi lett a nyomozás eredménye, amely Budai Gyula kormánybiztos feljelentése alapján indult. – A szerk.)*

■ **Pedig amikor az MTA külső és tiszteleti tagjai nyílt levélben álltak ki megrágalmazott tudóstársaik mellett, ön nyilvános válaszában azt is írta: „A filozófuskollégák némelyike politikai küzdelembe tévedt, és most a sebeiket nyalogatják.” Ezzel voltaképpen a „filozófusügy” politikai jellegére utalt.**

Igen. De hogy azzá lett, az már a média felelőssége. Egy tudósnak tisztában kell lennie azzal: szavainak – éppen a tekintélye miatt – kiemelt súlyuk van. Ha közéleti kérdésekben szélsőségesen szólal meg, olyan indulatokat is kiválthat, amelyekre az „ellenoldal” sajtója a maga eszközeivel reagál.

■ Gyűlöletkampánnyal?

Látja, éppen ez a hangnem nem tetszik nekem egyik „oldalon” sem: a túlzó, megbélyegző, kirekesztő, előítéllettel teli kifejezések. Mint – például – „a gyűlöletkampány”. Ezért is jeleztem a közleményben: a sajtó túllépett egy határon. És azt sem hallgatom el: durvának tartottam, amikor Radnóti Sándor egyik írásában úgy fogalmazott, „nem kíván egy levegőt szívni” Orbán Viktorral. Egyébként Radnóti ellen nem indult nyomozás. A vizsgálatok tehát nem a kormány bosszújáról szólnak.

■ A filozófusbotránnal kapcsolatban Mezey Balázs konzervatív eszmetörténész kifejtette: az eddigi „liberális hegemonia” után konzervatív korszak következik. S a szellemi paradigmaváltás mintegy „szimbolikus aktusaként” hazahozatják Amerikából Molnár Tamás filozófus hagyatékát, és ezt támogatja az MTA, illetve a kormány is. Az Akadémia könyvtára befogadja a filozófus hagyatékát: hazaszállítására kétfélmillió forintot hagyott jóvá a döntéshozó grémium. A hagyaték feldolgozására – a tervek szerint – húszmillió forintos kormányzati támogatással kutatóhely létesül. Egy Molnár-archívum. A filozófus műveiből én magam kettőt olvastam. Különösen megragadott az az írása, amelyben azt elemezte: az autoritás nélküli társadalmak szétesnek.

■ Én is beleolvastam Molnár Tamás műveibe. Méltatta a „konzervatív ellenforradalmat”. Úgy vélte, a szabadságjogokat korlátozni kell: azokat csak érdekek alapján lehessen megszerezni. Elvetette a szekularizációt, megkérdőjelezte az állam és az egyház különválását kimondó II. vatikáni zsinatot. Nem mellesleg: Molnár tagja volt a francia Maurras Társaságnak is. Charles Maurras a Vichy-köztársaság radikálisan jobboldali főideológusa volt.

Mások meg azt szokták felvetni nekem: miért működik még mindig Lukács-archívum az MTA-ban? Miért tartjuk fenn közpénzből ezt a gyűjteményt, hiszen Lukács György politikai szerepet vállalt a Tanácsköztársaságban? Én erre azt mondom: Lukács az egyik legnagyobb hatású filozófusunk volt, s nem fogjuk az archívumát bezárni. Ugyanakkor fontosnak tartjuk megnyitni mellette a Molnár Tamás életművét őrző és feldolgozó kutatóhelyet. Amúgy kétlem, hogy Molnár az alapvető szabadságjogokat nevezte érdem alapján megszerezhetőnek.

■ Ön – Orbán Viktor felkérésére – részt vesz az új alkotmányozás társadalmi bizottságának munkájában. Támogatná, hogy az új alkotmányba bekerüljön: érdekek szerint járjanak az emberi jogok?

Erről szó sem lehet. Sok mindenkivel és sok mindennel van vitám. Hozzám az amerikai Függetlenségi nyilatkozat szellemisége áll közel, amely kinyilvánítja: az élethez és a szabadsághoz való jog velünk született, és elidegeníthetetlen. Fontosnak tartom azt is, hogy az új alkotmányban világosan szétválasszuk a hatalmi ágakat. Ugyanakkor

helyeselném, ha az is belekerülne: felelősek vagyunk a környezetünkért, a jövő nemzedékért. És a preambulumban a múltból is szólni kell, hangsúlyozni: a magyar államot a kereszténység szellemében alapították. Ugyanakkor nem lehet kötelezően keresztény erkölcsöt, világnézetet erőltetni a társadalomra. A hagyományainkkal való szembenézés nem sértheti a vallásszabadságot. Mert e nélkül sem létezhet demokrácia Magyarországon.

Sándor Zsuzsanna

PÁLINKÁS JÓZSEF

atomfizikus 1952-ben született. A szegedi József Attila Tudományegyetemen '77-ben szerezte fizikusi diplomáját, majd az MTA debreceni Atommagkutató Intézetében (Atomki) kezdett dolgozni. Fő kutatási területe az atomi ütközések kísérleti vizsgálata. 1981-ben egyetemi doktorrá avatták. Az Atomkinak 1990-ben igazgatóhelyettese, 1991 és '96 között igazgatója volt. '89-ben megszerzi a fizikai tudomány doktora fokozatot. 1995-ben az Akadémia levelező tagjává választják. Ettől az évtől a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, majd a jogutód Debreceni Egyetemen tanszékvezető egyetemi tanár, 2005-től a Fizikai Intézet igazgatója, 2007-től egy évig a Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok elnöke, rektorhelyettes. 1999-ben belépett a Fideszbe, ő volt az első Orbán-kormány oktatási minisztere. Nevéhez köthető a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program elindítása. 2003-ban a Professzorok Batthyány Köre elnökévé, 2004-ben pedig az MTA rendes tagjává választották. 2006-tól visszatért a politikai pályára, s a Fidesz országgyűlési képviselője lett. Először 2008-ban választották meg az MTA elnökének, 2011-ben ismét ő lett a tudóstársaság elnöke. Főbb kitüntetései: Akadémiai Díj, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje.

KAPKODÁS, KÁOSZ

CSABA LÁSZLÓ:
A „forradalmi lobogás”
felülírja a tényeket

A professzort, a Közép-európai Egyetem (CEU) tanárát konzervatív közgazdasági teoretikusként, elemzőként tartják számon. 2011 elején híre ment, hogy a Fidesz-kormány őt is delegálná a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsába. Mindenkit meglepett, amikor ennek kapcsán 2011 februárjában úgy nyilatkozott: „kultúrember ilyen kinevezést nem fogadhat el”, és „illegitimnek tartaná”, ha csak egy párt jelöltjei kerülnek be a tanácsba. A 168 Órának akkoriban arról is beszélt: kritikus volt a Gyurcsány-kormánnyal, kifogásolta, hogy a Bajnai-kabinet nem szakértői kormányként lépett fel, a Fidesz kormánypolitikájában pedig a kapkodást, az erőszakosságot, a káoszt bírálja.

■ Mi az oka a magyar politikát uraló izgékonyiságnak, aktivizmusnak, miközben a miniszterelnök szigorúan titkolja részletes gazdasági, pénzügyi terveit? Ha egyáltalán vannak ilyenek. Egyelőre nem tudhatjuk. A kormánypárt olyan széles alapon nyugvó „bővített belső koalíció”, amelyet nem lehet összetartani harci morál, radikális kommunikációs töltés nélkül. Nincs kétely, kibeszélés, meghát-rálás, csak szavazás és győzelem. Aki a törvényt megszegi, áruló. Itt nem lehet csak úgy kérdezzetni.

■ Középtávú gazdasági tervek attól még lehetnek. Csak nem ismerjük őket.

Nehéz is megismerni azt, ami nincs. Lehet, hogy tévedek. Lehet, hogy ön többet tud nálam. A mai vezetés vagy nem készült a kormányzásra, vagy egész másra készült, mint amibe belecsöppent. Amikor Varga Mihály a svéd modellről kezdett értekezni, azon nyomban kitört a pánik. Hoztak egy technikai döntést, s ehhez tartották magukat: semmit sem terveznek, semmit sem mondanak, mert ami nincs, azt nem lehet kiszivároztatni. Ami nem szivárog ki, abból baj sem lehet.

■ Pedig a kormányzást nem lehetett megúszni. Elugrani sem tudtak volna előle.

Amikor hatalomra léptek, meglephette őket az a szokatlan, szinte a durvaság határáig menő keménység, amellyel Angela Merkel és Brüsszel fogadta 7 százalékos „jóléti deficitintervüket”. A görög válság miatti pánik idején ez érthető volt. A nettó befizetők megremültek, hogy a pénzügyi kataklizma maga alá temeti őket.

■ **És ebbe a környezetbe zuhant be a „forradalmi” Orbán-kormány...**

Hogy azonnal megálljt parancsoljanak nekik. Ettől a ponttól minden további tervük összeomlott. Olyan ez, mint amikor a bokszolót az első másodpercben gyomorszájon vágják, s attól kezdve arra játszik, hogy kihúzza a menetet.

■ **Orbán Viktor egy héten belül két évertékelő beszédet is tartott 2011 februárjában: az első pártkörében a Millenárison, a másodikat a parlament tavaszi ülészakájának nyitányakor. Elmaradtak a nagy bejelentések.**

A Millenárison elhangzó szózat – érdekes módon – több konkrét elemet tartalmazott. Olyanok szerepeltek benne, mint az államháztartás hiányának csökkentése, az 5–7 százalékos extra növekedési tervtől való búcsú. Vagy: a reformintézkedéseket alárendelik a mindenkor gazdasági egyensúlynak. A realitásokkal való megbékélés elégikus programja.

■ **Pedig nagy átalakítási csomagtervekről beszélnek.**

Az efféle csomagok csak azt jelentik, hogy a kocka oldalai össze vannak madzagolva, logikailag semmi sem köti össze őket. Nem is várhatunk többet egy kabinettól, amelynek rendes működési módja a permanens rögtönzés.

■ **Noha pozitív üzenet lenne a világ felé, ha a kormány intézkedései határozott gazdasági karaktert kapnának.**

Ezzel még nem késtek el. Bizonyos lépések amúgy is elkerülhetetlenek, mert előbb-utóbb mégiscsak szerkeszteni kell valamiféle konvergenciaprogramot az unió színe előtt. Valamivel elő kell állni.

■ **Annyit azonban tudunk, hogy Matolcsy György nemzetgazdasági miniszter megbízást kapott: alkosson víziót, programot Magyarország újjászervezéséhez.**

A vízió eddig sem hiányzott. Ha kézbe vesszük Matolcsy úr köteteit, interjúit, találhatunk ilyen elemeket. De a látomás és a költségvetés között lennie kell valamiféle konkrét tervnek a klasszikus képlet szerint: a víziót követi a stratégia, a középtávú terv, majd a konkrét program, amelyhez hozzárendelik a pénzt és a felelősöket is. Ehhez képest Kovács Zoltán kommunikációs államtitkár naponta hangoztatja, hogy az élet felülírja a terveket.

■ **Megfordult a dolgok természetes rendje? Előbb jön a kommunikáció, ahhoz próbálnak pénzt, eszközöket keresni?**

Ez nem újdonság Magyarországon. Nem hiszek például abban, hogy a magyar kormány tökeellenes lenne. Akkor nem kaptak volna támogatást, kedvezményt a folyamatban lévő külföldi beruházások. De miközben a kormányférfiak a gyártelepeket látogatták, a vezetés másik csoportja váratlanul úgy döntött: megadóztatja a „gonosz” bankokat, multikat. Mindig ugyanoda lyukadunk ki. Összeállt egy „széles sávú”, egy-párti koalíció, amelynek egyik csoportja azt vallja, hogy az országnak igenis kellenek nagyberuházók, exportképes cégek, míg a másik szárny elszántan tökeellenes.

■ **Vannak kormányzati kijelentések, amelyeket nem értek. Például: „meg kell védeni Magyarországot a támadásoktól”. De ki az „ellenség”? Brüsszel?**

Ez a „forradalmi hangulat” hozadéka. A választóközönség jelentős része fogékony a Nyugat-ellenes jelszavakra, miközben a Fidesz-vezetés egyik szárnya úgy gondolja: ha az „új irány” megbukik, tőle jobbra álló elemek veszik át a hatalmat. Ez a húszas évek politikai modellje: Bethlen kontra Gömbös vagy Prónay. A szemlélet nem rokon-szenves nekem, de tudjuk, a tömegjelenségekben nem a ráció dominál. A nyugati intézmények támadása sikeres fogás, mert míg a külföldi udvariasan hallgat, a megcélzott közönség ujjong.

■ **Rogán Antal fideszes képviselő javaslatára a kormány „bérkommandóval” akarja ellenőrizni a munkáltatókat, kompenzálták-e azoknak a munkavállalóknak a veszteségeit, akik rosszul jártak az adóváltozásokkal.**

Nyilván új közgazdasági fogalom a „bérkommandó”. Rogán képviselő elvi irányítással utánanézne, miért csökkentek-nőttek a februári munkabérek. Kíváncsian várom az eredményt. *(Végül nem alakult ilyen akciócsoport. Ugyanakkor az adóhivatalba olvadt munkaügyi hivatal a vizsgálatai során ellenőrizheti, hogy a vállalkozások megfogadták-e a bérkompenzációs javaslatot. – A szerk.)*

■ **Sok helyütt valóban csökkentek a bérek.**

Valószínű. Hiszen változtak az adótörvények. Csak magamat ismétlem: elindult valahol a döntés, de mivel nem számoltak végig semmit, minden a visszájára fordult. Ide vezet, ha a „forradalmi lobogás” felülírja a számszaki tényeket.

■ **Többek szerint a kormány a gazdaságpolitikában sokkal inkább hagyatkozik a kétharmadra, mint a módszeres tervezésre.**

A kétharmadnak akkor van értelme, ha tudjuk, mire szánjuk. Ami engem közgazdászként a kormányzásban érdekel, az nem igényel kétharmadot. Fontos lenne azokat

a több cikluson átívelő reformokat keresztülvinni, amelyek húsz éve késnek. Mihez kellett a kétharmad eddig? Mondjuk az Alkotmánybíróság korlátozásához? Az eleve értelmetlen. Amit a testület már nem vizsgálhat, azt másra tűzheti a strasbourgi bíróság, s kínosabb külföldön leégni, mint a Donáti utcában, ahol az Alkotmánybíróság székel.

■ **Viszont simán át lehet szabni a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsát.**

Feltéve, ha nem vesszük figyelembe az Európai Központi Bank alapszabályát, amely a Bundesbank jogi elveire épül. A pénz kényes dolog. Pénzügyekben nem lehet a józan ész ellenében, politikai intenciókra dönteni.

■ **Ön mégsem vállalta, hogy kinevezzék a Monetáris Tanácsba, mondván: „kultúrember nem fogadhat el ilyen kinevezést”.**

Lehet, hogy már vaskalapos vagyok, de a Magyar Nemzeti Bank függetlenségét európai jogszabályok védik.

■ **Úgy tetszik, történt egy s más ahhoz képest, hogy sokan Fidesz-közeli elemzőként tartották számon.**

Miért? Mi történt volna? Lehet, hogy konzervatívabb vagyok, mint valaha. A nyolcvanas években az volt a szabadsághős, aki tudatosan szabályt szegett. A kilencvenes években mi írtuk a szabályokat, nem is tiszteltük őket eléggé. Mai nézeteim pedig jogállamibbak, mint valaha.

■ **Miért tekintette a baloldalt jobboldalinak?**

Azt sem értem. Kritikus voltam Gyurcsányékkal szemben? Persze. Kifogásoltam, hogy a Bajnai-kabinet nem szakértői kormányként lépett fel? Így volt. Ma pedig más zavar. A távlatlanság, a kapkodás, az erőszakosság, a káosz. Ezt bírálom. Ez baloldali fordulat lenne?

Buják Attila

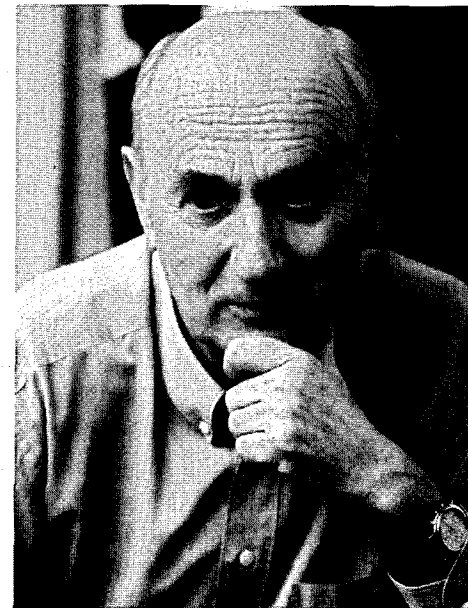
CSABA LÁSZLÓ

közgazdász, egyetemi tanár 1954-ben született. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen '76-ban diplomázott, '78-ban védte meg egyetemi doktori disszertációját. Diplomájának megszerzése után az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében kezdett el dolgozni, itt '84-ben főmunkatárs lett. 1988-tól a Kopint-Datorg Rt. tudományos munkatársa volt 2000-ig. 1991-től előbb a Külkereskedelmi Főiskolán kezdett tanítani. 1997-ben habilitált, s kinevezték a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (ma Corvinus), majd 1999-ben a Debreceni Egyetem, 2000-ben pedig a Közép-európai Egyetem (CEU) egyetemi tanárává. A CEU-n a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Tanszékének vezetője. Több külföldi egyetem vendég-professzora. 1984-ben kandidátus, majd '96-ban az MTA doktora lett. Az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának 1996-ban társelnökévé, 2003-ban elnökévé választották. E tisztségét 2008-ig töltötte be. 2007-ben az MTA levelező tagjává választották. Számos hazai és nemzetközi tudományos szakfolyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Díjai: Bezerédj-díj, a Magyar Nemzeti Bank Popovics-díja, az Akadémiai Kiadó Nívódíja.

GODOT MEGINT NEM JÖN

BÉKESI LÁSZLÓ:
Ez az irány
többszörös zsákutca

Az Orbán-kormány 2011. március elején hozta nyilvánosságra a Széll Kálmán-tervet. A pénzügyi intézkedéscsomag ismertetésekor egy új Matolcsy Györgyöt hallottunk: a nemzetgazdasági miniszter a kút legmélyére nézett, s ott mást látott, mint amit korábban, évek óta mondott. Azt látta: adócsökkentésből nem lehet bővíteni a kiadásokat, tehát az államadósságot kell lefaragni. Békesi László közgazdászprofesszort a reformtervezetről kérdeztük 2011 márciusában.

■ Nem annak a beismerése a tervezet, hogy a kampányban is képviselt korábbi Fidesz-vízió csődöt mondott?

De igen, ha nyílt beismerésre nem került is sor. Tehát egy gazdaságpolitikai tartalmú őszödi beszédet azért nem hallottunk.

■ Az mégis kiderült, hogy korábban hamis ígéretek tettek.

Persze. Azt minden komoly elemző pontosan tudta: Magyarországon már többször megbukott az a filozófia, amelyet Matolcsy György egyszer már megkísérelt megvalósítani – gazdasági miniszterként – 2000 és 2002 között. Ezt mégis megint meghirdették, ha nem is nyíltan – hiszen a választási program nem tartalmazott koherens gazdaságpolitikai programot –, de jelszavakkal, úgynevezett „rávezető” intézkedések ígéretével. Nyilvánvalóan nem valósítható meg az a politika, amely abból indul ki, hogy mindenekelőtt dinamizálni kell a gazdaságot, felgyorsítani a növekedést – és ehhez a programhoz az eszközök vagy rendelkezésre állnak, vagy megteremthetők. Ennek a filozófiának az a lényege: lehet élénkíteni a belső piaci keresletet az államháztartás túlköltekezésével, a hiány és az adósság, no meg a bérek növelésével. Tehát az abszolút prioritás nem a versenyképesség és az egyensúly javítása, sem az export- és beruházás-vezérelt növekedés feltételeinek megteremtése.

■ **Ma, a válságpánikban élő Európában ilyen költekező programot senki sem hajlandó finanszírozni.**

Mindenki számára világossá vált: José Manuel Barroso – az Európai Bizottság elnöke – valósággal felpofozta Orbán Viktort, amikor a magyar miniszterelnök előállt a 6–7 százalékos államháztartáshiány-igényével. Ettől a pillanattól kezdve az volt a cél, hogy a kormány arcvesztés nélkül táncoljon vissza irreális céljaitól – ami nyilvánvalóan lehetetlen. Alapvetően fontos váltás tanúi vagyunk. Korábban nemcsak a Matolcsy-féle lózungkirályok, hanem a Fidesz háttérében álló értelmesebb szakértők körében is elterjedt nézet volt: Magyarország számára kedvezőbb egy olyan gazdaságpolitikai pálya, amely magasabb infláció, magasabb hiány, magasabb államadósság mellett gyorsabb növekedést valósít meg. Most ismét kiderült, ez többszörös zsákutca. Nemcsak azért, mert finanszírozhatatlan, hanem azért is, mert káros egy erőforráshiánnyal küszködő, eladósodott országnak.

■ **Az Európai Bizottság pénzügyekkel foglalkozó biztosa üdvözölte a Széll Kálmán-tervet, ám azt is nyilatkozta: minél előbb konkrét adatokat szeretne, mert értékelését 2011. március 15-ig a pénzügyminiszteri tanács elé kell terjesztenie. Nagy kérdés: egyáltalán készen állnak-e már ezek a konkrét tervek, adatok? Ön mit tud: létezik-e az a titkos terv, amelyet angolul – állítólag – már mindenkinek szétküldtek, csak éppen a magyarok orrára nem kötötték?**

Létezik ez a változat, de semmivel sem tartalmaz többet, mint a magyarul is kiadott 29 pont. Csak hosszabb lére van eresztve, s más a logikai felépítése. Most, 2011 márciusának elején valójában három dolgot jelentett be a kormány. Az első egy munkaprogram, amely felelősöket és határidőket tartalmaz. Hogy eddig és eddig ki kell dolgozni azt, aminek egyébként már régen készen kellene lennie. Erre mondják sokan, és teljesen igazuk is van: ez nem más, mint időhúzás. A Széll Kálmán-program második része egy tematika, amely kijelöli azt a hét területet, ahol lehetségesnek tartja a rendszer korrekcióját – ha az átalakításokig nem jut is el. És a harmadik elem, amelyet az angol nyelvű változat már tartalmaz: mielőtt a részleteket kidolgozták volna, már konkrétan megmondják, mennyi megtakarítást kell elérni. 550 milliárdot 2012-ben, 900-900 milliárdot 2013–14-ben. Tehát nem arról van szó, mennyit tudnak megalapozni a tervezett lépésekkel, hanem kitűzték a feladatot: ez a lecke, fiúk, ezt kell megcsinálni. A célhoz majd hozzárendelünk akármit. Adókat, kényszerintézkedéseket, hajánál fogva előrangotott ötleteket – bármit.

■ **Mint látjuk, mindig ki lehet találni valamit. Meg lehet „hosszabbítani” a bankadókat, meg lehet sarcolni a gyógyszerkasszát, a gyógyszeripart...**

Pontosan. Az, ami ebből a programból ma látható, valójában nem más, mint néhány kényszerszerekkel való megpróbálkozás és az eddig átmenetinek hirdetett különadók prolon-

gálása, a gyógyszergyártók újabb megsarcolása. Erre a szakértők, az Európai Bizottság, a hitelpiaci minősítők teljes joggal mondják, hogy az alapvető irány jó, mert ez a program végre megjelöli azt a hét területet, ahol kiadáscsökkentést akar elérni. Ami rendben van, csak az a kérdés: van-e esély arra, hogy mindezt elérjék azokkal a módszerekkel, amelyeket felvillantanak?

■ **Van ilyen esély?**

Hát, úgy vagyunk ezzel, mint Beckettnél. Várjuk Godot-t, szükségünk van rá. Bele kell kapaszkodnunk a reménybe, hogy majdcsak észre térnek a fiúk. Most már a választások óta hatodszor gondolhattuk, hogy Godot eljön végre. De Godot megint nem jött el. Három dolog nyilvánvalónak látszik. A felvillantott lépésekkel sem az 550, sem a kétszer 900 milliárd forintos kiadáscsökkentést ezeken a területeken nem lehet megalapozni. Így csupán sokkal kevesebbet lehet begyűjteni. De ha ezek a lépések esetleg megvalósulhatnának is, akár csak közelítve a kitűzött nagy megtakarítási célhoz, alásznák a megálmodott 4–6 százalékos gazdasági növekedést. Amely pedig feltétele az államadósság csökkentésének. Vagy a megtakarítás nem jön össze, vagy a növekedés. A kettő együtt teljességgel lehetetlen. A különadók kiterjesztése, a beruházási források befagyasztása, a közösségi kiadások csökkentése – mind fékezi a növekedést. Ami a konkrétumokat illeti: köztudomásúlag a magyar államháztartás, a magyar gazdaság rákfeneje az, hogy a tiszta jövedelmek 50 százalékát az állam vonja el és osztja el újra. Magyarán: sem a lakosságnál, sem a vállalkozásoknál nem marad elég nettó jövedelem arra, hogy fogyasszon, másrészt beruházzon, harmadrészt fejlesszen. Tehát ehhez kellene hozzányúlni, mert ezért magasak az adók, emiatt magas a hiány, emiatt bizalmatlanok az elemzők.

■ **Tényleg a szegényeken, a betegeken, az öregeken, a rokkantakon, a munkanélkülieken és a hátrányos helyzetű iskolásokon kellene ütni, ahogy ez a meghirdetett tervben szerepel?**

Ugyan! A napnál világosabb, hogy rajtuk nem lehet elég pénzt megspórolni. Három olyan terület van, ahonnan óriási pénzek mennek ki, teljesen fölöslegesen. A legfontosabb a pazarló önkormányzati rendszer. De mi történt? Bebetonozták, hiszen a jelenlegi struktúrában tartották meg a 2010-es önkormányzati választást. Most arról beszélnek, hogyan lehet az önkormányzatokra rótt kötelező feladatokat csökkenteni, kvázi központosítani, államosítani, s ezáltal az önkormányzatokat tehermentesíteni olyan feladatoktól, amelyeket úgysem tudnak ellátni. A kistélepüléseken nincsen pedagógus, a kis iskolát fenntartani értelmetlen, a kis kórházakban nincs orvos, nincs beteg, nincs gyógyszer, nincs műszer – semmi nincs. Csak presztízszokokból tartanak fenn számos főiskolát vagy egyetemnek nevezett valamit megyeszékhelyeken, pedig túlnyomó többségükben nincs sem megfelelő szellemi kapacitás, sem infrastruktúra,

sem elegendő diák. A megyei önkormányzatok kiürültek, értelmetlen fenntartani őket. Ez a rendszer az évi 14-15 ezer milliárdos államháztartásból csaknem 3-4 ezer milliárdot vesz el.

■ **Ez kicsit tényleg több, mint a 100 milliárdos gyógyszerkassza.**

Ebből a 3-4 ezer milliárdból alig lehet valamit megfogni, ha megtartjuk a 3200 települési önkormányzatot, a 19 megyét, a 23 fővárosi kerületet, tehát ha az alapstruktúrához nem nyúlunk hozzá. A második nagy ügy az adórendszer. Vissza kellene térni az alapokhoz, hiszen gyökeres átalakítást csak akkor lehetne végrehajtani, ha az említett 50 százalékos újraelosztást csökkentjük. Ez evidencia. Ám a 16 százalékos egykulcsos személyi jövedelemadóval nemcsak az adórendszerben fellelhető lehetséges erőforrásokat költötték el, hanem annál sokkal többet. A rendszer bevezetése 400-500 milliárdos bevételkieséssel jár, amit a különadókból meg a magán-nyugdíjpénztári vagyonból szedtek be. Az lenne érdemi változás, ha javítanánk a vállalkozások versenyképességét. Magyarán: nem a lakosság körében kellene adót csökkenteni, hanem lefaragni a vállalkozások tb-járadékaiából. Viszont már nem lehet, mert a forrásokat elvitte a személyi jövedelemadó csökkentése.

■ **És akkor még nem beszéltünk a nyugdíjbombáról.**

Tény, a harmadik nagy tétel a nyugdíjrendszer. Ez több mint 3000 milliárd forint egy évben. És tudjuk, a demográfiai adatok nem csálnak: nyilvánvaló, hogy a rendszer hosszú távon finanszírozhatatlan. Bajnaiék nagyon fontos lépéseket tettek, de nem fejezték be a munkát. Fokozatosan felemelték a nyugdíjkorhatárt 65 évre, megszüntették a finanszírozhatatlan 13. havi nyugdíjat, módosították a bér- és árarány szerinti automatikus indexálás úgynevezett svájci rendszerét. Ezt kellett volna folytatni: arra ösztönözni az embereket, hogy minél többen, minél kevésbé terheljék – majd ha eléri a nyugdíjkorhatárt – a finanszírozhatatlan állami nyugdíjrendszert.

■ **És lehet-e a Széll Kálmán-tervből tíz év alatt egymillió munkahely, 4-5 százalékos gazdasági növekedés, amit Orbán Viktor hangoztat?**

Nem. Azok a lépések, amelyeket a Széll Kálmán-terv tartalmaz, nem ösztönzik a gazdasági növekedést. Ellenkezőleg: a beruházásokat fékezik, s nem a versenyképességet növelik, hanem a költségeket. Ilyen feltételek mellett illúzió abban bízni, hogy itt több százezer – nem is beszélünk egymillióról – új munkahely jön majd létre. Nincs olyan eleme ennek a programtervezetnek, amely a kitűzött célokat képes lenne megalapozni.

Barát József

BÉKESI LÁSZLÓ

közgazdász, címzetes egyetemi tanár 1942-ben született. Először a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, majd a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem szerzett diplomát. 1971-ben egyetemi doktor, 1975-ben címzetes egyetemi docens, '81-ben címzetes egyetemi tanár lett. Kandidátusi fokozatot 1979-ben szerzett. Az MSZMP-be '68-ban lépett be, ami annak a feltétele volt, hogy akkor pénzügyi osztályvezetővé, 1972-ben pedig a Pest Megyei Tanács általános elnökhelyettesévé nevezzék ki. Három évvel később a Fővárosi Tanács közigazdasági elnökhelyettese lett, a tervgazdálkodási bizottság elnöke. '84-ben a Magyar Olimpiai Bizottság tagja volt: a Los Angeles-i olimpia bojkottjának megszavazásakor ő tartózkodott. Részt vett egy, a bojkottált olimpiáról szóló könyv szerkesztésében, amiért 1985-ben pártfegyelmit kapott, megfosztották párttagságától. (A könyvet bezúzták.) Hetényi Pál akkori pénzügyminiszter azonban helyettesének választotta. 1989 májusától egy évig Németh Miklós kormányának pénzügyminisztere. Alapító tagja volt '89-ben az MSZP-nek, 1990-től 1998-ig országgyűlési képviselője. Horn Gyula kormányában 1994-től '95-ig pénzügyminiszter volt. Ő mondott le pozíciójáról. (Utódja Bokros Lajos lett.) 1998-ban kilépett az MSZP-ből. 1995 és 2001 között meghívott vendégtanárként oktatott a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen, '79 és 2004 között az ELTE-n. 2004-2005-ben a Budapesti Gazdasági Főiskola Gazdasági Tanácsának tagja. Díjai: Heller Farkas-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal.

FOROG A KÖPÖNYEG

HELLER ÁGNES:
Mindenki félhet itt

A világhírű tudósról 2011 első hónapjaiban legtöbbször a honi „filozófusügy” kapcsán lehetett hallani. A Magyar Nemzet azzal vádolta – többek között – Heller Ágnest, Radnóti Sándort, Gábor Györgyöt, Vajda Mihályt, hogy Magyar Bálint oktatási miniszterségének idején, 2004–2005-ben a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program pályázati pénzeit „talicskában tolták haza”. Orbán Viktor elszámoltatási kormánybiztosa, Budai Gyula feljelentést tett „gyanús pályázatok” miatt.

Heller Ágnes a rágalmak kapcsán azt mondta: azért lett „csaló, tolvaj és hazug” a jobboldal szemében, mert nem szereti Orbán Viktort.

A filozófusprofesszor aztán a Népszavában arról írt: idehaza fortélyos félelem igazgat. A 168 Órának 2011. március közepén arról beszélt: mindenki félhet itt, mert titok, hogy legközelebb milyen cselekedetet, viselkedést kriminalizálnak. *(Az interjúkötet nyomdai leadásáig nem derült ki, mi lett a Budai-féle feljelentés eredménye. – A szerk.)*

■ Az MTA elnöke, Pálinkás József nyilatkozta 2011 februárjában lapunknak: elhiszi önnek, hogy „semmi rosszat nem tett”. Ám hozzátette: amiért néhány pályázat kapcsán nyomozás indult, még nem lát okot arra, hogy bárkinek is félnie kelljen itt.

Száz pályaműből mondvacsinált okokkal pécézték ki hatot. Azt is állították: rossz az egész pályázati rendszer. Így viszont a többi nyertes pályázó is joggal aggódhat. De a filozófusok esete csak apró ügy. Számos intézeti igazgatót bocsátottak el állásából, akárcsak a Nemzeti Balett vagy az operaház direktorát, s még sorolhatnám. A legújabb agyrem szerint pedig az államadósság növelése országellenes büncselekmény, amit visszamenőlegesen is büntetni lehet. Mindenki félhet itt, mert titok, hogy legközelebb milyen cselekedetet, viselkedést kriminalizálnak.

■ Vajon miként értelmezhető Tarr Béla esete? A filmrendező – aki nagydíjat nyert a 2011-es Berlinálén – egy német lapnak kifejtette: a jobboldali magyar kormány „kulturkampfort” hirdetett, mert gyűlöli a liberális értelmiséget. Újságírói kérdésre azt is mondta: nem neki kell távoznia az országból, hanem Orbán Viktor kormányának. Erre aztán nekiment az állami filmforgalmazó. Tarr meg közölte: a német újságíró voltaképpen kiforgatta a szavait.

Tarr Bélát nagyra tartom. Ha az esetleges politikai üzenetek miatt úgy érezte, hogy szá-
vaival az egész filmszakmának árt, érthető, miért „váltott vissza”. A lelkiismeretes em-
ber nem csak önmagára gondol.

■ De a „visszaváltás” a kritikai hangnemből nem vezet kényszerű meghasonlás-
hoz? Nem pusztítja a kritikus értelmiségi személyiségét?

Okozhat traumát. De az ember megpróbálhat alkalmazkodni is ahhoz a világhoz,
amelyben megfélemlítik. Ez a Kádár-korban tipikus reakció volt.

■ Ön viszont kimondta már: ahogy a Kádár-korban, úgy ma sem fél.

Tizenöt éves koromban, a holokauszt idején kiölték belőlem a félelmet. Akkor szűnt
meg bennem, amikor álltam a Duna-parton, s tudtam, bármikor agyonlőhetnek. De az
emberek többsége könnyebben megfélemlíthető. Bár a „filozófusügyben” viszonylag
sokan megszólaltak mellettünk, jobboldalról is, még többen vannak, akik egy csendes
sarokba félrehúзва mondják nekem, egyetértenek, együtt éreznek velünk.

■ Csakhogy az össznemzeti sunyítás az egész társadalmat megroppantja.

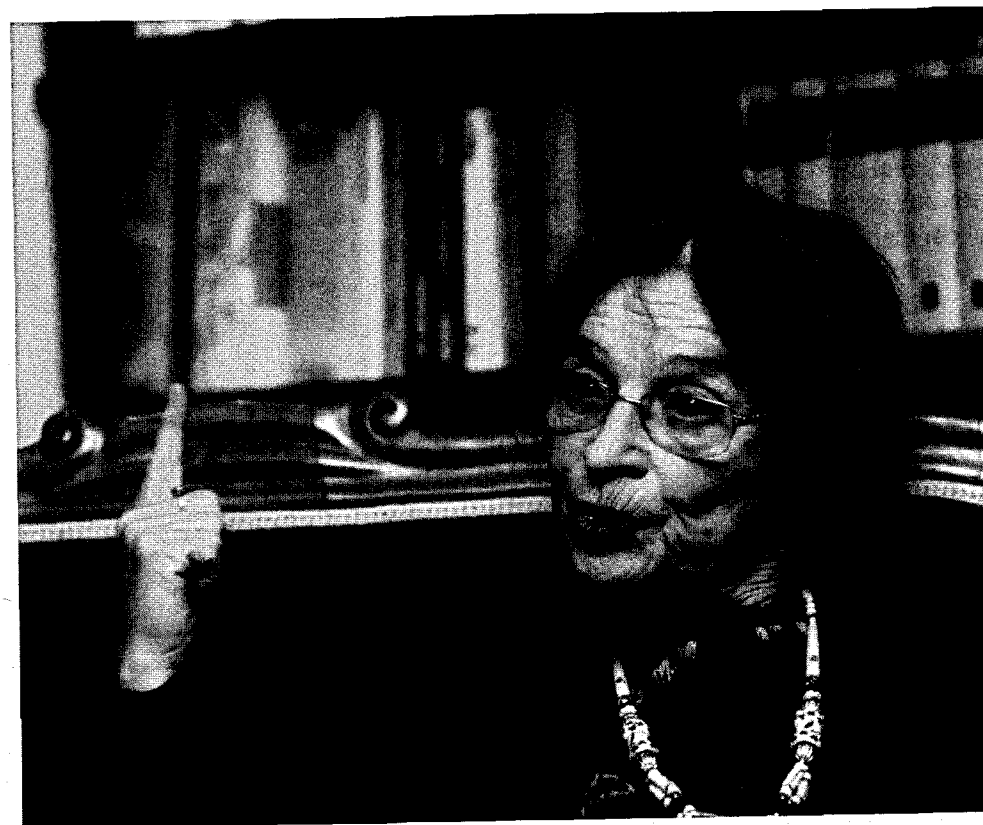
Az első világháború befejezése óta „begyakorolták” az emberek, hogyan kell terepszí-
nűvé válniuk. Gyakorta még ideológiát is kreáltak hozzá: azért kell alkalmazkodni,
hogy békében kívádjuk, míg eljön a „mi időnk”. A rendszerváltás után sem volt ez más-
ként. Talán azért sem, mert a többség nem érezte, hogy a szabadság az ő „műve” is.

■ Akik most vannak kormányon, leginkább a „bezárkózás” hívei. Visszafejlődés
ez?

Félő, hogy eltávolodunk a Nyugattól, s a Kelethez közeledünk. Látom a jobboldali
médiák esetében is: nem tudják, milyen a polgári viselkedésforma, a tisztesség,
nem ismerik a felelősség fogalmát. Nézze meg például a „filozófusügyet”! Két hónap-
ja harsogja az egész jobboldali sajtó – tekintet nélkül az igazságra és a cáfolatokra.
Az a meggyőződés táplálja őket: ha egy hazugságot százszor is elismételnek, minden-
ki igaznak fogja tartani. De az efféle támadások, megfélemlítések mögött nem a konzervatív
értelmiség áll, különösen nem annak elitje. Nekik ugyanis semmi szükségük
kulturkampfra. Ők saját jogon lettek vezető értelmiségiek.

■ Akkor kik állnak a megfélemlítők mögött?

Központforgatók. A filozófusok üldözéséhez is ők szolgáltattak „anyagot”. Közülük
egy már a Kádár-korban is muníciót adott a „filozófusperhez”. Minden szakmában van
gyűlölködő, féltékeny emberek. Ezek most meglovagoltak egy „politikai lovat”.
Illetve a „politikai ló” keresett lovasokat.

■ Egyébként mit tenne, ha – ad absurdum – azzal keresné meg a hatalom: sze-
retné megkövetni mindazokért, amit ön, önök ellen tettek?

Nem megkövetni kell, hanem tanulni a hibákból. Meg kéne érteniük: ha a magyar kul-
túrából kirekesztik a liberálisokat, s néhány trükk segítségével kriminalizálják őket,
nem a konzervatív értelmiség legjobbjai állnak a helyükre. Hanem a központforgatók.
S azt is megtanulhatják – miként mi is megtanultuk –, ha valaki ma a talpukat nyalja,
az holnap a fenekükbe fog rúgni.

■ Azért a balliberális oldalon sem patyolattiszta a „káderpolitikája”.

Igaz, de kevésbé foltos. Próbáltak, például, olyanokat is kitüntetni, akik élesen szem-
ben álltak velük, még az elmaradó kézfogas rizikóját is vállalva. Jobban értették: az
érdemet kell nézni, nem azt, ki hajlítja meg könnyebben a gerincét. Ideje, hogy ezt
azok is megtanulják, akik ma a nagyobb felelősséget viselik a magyar kultúra alaku-
lásáért.

■ Kopp Mária, a Professzorok Batthyány Körének elnökségi tagja a 168 Órának adott interjújában elismeréssel szólt önről. Saját magát a nemzeti liberálisokhoz sorolta ugyan, de mondta azt is: szívesen együttműködne egy, az ön szellemiségét képviselő polgári egyesülettel.

Szerintem is ezt kellene tenni. Én is szívesen beszélgetnék Kopp Máriával, de más konzervatív gondolkodókkal is. De ez egy abnormális ország. A két tábor olyan merev, olyan mértékben árulónak tartják azt, aki szóba áll a másik oldal képviselőivel, hogy szélesebb körben majdnem reménytelennek látom a helyzetet.

■ Akkor ez már valamiféle pszichológiai probléma.

Társadalmi és politikai probléma. Pszichológiailag az emberek egyformák. Amerikában egy demokrata párti képviselő és egy republikánus szenátor közösen segített abban, hogy megkapjam a kinti munkavállaláshoz szükséges zöldkártyát. Idehaza a többségben az rögzült: amit a más világnézetű mond, arra kizárólag a „nem” a válasz. A kivételek itt valóban csak a szabályt erősítik. Ha egy fideszes helyesli a holokauszt-tagadást elítélő törvényt, árulónak tartják a társai. Amikor azt mondtam egy liberális körben, hogy a Terror Háza érdekes intézmény, egyesek engem is árulónak láttak. Ha szimpla hülyeségek miatt még a saját köreinkben is elakad a párbeszéd, miben bízhatunk? Így könnyű megfélemlíteni, manipulálni az embereket. Elhítni például, hogy a liberalizmus rosszabb a faszizmusnál, a kommunizmusnál. Magától az ördögtől való. Tudja, miről fogok beszélni, ha a „filozófusügyben” vallomásra kerül sor?

■ Elmondaná?

Éjszakánként harminc kisördöggel kotyvalékot keverünk, amelyet majd belecsepegtetünk az Akadémia elnökének a levesébe, hogy liberálissá váljék. Amúgy pedig minden hónap első péntekjén éjjélkor Luciferrel hálók. A 16. században az inkvizíció ezt éppúgy el tudta volna hitetni a néppel, mint ma azt, hogy „Heller és bandája” félmilliárd forintot sikkasztott.

■ Semmi esélyt nem lát a társadalom józanodására?

Hegel azt mondta: ahhoz, hogy valami megváltozzon, valamit meg kell változtatni. Ami most itthon történik, azon pillanatnyilag csak azok tudnak változtatni, akik hatalmon vagy a hatalom közelében vannak. Köztük is akadnak, akik pontosan látják, mi folyik itt, s nem értenek vele egyet. Elsősorban nekik kell túllépniük a saját félelmeiken, és megálljt parancsolniuk az ország teljes lezüllesztésének.

Sztankay Ádám

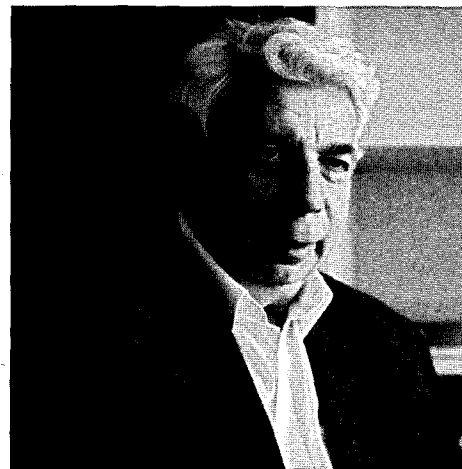
HELLER ÁGNES

Széchenyi-díjas filozófus 1929-ben született. Az ELTE magyar-filozófia szakán diplomázott '51-ben. Az egyetemen dolgozott tovább, a Filozófia Tanszéken Lukács Györgynek, a budapesti iskola megalapítójának a tanítványa lett. 1955-ben kandidátusi címet szerzett. Politikai okból 1958-ban – Lukácsal együtt – eltávolították az egyetemről. 1963-ig csak középiskolában taníthatott. Ezután került az MTA Szociológiai Kutatócsoportjához. 1968-ban a filozófiatudományok doktora lett. Az MSZMP '73-ban párthatározatban elítélte – Kis János, Hegedűs András, Márkus György, Márkus Mária, Bence György, Vajda Mihály mellett – antimarxista nézetei miatt. Ez volt az úgynevezett „filozófusper”. Őt is elbocsátották akkor a Szociológiai Intézetből. 1977-ben el kellett hagynia az országot. New Yorkban telepedett le, a New School for Social Research egyetemi tanára lett '86-ban. Az 1990-es évektől már hazajárt előadásokat tartani. 1995-ben habilitált, majd az MTA rendes tagja lett. Az ELTE Esztétika Tanszékén ma is órákat ad professor emeritaként. Főbb művei: Az arisztotelési etika és az antik ethos, A reneszánsz ember, Portrévázlatok az etika történetéből, Az ösztönök – Az érzelmek elmélete, Diktatúra a szükségletek felett (Fehér Ferencsel és Márkus Györggyel közösen), Bicikliző majom (Kőbányai János interjúregénye), Megtestesülés, Filozófiám története. Főbb kitüntetései: Lessing-díj, Hannah Arendt Professor of Philosophy, Széchenyi-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal, Sonning-díj, Hermann Cohen-díj, Goethe-érem.

LEHET-E PÁRBESZÉD?

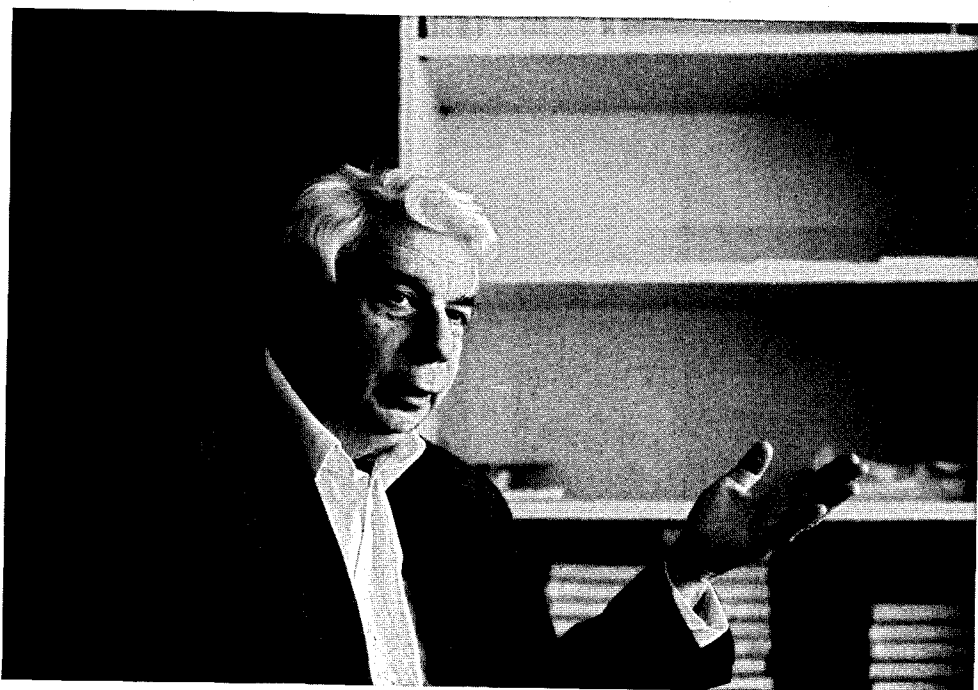
HORÁNYI ÖZSÉB:
Kiegyezni fáradtságosabb,
mint bűnbakokat találni

A Magyar Pax Romana katolikus értelmiségi szervezet elnökét – aki a Corvinus Egyetem Kommunikációs Tanszékének professzora – a „filozófusügy” készítette arra, hogy Lehet-e? címmel konzenzuskereső fórumot kezdeményezzen 2011 márciusában. Ennek kapcsán a 168 Órának azt mondta akkor: ma az értelmiséget nemcsak a félelem bénítja, hanem a tudat is, hogy nincs rá szükség. A professzor szerint új értelmiségi fórumot kellene létrehozni.

■ Voltaképpen mi a célja? Közvetíteni az értelmiségi szekértáborok között? Minden üldözött mellett ki kell állni – már csak tisztességből is. Másrészt fórumot szeretnék teremteni közös problémáink megbeszéléséhez. A „filozófusügy” túlmutat ugyanis önmagán. A Magyar Pax Romana honlapján blogvitát indítottunk olyan kérdésekről, mint például: a filozófiában miként lehetne mérni a tudományos teljesítményt? Hogyan manipulálta a média és a politika a „tudósbotrányt”? Begyógyíthatók-e a sebek? Eljuthatunk-e a szellemi életben közmegegyezésig? A Párbeszéd Házában – amelyet a magyar jezsuita rend hozott létre – és a Corvinus Egyetemen beszélgetéseket szerveztem Lehet-e? címmel, ahová különféle szakterületek jeles képviselőit, kutatókat, egyetemi tanárokat, akademikusokat hívtunk meg, és a „filozófusügy” összes érintettjét. Közülük többen eljöttek, és még többen nem.

■ Én is elmentem a nyílt fórumra. Ott volt Boros János, az MTA Filozófiai Intézetének igazgatója, és helyettese, Demeter Tamás. De nem csodálkoztam azon, hogy a megvádolt filozófusok távol maradtak. Amikor Budai Gyula elszámoltatási kormánybiztossal feljelentést tett a liberális tudósok ellen, Budaival Boros is egyetértett.

Ezzel pedig ő is bűnössé nyilvánította kollégáit. Ezek után miről kellett volna társalogniuk?

Hogy az „ügy” kapcsán ki mit állított, s mivel értett egyet Boros János, az ténykérdés, utána lehet nézni. És magam is megértem a távolmaradókat. Hiszen itt már nagyon sok a személyes sértettség, perek vannak folyamatban. Csakhogy a háborúskodás az egész filozófusszakmának árt, rombolja a magyar tudomány presztízsét itthon és külföldön is. Meggyőződésem: a konfliktusokat csak a nyilvános vita, a megbeszélés enyhíthetné.

■ Békét kötni fontos, de megbékélni nem mindennel lehet. Amíg a jobboldali sajtóban „verbális verőlegények” cikkeznek „Heller és bandájáról” meg „dollárszemű filozófusokról”, addig itt nem lesz párbeszéd.

Nem is azt állítom, hogy el kellene tűrni a durva hangnemet vagy a rágalmakat. Pálinkás Józsefnek, az MTA elnökének a közleménye is arról szólt, hogy a média túllépett egy határt. A megbékéléshez egymás kölcsönös tisztelete is szükséges. Budai Gyula nyilatkozatai – másokéival együtt – sokat ártottak. Mindenkit megillet az ártatlanság vélelme, mégis a bűn árnyéka vetült nemzetközileg elismert, köztisztviselőben álló személyekre. Bűnbakká váltak. A béke ott kezdődik, amikor egyre többen mondják ki: ebből elég!

■ Nem látom a tudósokkal szolidaritást vállaló, felháborodott tömegeket.

Pedig érezhető a megrendültség, hiszen vezető értelmiségieket vádoltak meg. Olyanokat, akik sokak számára példát jelentenek. S ez félelemmel tölti el más tudósokat is: „Ma őket támadták meg, holnap mi kerülhetünk sorra.” Nyilvánvaló, hogy a hazai tudományos pályázati rendszernek számos hibája van. Szinte bárhol, bármelyik projektbe bele lehetne kötni, hogy nem felel meg eléggé a kiírásnak, és minek költöttek rá annyit. S ha csak a bűnbakokkal foglalkozunk, marad a rossz rendszer, amely újratermeli önmagát.

■ Sokan úgy látják: a lejáratókampánnyal valójában a független értelmiség megfélemlítése a cél.

Ma kétségtől roszabbak a párbeszéd esélyei, mint korábban. Másrészt Magyarországon nemigen lehet „független értelmiségről” beszélni, ilyen talán nem is létezik. Vannak természetesen autonóm értelmiségiek, egyes személyek, akik – bármennyire nehéz is – meg tudják őrizni a függetlenségüket. Mindenesetre nem kizárólag a félelem bénítja ma az értelmiséget, hanem az a tudat is, hogy úgy érzi, nincs szükség rá. Többnyire csak konkrét feladatokhoz, szakértőként alkalmazzák őket. Ám arra az értelmiségre, amely egyben jövőképet is adhatna az országnak, mintha nem volna „igény”. Talán úgy is fogalmazhatnánk: a politika kisajátította a közéletet ahelyett, hogy a közéletben kidolgozott eszmékből, törekvésekből csinálna pártprogramokat.

■ De nem gondolja, hogy azért nincs szükség értelmiségre, mert a hatalom tart a „független elméktől”?

Tény: az elmúlt húsz évben egyetlen kormányzat sem kínált koncepciót vagy pénzt arra, hogy a honi írástudók rétege valóban értelmiségként létezhesen. Gondoljunk csak bele: a múlt század elején egy egyetemi tanár heti két órát tanított a fizetéséért, a többi idejét tudományos és közéleti tevékenységre fordíthatta! Ilyen körülmények között valóban elvárható volt tőle a felelős gondolkodás a társadalom jelenéről és jövőjéről. Hol vagyunk már – és még – ettől? Miközben egyáltalán nem nyilvánvaló, hogy a mai világban is így kellene biztosítani az autonóm értelmiség létét és működését. De valahogyan kell!

■ Ön azt is nyilatkozta: létre kellene hozni egy, a '89-es Ellenzéki Kerekasztalhoz hasonló értelmiségi fórumot. Mi ellen kellene ma ellenzékebe tömörülni?

Az Ellenzéki Kerekasztallal csak utalni akartam arra a sokféle világnézetet egyesítő csoportosulásra, amely annak idején irányt adott a rendszerváltásnak, és az akkori magyar viszonyok között iniciálta a szükséges változásokat. Sikert, ahogy sikerült. De akkor még össze tudott fogni a szellemi elit. Még nem voltak feloldhatatlan ellentétek. Ám az ott megfogalmazott alapelvek mára elégtelenné váltak. A jogállami keretek nem meg-

haladhatók, de nem is elegendők. A mai társadalom politikailag, egzisztenciálisan szét-hullott, a korábbi évtizedek, sőt talán évszázadok alatt felgyülemlett súlyos értékvál-ság a felszínre tört.

■ **Mindeközben mantraszerűen ismételtgetjük: szembe kell nézni a múlttal. Sze-rintem rengeteget foglalkozunk történelmi sebeinkkel, de azok csak jobban el-gennyesedtek.**

Mert elbeszélünk egymás mellett. Ki-ki sorolja saját sérelmeit és felmenőit, mások tra-gédiáit viszont nem vesszük észre. Közös nemzeti emlékezet ebből nem születhet. Már abban sincs egyetértés, mi is történt itt 2006-ban, az „utcai események” idején. Hány-féle „mítoszt” kreáltunk róla, alighanem ideológiai alapon? Igaza van. A padlás tele már a múltat elemző cikkekkkel. De egyetlen ügyet sem vittünk végig, egyik sem lett megnyugtatóan lezárva.

■ **Egy majdani értelmiségi „kerekasztal-társaság” rendet rakhat-e az emléke-inkben is?**

A múlt átgondolása nélkül közös jövőnk sem tervezhető. Ennek, azaz a modernizá-ciónak a legaktuálisabb kérdése az: milyen szerepet akarunk betölteni Európában, ho-gyan viszonyuljunk az unióhoz? Már ebben sincs konszenzus. Az egymásnak feszülés, ellenségképgyártás határozza meg a politikát és mára a mindennapi életünket is. Pedig a megbékélés leginkább egy dologtól függ: akarjuk-e egyáltalán?

■ **Ennyire egyszerű lenne?**

Ennyire nehéz. Kiegyezni sokkal fáradtságosabb, mint bűnbakokat találni. Márpedig modernizáció csak úgy lehetséges, ha megtaláljuk azokat a közös értékeket, amelyek a megosztottságok ellenére is összekötnék minket. Vajon jelent-e számunkra valamit a becsület? Mitől erősödhetne az egymás iránti bizalom, a szolidaritás, amelyek nélkül nincs sikeres társadalom? A „filozófusügy” mögött is ezek a kérdések foglalkoztatnak. Remélem, inspirálhatjuk az együtt gondolkodást. Noha a siker nem garantált, de leg-alább próbáljunk meg egymással szóba állni és szót érteni!

Sándor Zsuzsanna

HORÁNYI ÖZSÉB

a nyelvtudományok kandidátusa 1942-ben született. 1967-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen villamosmérnökként diplomázott. Kezdetben a Magyar Villamos Műveknél dolgozott, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen '71-ben általános nyelvészetből egyetemi doktori diplomát szerzett. '82-től a nyelv-tudományok kandidátusa, egyetemi tanár. A pécsi Janus Pannonius Tudományegye-tem Bölcsészettudományi Karának dé-kánja volt 1992-től '96-ig, majd ugyanitt a kommunikációs doktori program veze-tője. Tanított a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, jelenleg a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazda-sági és Társadalomtudományi Kar Szocio-lógia és Kommunikáció Tanszékén és a Corvinus Egyetemen is oktat szemiotikát, társadalmi kommunikációt. Az MTA Vi-zuális Kultúrakutató Munkabizottságának titkára, az MTA Pécsi Akadémiai Bizott-sága Informatikai és Kommunikációs Munkabizottságának és a Magyar Kom-munikációtudományi Társaságnak az el-nöke. Egy időben a Természet Világa fo-lyóiratot szerkesztette, 1991-től 1999-ig pedig a Vigília folyóirat szerkesztője volt. 1998-tól 2004-ig a Magyar Pax Romana katolikus értelmiségi szervezet elnöke volt. 2010 áprilisában újraválasztották e tisztségében.

A VÁLASZTÓ- VONAL

MAJTÉNYI LÁSZLÓ:
Ha lebontják
a '89-es alkotmányt...

A Fidesz és a KNDP 2011 márciusának közepén terjesztette be az új alkotmány tervezetét – leváltandó a rendszerváltás '89-es alaptörvényét – az Országgyűlésnek. Lázár János, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője azt mondta: ez lehet „Európa egyik legjövőorientáltabb” alkotmánya. Majtényi László jogtudós, egyetemi docens úgy vélte: nincs szükség új alkotmányra. Arról is beszélt 2011 márciusában a 168 Órában: a választóvonal nem jobb- és baloldaliak, hanem a harmadik köztársaság hívei és ellenzői között húzódik.

■ Még 2010 novemberében úgy nyilatkozott: akár polgári engedetlenséget is elképzelhetőnek tart az új médiatörvény ellen, ráadásul „a meccset” nem tekinti „lefutottnak”. Így vélekedik az új alkotmányról is?

Az a meccs lefutott volt, miként ez is az. Egy autonóm személyiség arról ismerszik meg, hogy nem a mindenkorai bajnokcsapat drukkere. Nekem sosem okozott gondot, hogy vesztett ügyek mellett álljak. Ami az új alkotmányt illeti: hívei eddig egyetlen értelmes vagy komolyan vehető érvet sem hoztak fel mellette.

■ Szájer József, a Fidesz európai parlamenti képviselője – aki részt vett az új alkotmány előkészítésében – azt mondta: az 1989-es alkotmány „nem szól a magyar nemzet legfontosabb ügyeiről, nyelvtani hibákkal van tele, összevissza van számozva. Egyszerűen botrányos, nem méltó a magyar demokráciához”. Ez üres retorika. Amúgy bagoly mondja verébnek. Az alkotmány nem szonettköszorú, nyelvi színvonalát Szájer József is összehasonlíthatja a „nemzeti együttműködési” nyilatkozattal. Maradjunk annyiban, hogy egyik sem tökéletes, de azért a '89-es alkotmány jobb.

■ Pokol Béla alkotmányjogász szerint a rendszerváltás során a politikai konf-

liktusok és az abból fakadó alkuk miatt maradt el az alkotmányozó nemzetgyűlés. Hozzátette: „Sólyom Lászlónak pedig Halmai Gábor, Majtényi László és elvbarátaik voltak a tanácsadói, és ezzel már át is perdültünk arra a liberális oldalra, amely ma is éppen attól fél, hogy nemzeti-konzervatív karaktert kap az új alkotmány.” *(Pokol Bélát a Fidesz és a KDNP a Jobbik támogatásával alkotmánybírává nevezte ki 2011 nyarán. A szélsőjobboldali párt kijelentette: „Pokol Béla munkássága összhangban van a Jobbik elveivel.” – A szerk.)*

Ostoba és erkölcstelen szöveg. Számomra az, hogy valakit azzal sértsek meg, miszerint Pokol Bélával dolgozott, túl van mindenen. Itt nem a konzervatívok és liberálisok, nem bal- és jobboldaliak, hanem a harmadik köztársaság hívei és ellenfelei között húzódik a választóvonal. Előbbiek soraiban is bőségesen akadnak konzervatívok és jobboldaliak, utóbbiak között meg veterán balosok feszítenek.

■ Orbán Viktor 2011-es évértékelőjében arról beszélt, hogy az 1989-es alkotmány nem a magyaroké, nem hordozza a magyar szellemiséget.

Nagyon is magyar szellemet hordoz: gyökerei a 19. századi liberalizmusig nyúlnak vissza. Gyanítom, az új alkotmány hívei nem ismerik sem Deákot, sem Mikszáthot és Eötvös József „szabad egyház a szabad államban” eszményét sem, amelyet az 1989-es alkotmány is képvisel.

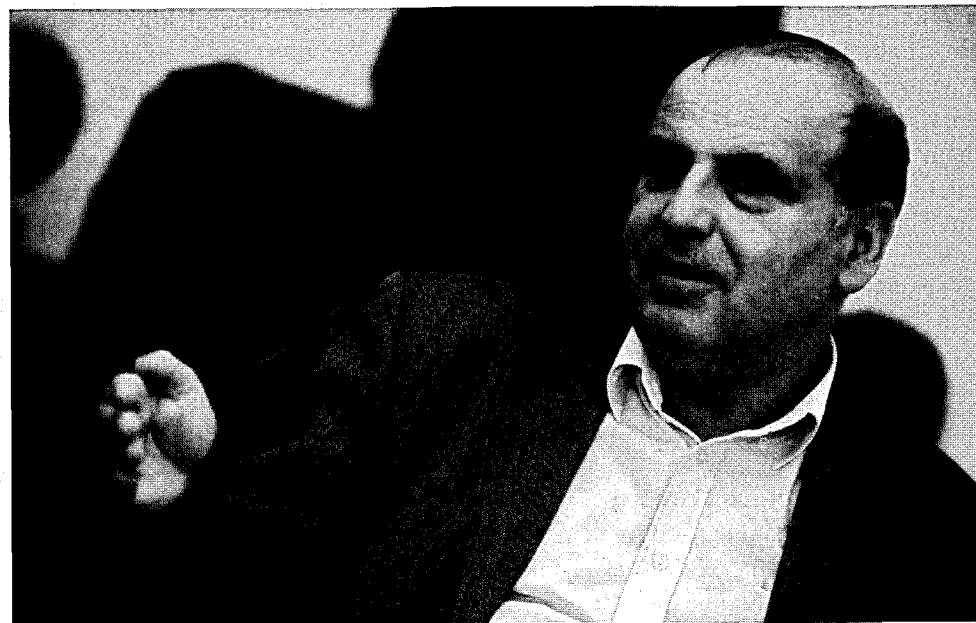
■ Az új alkotmány hívei azzal is indokolják annak szükségességét, hogy jobboldali értékeket kell belevenni az alaptörvénybe: Istent, a kereszténységet, az egyházzal való együttműködést.

A sikeres alkotmány a politikai közösség közös értékeit fejezi ki. Magyarország plurális ország, a társadalom – kutatások támasztják alá – nagymértékben szekularizált, a vallásos magyarok sem egyetlen felekezet hívei. És a hívők nagy része sem gondolja azt, hogy saját erkölcsi felfogását törvénnyé kellene emelni. Továbbá sokan az elválasztás hívei, nem szeretnék a politika szennyét rákenni az egyházra.

■ Most úgy tűnik, változnak az Alkotmánybíróság működési alapelvei is: a Fidesz korlátozná az indítványozási jogot, tehát azt, ki és miért fordulhat a testülethez. A jogállami forradalom igen fontos vívmánya, a társadalom irányába tett gesztus az actio popularis, azaz hogy bárki a testülethez fordulhat. Ellenzem ennek a korlátozását.

■ Paczolay Péter alkotmánybírósi elnök szerint a túl széles indítványozási jogkör nem szolgálja a demokrácia ügyét, leterheli a testületet.

Ez nem megfelelő indok, s még csak nem is igaz, hogy túl sok a tennivalójuk. De ha mindenáron kevesebb munkát szeretnének, inkább az önkormányzati rendeletek felülvizsgálati jogáról mondjanak le.

■ Ön szerint szavazzon a nép az új alkotmányról?

A népszavazás szintén a jogállami forradalom lényeges eleme. Mára szétzilálódott, amiről egyébként az Alkotmánybíróság rossz döntései tehetnek. Az új alkotmány hívei úgy vélik, túl bonyolult ügy ez ahhoz, hogy a nép mondjon véleményt róla. Szerintem viszont az abortusztól a határon túli magyaroknak szánt választójogig mindenről megkérdőjelezhetők az emberek. Az is teljesen közérthető kérdés, hogy kell-e új alkotmány. Én egyébként a Fidesznek a legutóbbi megelőző javaslatával értek egyet. Sok éve mondom: csak két, egymást követő parlament fogadhassa el az új alkotmányt! Ezt is, amelyiken most farigcsálnak valakik, akikről nem tudjuk, kicsodák, és milyen jogi felhatalmazás birtokában teszik.

■ A kormány szerint épp ez az informálódás a célja a tizenkét pontos kérdőívnek, amelyben az állampolgárok véleményezhetik, mi kerüljön az új alkotmányba. Komolytalan levélben érdeklődni ilyesmiről. A kérdések minőségét meg inkább hagyjuk!

■ Pedig a kérdéseket komoly emberek állították össze: Szili Katalin, Szájer József, Járai Zsigmond, Pálincás József, sorolhatnám.

Szájert kivéve egyikük sem tudja, miről is van szó pontosan. Pálincás József nyilatkozta, hogy leginkább egy szervezeti és működési szabályzathoz hasonló alkotmányt szeretne. Ez meglepett. Én nem szoktam véleményt mondani, teszem azt, a szubatómi részecskék természetéről, pedig igencsak érdekel a probléma.

■ Alkotmányírási dömping zajlik: pártok, bizottságok, szakemberek különféle verziókat alkotnak.

Egy alkotmányjogász egy hétvégén képes megírni egy alkotmányt a konyhaasztalnál. Én viszont nem érzek rá felhatalmazást. Már csak azért sem, mert az 1989-es alkotmány híve vagyok. De most intellektuálisan értékelhetetlen szövegek hangzanak el arról, hogy, mondjuk, végre az erdők is legyenek benne az alkotmányban. És például az, hogy húsz év zűrzavara indokolja az új alaptörvény létrejöttét. Az egyik vezető politikus ezzel szemben arról beszélt: az eltelt húsz év fejlődése teszi indokolttá, hogy a végrehajtó hatalom javára az Alkotmánybíróság hatáskörét csökkentsék, vagyis mégsem csak zűrzavart éltünk. Aztán pár napra rá egy másik illetékes azt nyilatkozta, nincs köbe vésve az Alkotmánybíróság hatáskörének szűkítése. Mégiscsak húszévnnyi tévelygés van mögöttünk? Vagy húsz év fejlődés után már nincs szükség erős Alkotmánybíróságra? Vagy megvonjuk a vállunkat, hogy mégiscsak van? Erre mit mondjak?

■ Mi lesz az Alkotmánybíróság sorsa?

Korábban volt rá garancia, hogy ellenzéki párt támogatása nélkül senki nem lehetett alkotmánybíró. Ma nincs. Én ennek ellenére nagy híve vagyok a testületnek. Még akkor is, ha pártidiótákkal raknák tele.

■ Kit minősít pártidiótának?

Aki a közéleti döntéseiben kritikátlanul követi valamely politikai arculat szeszélyeit, az számomra pártidióta. Egyébként lehet akár értékes ember, lehet kiváló literátor, zeneértő, jó családapa, csak a közügyektől tartsa távol magát! (2011 júniusában a Fidesz-KNDP kétharmaddal alkotmánybírává választotta Balsai István fideszes képviselőt, Dienes-Oehm Egont, aki az első Orbán-kormány idején az integrációs államtitkárság helyettes vezetője volt, Pokol Bélát, Szalay Péter ügyvédet – aki a Fidesz vezető politikusainak jogi képviseletét látta el különféle perekben – és Szívós Máriát, a Fővárosi Bíróság tanácselnökét. – A szerk.)

■ Rápácssy Róbert fideszes igazságügyi államtitkár közölte: olyan alkotmányozási problémák vetődtek fel, amelyeknek a megoldásával nem lehet éveket várni. Példaként említette a miniszterelnök-helyettes kinevezésének szabályát, amelyről nem tudni, az alkotmányban vagy egy törvényben szerepel-e majd.

Hogyan bízhatnánk azon politikusok alkotmánytisztletében, akik napi személyi és üzleti érdekek jegyében verik szét a hatályos alkotmányos rendet? Az ilyen ember hogyan viszonyul majd az általa létrehozott új alaptörvényhez? Milyen minőségű alkotmány lesz az, amelyet ugyanazok írnak, akik a húsz éve létezőt lerombolják? De ha most lebontják is az 1989-es alaptörvényt, hamarosan vissza kell építeni.

Lampé Ágnes

MAJTÉNYI LÁSZLÓ

jogtudós, egyetemi tanár 1950-ben született. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán '75-ben diplomázott. Ezt követően a Mahart jogtanácsosa volt. 1980-tól tíz évig a Budapesti Műszaki Egyetem oktatója, majd docense. 1990-ben az Alkotmánybíróság tudományos munkatársa, később főtanácsosa '95-ig. 1993-ban kandidált. A győri Széchenyi István Egyetem docense '95-től 2002-ig. Göncz Árpád köztársasági elnök '95-ben adatvédelmi ombudsmannak jelölte: az Országgyűlés megválasztotta. Tisztségét 2001-ig töltötte be, majd ügyvédi irodát nyitott. 2003-ban megalapította az Eötvös Károly Közpolitikai Intézetet, amelyet – kétéves szünettel – azóta is vezet. 2003 és 2010 között a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának docense volt. 2007-ben Sólyom László államfő az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelölte, de a parlamenti pártok nem szavazták meg. Egy évvel később viszont az Országos Rádió és Televízió Testület elnökévé választották. Pozíciójáról 2009 októberében lemondott, tiltakozásul a rádiófrekvenciák elosztása ellen. 2010-ben megvédte akadémiai doktori értekezését. Ugyanettől az évtől a Miskolci Egyetem Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszékén egyetemi tanárrá nevezték ki. Főbb kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Régi Magyar Nemzetesek Emlékplakettje.

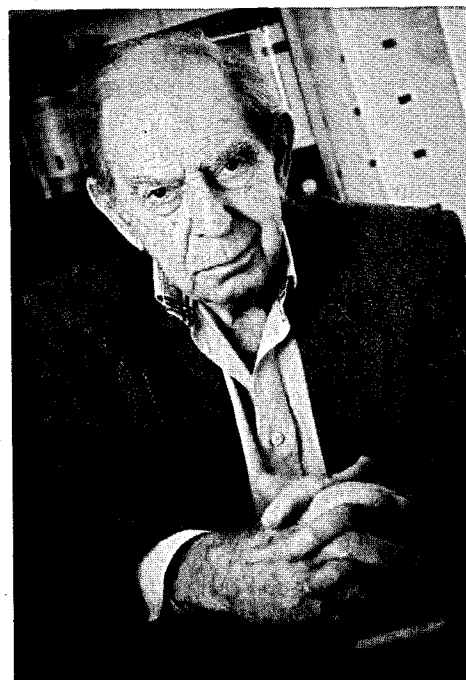
ELTÉKOZOLT SZABADSÁGUNK

PAUL LENDVAI:
Ez semmi jóra
nem vezethet

A Bécsben élő magyar publicista Az eltékozolt ország című kötete 2011 márciusában jelent meg Magyarországon. Könyvének elején a szerző ki-merevít egy pillanatképet: 1989. június 16-án a Hősök terén egy addig ismeretlen liberális „srác” forradalmi hévvel követeli, legyen demokrácia. A mű végén az egykori fiatalember, Orbán Viktor már egy nagy jobboldali klerikális és nacionalista pártnak a vezéréként „rendszer-váltó forradalmat” vizionál a 2010-es választási győzelmének kapcsán.

Paul Lendvai végigköveti az elmúlt húsz év hazai politikai és társadalmi változásait: hogyan lépett be Magyarország a „szabadság rendszerébe”, s miként került most egy „mindenek feletti hatalom” irányítása alá.

2011 márciusában a 168 Órának arról a lejáratókampányról is beszélt, amelyet a magyar jobboldali sajtó indított ellene. *(Ezek a támadások 2011. augusztusában, az interjúkötet lezárásakor újraindultak. – A szerk.)*

■ Könyvét németül már 2010 végén kiadták. Némi zűr is keletkezett körülötte. A berlini osztrák nagykövet előbb vállalta, majd lemondta a kötet németországi bemutatóját. Állítólag attól tartott: a magyar kormányból diplomáciai ellenreakciókat válthat ki, ha ő méltatná a kritikai hangvételű művet. De így is támadást indított ön ellen a honi jobboldali sajtó. Meglepte?

Igen. De nem is annyira a támadás, mint inkább annak formája. Nyugaton kizárt, hogy bármely lap cikket közöljön valakiről úgy, hogy őt magát nem kérdezi meg. Ez a legelső feltétele a tisztességes hírlapírásnak. Ha valaki egyszer disszertációt írna a mai magyar jobboldali sajtóról, lezúlláséről a harmincas évek „szintjére”, annak javaslom a lejáratosomat célzó hecckampány elemzését is.

■ Röviden felidézve: a Heti Válasz még 2010 végén arról cikkezett, hogy ön a nyolcvanas években bécsi újságíróként együttműködött a Kádár-rendszerrel, „önkéntesen bizalmas információkhoz” juttatta a hatalmat. Jó néhány kolléga azonnal védelmére kelt: rágalomnak és kicsinyes bosszúnak minősítették az ön elleni „vádakat”. Amelyeknek – szerintem is – egyetlen céljuk volt: újságírói hírnevének, tisztességének kikezdése. Idehaza és külföldön is.

Ráadásul a Heti Válasz „leleplezését” a jobboldalról többen különféle – rossz angolságú vagy németességű – kísérőlevelekkel is próbálták eladni az osztrák és német sajtónak. Elég hosszú ideje vagyok a szakmában ahhoz, hogy átlássam: a „szabadság zászlaját” lobogtatva jelenleg azok a magyar jobboldali média legfőbb hangadói, akik a hetvenes, nyolcvanas években még szorgalmasan szolgálták a hatalom szerkesztősegeit, akár a rádióban, akár az újságoknál. Ők uszítanak most azok ellen, akiknek a cikkei egykor állandóan idézte a Szabad Európa, az Amerika Hangja vagy a BBC. És ők dicsőítenek köpönyegforgatókat, akik a hajdani politikai vagy központi bizottságtól a jobboldalhoz szegődtek. Az uszító „stílushoz” tartozik az is, hogy ezek a lapok rendszerint elferdítve adják vissza a külföldi újságokban megjelent írásaimat. Csakúgy, mint más nyugati kollégák kritikus cikkei a magyar kormányról. Az ellenem irányuló szervezett támadássorozat kísértetiesen emlékeztet a kommunista sajtómanipulációra.

■ Mindenesetre Erhard Busek, az Osztrák Néppárt volt elnöke, korábbi alkancellár közleményben ítélte el az ön elleni támadást. Úgy fogalmazott: Magyarország és Európa érdekeit is az szolgálja, ha elhatárolódna az efféle lejárató kampányoktól. Beszéltem személyesen is vele?

Erhard Busek régi barátom. Ő maga érezte úgy, hogy közleményben vállal szolidaritást velem. Cikkét is írt erről a Die Presse-ben. Nem beszéltem előtte vele: utána köszöntem meg a szavait. Ha valakinek, hát Buseknek valóban megfellebbezhetetlen erkölcsi joga és megtámadhatatlan tekintélye van az ilyen állásfoglaláshoz. Egyetlen osztrák politikus sem tett annyit Közép- és Kelet-Európa felszabadulásáért, az ellenzékiek támogatásáért, mint ő.

■ Ha azt vesszük, voltaképpen „bejött”, amiről a könyvében is ír: Orbán Viktor propagandistái újult erővel folytatják aknamunkájukat – már diplomáciai csatornákon is – a nem kedvelt tudósítók és elemzők ellen.

Annak idején – negyedszázadon át – a nemzetközi kommunista sajtó támadott engem, s célpontja voltam különböző rangú ügynökök intrikáinak is. Rudolf Kirchschläger egykori osztrák köztársasági elnök egyik könyvem ajánlásában úgy fogalmazott '94-ben: „Paul Lendvai mindig óvakodott a túlzásoktól. Tanúja és híve az igazságnak, s ezért félték tőle és gyűlölték a kommunista országokban. Analíziseit pedig az események általában megerősítették.” Most aligha kerülhetik el a nevetségesség látszatát azok, akik „kommunistabarátnak” és „Kádár hívének” igyekeznek beállítani. Ugyanakkor a kritikus nyugati elemzők elleni támadások mindig bumeráangként hatnak. Jelen esetben „kísérőzenéi” voltak a magyar kormány hibáinak, amelyeket éppen az EU-elnökség átvétele előtt követett el: gondolok akár a médiatörvényre, akár a külföldi bankok, energia- és kereskedelmi vállalatok elleni diszkriminációs rendeletekre. Ritka az ilyen amatőr és kontár eljárás a nemzetközi politikában. A miniszterelnöknek és fullajtárjainak

azon kísérletei, miszerint egy kormány kritikáját a magyar nemzet vagy a magyar nép elleni kampányként állítsák be, szintén visszaütöttek rájuk.

■ Az eltékozolt ország című kötetében az eltelt húsz év kormányait, miniszterelnökeit, a politikai irányokat és tévutakat elemzi. Arra keresi a választ: a társadalom miként jutott el a demokrácia eszméjétől odáig, hogy végül bedőljön Orbán Viktor „forradalmának”? Eltékozoltuk a szabadságunkat?

Ez a „látélet” valójában az egész magyar politikai elit csődjét mutatja: kevés sikerét és számosabb balfogását. Ám Orbánt nem szabad „démonizálni”. Újabb tévúthoz vezetne. Hiszen ő „pusztán” learatta azt, amit az elődje – persze különböző módon és mértékben – vetettek. Ez a kudarc – ha úgy tetszik – „Made in Hungary”.

■ Mégis sokat foglalkozik könyvében az orbáni „jobboldali forradalom” természetrajzával, amelyet a nemzeti együttműködés rendszere úgy határoz meg: „Lehetőség mindenki számára, és elvárás mindenki felé...” Azaz: mindenkinek egy irányt kell követnie. Az ön elleni akció mintha visszaigazolná: aki kritikát fogalmaz meg a rendszerrel, a „vezérrel” szemben, retorzióra számíthat.

Ennek a hatalmi forgatókönyvnek a miniszterelnök 2009-es kötcsei beszéde a „dramaturgiai kulcsa”. Törekvés a totális elitcserére, a politikai és kulturális hegemoniára. A kormány lebontotta a hatalommegosztás alkotmányos garanciáit, példátlan tisztogatási hullámot indított el minden szinten, illetve totális ellenőrzése alá vonta az igazságszolgáltatást, a titkosszolgálatot és a közmédiát.

■ Nem gondolja, hogy a „jobboldali forradalom” valójában az egész elmúlt húsz év, a liberális demokrácia ellen irányuló? Úgy vélem, erről szól a filozófusok elleni boszorkányüldözés vagy a kultúra elleni frontális támadás is. Orbán forgatókönyve ugyan maradéktalanul megvalósult, ám a kormány gazdaságpolitikai koncepciója igencsak gyenge. Ebből pedig az következik: egy idő után már nem fenntartható a kormányzati hibák leplezésére szolgáló, a szocialisták-liberálisok elleni boszorkányüldözés, a bűnbakkeresés. Orbán Viktor számára a kulcskérdés a hatalom volt, és marad is: mesterien építette ki hatalmi pozícióját, amelyet pillanatnyilag senki nem tud veszélyeztetni – sem párton belül, sem párton kívül. És épp ez a legnagyobb probléma: a miniszterelnök nincs kitéve igazi kritikának „fent”, és igazi veszélynek „lent”. Ha úgy tetszik: ez nem egy párt diktatúrája, hanem egy vezető diktatúrája minden párt, legfőképpen a sajátja fölött. Nincs ellenhang a „centrális politikai erőterben”.

■ Orbán azt mondta: Magyarország „átszervezésének kulcskérdése” az új alkotmány. Ez lehet a radikális politikai és kulturális „nagytakarítás” szimbolikus lezárása?

Az alkotmány – koronával vagy korona nélkül – csak a hatalom dekorációját szolgálja. A „nagytakarítás” lezárása alapján a gazdasági helyzettől függ. Sajnos a Jobbik megerősödése sem zárható ki abban az esetben, ha Orbán nem teljesíti az ígéreteit. A közvélemény-kutatások a politikai közömbösség erősödését jelzik, nem a baloldali-liberális ellenzék feltámadását. A baloldal még mindig „Gyurcsány-komplexusban” szenved: sem vele, sem nélküle nem tudnak lábra állni. Jelenleg minden jel arra utal: az Orbán-féle „új Magyarország” legalább nyolc évig megváltoztathatatlan marad.

■ **De mégiscsak: mi vagy ki tudná kimozdítani a baloldalt politikai és intellektuális kríziséből?**

Az, ha tanulmányoznák a lengyel, a cseh vagy a szlovák példákat. És túllépnének saját, szinte nevetségesnek tűnő hatalmi igényeiken. Akárhányszor szocialista megnyilatkozásokat olvasok, folyton azt érzem: jobban gyűlölik egymást, mint politikai ellenfeleiket. A német szociáldemokraták godesbergi programja vagy a „new labour” tézisei nélkül sem Willy Brandtnak vagy Helmut Schmidtnek, sem Tony Blairnek nem sikerült volna a jobboldali hegemoniát megtörnie. Persze ki tudja, mit hozhatna, mondjuk, egy új programmal megjelenő Bajnai Gordon, aki miniszterelnökként mindenkit – barátokat és riválisokat is – meglepett a nemzetközi sikereivel és konszolidációs eredményeivel?

■ **Nemrég egy publicisztikájában úgy vélekedett: Orbán igazán veszélyessé csak akkor válhat, amikor a külföld már kevésbé figyel Magyarországra. Az uniós soros elnökségünket követően. Mi lehet a „legrosszabb” forgatókönyv?**

Az Orbán-kormány két arca van. Kifelé – nem mindig sikertelenül – európai. Befelé viszont kizárólag hatalomra törő – politikailag és kulturálisan is. Nagy kérdés: az uniós tisztség letelte után, 2011 júliusától meddig hajlandó a kormány elmenni a koncepció perekben? Másfelől: gyorsított tempóban tudják majd a legveszélyesebb tervüket, a külföldi magyarok választójogának tömeges megadását végrehajtani. Márpedig ez Szlovákiában, Romániában és Szerbiában is megerősítheti a nacionalistákat. Ez semmi jóra nem vezethet – már csak a történelmi tapasztalatok okán sem. De a politikában sosem szabad jósolni.

Karácsony Ágnes

PAUL LENDVAI (LENDVAI PÁL)

újságíró, publicista, szerkesztő 1929-ben született Budapesten. 1944-ben a nyilasok elhurcolták. Megszökött, és egy svájci védett házban szabadult fel. Újságírói pályáját '48-ban a Kossuth Népe szociáldemokrata napilapnál kezdte, és a Szabad Nép külpolitikai rovatánál folytatta. Innen az MTI-hez került külpolitikai turnusvezetőnek. 1953 januárjában tényleges katonai szolgálata alatt mint közkatonát letartóztatták, internálták. A Nagy Imre-kormány amnesztiarendelével szabadult 1953 szeptemberében. Három évig állás nélkül maradt. 1957. januárban az Esti Hírlap tudósítójaként Varsóba ment, onnan Bécsbe, ahol politikai menedéjre kért. Az osztrák állampolgárságot 1959-ben kapta meg. 1960 és '81 között a Financial Times bécsi tudósítója, de rendszeresen publikált a bécsi Die Presse-ben, valamint svájci és német lapokban is. 1981-től az osztrák állami műsorszolgáltató, az ORF kelet-európai szerkesztőségének főszerkesztője lesz, 1986-tól a Radio Österreich International (az ORF rövidhullámú adója) igazgatója. Ezt a posztot 1997-ig töltötte be. Ma is vezeti az Europastudio tévés vitaműsort. 2003-tól a Der Standard kolumnistája és számos német nyelvű lap cikkírója. Magyarul megjelent főbb könyvei: Határátlépés (memoár), Magyarország kívülről, avagy a túlélés művészete, A világ egy kritikus európai szemével, Forradalomról tabuk nélkül – 1956, Magyarok – Győzelmek és kudarckok, Az eltékozolt ország. Főbb kitüntetései: Renner-díj, Bruno Kreisky-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal.

KI VÉDI MEG A RETTEGŐKET?

KÁLLAI ERNŐ:
Példátlan, ami történt

Gyöngyöspatán 2011 márciusában tíz napig tartotta rettegésben a helyi romákat a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület, a Magyar Gárdához és a Jobbikhoz kötődő félkatonai szervezet. A történetek kapcsán kereste fel a 168 Óra Kállai Ernőt, a kisebbségi jogok országgyűlési biztosát. Az ombudsman akkor azt mondta, mindenkinek szeretnék felhívni a figyelmét, hogy nagy a veszély, s egyben meggyőzni a romákat: ne engedjenek a provokációknak, mert annak tragikus következményei lehetnek!

Arról is beszélt, hogy tovább ronthat a kisebbségek helyzetén, ha az új alkotmányt a tervezett formájában fogadják el. Ha például nem garantálják az alaptörvényben a független kisebbségi ombudsman intézményét és a nemzetiségi alapjogok szabad gyakorlását.

(Kállai Ernő aggodalma beigazolódott: 2011 áprilisában összecsapásra került sor Gyöngyöspatán az ott élő cigányság és az oda bemasírozó, őket provokáló Véderő, a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesülethez hasonló szélsőséges alakulat között. A településen egyébként 2011 júliusában időközi polgármester-választást tartottak, és a Jobbik jelöltje nyert. – A szerk.)

■ **Kiderült: a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület 2010 nyarán alakult, s már akkor is „járőröztek” Hajdúhadházán és környékén. Megmozdulásaik ellen viszont csak most, 2011 tavaszán tiltakoztak először politikusok, jogvédők.** Mi korábban nem is tudtunk a létezésükről: nem kaptunk bejelentést eddig. Ugyanakkor mindig is óvatosan szólaltunk meg a szélsőségekkel kapcsolatban, mert sokszor visszaütött az ellenük folytatott médiahadjárat. A Magyar Gárdának például nem kell jobb „reklám” annál, mint ha állandóan tele van vele a sajtó. Mi csak a legszükségesebb esetekben lépünk föl a nyilvánosság előtt. Ráadásul ombudsmanként még ilyen helyzetekben sem nyilváníthatok politikai véleményt.

■ **Az antirasszizmus világnapján, március 21-én mégis kijelentette: Gyöngyöspatán politikai hecckampány folyt a cigányság ellen.**

Amikor a községben megjelent ez az „osztag”, a helyszínre utaztak jogvédő kollégáink. Ők is megerősítették: e szélsőségesek valóban zaklatják a romákat, gyerekeiket a gárdával fenyegetik. Példátlan, ami ott történt. Merőben új helyzetet teremtett. Itthon eddig nem fordult elő, hogy egy félkatonai szervezet hetekre „megszálljon” egy falut, rettegésben tartson romákat, és a hatóság tétlenül nézze az egészet. Most minden panaszt kivizsgálunk.

■ Orbán Viktor azonban elégedetten közölte: amikor a szélsőséges szervezet megjelent a faluban, a rendőrség megfelelő elrettentő erőt mutatott. Ami azt jelentette: két körzeti megbízottat vezényeltek oda – a korábbi egy helyett.

Vizsgálataink arra is kiterjednek: vajon eleget tettek-e a hatóságok törvényes kötelezettségeiknek? Kellőképpen biztosították-e az ott élők védelmét? Nem sérült-e az egyenlő bánásmód elve? Kérdés az is: az ilyen „polgárőröknek” mire van egyáltalán felhatalmazásuk? Félő: ha az efféle akciók következmények nélkül maradnak, újra megismétlődhetnek. Az egyesület már bejelentette: áprilisban Hajdúhadházra vonul be. Ez pedig felfűtheti az ottani romák indulatait is. Akár erőszakos összecsapások is lehetnek, ami leginkább a cigányságot folytonosan provokáló szélsőségeknek jönne kapóra. Szeretnénk mindenkinek a figyelmét felhívni: nagy a veszély! Hajdúhadházán próbáljuk majd nyugtatni a kedélyeket, s meggyőzni a romákat: ne engedjenek a provokációknak, mert annak tragikus következményei lehetnek.

■ Balog Zoltán, a társadalmi felzárkózásért felelős fideszes államtitkár, Farkas Flórián romaügyi miniszteri biztos és Orbán Viktor megbeszélést tartottak arról, milyen rövid és hosszú távú akciótervvel lehetne kezelni a feszültségeket. Önt meghívták az egyeztetésre?

Nem. De én nem vagyok kormánytag, sem politikus.

■ Viszont ön a kisebbségi ügyek országgyűlési biztosa.

2010 őszén még jó volt a kapcsolatunk a kormánnyal. Balog Zoltánnal konzultáltunk a „romastratégia” ügyében. Mivel már addig is rengeteg felmérést végeztünk, kész koncepciókat, tervezeteket adtunk át a kabinetnek. Elégedettek voltak a munkánkkal. Aztán többé nem kerestek minket. Az okát nem tudom. Párhuzamosan már folyt az alkotmányt előkészítő bizottság tanácskozásai is. Némelyiken magam is részt vettem, javaslatokat terjesztettem be, például a kisebbségek parlamenti képviseletéről. A bizottság helyeselte a kisebbségi önkormányzatok szerepkörének pontosabb megfogalmazását is. Vezető kormánypolitikusok személyesen nyugtattak meg: Magyarországnak elemi érdeke, hogy tiszteletben tartsa a kisebbségek, a nemzetiségek jogait, és örültség lenne bármiféle korlátozás. Megígérték: nem változtatják meg az ombudsmani rendszert. Majd Szájer József, az alkotmányt szövegező bizottság elnöke a tervezet nyilvánosságra hozatala előtt két nappal felhívott: úgy döntöttek, mégis átalakítják az ombudsmani intézményt.

■ Indokolta, hogy miért?

Nem. Számunkra ez derült égből jött villámcsapás volt. Most még legalább van egy önálló hatáskörrel rendelkező kisebbségi ombudsman, aki jogsérelmek esetén vizsgálatot indíthat, felszólalhat a parlamentben, számon kérheti a rendőrség munkáját.

Az alkotmánytervezet szerint a jövőben azonban csak egyetlen általános állampolgári biztos működne, aki – ha akar – kinevezhet maga mellé két helyettest. Csakhogy ők elvesztik az autonómiájukat: lényegében hivatali teendőket látnak el a főnöküknek alárendelve. Mi eddig évente körülbelül 1200 kisebbségi ügyben jártunk el. Ki fog ennyi munkát átvenni tőlünk? Ha a jelenlegi formájában fogadják el az alkotmányt, annak hosszabb távon beláthatatlan következményei lehetnek. Már az is szörnyű, ami Gyöngyöspátán történt, de még ennél is rosszabb dolgok jöhetnek.

■ Ön azt is felrótta: miközben az alkotmánytervezet védelmezi például a jelnyelvet, a kisebbségek nyelvét, kultúráját csupán „tiszteli”. Vagyis: nem védi.

Nem mindegy, hogy az állam bizonyos értékek védelmére garanciát vállal-e, vagy sem. A „tiszteletből” nem következik, hogy a kormány orvosolja is, ha valakit korlátoznak a jogaiban. Szájer József ígérte ugyan, hogy az Európai Unió kisebbségi nyelvekre vonatkozó chartáját itthon is alkalmazzzák, csakhogy ígéretekre nem lehet jogállamot építeni. A '89-es alkotmányban kiemelték a nemzetiségek szerepét, a magyar társadalom multikulturális szellemiségét. Erről most már szó nincs. Ahogyan kihagyták az alaptörvény szövegéből a kisebbségek parlamenti képviseletének deklarálását is.

■ Egy uniós országban nem lehet a kisebbségeket alapvető jogaitól megfosztani. Nem gondolja, hogy eltúlzottak az aggodalmai?

Én csak óva intenék attól, hogy sérüljön a kisebbségek alkotmányos jogbiztonsága. Mert akkor sokkal könnyebb visszaélni a helyzetükkel. Kiszolgáltatottabbá, védtelenebbé válnak. De nemcsak a romák érdekeit képviselem, hanem több mint tíz hazai nemzetiségét is. Anyaországai diplomatái egymásnak adták a kilincset az irodámban. Legutóbb a szlovák és a lengyel nagykövet kérdezte tőlem döbbenet: mi folyik Magyarországon a kisebbségi jogok terén? A szlovák nagykövet felelte, hogy néhány éve Gyurcsány Ferenc miniszterelnök többpontos jegyzéket nyújtott át nekik a felvidéki magyarság érdekében. Azt is kérte, hogy az ott élő magyarok védelmében nevezzenek ki kisebbségi ombudsmant Szlovákiában. Milyen erkölcsi alapon követelünk jogegyenlőséget a határon túli magyaroknak, ha itt a nemzetiségek érdekeit is védő ombudsmani rendszerünket most romboljuk le?

■ Arra utal: az új alkotmányunk esetleg súlyos külpolitikai konfliktusokat váltthat ki?

Ilyen kockázatokra is felhívták a figyelmet a hazai nemzetiségek közös tiltakozó petíciójukban, amelyet átadtunk Navracsics Tibornak, és eljuttattunk Orbán Viktorhoz is. Kértük: garantálják az alkotmányban a független kisebbségi ombudsman intézményét és a nemzetiségi alapjogok szabad gyakorlását. Most újfent ígéretet kaptunk, hogy az utóbbi kérdést rendezik majd.

■ Ígéretekkel már eddig is tele a padlás...

De talán a magyar kormány számára is fontos jelzés: az EBESZ kisebbségvédelmi főbiztosa is foglalkozni kezdett az itteni nemzetiségek helyzetével. A magyar politikai vezetésnek meg kell értenie: az ország hitelessége forog kockán.

(Az új alkotmányba nem került be a kisebbségek védelme. Pusztán annyi: a nemzetiségeknek „joguk van” anyanyelvhasználatukhoz, kultúrájuk ápolásához, s „részvételi”-ket az Országgyűlés munkájában sarkalatos törvény szabályozza”. A korábbi, ’89-es alaptörvény kimondta: „A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket. A Magyar Köztársaság törvényei az ország területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőit biztosítják.” Az új alkotmányhoz kapcsolódó sarkalatos törvénnyel a Fidesz-KDNP kétharmada 2011. júliusban megszüntette az önálló kisebbségi ombudsman intézményét. Ezt a feladatkört alárendelték – helyettesi pozícióhoz kötve – az úgynevezett alapvető jogok biztosának. Aki 2012-től az egyetlen ombudsman lesz Magyarországon. – A szerk.)

Sándor Zsuzsanna

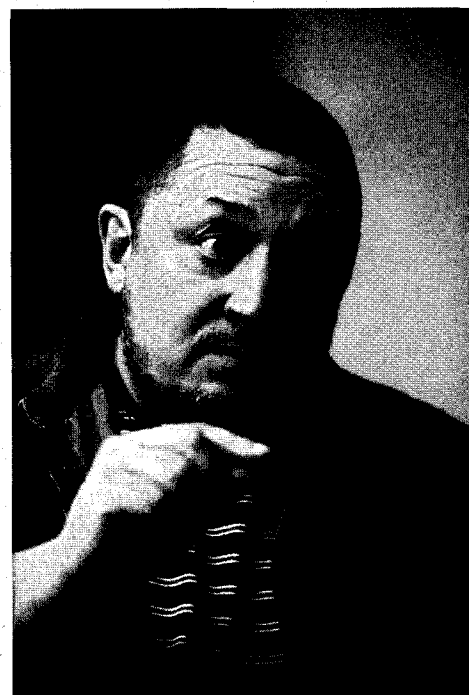
KÁLLAI ERNŐ

jogász 1969-ben született. 1994-ben végzett az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola történelem–ének szakán, majd újságírást tanult. ’95-ben a Magyar Rádió munkatársa, hírszerkesztője volt. 1998-ban az ELTE BTK történelem szakán középiskolai tanári diplomát szerzett, s még ebben az évben az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet Romológiai Kutatócsoportjának a vezetője lett. 1999 és 2002 között a Miskolci Egyetem Szociológia Tanszékén oktatott. 2002-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán jogásszá avatták, és ugyanettől az évtől intézetvezető főiskolai docens lett az Apor Vilmos Katolikus Főiskola Romológia és Alkalmazott Társadalomtudományi Intézetében. 2008-ban PhD-fokozatot szerzett. Vendégoktató a Debreceni Egyetemen és a budapesti Corvinus Egyetemen. 2010-től az Eszterházy Károly Főiskola Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar Kisebbségtudományi Tanszékét vezeti. 2007-ben Sólyom László köztársasági elnök őt jelölte a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának; az Országgyűlés megszavazta. Azt nyilatkozta akkor: „Megpróbálom a saját hatásköröm kereteit feszegetni. Különösen a faji alapú diszkriminációs ügyekben szeretnék nagyobb jogosultsággal eljárni.” (2011-ben a Fidesz-KDNP kétharmaddal megszüntette a kisebbségi ombudsman intézményét.) Főbb elismerései: Kisebbségekért Díj, az Országos Cigány Önkormányzat kitüntetése kiemelkedő kutatási tevékenységéért.

SZÍNHÁZI JÁTSZMÁK

VIDNYÁNSZKY ATTILA:
Beszéljünk nyíltan!

A beregszászi Illyés Gyula Színház alapítója. A kilencvenes évek végén települt át Magyarországra. Rendezői kvalitásait a nemzetközi színházi világ is méltatja. 2007-től igazgatja a Csokonai Színházat, előtte művészeti vezető volt ugyanott. A 2010-es kormányváltás óta beszélnek színházi körökben: ő kerülhet a Nemzeti Színház élére, ha Alföldi Róbert direktort idő előtt meneszti onnan a hatalom. Vidnyánszky Attilát 2011. március 15-én tüntették ki Kossuth-díjjal. Akkor adott interjút a 168 Órának.

■ Szakmai körökben elismerően szólnak arról, hogy Kossuth-díjas lett. De vannak felhangok is: kitüntetésével a hatalom egyben „politikai belépőt” nyújtott ahhoz, hogy a Nemzeti Színház direktori pozíciójába kerüljön.

Én abban hiszek, hogy a teljesítményemet ismerték el. Korábban Beregszászon, most Debrecenben sikerült olyan társulatot létrehozni, illetve olyan repertoárt kialakítani, amelyet nemcsak a helyi publikum értékel, hanem a nemzetközi színházi világ is – Párizstól Moszkváig. A Kossuth-díj pedig még komolyabb, művészileg még letisztultabb munkára kötelez. Ami nagyobb felelősség, és alkotói tehernek sem kevés. Persze az itteni agyonpolitizált közéletben a kitüntetéseket mindig „felhangok” kísérik, ám ezek kevésbé érdekelnek.

■ Megértem. De tény: hónapok óta hallani, hogy hamarosan ön válthatja Alföldi Róbertet a Nemzeti élén.

Beszéljünk nyíltan! Valóban: a kulturális államtitkártól a miniszterig kérdezték már tőlem, érdekelné-e a Nemzeti.

■ Mit mondott nekik?

Az „érdekelné-e” felvetést nem tekintem konkrétumnak. Ráadásul a Nemzeti Színház körüli játszma számomra nem tiszta. És ügyetlen is.

■ Szócs Géza kulturális államtitkár lapunkban fejtette ki: Alföldit művészként ismeri, mint alkotót védené is, csak hogy a Nemzeti igazgatóváltásában ő már nem illetékes, az ugyanis tőle független nagypolitikai kérdéssé vált. Kétségtelen: ez – enyhén szólva is – „tisztátalan” és „ügyetlen”.

Úgy gondolom: egy kultúrpolitikai vezetésnek illik pontosan fogalmaznia a szándékáról. Azt is jeleznie kellene, ha nem kíván változtatni. Senkinek sem jó a lebegtetés. Hasonló döntésképtelenség jellemző a színházi törvénnyel kapcsolatos problémák esetében is. Debreceni direktorként pedig a törvény hiányosságai most jobban foglalkoztatnak, mint a Nemzeti körüli szurkapiszka.

■ Kérdezni fogom a törvényről is. Ám az sem kerülhető meg: a Heti Válasznak adott interjújában ön is bírálta a Nemzetit, mondván, „az intézmény nem tölti be azt a szerepet, amelyre hivatott”. Azt tudja, hogy Alföldi vezetésével nőtt a teátrum nézőszáma?

Nem sok produkciójukat láttam. Ugyanakkor az ott rendezők munkásságát elég jól ismerem. Viszont nem a színház gyakorlati működésével van gondom. Inkább a spirituális értelemben vett üzeneteit látom problémásnak. Ez a szellemiség már akkor világossá vált, amikor a Jég című darabot választották emblematikus nyitóelőadásuknak.

■ Aki nem látta volna: a Vlagyimir Szorokin nemzetközileg is sikeres orosz író művéből készült előadás – nagyon leegyszerűsítve – naturálisan mutat meg tragikusan dekadens élethelyzeteket. Telt házak előtt. Mi a baja az előadással?

Teljesen másfajta színházi szellemiséget képvisel. Mert egy nemzeti színháznak a karakteres nemzeti értékekre kellene fókuszálnia, nem pedig az arctalan vagy marginális, hamis ideológiákra.

■ De miért ne lehetne úgy nézni az említett előadást, hogy épp a „hamis ideológiák” okait kutatja? Ami nyilván alkotói szabadság, ízlés kérdése is.

Sosem gondolkodtam úgy, hogy az én ízlésem lenne az egyedül lehetséges értékvalasztás. Ám egy értékvesztett társadalomnak, egy válságban lévő nemzetnek komoly szüksége van a teremtés irányába mutató tájékozódási pontokra. Az építő jellegű pozitív üzenetekre. Nem a destruktív „világképek” folyamatos reprodukciójára. Magyarán: szellemi-művészi értelemben az építkezésnek kellene dominálnia a Nemzetiben.

■ Ha meg nem sértem: mintha egy küldetéses népművelő szavait hallanám. Persze ez akár megkapó is lehet az ideológiailag végletesen elkötelezett nézőknek. De olyan színházteremtőknek bizonyára felszaladna ettől a szemöldökük, mint Peter Brook, Ariane Mnouchkine vagy Eimuntas Nekrošius.

Az értékek torzulásának a jele, ha sértésnek gondoljuk, hogy valakinek küldetése van, s feladatának a népművelést, a népművelést tartja. Egyébként ha ezt kritikának szánta is, valójában engem igazol, hogy éppen ezeket a rendezőket említette. Például Brooktól nemrég láttam Párizsban egy hittel teli, nosztalgikus Varázsfuvolát. Mnouchkine-nal pedig egy elmélyült, komoly beszélgetést folytattunk, miután megnéztem a gyönyörű, pátosszal teli, új előadását. Szeretném elérni, hogy Magyarországra is meghívják a produkcióját. Nekrošiusnak különösen sokat köszönhetek, diákként ott ülhettem a próbáin. Rendezéseinek szomorúságát, „sikolyközeli” hangulatát a végén mindig átlengeti valami nagyon emberi feloldás.

■ Abban talán kiegyezhetünk: ezek az alkotók is a világ tébolyára fókuszálnak. Persze. Ám lényegi a különbség abban, hogy az alkotó a tébolyban elmerül, netán kultiválja azt, vagy pedig keresi a kiutat abból. Az ő előadásai végére sosem azt érzem, hogy az ember valami ördögi indíttatású, reménytelenül nyomorult lény lenne. Hanem a megtisztulásra, a teremtésre képes ember. Félreértés ne essék: a művészeteknek – természetesen – reflektálniuk kell a jelenre is. Pusztán azt kérdőjelezem meg: a Nemzeti Színháznak miért kell a végletesen szélsőséges, destruktív élethelyzeteket valamiféle közösségségileg elfogadott „ethoszként” ábrázolnia?

■ Rátérve a színházi törvényre, amelyet módosítana a Fidesz: ön többször mondta, hogy annak a műhelynek kellene nagyobb támogatást kapnia, amely már bizonyított.

Még pontosabban: sajnálatos módon a mostani törvény hazugságokra ösztönzi a színházi szakma jelentős részét.

■ Miként is?

Az állami finanszírozás az önkormányzati támogatás függvénye. Ezért a fenntartó önkormányzatok színházi támogatás címszó alá vesznek – kényszerűen – olyan tételeket is, amelyek nem kapcsolódnak a színház tevékenységéhez, viszont így az állami hozzájárulást „felszólíthatják”. A törvény más paragrafusai is hazugságra buzdítanak: nem a művészi értéket veszik alapul, hanem – például – a nézőszámot. Ésszerűbb lenne értékek mentén biztosítani a támogatást, különben a „rendszer” összeomlik.

■ Szakmai harcát megvívhatná az Előadó-művészeti Tanácsban is, amely a törvény afféle koordináló testülete, s amelynek ön is tagja.

Kiszálltam a grémiumból.

■ Miért?

Semmire nem jutottam a szakmai érvekkel. Eleinte Zsámbéki Gábornak is az volt a véleménye, hogy a színházi törvénnyel nem sikerült a minőségi szempontoknak érvényt szerezni. Később, valamilyen oknál fogva, mégis támogatta az elfogadását.

■ Pedig – feltételezném – a jelenlegi politikai kurzusnak fontos az ön véleménye, a szakmai érveit is támogatnák.

A színházi törvény egyik „szellemi atyja” Megyeri László. Én két évet „birkóztam” vele a törvény koncepciója kapcsán – hiába. Őt a korábbi politikai kurzus kérte föl erre a munkára, amelynek végeredménye ez a torz törvény, amely egyetlen lényegi szakmai kérdésre sem adott igazi megoldást. Ehhez képest valamiért most is Megyeri László a főváros első számú színházi tanácsadója. Őrá hallgatnak. Pedig nem szabadna. De hogy konkrétumról is beszéljek: a jelenlegi törvény – például – nem védi a társulati struktúrát. Próbáltam ugyan ezt elérni, nem sikerült. Keserű elégtétel, hogy Csizmadia Tibor, a Magyar Színházi Társaság vezetője pár hete azzal hívott föl: a József Attila Színház kapcsán megkövethetne, amiért nem hallgatott az érveimre. Hiszen a politika most azt csinál a színházzal, amit akar. Annyi biztos: ami volt, azt ki kell billenteni az eddigi helyzetéből. S ennek kapcsán sem érdekel, ki milyen „oldalhoz” tartozik.

■ Ebből a szempontból viszont engem különösen érdekelne egyik nyilatkozatának kifejtése: a honi színházi életet „maffiaszerű képletek” jellemzik.

Egyfajta hierarchikus kapcsolatrendszerre és gondolkodásra utaltam: a szakmai iskolák és döntéshozó testületek szinte kizárólagos birtokosai ugyanabból a körből kerülnek ki, s ezt a rendszert szolgálja ki gyakorlatilag az egész magyar színházi kritika. A hozzájuk való viszony alapján ők döntenek el, kik tagozódhatnak be alájuk, és nekik mi csurranjon-cseppenjen. Díjak, pénz, külföldi kapcsolatok. Én kilógtam ebből a rendszerből, a magam határozott, sokszor vakmerő módján mentem előre. Azok közé sem voltam hajlandó beállni, akik – a legtöbb fővárosi és vidéki színháznál – elhitették, hogy nem lehet komolyabban szólni a publikumhoz. Ellenpélda rá a mi színházunk: a debreceni teátrum valójában – a közönséggel komoly szellemi dialógust folytatva, a világ „tébolyából” kiutat keresve – nemzeti színházként működik. A mi nézőszámunk is jelentősen növekszik, éves szinten százezer fölött jár. Közönségünk operát is nézhet, miközben a kísérletezésnek is helyet adunk. A produkciók mélyek, és pozitív az üzenetük. Büszke vagyok arra, hogy munkálkodásunk eredményeként másféle gondolatok is teret nyerhetnek.

■ Munkálkodásának intézményesült szervezete a jobboldali kötődésű színházvezetőkől álló Magyar Teátrumi Társaság. Önt választották elnökké. Azok, akiket minden esetben fideszes önkormányzat nevezett ki – a szakmai grémiumok javaslatára ellenében. Komolyan hiszi, hogy a fideszes hátszéllel pozícióba került direktorok megreformálják a színházi világot? Például: Blaskó Balázs képes lesz olyan erős színházat csinálni Egerben, mint elődje, Csizmadia Tibor? Vagy Balázs Péter Szolnokon?

Miért ne kaphatnának ők is lehetőséget a bizonyításra? Hozzáteszem: a saját színházammal való törődés annyira leköt, hogy kevés időm marad más teátrumokba járni. De állítom: akik most – mondjuk – a szolnoki produkciókat csípőből elutasítják, azok sem látták mindet, inkább előítéletekkel közelítenek hozzájuk. Egyébként szerintem ezt az egész ügyet erősen túldimenzionálta a média. Míg az előző kurzus politikai kinevezettjei kapcsán – jellemző módon – mindezt nem tekintette problémának. Én pedig hajlamos vagyok inkább azt védeni, akit támadnak.

■ Szerintem szakmailag azért sokkal komplexebb a probléma. Másfelől: ilyen alapon Alföldi Róbertet is védhetné. Szót emelhetett volna mellette, amikor a Jobbik alpárian gyalázta őt.

Határon túli magyarként engem is érzékenyen érintett, hogy a Nemzetiben akarták megrendezni Románia nemzeti ünnepét. Ami egyáltalán nem jelenti azt, hogy elfogadnám a Jobbik nézeteit, vagy a Jobbik azonosulna az én ízlésemmel. Ludas Matyi-

előadásom miatt a Jobbik debreceni képviselője elég durván belém kötött. De a különféle villongások kapcsán azt tartom a legfontosabbnak: tanuljunk meg odafigyelni egymás érzékenységre! Az általam vezetett intézményben senkit nem érhet hátrányos megkülönböztetés a világnézete miatt. És sosem volt „műfajom” a direkt politizálás.

■ **Az eszmei önmeghatározás direkt politizálás lenne?**

Amikor 1999-ben Beregszászról átjöttem Magyarországra, nemzeti liberálisnak neveztem magam. Aztán megtapasztaltam: akik itt liberálisnak mondják magukat, azok között nagyon sokan vannak, akik mindent gyűlölnék, ami eltér az ízlésüktől, filozófiai felfogásuktól. Vagy éppenséggel nem tartozik az érdekeltségi körükbe.

■ **Igaz ez a magát nemzeti oldalnak tekintő Fidesz számos képviselőjére is.**

Ezt nem vitatom. És ilyen viszonyok között valóban nehéz az önmeghatározás.

■ **Mégis: jó szívvel állna Alföldi helyére, ha idő előtt menesztenék őt?**

Annyit mondhatok: ennyi cirkusz után jobb lenne megvárni, amíg lejár a mandátuma 2013-ban. De ha a politikai vezetés másként dönt, az megint új helyzet. Akkor pedig nagyon komolyan el kellene gondolkodnom az egésztől.

■ **Főként politikamentes alkotói hitelességének megtartásáról.**

Látja, ebben tényleg egyetértünk. Hiszen amióta erre a pályára léptem, ez az egyik vezérelvem. S eddigi munkásságommal – úgy gondolom – egyértelműen bizonyítottam alkotói függetlenségemet és szellemi szuverenitásomat.

Sztankay Ádám

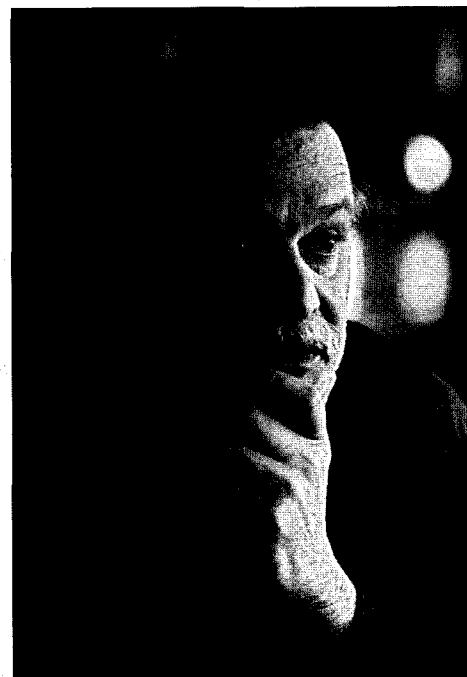
VIDNYÁNSZKY ATTILA

Kossuth-díjas színházi rendező, Ukrajna Érdemes Művésze 1964-ben született Beregszászon. 1985-ben az Ungvári Állami Egyetem magyar-történelem szakán szerzett diplomát, majd két évig tanított történelmet és irodalmat középiskolában. Ezután felvételt nyert a kievei Állami Karpenko-Karj Színház- és Filmművészeti Egyetemre; 1992-ben diplomázott. 1992-ben alapító igazgatója a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színháznak, amelynek ma is művészeti vezetője, főrendezője. Magyarországon '99-től rendez rendszeresen. 2004-től egy évig a Magyar Állami Operaház vezető rendezője volt. 2006-tól a debreceni Csokonai Színház művészeti vezetője, 2007-től megbízott igazgatója; 2009-től igazgatóvá nevezték ki. A Magyar Művészeti Akadémia tagja, a Magyar Teátrumi Társaság elnöke. Eddigi pályafutása alatt több mint hatvan előadást rendezett húsz színházban, például a Kievei Orosz Nemzeti Színházban, a budapesti Nemzeti Színházban, a Pesti Magyar Színházban, az Új Színházban, a Magyar Állami Operaházban, illetve a debreceni Csokonai Színházban, valamint Szlovákiában, Szerbiában, Horvátországban. Főbb kitüntetései: Ukrajna Érdemes Művésze, Jászai Mari-díj, Színikritikusok Díja, Gundel-díj, Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt, Nádasdy Kálmán-díj, Meyerhold-díj (Moszkva), Kossuth-díj.

TRAGIKUS BOHÓZATOK

MOHÁCSI JÁNOS:
A rendező nem ige hirdető

Miután a Nemzeti Színház műsoráról lekerült az Alföldi Róbert rendezte János vitéz, a teátrum másik Kukorica Jancsi-történetet mutatott be Egyszer élünk címmel. Az előadás Mong Attila könyvének – János vitéz a Gulagon – tényeit veszi alapul, s a huszadik századi magyar történelem tragikomikus zenés színpadi tablója, tele kultúrpolitikai áthallásokkal. Mohácsi János, az Egyszer élünk rendezője – egyben társszerzője testvére, Mohácsi István mellett – a premier után nem sokkal, 2011 áprilisában arról is beszélt a 168 Órának, hogy sokszor bebizonyosodott már: a politika átmenetileg átveheti ugyan a hatalmat a színházakban, az élükre kinevezheti pártos alattvalóit, de az efféle nyomulás visszaüt.

■ A kaposvári színház főrendezője volt: 2010-ben távozott onnan huszonhét év után. Azóta szabadúszó. Hogy érzi magát?

Rosszul. Mert bár a külsőzés sokféle felelősséget levesz a vállamról, mindig is a társulati munkában hittem. Állandó szerződést viszont még sehol nem ajánlottak. Miközben rengeteg felkérést kapok, mindet nem is tudom elvállalni. Az elmúlt évadban négy bemutatóm volt különböző színházakban. Idén sem csökkent a tempó.

■ Kaposvári főrendezői státusát még Schwajda György direktor szüntette meg. Az ő váratlan halála után politikai és szakmai konszenzussal Rátóti Zoltánt nevezték ki a színház élére 2010 augusztusában. Az új direktor akkoriban azt mondta lapunknak: önnel is tárgyalni fog a jövőről.

2010 végén már vendégként rendeztem Molnár Ferenc Játék a kastélyban című darabját Kaposvárott. Nagy sikerünk volt, az ottani előadások közül ezt tartotta az évad legjobbjának a kritika. Még a bemutató előtt behívatott magához Rátóti. Arra számítottam, megbeszéljük a következő munkámat, netán szerződést ajánl. De ő közölte: a továbbiakban vendégrendezőként sem tart igényt rám. Váratlanul ért, ugyanis a próbák láttán lelkesen dicsérte az előadásomat, mondván, ilyen az igazi színház.

■ Mivel indokolta Rátóti, hogy nem akar együtt dolgozni önnel?

Semmivel. Én pedig nem kérdeztem rá. Annak idején segédrendezőként kerültem Kaposvárra, emberileg, művészileg ott „nőttem föl”, s talán nem is voltam eredménytelen. Rátóti döntésének hátterében lehet politika, gyávaság, szakmai féltékenység. De nem is érdekel. Tovább kell mennem, és kész.

■ Kaposvárrott rendezte a Csárdáskirálynőt még 1994-ben. Legendás előadás lett, bár azért támadták is a szakmából, mert alaposan átformálta az eredeti operettet. Kálmán Imre művét a Nemzeti Színházban akarta újra színre vinni. Ám nem kaptak rá engedélyt.

A darab játsszási joga a Budapesti Operettszínház igazgatójához, Kerényi Miklós Gáborhoz került. Ő döntheti el, melyik fővárosi színház adhatja elő a Csárdáskirálynőt. Nem járult hozzá, hogy mi bemutassuk. Alföldi Róbert, a Nemzeti igazgatója erre felvetette, rendezzem meg akkor a Mágnes Miskát. Csakhogy ennek a jogai is Kerényinél vannak, s ő erre az operettre sem adott engedélyt nekünk.

■ Elképesztő.

Az. Miközben a Nemzeti már jó előre meghirdette a műsortervben a „Mohácsi testvérek” új bemutatóját, mi ott álltunk darab nélkül.

■ Jobb híján jutott eszébe Mong Attila János vitéz-története?

Valóban ez volt a mentőötlet. Mong Attila újságíró valós történetet tárt fel könyvében: 1946-ban Lovasberényben működő lakosok bemutatták Kacsóh Pongrác daljátékát, a János vitézt. Orosz katonák – akik már korábban is garázdálkodtak a faluban – zavarták meg az előadást. Molesztálni kezdték a közönség soraiban a lányokat. Védelmükre keltek a helyiek, verekezés tört ki a magyarok és az oroszok között. Aztán a társulat férfi szereplőit letartóztatták, és a szovjet hadbíróság a Gulagra száműzte őket. Közülük csak ketten tértek vissza az ötvenes években. Elmondtam Alföldinek, milyen előadást terveznék a könyv tényei alapján. Rögtön elfogadta. Bár szinte kilátástalannak tűnt a helyzetünk.

■ Miért lett volna az?

Nagyon kevés időnk maradt a munkára. Mindenekelőtt a történetből testvéremmel, Mohácsi Istvánnal színdarabot írtunk Egyszer élünk címmel. Új karakterek, események kerültek bele, amelyek már jóval túlmutattak az eredeti sztorin. Előadásunkkal akartuk megmutatni: társadalmunk nem hajlandó emlékezni a halottaira. Sem arra a hatszázezer emberre, akiket a gázkamrába küldtek, sem arra a háromszázezerre, akiket a Don-kanyarnál hagytak elpusztulni. Régóta foglalkoztat, milyen lenne ez az ország, ha ők életben maradtak volna. Hiszen a holtakkal együtt sok kulturális értékünk is

odaveszett. Minderről pedig nem könnyű színpadon beszélni. Délelőttönként próbáltunk, délutántól írtuk tovább a darabot. A színészek úgy készültek az előadásra, hogy az utolsó hétig még nem volt kész szövegük. Minden közben formálódott. Holdkórosként járkáltam a színházban a premierig.

■ Nem sokkal a bemutatójuk előtt került le a Nemzeti műsoráról az a János vitéz, amelyet még korábban rendezett Alföldi. Aki azt nyilatkozta: az előadása körül kialakult politikai hisztéria miatt is döntött így. Furcsa helyzet: egy színházon belül, egymás után két Kukorica Jancsi.

Amikor belekezdünk a darabunkba, még nem indult el az alpári szélsőjobboldali támadás Alföldi ellen. Aztán döbbenetn néztük, ahogy jobbikos képviselők interpellálnak Robi előadása kapcsán. Tragikus bohózatnak tűnt. Majd jött a Jobbik tüntetése a Nemzetinél: gusztustalan volt. „Kicsiben” én is megéltem hasonlót Kaposvárott, az 56-ról szóló produkciónk kapcsán. Szélsőséges portálokon tették közzé a telefonszámomat, kaptam jó néhány ostoba, gyalázkodó SMS-t és hívást. Megúsztam ennyivel. Azóta a szélsőjobb bejutott a parlamentbe, erősebb lett a hangjuk. Alföldinek ezért is kell most sokkal többet elviselnie. Az viszont a jelenlegi kormányzati kultúrpolitika szégyene: ahelyett, hogy megvédené a mocskolódásoktól a Nemzeti igazgatóját, a leváltását lebegteti.

■ Ennek kapcsán beszélt ön arról: ma jóval nagyobb politikai nyomás nehezedik a hazai színházakra, mint a hetvenes-nyolcvanas években.

Ez nem csak az én véleményem. Nemrég fölidéztük Ascher Tamással: a kaposvári színház előadásai annak idején gyakran kiverték a biztosítékot az MSZMP-ben. Mégsem lett soha semmi bajunk. Például az 1981-es, legendás, Ács János rendezte Marat-Sade-előadás végén a Corvin közt ábrázoló panorámafotó tűnt föl. Senkit nem rúgtak ki ezért a színházból. Nemcsak azért, mert már puhult a diktatúra. Művészi tekintélyével Babarczy László igazgató akkor meg tudta védeni a társulatot. A pártbürokrácia tele volt vaskalaposokkal, de a szakértelmet tisztelték. Ma a hatalom a művészi kvalitást is a politikai lojalitás alapján méri. Az ideológiai megosztottság mindenre kihat, a színházi életre is. Úgy vélem: a Nemzeti igazgatója mellett a jobboldali direktorokból szerveződő Magyar Teátrumi Társaságnak is ki kellett volna állnia. Nonszensz, hogy ők is hagyták meghurcolni Alföldit. Igaz, a másik szakmai szervezet, a Magyar Színházi Társaság pedig tétovázott az állásfoglalásával.

■ Az ön előadásában a Gulagra száműzött falusi színészeknek kultúrpolitikai eligazítást tart a táborparancsnok: „A párt a remény színházát szeretné látni. Egy mosolygós igent, a ránk erőszakolt naturálnihilista nem helyett.” Vidnyánszky Attila debreceni színidirektor a 168 Órának valami hasonlóról beszélt: egy vál-

ságban lévő nemzetnek „építő jellegű, pozitív üzenetekre van szüksége; nem a destruktív világképek folyamatos reprodukciójára”.

Könnyű lenne most azzal revolverezni Attilát: kijelentése kísértetiesen emlékeztet a szocialista realizmus frazeológiájára. Nyilván nem azokat az időket kívánja vissza. Ő olyasféle spirituális megtisztulást kereshet, amely a misztériumjátékokra jellemző. Ott valóban az a cél, hogy megmutassák az üdvözülés egyetlen helyes útját. Ami szerintem színházellenes. A görögök óta a színház a polisz ügyeiről szól: közös bajainkról, társadalmi problémáinkról. A színház a konfliktusok és kérdések műfaja, nem a készen kapott válaszoké. A rendező nem ige hirdető.

■ Vidnyánszky emlegette azt is: egy szűk körből álló „színházi maffia” uralta eddig a szakmát. Csak az számíthatott értéknek, amit ők annak tartottak, csak az érvényesülhetett, aki az ő ízlésüknek megfelelt. Úgy tűnik: a színházak mostani ideológiai átfarmálásában a „sértettségi politika” is szerepet játszik.

Félre kellene tenni végre a szakmát megosztó ellentéteket, hiszen mindannyian tudjuk: a színpadon csakis a minőség számít. Ha Attila jó előadást csinál, annak ugyanúgy örülök, mint – mondjuk – régi kaposvári barátaim munkáinak. Sokszor bebizonyosodott már: a politika átmenetileg átveheti ugyan a hatalmat a színházakban, az élükre kinevezheti pártos alattvalóit, de az efféle nyomulás visszaüt. Az „eredmény” szürke, unalmas színház lesz, amelytől elfordul a közönség. Éppen ezért legalább mi, szakmabeliek próbáljunk meg békességben egymás mellett dolgozni!

Sándor Zsuzsanna

MOHÁCSI JÁNOS

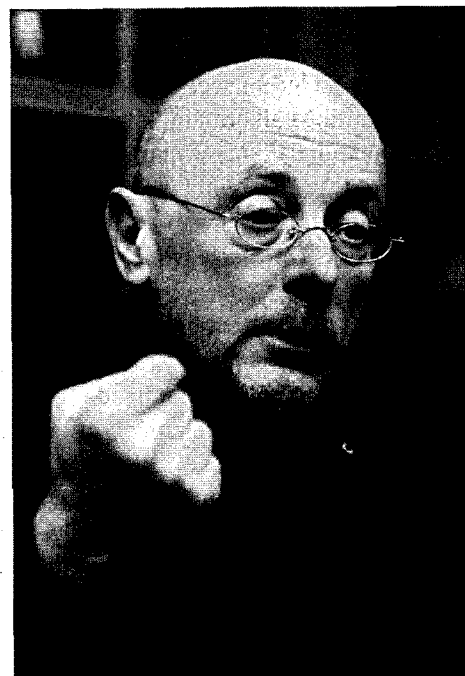
Érdemes Művész színházrendező 1959-ben született. 1979-től három évig a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen tanult; nem fejezte be. 1980-tól 1983-ig amatőrként a Mozgó Színház rendezője. '83-ban színészként került a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz, aztán a teátrum segédrendezője, rendezője lett, majd főrendezőnek nevezték ki ott. A társulattól 2010-ben vált meg; azóta szabadúszó. Rendezett még a Vígyszínházban, a Bárka Színházban, a Radnóti Színházban, többször a nyíregyházi Móróc Zsigmond Színházban és a Pécsi Nemzeti Színházban is. Dolgozik a szombathelyi Weöres Sándor Színházban. Jó néhány darabot testvéreivel, Mohácsi Istvánnal közösen jegyez társszerzőként. Mohácsi János a Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Színházi Tanszékének vezető mesterségtanára. Néhány eddigi rendezése: *Hogyan vagy partizán, avagy Bánk bán* (Mohácsi János); *Csárdáskirálynő* (Kálmán Imre – Leo Stein); *A kihallgatás* (Eörsi István); *Istenítélet* (Arthur Miller); *Mágnás Miska* (Szirmai Albert – Bakonyi Károly); *Megbombáztuk Kaposvárt* (Joseph Heller – Mohácsi István); *Csak egy szög* (Mohácsi István – Mohácsi János); *56 06 – Őrült lélek, vert hadak* (Mohácsi István – Mohácsi János); *Parasztopera* (Pintér Béla); *Egyszer élünk* (Mohácsi István – Mohácsi János); *Naftalin* (Heltai Jenő); *Vízkereszt, avagy elmentek ti a jó...* (Shakespeare – Mohácsi János). Főbb kitüntetései: Bezerédj-díj, Jászai Mari-díj, Paál István-díj, Érdemes Művész. Előadásaival többször is elnyerte a Színkritikusok Díját és az Országos Színházi Találkozó díjait.

A HATALOM ZSARNOKI ÜZEMMÓDJA

SZILÁGYI ÁKOS:
**Ehhez szabad ember
nem statisztálhat**

A Fidesz-KDNP kétharmados többség úgy döntött: 2011. április 18-án, húsvéthétfőn szavazzák meg, fogadják el saját új alkotmányukat az Országgyűlésben. Az ezt megelőző hétvégén az LMP, a Demokratikus Charta és a Facebookon szerveződött Egymillióan a sajtószabadságért (Milla) mozgalom külön-külön tiltakozó demonstrációt szervezett a „húsvéti alkotmány” ellen. Szilágyi Ákostól – aki egy személyben költő, irodalomtudós, filmesztéta, kremlinológus, politikai elemző – elvárhattuk, hogy előbb-utóbb új szerepben is kipróbálja magát.

Mégis meglepő volt, hogy az LMP tüntetésén szenvedélyes hangú szónokként lépett föl. Ennek kapcsán kereste meg őt a 168 Óra. Szilágyi Ákos pedig arról is beszélt, hogy a történelmi tapasztalat azt mutatja: a pártállamokat sehol sem az illegalitásból előbújt vagy hirtelen támadt ellenzéki pártok, hanem a totális politikával szemben álló, a társadalmat is totálisan megszervező mozgalmak döntenek meg. És a magyar társadalom tartósan nem viseli el a hatalom zsarnoki üzemmódját.

■ Egy örök filosz miért pályázik a néptribun szerepére?

Nem annyira örök filozofnak, mint javíthatatlan civilnek érzem magamat. Civilként legalább 1979 óta részt veszek a politikában, többdossziényi állambiztonsági priusom van róla. De hogy egy politikai párt felkérésére civilként tömegtüntetésen szónokoljak, ez hatvan év alatt tényleg most fordult elő velem először. Talán nem véletlenül: rendszerváltás zajlik, a méltóságnélküliség demokráciája van kialakulóban, s ehhez szabad ember nem statisztálhat. Nem adhatja – a költőt idézve – „szabad ésszel ocsmány módon a szolga ostobát”. Nem is adja, ahogy látom: egymás után állnak föl szakmai testületek, civil szervezetek, érdekvédelmi szervezetek; szabad értelmiségiek, magánemberek, s kimondják hangosan és félreérthetetlenül: a jogállamiság, a plurális demokrácia, a köztársaság veszélyben van. Én ezt a demokratikus méltóság lázadásaként élem meg. A civilek, ezen belül a mezői civilek tízezrei és a civil társadalom legkülönbözőbb szakmai és érdekvédelmi szervezetei egymás után lépnek színre, és jelentik be tulajdonosi igényüket a demokráciára, az egyenrangúságon alapuló demokratikus részvételre. Itt van mindjárt egy vadonatúj, virulens civil mozgalom, a Milla, az Egymillióan a magyar sajtószabadságért. Pár hét alatt jött létre, a semmiből több tízezer taggal

azon a Magyarországon, ahol az emberek állítólag teljesen közömbösek a politika iránt. A hatalmi politika, a pártpolitika iránt talán igen, de saját közös ügyeik iránt, az életüket, sorsukat meghatározó politikai keretek iránt aligha.

■ **Tény, soha annyi demokráciavédő tüntetés nem volt még Magyarországon, mint a 2011 húsvétja előtti hétvégén. „Ez a közember feltámadásának ünnepe”, mondta ön szóonként az LMP demonstrációján. De nem lett volna-e több a kevesebb és koncentráltabb fellépés?**

A forradalmi giccspolitikai szemérmertlenül visszaélt a közelgő húsvét vallási ünnepével, amikor „húsvéti alkotmánynak” nevezte a demokratikus alkotmány kivégzését és halálát. Ugyanakkor mégis volt valami „húsvéti” ebben a halálban, amennyiben a politikai közösséget jelképező alkotmány halála föltámasztotta a közembert. Minden tüntetésen a civilek és civil szervezetek voltak túlsúlyban, a leghatalmasabb tüntetéseket pedig a facebookos „Millások” szervezték. De a tüntető civilek jelszava nem véletlenül lett ez: „Pártok kíméljenek!” A civilek nagy többsége úgy értékeli a demokrácia hanyatlástörténetét, hogy a pártok juttatták ide a demokráciát. Nem érdekli őket, melyiknek mekkora volt ebben a felelőssége. Az ellenzéki pártok nem a parlamenti arányok alakulása miatt olyan gyöngék ma, hanem azért, mert általános társadalmi ellenszenv alakult ki a pártokkal szemben. Elég csak arra a közvélemény-kutatási adatokban visszatérő 40 százalékos néma tömbre gondolni, amely azokat foglalja magában, akik semmiféle pártra nem akarnak szavazni, és el sem mennének választani. Ez jelenti a végítéletet a többségi demokrácia magyar modellje felett. Itt van a mélyebb oka a ma zajló autokratikus fordulatnak. Csakhogy ez már nem csupán a pártok büntetése, hanem a demokráciáé, vagyis mindannyiunké, és ez az, ami a civilek számára, a társadalom egyre nagyobb csoportjai számára tűrhetetlen. A pártok elutasítása számukra nem azonos a demokrácia elutasításával.

■ **Csak az a nagy kérdés, hogy önmagukban mit érhetnek el a pártpolitikától megcsömörlött civilek. Lehet-e erős ellenzéki pártok nélkül fellépni az új pártállam ellen?**

Pártállammal szemben csakis így lehet.

■ **Csakis?**

A történelmi tapasztalat ezt mutatja. A nyolcvanas években Kelet-Európa-szerte kimondottan nem pártalapon szerveződő mozgalmak fordultak szembe a pártállammal. A totális hatalommal csak a civil társadalom egészének megszervezésével lehet felvenni a küzdelmet. A lengyel Szolidaritás megmutatta, milyen sikeresen. Magyarországon is hasonló volt a helyzet: a később pártként hatalomra került MDF mozgalomként alakult meg, hosszú időn át úgy tekintett önmagára, mint nem pártra. És párttá

válásában az alapítók közül sokan azóta is a vég kezdetét látják. Az SZDSZ-t alapítók között is éles vita folyt a nyolcvanas évek legvégén arról, párttá váljanak-e, vagy maradjanak a Szabad Kezdeményezések Hálózata mozgalom keretei között. A pártállamokat sehol sem az illegalitásból előbújt vagy hirtelen támadt ellenzéki pártok, hanem a totális politikával szemben álló, a társadalmat is totálisan megszervező mozgalmak döntik meg. Minél erősebben fog eltolódni a Fidesz hatalomgyakorlása a pártállam irányába, annál biztosabb, hogy hosszabb-rövidebb távon nem a vele rivalizáló parlamenti pártokkal, hanem egy, a civil társadalomból kiemelkedő, pártoktól független mozgalommal fogja szembe találni magát.

■ **Beszédében ön úgy fogalmazott: a „húsvétkor feltámadt közember” elszánt arra, hogy a demokráciát új alapokra, a partnerségi demokrácia alapjára helyezze. Csak az a bökkenő, hogy – szerintem – a tüntetők többségének fogalma sincs arról, mi fán terem a partnerségi demokrácia.**

Talán tényleg nem tudják, de teszik. A partnerségi demokrácia nem doktrína vagy utópia, amit meg kell valósítani, hanem a részvétel, az önkormányzás és öngazgatás igénye és gyakorlata, amely akkor erősödik meg, amikor a többségi képvisleti demokrácia kiüresedik, elidegenül a közembertől, végül pedig a civilizátori vagy zsarnoki módon fellépő elit martalékává válik. A partnerségi demokráciát Ronald Dworkin amerikai jogfilozófus úgy határozza meg, mint az önkormányzásra társult partnerek közös cselekvését. Én ilyen cselekvésnek látom már a Facebookon szerveződő civil mozgalmat is. Vagy például itt van az a demokráciamodel, amelyet Esztergomban a pártunkívüli Tétényi Éva képvisel a zsarnoki uralommal szemben: ez tipikusan a partnerségi demokrácia modellje, amely mozgásba hozta a város polgárainak döntő többségét. A többségi elv nem lehet mindenható, mert akkor a többség zsarnokságához vezethet. Ezt Alexis de Tocqueville, a nagy francia politikai gondolkodó már másfél száz évvel ezelőtt megírta Az amerikai demokrácia című művében.

■ **Számomra az sem világos, mire elszántak az emberek. Például Tölgyessy Péter egy előadásában arról beszélt: a Matolcsy György nemzetgazdasági miniszter által vizionált 4–6 százalékos gazdasági növekedés igenis legitimálhatná az alkotmányt, a további lecsúszástól rettegő középosztály – akárcsak a Kádár-rendszerben – a biztonságért cserébe elfogadná kiskorúsítását.**

A gazdaságpolitika újabban a hit talaján áll. A magyar társadalom többsége azonban, mint a legutóbbi közvélemény-kutatások is mutatják, inkább tapasztalataira hagyatkozik, és javíthatatlanul hitetlen. Én sem hiszek a gazdasági csodában. Egy dologban viszont megingathatatlanul biztos vagyok: a magyar társadalom tartósan nem viseli el a hatalom zsarnoki üzemmódját.

■ Sokak szerint az új alkotmánnyal létrejövő hatalmat már nem lehet demokratikus eszközökkel megdönteni.

Avagy megfordítva: csakis demokratikus eszközökkel lehet megdönteni, amennyiben a demokratikus eszközök rendszeren kívüli eszközökké válnak. Nemsokára talán még a demokratikus választás is rendszeren kívüli eszközzé válik. Ezek az eszközök csakis rendszeren kívüli erők, vagyis nemi pártok kezében válhatnak hathatóssá. Nem tudjuk, meddig mer és meddig képes elmenni a demokratikus rendszer felgöngyölítésében a társadalommal szemben az új hatalom. A többség zsarnoksága mindazonáltal demokratikus zsarnokság, nem diktatúra. A civil mozgalmak nyomása végül is épp azt szolgálja, hogy mind a diktatúrás erőszak, mind az erre válaszul megszülető spontán forradalmi erőszak elkerülhető legyen. A most formálódó civil mozgalmakról sok mindent képzelhetünk és mondhatunk, csak azt nem, hogy erőszakosak vagy erőszakpártiak.

■ Mindenestre külön-külön demonstrációt szervezett a „húsvéti alkotmány” ellen a Milla-mozgalom, a Demokratikus Charta, az LMP, miközben tüntettek a rendvédelmiekről is. Vajon összeér-e mindez egy napon? És kell-e, hogy összeérjen?

Bizonyos dolgok összeérnek, mások nem. Nyilvánvaló, hogy a tűzoltók nem azért mentek utcára, mert felháborítja őket az alkotmány történelemszemlélete, hanem azért, mert szeretnének annyi pénzt keresni, amennyiből emberi módon meg lehet élni. Ez érdekvédelmi harc. Persze, ha másként is, de a demokrácia megszorítása elleni civil tiltakozás is érdekvédelem: saját jogaink, emberi, állampolgári méltóságunk megvédelmezése. A Fidesz egyetlen érdekcsoporttal, szakmai csoporttal sem folytat igazi párbeszédet. Még az övéivel sincsen partneri viszonyban.

■ A Fidesz saját magával sincs beszélő viszonyban?

Magával különösképpen nem. Orbán Viktornak először saját pártját kellett teljesen saját ellenőrzése alá gyűrtie. A demokrácia semmibe vételét, a társadalmi érdekcsoportok, a parlamenti ellenzék semmibe vételét megelőzte a saját pártjának semmibe vételét. Csak így válhatott a kétharmados parlamenti többség monolitikussá, engedelmessé eszközzé a vezér kezében. Bármilyen politikai önállóság halálos veszélyt jelentene az egyszemélyi hatalomgyakorlásra. Ez persze egyetlen kétharmados képviselőt sem ment fel a személyes erkölcsi és politikai felelősség alól. Mint ahogy a magunk helyén, a magunk felelőssége alól számunkra sincs felmentés. A demokrácia mindenekelőtt azt jelenti: nem lehet szüntelenül másokra mutogatni. Bizony, Orbán Viktorra sem! Bármilyen történjen is velünk a közeljövőben, csak önmagunkra mutogathatunk: mi tettük ezt, mi hagytuk, hogy ez történjen. És akkor is bőségesen kivettük belőle a részünket, ha semmit nem tettünk a demokratikus zsarnokság ellen, a demokrácia megvédéséért.

Barát József

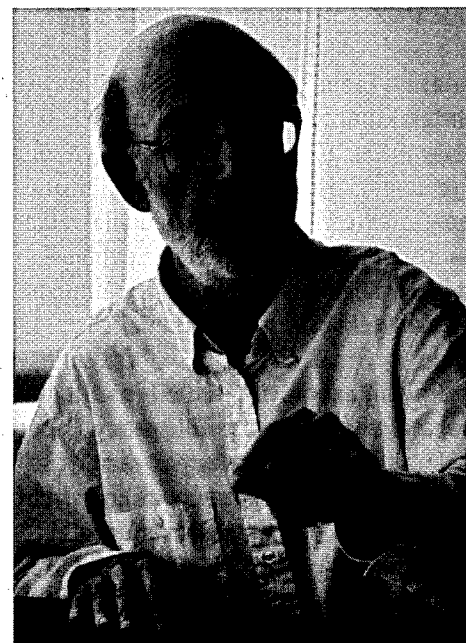
SZILÁGYI ÁKOS

Babérkoszorú-díjas költő, műfordító, esztéta, Pulitzer-emlékdíjas publicista 1950-ben született. Az ELTE BTK magyar-országi szakán diplomázott '74-ben, később PhD fokozatot szerzett. Diplomájának a megszerzése után az ELTE 19. Századi Magyar Irodalmi Tanszék, majd '77-ben az Esztétika Tanszék adjunktusává nevezték ki. Jelenleg is az ELTE Esztétika Tanszékén tanít. Alapítója az ELTE Magyar Ruszisztikai Intézetének. '71-ben megalapította az ELTE BTK Jelenlét című irodalmi kiadványát, majd '81-ben a Medvetánc egyetemi elméleti lapot. 1983 és 1986 között a Filmvilág munkatársa volt, 1989-től alapító szerkesztője a 2000 című irodalmi és társadalmi folyóiratnak. Egyik személyes hangú életrajzában azt írja: „Eredendően költő vagyok. Nemcsak a versekben, műfordításokban, de a gondolati műfajokban is. Mindenem – a nyelv”. Néhány főbb műve: Nem vagyok kritikus!, Ezerkilencszáznyolcvannégyen innen és túl, Hamu és mamu, Az iskolamester zavarban van, Teremtmények, Légzőgyakorlat kezdő haldoklók számára, Oroszország elrablása, Borisz Sztár és a sztárevicsek, A szépfeljedelem, Szittyaszótár (CD-melléklettel), Török imaszöveg, Franci – Poéma hőssel, Túlírányított demokrácia, A populista, Kékek és zöldek – hideg polgárháború Magyarországon, A populista rémmese. Főbb kitüntetései: Áprily Lajos-díj, József Attila-díj, Magyar Köztársaság Babérkoszorúja, Pulitzer-emlékdíj.

A KÖZTÁRSASÁG VÁLSÁGA

KIS JÁNOS:
A jogállam ügye
– nemzeti ügy

Az Országgyűlés Fidesz-KDNP-s kétharmada – az ellenzék bojkottja mellett – megszavazta Magyarország új alaptörvényét 2011. április 18-án, húsvéthétfőn: az új alkotmány születését Jézus feltámadásának ünnepéhez kötötte a kormánypárti többség. Kis János filozófus, az egykori demokratikus ellenzék vezéralakját, a Közép-európai Egyetem (CEU) tanárát arról is kérdeztük akkor: torzul-e a politikai berendezkedés? Egyebek mellett azt mondta: Orbán Viktor alkotmányos válsággá növesztette a politikai válságot, és amíg ő Magyarország miniszterelnöke, ebből a válságból nem fogunk kikecmeregni.

■ Valaki úgy fogalmazott: az új alkotmány legális, de illegitim. Legális, mert az alkotmányozás írott szabályai szerint született. Illegitim, mert mégiscsak egypárti alkotmány.

Valóban, az egypártiság sötét árnyékot vet a „húsvéti alkotmányra”. Hiába rendelkezik egy párt az alkotmányozáshoz szükséges többséggel, az alkotmány nem lehet egyedül az ő műve. Hiszen az alkotmány az állam legfőbb jogi dokumentuma. Ez szabályozza a hatalom elosztását, a hatalomgyakorlás módját és korlátait. Egyebek mellett a politikai versenyt is, amelyet a pártok a hatalomért vívnak. Az alkotmányozó egyben e versenynek is részese. Ha egy párt egyedül alkotmányoz, óhatatlanul felébreszti a gyanút, hogy a verseny szabályait a saját testére szabja.

■ Ez elegendő volna ahhoz, hogy megfossza az alkotmányt a legitimitástól? Nem lehet, hogy a gyanú megalapozatlan? Nem lehet, hogy az alkotmány érdeemes az általános támogatásra, amelyet később el is nyer?

Van ilyen példa. De Gaulle alkotmányát 1958-ban a teljes baloldal elutasította. De az az alkotmány semmi olyat nem tartalmazott, ami lehetetlenné tette volna, hogy a baloldali pártok később fokról fokra magukévá tegyék. Az Orbán-alkotmányt azonban nem csak születésének körülmé-

nyei kérdőjelezik meg. Először is, a keresztény-nemzeti szellemiséggel azonosítja a politikai közösséget, lehetetlenné téve, hogy mindenki a sajátjának tekintse – hitétől, világnézetétől, kulturális hovatartozásától, életmódjától, társadalmi helyzetétől függetlenül. Másodsor, amit az Orbán-alkotmány az Alkotmánybírósággal és a bírói karral művelt, arról még mértékadó jobboldali személyiségek is szörnyülködve beszélnek. Általában is elmondható, hogy ez az alkotmány lehetővé teszi, illetve utólag szentesíti a kormányhatalom ellenőrzésére és korlátozására szánt intézmények kisajátítását.

■ **Arra céloz, hogy az önálló állami szervek élére a Fidesz bizalmi embereit nevezik ki, méghozzá akár három teljes parlamenti ciklusra?**

Így van. Végül a mai kormánytöbbség részben magába az alkotmányba foglalta, részint kétharmados törvény rangjára emelte politikai preferenciáit a családpolitikától az adópolitikán át az euró bevezetéséig. Ezzel olyan helyzetet teremtett, amelyben a következő kormányok – hacsak nem szereznek kétharmados többséget, ami jó, ha tíz évben egyszer történik meg – csak az ellenzék támogatásával valósíthatják meg a programjukat. Ez mind a felelős kormányzást, mind a felelős ellenzéki politikát lehetetlenné teszi.

■ **Mindez a jogállam mellett elkötelezett értelmiség számára talán elfogadhatatlan. De nem biztos, hogy a választók számára általában is az. Tölgyessy Péter mondta: a 2010-es választási földcsuszamlást az okozta, hogy a magyarok csalódtak a nyugatias fejlődésben. Ha ez a jogállam és a piacgazdaság, akkor ebből nem kérünk. Nem lehetséges, hogy a magyar választóknak nagyon is megfelel az Orbán-alkotmány?**

Egész Kelet-Európában az elvesztett illúziók évtizedét éljük, és Magyarországon különösen erős a kiábrándulás. Tagadhatatlan, a közvéleményben nőtt a kereslet mind a rendpárti, tekintélyelvű hatalmi politika, mind az állam erőszakmonopóliumát megkérdőjelező, szélsőjobboldali ajánlat iránt. Ha azonban az összesített számadatok mögé nézünk, bonyolultabb a kép. Ha szinte mindenki elutasítja a piacgazdaságot, hogyan történhetett meg, hogy amikor – a Bajnai-kormány idején – a magán-nyugdíjpénztári tagok önként visszatérhettek az állami rendszerbe, csak pár ezren éltek a lehetőséggel? Ha szinte mindenki csalódott a jogállamban és az emberi jogokban, hogyan lehetséges, hogy az AB hatásköreinek megnyirbálását és a médiatörvényt a közvélemény meggyőző többsége elutasította? Ha az Orbán-alkotmány kielégíti a magyar társadalom igényeit, miért van az, hogy megalkotói nem merik népszavazásra bocsátani?

■ **A '89-es alkotmányról sem tartottak népszavazást.**

Ez nem egészen igaz. Annak az alkotmánynak a központi vitakérdéséről, a köztársasági elnök megválasztásának módjáról volt népszavazás. Továbbá, azt az alkotmányt eredetileg a demokratikus átmenet szabályozására hozták létre, s nem véglegesnek

szánták. Igaz, tartalmában nem volt semmi átmeneti. A kor színvonalán álló demokratikus jogállamot rendezett be: megfelelt az európai mércéknek és a magyar közjogi történelem progresszív hagyományainak. Méltó lett volna a véglegesítésre.

■ **A véglegesítés azonban elmaradt.**

Valóban, és nem kerülhetjük meg a szembenézést a mulasztás okaival. A kerekasztalt alkotó pártok elfogadták az 1989. október 23-án kihirdetett alkotmányt az átmenet keretében, de abban nem volt egyetértés, hogy a köztársaság hosszú távra szóló alkotmánya az akkor elfogadott közjogi szerkezetet véglegesítse. Az új demokráciában több párt is volt, amely közvetlenül választott, végrehajtó hatalommal rendelkező államfőt szeretett volna, és az Országgyűlés fölé egy korporatív összetételű felsőházat kívánt emelni. Különösen a szocialisták – de a kisgazdák és a kereszténydemokraták is – ehhez a struktúrához vonzódtak, az MDF pedig megosztott volt. A '89-es alkotmány közjogi elrendezésének véglegesítéséhez soha nem volt együtt a kétharmados többség.

■ **Mégis fennmaradt húsz teljes éven át. Nem paradoxon ez?**

Három okból maradt fenn. Egyrészt működőképes volt: jogállami keretek között tudta tartani a nemritkán igen éles politikai konfliktusokat. Másrészt nemcsak a véglegesítéséhez, a megváltoztatásához sem volt soha együtt a kétharmados többség. Végül pedig: idővel meggyengültek a félelnöki rendszer és a korporatív felsőház hívei az Országgyűlést alkotó pártok között. A kisgazdák végleg kiestek a parlamentből, az MDF elvesztette a súlyát, majd szintén kihullott, a KDNP a Fidesz listáján tért vissza. Az MSZP viszont 2004 után kezdett összebékülni a köztársasági alkotmánnyal. De mire ez megtörtént, jött a 2006-os őszi válság, amely végképp kizárta, hogy a két oldal meg egyezzen az alkotmány véglegesítésében.

■ **Hogyan lehetett működőképes a köztársasági alkotmány, ha a pártok egy része nem tekintette a sajátjának?**

Bár nem mindenki azonosult vele, az ellenzék soha nem mondhatta, hogy ezt az alkotmányt a kormánypártok hozták létre, a saját hatalmuk bebetonozására. Hisz a megállapodás, amelyből végül is egy húsz évig kitartó alkotmány lett, az Országgyűlést alkotó valamennyi párt részvételével született. Ezért a vitás ügyeket az alkotmány végül is mindenki számára érvényes módon eldöntötte. Ez az, amire az új alkotmány nem lesz képes.

■ **Törvénytisztelő polgárként, demokrataként mégis együtt kell élnünk a jobboldal alkotmányával. Milyen lehetőségeink vannak a jogvédelemre?**

Alapvető jogainkat az alkotmány csupán elismeri és védi – ha megteszi –, de nem teremti. Akkor is megilletnek bennünket, ha az intézményes jogvédelem meginog. Hivatkozhatunk rájuk, szembesíthetjük őket az állam gyakorlatával.

■ Súlyom László alkotmányjogász, volt köztársasági elnök nyilatkozta a *Heti Válasznak*: „Az intézményrendszer veszteségei miatt nagy kihívás lesz az új szöveg, az alkotmányos kultúra viszont él. Rá hagyatkozhatunk – a következő tíz évben is.” Ilyesmire gondol ön is?

Súlyom állításának lehetséges egy optimista és egy pesszimista olvasata. Az optimista szerint az alapjogok és a jogállami elvek védelmére hivatott intézmények, ha nehezebb körülmények között is, de tenni fogják a dolgukat. Ha már egy alkotmánybírárt vagy rendes bírósági bírát egyszer megválasztottak, nem kell tekintettel lennie megbízójának a kívánságaira. Viszont tekintettel kell lennie a hazai és az európai alkotmányos kultúrára. Az optimista olvasat szerint tehát az emberi jogok és a jogállami elvek mellett elkötelezett állampolgárok egyfelől, a bíróságok másfelől egymás szövetségesei lesznek. A jogállami gépezet csikorogva bár, de működni fog.

■ És mit mond a pesszimista változat?

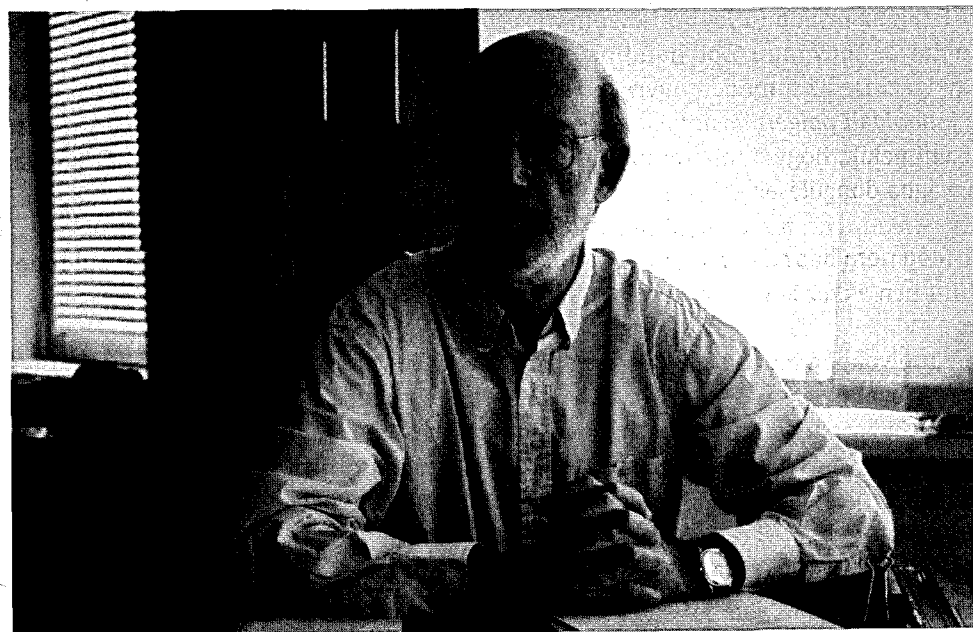
A pesszimista olvasat szerint a bírói hatalom elveszíti autonómiáját, s egyre távolodni fog a rés a jogállami, alapjogi gondolkodás és az állami gyakorlat között. Ez válságos helyzetet teremt, mert nem lesz olyan intézmény, amely mindenki számára érvényes döntést hozhatna a kormány és a vele szemben álló politikai és társadalmi erők konfliktusaiban.

■ Miként lehet egy ilyen válságos helyzetet kezelni?

Arra kellene törekedni, hogy a dolgok az optimista forgatókönyvhöz közelítsenek. Ha a nyilvánosságban erős a jogállami, alapjogi normák hangja, az valamelyest hatással lesz a bíróságok magatartására is. Ezért nagyon fontos, hogy a Fidesztől balra álló politikai csoportok megszerveződjenek, és megkerülhetlenné váljanak. A parlamenti ellenzék egyelőre gyenge – az MSZP még nem tért magához egy rettenetes vereségből, az LMP identitása változatlanul bizonytalan –, a parlamenten kívüli ellenzéki csoportok pedig még csak keresik a hangjukat. De már el tudják foglalni az utcát, és színre lépett egy új nemzedék, amely eddig nem vett részt a politikában. Kíváncsian azonban az is, hogy az „alkotmányos kultúra” jobboldali hívei is nagy erővel hallassák a hangjukat. Világos kell legyen, hogy a jogállam ügye nem a baloldali körök ügye, hanem minden vitán és ellentétén túl: nemzeti ügy.

■ Lát erre esélyt?

A jogállam ügye az elmúlt húsz évben mindig azon bukkott el, hogy mindkét oldal attól félt, ha elveszíti az éppen esedékes választást, mindent elveszít. Ha a kölcsönös féltelmek fogságából sikerül kiszabadulni, akkor van esély.

■ De veszíthet-e úgy Orbán Viktor, hogy ne veszítsen el mindent?

Orbán alkotmányos válsággá növesztette a politikai válságot, és amíg ő Magyarország miniszterelnöke, ebből a válságból nem fogunk kikecmeregni. Sőt, akkor sem, ha elveszíti ugyan a választást, de ő marad a jobboldal vezére. Az ő alkotmányával hosszú távon nem élhet együtt az ország, ő viszont nem törődhet bele a korrigálásába. Orbánnak meg kell buknia ahhoz, hogy az alkotmány elkerülhetetlenül szükséges korrekciójára sor kerülhessen. De nem szükségszerű, hogy a teljes jobboldal kövesse őt a bukásban.

■ Lehet, hogy nem szükségszerű, de nem az lenne a jobb? Hiszen a jobboldal bukása megnyitná az utat egy bal-balközép kétharmad előtt, és akkor az Orbán-alkotmányt hatályon kívül lehetne helyezni.

Ha a Fidesztől balra álló pártok egymaguk hajtják végre az alkotmány korrekcióját, akkor az történik, hogy míg a „húsvéti alkotmány” a jobboldalé, a következő alkotmány a baloldalé lesz. A maradék jobboldal egy emberként sorakozik föl vele szemben, s eljön az idő, amikor megint ők tudnak alkotmányt csinálni. Folytatódik a köztársaság válsága. Ezért én nagyon fontosnak tartom azt, amit a Facebook-csoport 2011. április 15-ei tüntetésének egyik szónoka mondott: „Amikor eljön a pillanat – mert el fog jönni –, hogy lezárjuk ezt az illegitim alkotmányozási kalandot, akkor kezdet fogunk nyújtani azoknak, akik most megpróbálnak kizárni minket a hazánkból.”

■ Ezek az urak a fülük botját sem mozgatják az ilyen beszédre. Azzal vannak elfoglalva, hogy még több hatalmat összpontosítsanak a kezükben.

Így igaz. De az a mondat nem nekik szól, hanem – ahogy én értelmezem – azoknak a jobboldali polgártársainknak, akik hozzánk hasonlóan aggódnak a jogállamért. Azt üzeni nekik, hogy a mi számunkra a köztársaság védelme nem eszköz a másik oldal agyagba döngöléséhez.

■ Még nem beszélt arról, mi történik, ha a pesszimista forgatókönyv valósul meg. 2014-ben akkor is választások lesznek.

■ Amelyeket a Fidesz esetleg egy saját érdekeihez igazított választási törvény segítségével nyer meg.

Ha a többség úgy érzi, hogy minden intézményes politikai eszköztől megfosztották, ráadásul a választási győzelmet is elorozták tőle, aligha lesz elkerülhető egy Tahrír térstílusú népmozgalom. Azt pedig még Egyiptomban sem lehetett megállítani, nemhogy Európa szívében.

Buják Attila

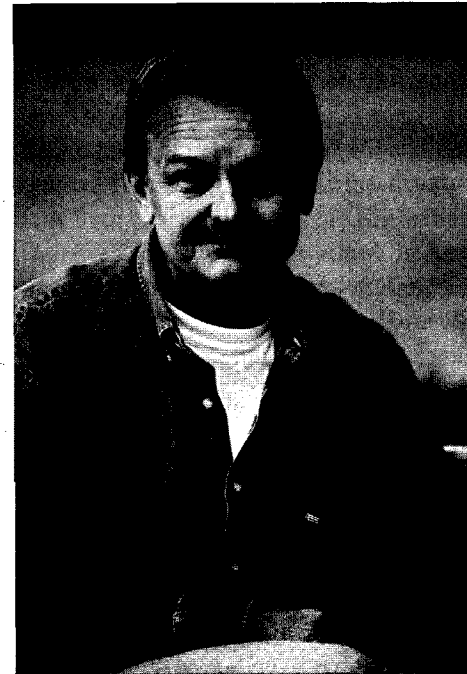
KIS JÁNOS

filozófus 1943-ban született. Az ELTE BTK-n szerzett filozófusi diplomát '67-ben. 1973-ban, az úgynevezett „filozófusperben” – az állampárt Kis János, Hegedűs András, Heller Ágnes, Márkus György, Márkus Mária, Bence György és Vajda Mihály ellen lépett fel – elbocsátották az MTA Filozófiai Intézetéből, és szilenciumra ítélték. Szabadúszó fordító lett, majd a demokratikus ellenzék egyik vezéralakja. A '81-től szamizdatban megjelenő Beszélő alapítója, vezető szerkesztője. ('91-től már legálisan a folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke.) 1988-ban a Szabad Kezdeményezések Hálózatának ügyvivője, a Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) alapító tagja, és 1990–91-ben a párt első elnöke. Ezt követően az SZDSZ Országos Tanácsának tagja '99-ig. 2002-ben – miután kiderült Medgyessy Péter miniszterelnök titkosszolgálati III/II-es múltja, s az SZDSZ végül mégis a kormányfő maradása mellett foglalt állást – kilépett a pártból. 1992-től a Közép-európai Egyetem (CEU) tanára. Gyakran publikál a Beszélőben és az Élet és Irodalomban. Főbb művei: Hogyan lehetséges kritikai gazdaságtan? (Bence Györggyel és Márkus Györggyel közösen), Vannak-e emberei jogaink?, Az abortuszról – Érvek és ellenérvek, Az állam semlegessége, Alkotmányos demokrácia, A politika mint erkölcsi probléma.

MINDEN AZON MÚLIK...

DEBRECZENI JÓZSEF:
Még csak
az elején vagyunk

Ő az a közíró, akinek figyelmeztetéseit szinte mindenki túlzónak találja – míg azok sorra be nem teljesülnek. A 168 Óra 2011 májusában kérte őt beszélgetésre. Úgy látta akkor: az ellenzék szétforgácsolt, a különböző demokratikus erők megmozdulásait az egymás iránti gyanakvás és az egymás rovására való előny-szerzés jellemzi. Hozzátette: amíg az ellenzékiesség csak így nyilatkozik meg, addig a hatalomnak nincs oka aggodalomra. Mert valójában minden azon múlik, hogy a tiltakozások összehangolt, koordinált politikai fellépéssé válnak-e egy napon.

■ Orbán Viktorra nincs önnél keményebb hangú kritikus. Nem fél? Nem lehet-e önt tönkretenni? Vagy a hatalom egyfajta csörgősipkásként kezeli, aki mondhat, amit akar?

Egyelőre mondhatok, amit akarok. Közben a tér egzisztenciálisan beszűkült körülöttem: sehol nem mernek alkalmazni, még óraadó oktatóként sem. A bátorságom tehát részben abból fakad, hogy nincs állásom, ilyen értelemben nincs mit veszítenem. Tény az is: közvetlen fenyegetés, atrocitás még nem ért.

■ A publikációiból tartja fent magát? Igen, bár ez egyre nehezebben megy, mert azoknak a lapoknak egy része már nem tud honoráriumot fizetni, amelyek szívesen közlik az írásaimat. A demokratikus sajtó elszorvasztása engem közvetlenül, egzisztenciálisan is sújt, amivel persze nem állok egyedül.

■ Egy mégis megjelent cikkében a Népszabadságban Lendvai L. Ferenc filozófiatörténészt idézte: „Ahogy a monarchia nem lehet meg a lovagi becsület, a [...] demokratikus köztársaság a polgári erény, az önkényuralom a zsarnoktól való félelem nélkül.” Nos, eléggé félnek-e már az emberek Magyarországon?

Igen, ennek számos jele van. Félhetnek a közalkalmazottak elleni retorziók miatt,

a jelölécédula-gyűjtési módszerek miatt, és így tovább. Meggyőződése, hogy a Kubatov-listák következtében ma már a közvélemény-kutatók sem tudnak valós pártpreferenciákat mérni. Az ilyen felmérések csak demokratikus országokban működőképesek, ahol nincs mitől félni. Nálunk van. Sokakat ismerek, akik azt mondják: nem mernek kimenni egy-egy demonstrációra, mert ha meglátják őket, elveszíthetik az állásukat.

■ Schmitt Pál köztársasági elnök azt mondta a „húsvéti alkotmány” aláírásakor: „Az alaptörvény, mint a földbe vetett mag, várja, hogy rendelt idejében szárba szökkenhessen, egyben régi önmagát a benne lakozó letűnt korok szellemével átadhassa a múltnak.” Ön ezt érti?

Tartózkodnék attól, hogy kommentáljam azt a frázis- és hazugságtömeget, azt a szörnyű ideológiai kísérőzenét, amely az alkotmányozással járt együtt. Schmitt szövege különben minősíthetetlen.

■ Az ország a nevében nem köztársaság már, alkotmány sincs, hanem alaptörvény van, amiből talán az következhet, hogy a rend sem alkotmányos, hanem alaptörvényes... Mit üzen mindez?

Ez részben csak játék a szavakkal, ami abból következik, hogy mindenáron új fejezetet akartak nyitni. De lényegesnek tartom: ez az alaptörvénynek nevezett valami semmiképp sem tekinthető demokratikus alkotmánynak. Annak ugyanis közjogi értelemben az a szerepe, hogy megalapozza az államszervezet demokratikus működését: a hatalmi ágakat, közintézményeket összehangolja, azokat alkalmassá tegye egymás el-
lensúlyozására, kontrolljára. Elősegítse, hogy az intézmények harmonikus működésének keretei között békés politikai versenyben dőljön el, melyik politikai szereplő milyen mértékben és meddig részesedhet a hatalomból. A jelenlegi konstrukció azonban mindennek az ellenkezőjére szolgál: arra, hogy a hatalmat egyetlen kézben lehessen összpontosítani. Ez az alaptörvény a közjogi intézményeket hatalmi erődítménnyé alakítja, s még azt is biztosítja, hogy ha a Fidesz esetleg elveszítené a következő választásokat, a győztes politikai erő vagy koalíció ne tudjon kormányozni.

■ Mielőtt az alaptörvényt elfogadták, számos tüntetés volt ellene Budapesten. A demonstrálók többsége azonban folyamatosan jelzi: megcsömörlött a pártoktól, a Fideszben csalódtak pedig nem állnak be egyetlen ellenzéki erő mögé sem. Baj ez? Átmeneti állapot. Egyrészt persze öröndetes, hogy a legkülönbébb, néha még saját politikai arcukat is tagadó szerveződések is az utcára mennek, és tiltakoznak. Miközben abba az illúzióba ringatják magukat, hogy amit tesznek, az nem politikai tevékenység. Másfelől szomorúak lehetünk, mert a tiltakozás így szétforgácsolt marad, és a különböző erők megmozdulásait az egymás iránti gyanakvás és az egymás rovására való előnyszerzés jellemzi. Ám ha összeadjuk a létszámokat, akkor is nagyon cse-

kély erőt kapunk. Mélységes szomorúsággal tölthet el bennünket, hogy miközben Magyarországon felszámolják a demokratikus államszervezetet, és autokratikus hatalmi intézményrendszert alakítanak ki, a tiltakozók száma maximum tízezres nagyságrenddel mérhető. Ma már látni kell: a 2011. március 15-ei negyven-ötvenezeres tüntetés a sajtószabadságért egyszeri alkalomra szólt, amelyet valószínűleg az ünnep és a jó idő növelt olyan nagyra. A tömegek csak egzisztenciális sérelmek okán mozdulnak, s ennek még csak az elején vagyunk. Látni kell azt is, hogy amíg az ellenzékiesség csak így nyilatkozik meg, addig a hatalomnak nincs oka aggodalomra. Mert valójában minden azon múlik, hogy a tiltakozás összehangolt, koordinált politikai fellépéssé válik-e egy napon. Azon múlik, hogy a várhatóan egyfordulós, az egyszerű többségi elv alapján rendezendő választáson tudnak-e majd egyetlen közös jelöltet állítani.

■ A Gyurcsány-féle chartás tüntetésen nemzeti vagy konzervatív liberálisként ismert, volt MDF-es politikusok is beszéltek, köztük ön is. Ez azt jelenti: beálltak Gyurcsány mögé? Tőle várják az újjászületést?

Rólam már régen mondják, hogy beálltam Gyurcsány mögé. Amióta életrajzot írtam róla, mert benne láttam az orbáni antidemokratikus fenyegetéssel szemben a lehetséges alternatívát. Ebben a tekintetben fontosabb, hogy az MDF volt szóvivője, Kerék-Bárczy Szabolcs a színpadon is beszédet mondott, és videóüzenettel jelentkezett Pusztai Erzsébet. De ez nem jelenti azt, hogy beálltak volna bárki mögé. Általában is nehezen képzelhető el, hogy bárkinek a vezetésével egy táborba, egy zászló alá lenne terelhető a Fidesz szembeni demokratikus ellenzékiesség. Mégis fontos, hogy egymástól eltérő értékrendű, ám demokratikus erők közös színpadon szerepeltek. Ez reményeket kelt egy későbbi koordináció, majd koalíció lehetőségével kapcsolatban. Azt persze kár lenne tagadni: a rendezvénynek Gyurcsány volt a vezérszónoka.

■ Még mindig benne látja Orbán lehetséges alternatíváját? Különösen hogy az ügyészség éppen vádemelésre készül ellene?

Ez, szerintem, azt jelzi: Orbánék őt tartják a legfőbb ellenfelüknek. Politikai intellektus, mozgósító erő és még számos más dolog tekintetében valóban nem látni Gyurcsányhoz fogható személyiséget, ám ő még mindig erősen amortizált politikailag. Hogy mennyire tud regenerálódni, az a jövő nagy kérdése. Azt azonban biztosra veszem: a többszereplős ellenzéki térfél egyik kulcsfigurája marad.

■ Az ember nem tud szabadulni a gyanútól: a bíróságok lefejezésére éppen azért van szükség, hogy koncepciós pereket végig lehessen vinni.

A Fidesz minden tőle független közintézményt elfoglal. A bíróságok elleni támadással a jogállam egyik utolsó és talán legfontosabb bástyáját akarják bevenni. A konkrét okok között nyilván kitüntetett szerepet játszanak a politikai bosszúperek.

■ Ön azt is mondta, hogy a Fidesz a Jobbik további erősödésében érdekelt: azt szeretné, hogy a kiábrándultak a baloldal helyett inkább a szélsőségesekhez menjenek, mert velük titokban összejátszhat a kormánypárt. De nem mond-e ennek ellent az egyenruhás bűnözés elleni törvény?

Az elkövetkező időszak egyik kulcskérdése: a Fidesz támogatói közül az elsősorban szociális okokból lemorzsolódók hol találnak maguknak politikai képviselőt? Sorsdöntő lehet, hogy a baloldal tudja-e felszívni ezt a választói tömeget, vagy a Jobbik, amely a válságövezetekben gárdista akciókkal próbálja a népszerűségét növelni. A Fidesz nyilvánvalóan mindent meg fog tenni annak érdekében, hogy ne a baloldalon akkumulálódjon ez a támogatás. Más kérdés, hogy időközben a gyöngyöspatai események elérték azt a kritikus határt, hogy már súlyos károkat okoztak a kormánynak itthon és külföldön, ezért kénytelen volt elszánni magát kemény és erőteljes fellépésre. Arra, ami már a kezdet kezdetén elvárható lett volna tőle. A tehetetlenség látszatát nemzetközi presztízsokból sem vállalhatták tovább.

■ Kis János filozófus a 168 Óráknak úgy nyilatkozott: baj lenne, ha a Fidesztől balra álló pártok egyszer önmagukban hajtanák végre a „húsvéti alkotmány” korrekcióját. De ön szerint benne van-e a Fideszben egy együttműködésre is alkalmas jobboldali demokrata párt, hasonló, mint Donald Tusk pártja Lengyelországban? A jelenleg ismert Fideszben ez nincsen benne. Elképzelhetetlennek tartom mindazoknak a beilleszkedését a helyreállított parlamenti demokráciába, akik a mostani autoritáris tobzódást szolgálják, akik csavarként működnek ebben a gépezetben. Az országnak szüksége van egy konzervatív liberális pártra, de ennek a Fidesz körein kívül kell megszületnie. Számomra azonban ma még az igazi kérdés az: elképzelhető-e egyáltalán olyan szituáció, amikor ki lehet törni abból a közjogi csapdarendszerből, amelyet a Fidesz állított az országnak? Lehet-e bármilyen koalíciónak kétharmada egy olyan választáson, amelynek a szabályait a Fidesz saját, pillanatnyi érdekei szerint alakítja ki? Vagy ez csak kataklizma árán, kvázi „forradalommal” lehetséges, ami az én definícióm szerint nem erőszakot jelent, csak annyit, hogy a Fidesz által fölállított antidemokratikus közjogi keretek közül kilépve kell majd reparálni az óriási kárt, amelyet a mostani rezsim okoz? Mindennek nem a baloldal fölülkerekedéséről és revánsvételéről kell szólnia, hanem a demokrácia helyreállításáról.

Barát József

DEBRECZENI JÓZSEF

politikai elemző, közíró 1955-ben született. A Debreceni Egyetemen '79-ben diplomázott magyar-történelem szakon, '81-ben bölcsészdoktori címet szerzett. Ezt követően középiskolai történelemtanár volt. A nyolcvanas évek végén bekapcsolódott az ellenzéki politizálásba. Alapító tagja az MDF-nek. '89-ben az időközi választáson parlamenti mandátumot nyert, 1990-ben ismét képviselővé választották. '92-től élesen bírálta akkori párttársát, Csúrka Istvánt radikális nézetei miatt. 1993-ban – Elek Istvánnal és Furmann Imrével együtt – kizárták a frakcióból. Ezután kilépett a pártból. '94-től a Miskolci Egyetemen politológiát oktat, ma már adjunktusként. 1994 és '96 között Orbán Viktor Fidesz-elnök tanácsadója. 1994–95-ben a Magyar Nemzet szerződéses munkatársa. 1996–98-ban az ORTT-ben a Magyar Demokrata Néppárt (az MDF-ből kivált mérsékelt szárny) delegáltja. 2002-től az ATV Sajtóklub, 2004 és 2009 között az MTV Lapozó című politikai elemző műsorát vezette. 2005 és 2009 között az MDF delegáltjaként az MTI Tulajdonosi Tanácsadó Testület tagja. 2008-ban a Magyar Demokratikus Charta egyik első aláírója. A 2010-es választásokon az MDF színeiben egyéni jelöltként indult. Sem ő, sem pártja nem jutott be az Országgyűlésbe. Cikkei '89 óta jelennek meg rendszeresen napi- és hetilapokban. Kötetei: Melyik játékot játszunk?, Restauráció, A győzelem ára, A miniszterelnök – Antall József és a rendszerváltozás, Orbán Viktor, Az új miniszterelnök (Gyurcsány Ferencről), Hazárdjáték, Arcmás (Orbán Viktorról). Főbb díjai: Pethő Sándor-díj, Húsvétes a Köztársaság Díj.

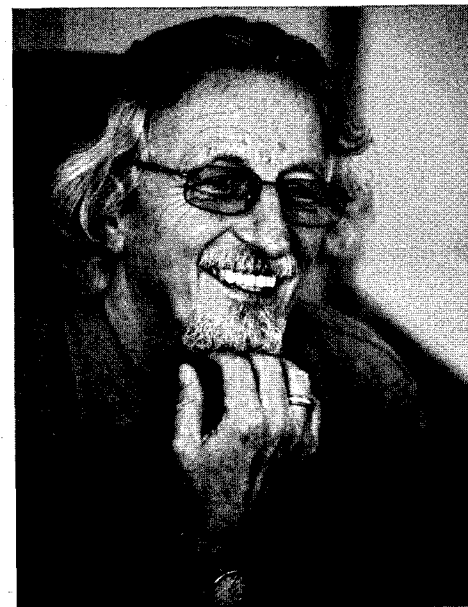
TÚL MINDEN HATÁRON

HUNČÍK PÉTER:
A Fidesz alattvalónak
tekint minket

A kormánypárti többség arról is rendelkezett a „húsvéti alkotmányban”: a sarkalatos, vagyis kétharmados törvényeknek harmonizálniuk kell az alaptörvény preambulumaival, a „Nemzeti Hitvallással”. Már ennek szellemében fogott hozzá a Fidesz és a KDNP – például – az egyházak szabályozásához vagy a választójogi törvény módosításához. Persze azt már korábban is lehetett tudni: az Orbán-kormány a határon túli magyaroknak az állampolgárság mellé szavazati jogot is adna.

Hunčík Péter szlovákiai magyar pszichiáter, író, a nagy sikerű Határeset című regény szerzője annak idején egyik kezdeményezője volt a magyar–szlovák Híd-Most párt megalakításának. 2011 májusában arról beszélt a 168 Órának: a magyar kormány nemzetstratégiája az állandó konfliktuskeltésre épül, a felvidéki magyarságot Orbán Viktor eszközül használja belpolitikai játszmáihoz.

(Várhatóan 2011 novemberében szavaz majd az Országgyűlés a fideszes választási törvényről. Vagyis már az interjúkötet nyomdába adása után. – A szerk.)

■ Azt állítja a Fidesz: a határon túli magyarságnak régi vágya teljesül a magyar állampolgársággal, szavazati joggal. Ám a felvidéki magyarokat megosztja ez a nemzetpolitika.

Szlovákia és Magyarország is tagja az EU-nak, így a magyar állampolgárság „csupán” szimbolikus jelentőségű. Igaz, érzelmileg fontos nekünk. Főleg a korombéli „kisebbségek” érzik úgy, hogy egyik legféltettebb álmuk valósulhatna meg azzal, ha végre „teljes értékű” magyarok lehetnének.

■ Miért fogalmaz feltételes módban? Hiszen a kettős állampolgárság törvénye már megszületett.

Rendkívül megalázó, ahogy a honosítási hercehurcát kezeli a magyar kormány. Itteni honfitársaim többségét felháborítja a Fidesz–KDNP képmutatása: úgy tesznek, mintha az állampolgársággal „megajándékoznának” minket, pedig csupán eszközül használnak bennünket önös belpolitikai játszmáikhoz.

■ Mi bizonyítja ezt?

Az Orbán-kormány a kettős állampolgárság témáját a 2010-es szlovák választási kampány finisében dobta be. Pedig előzőleg még Csáky Pál, a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) akkori elnöke is kérte a Fideszt: várjon kicsit, két héttel a szava-

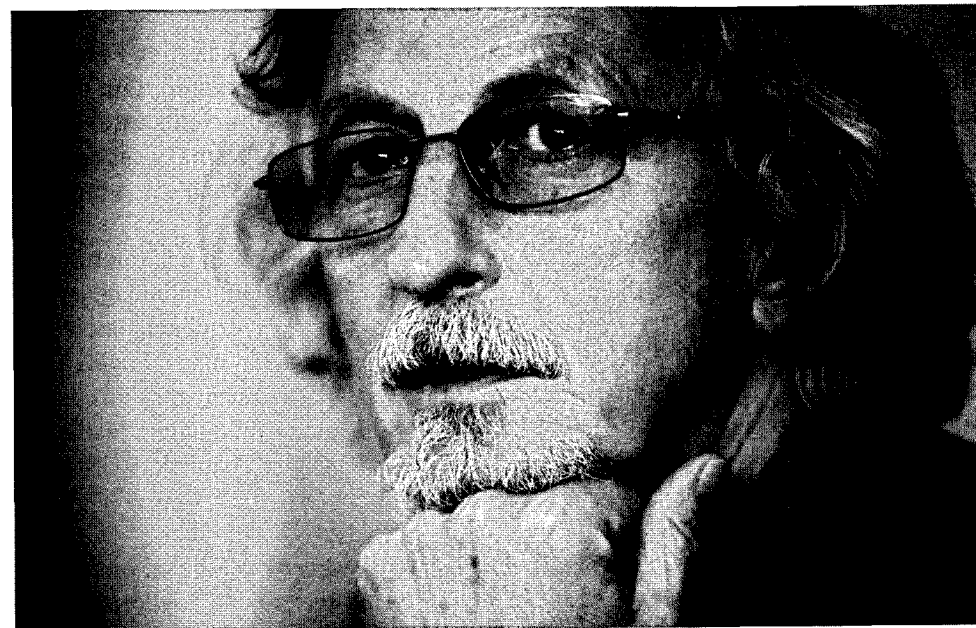
zások előtt nem kellene felkorbácsolni a magyarellenes indulatokat Szlovákiában. De Orbán Viktort ez nem érdekelte. Bejelentése után a még hivatalban lévő Fico-kormány azonnal elrendelte: aki más ország állampolgárságát felveszi, az egyben lemond a szlovákról. Orbán „ajándékáért” mi súlyos árat fizettünk, és a Fidesz még különösebb együttérzést sem mutatott velünk. 2010 nyarán a szentendrei nemzetközi főiskolás-találkozón Kövér László is előadást tartott. Egy felvidéki magyar diák megkérdezte tőle: „Nem veszik észre, hogy minél jobban nyomulnak Szlovákiában, annál rosszabb nekünk?” A Magyar Országgyűlés elnöke válaszával voltaképpen fenyegetően üzent nekünk: „Gyáva népek nincs hazája.”

■ Másfelől ha a határon túli magyarok az állampolgárság mellé választójogot is kapnak, élhetnek vele: ha nem tetszik nekik Orbán politikája, ellene is voksolhatnak majd.

Bugár Béla, a Híd-Most párt elnöke azt mondta: nincs keresnivalónk a magyarországi választásokon. Egyetérttek vele: bármennyire szeretjük is „második hazánkat”, mi nem ott élünk, nem mi viseljük az ottani politikai-gazdasági döntések következményeit. Ráadásul a közvélemény-kutatások is azt jelzik: Magyarországon a többség nem szeretné, ha a határon túliak szavazatukkal beleszólnának a magyarországi belügyekbe. Felvidéken is komoly feszültséget szítana, ha a magyarországi pártok gőzerővel kampányolnának itt. S bár ígérte a Fidesz, hogy előbb egyeztetnek a szavazati jogról a kinti magyar szervezetekkel, Bugár Béla pártjával eddig még nem is tárgyaltak. Miközben a Híd a szlovák kormánykoalíció tagja, Bugár pedig a pozsonyi parlament al-elnöke is.

■ Mivel a Híd „vegyes párt” – szlovákok is tagjai –, kormányra kerülése után sokan abban bíztak, rendeződhet a szlovák–magyar viszony: az ottani parlament majd eltörli a Fico-féle nyelvtörvényt, és megszünteti a kettős állampolgárság tilalmát is. Nem így történt. Bugár ezért is a magyar kormányt hibáztatta, mondván: Orbán Viktor mindig ahhoz igazítja a provokatív kijelentéseit, amikor a szlovák parlament valamilyen fontos magyar ügyet tárgyal. Ezzel nehezíti a Híd számára az érdekérvényesítést.

Tény: a Fidesz épp akkor vetette fel a szavazati jog kérdését, amikor nálunk újabb országgyűlési viták kezdődtek a kisebbségi nyelvtörvényről. Az etnikai indulatok ismét felizzottak Szlovákiában, a sajtó a „magyar expanzió” veszélyeit taglalta. A pozsonyi parlament nem vonta vissza a nyelvtörvényt, holott előtte komoly esély volt rá. A magyar kormány nemzetstratégiája az állandó konfliktuskeltésre épül. Nem tisztem Bugárékat védeni, ám hatalmas nyomás nehezedik rájuk Budapestről, miközben küzdeniük kell a szlovák nacionalista ellenzékkel és a kormánypártokkal is. A Híd már többször „borotvaélen táncolt” a koalícióban.

■ Ha esetleg „kitáncolna” onnan, mert a Fidesz nemzetpolitikája miatt nem tudja hatékonyan képviselni a felvidéki magyarság érdekeit, megszűnne a szlovák koalíció parlamenti többsége. Mindenesetre Orbán ottani politikai szövetségese, az MKP – amelynek vezetésébe 2011 tavaszán visszakerült Csáky Pál – már előrehozott választásokat emleget. Talán erre játszik a Fidesz is a folytonos zavar-keltéssel?

Lehetséges, hiszen a magyar kormány csak az erő nyelvét érti. Orbán egész külpolitikájában történelmi stratégiát váltott.

■ Ezt hogy érti?

A magyarok egykor folyton siránkoztak: a Nyugat cserbenhagyta őket, magukra maradtak szabadságharcaikban. Most viszont az EU tagjaként együttműködhetnének Európával. Ehelyett mit tesz Orbán? A „magányos hős” szerepében tetszelegve nekiront Brüsszelnek is, Pozsonynak is. Orbán Viktor képtelen a párbeszédre. Radičová miniszterelnök asszony politikájával sem tud mit kezdeni, mert számára túlságosan európai és liberális az. A Fidesz sokat tett azért, hogy felhergelje a viszonylag szelídebb szlovák kormányt is. A „húsvéti alkotmány” is aláássa a szomszédi viszonyokat. Ha önök-nél megszűnik a kisebbségi ombudsman hivatala, miért várják el, hogy Szlovákiában védjék a magyarság jogait? Az pedig, hogy a Fidesz semmibe veszi a Híd-Mostot, sérti a szlovákokat is, hiszen közülük többen erre a pártra szavaztak.

■ Orbánék a Magyar Állandó Értekezletre is csak az MKP-t hívták meg Felvidékről, Bugár pártját nem. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes a döntést így indokolta: „A Máért a nemzeti érdekek képviselőjére alakult, az értekezleteken legitim magyar szervezetek vehetnek részt. Azaz – sarkosan fogalmazva –, csak az etnikai pártok.” Tegyük hozzá: a Máértnak meghatározó befolyása van a határon túli magyar szervezetek finanszírozásában is.

Az is része a Fidesz stratégiájának, hogy felszámoljanak minden olyan határon túli magyar szervezetet, amelyet nem ők irányíthatnak kézi vezérrel. Önhatalmúlag, egyeztetés nélkül bontották fel a 2003-as szlovák–magyar államközi egyezményt, amely úgy rendelkezett: a Pázmány Péter Alapítvány irányíthatja a szlovákiai magyar nyelvű oktatás finanszírozását. A pénzosztás feladatát áadták a szlovákiai magyar szülők és pedagógusok szövetségeinek. Ezek elnökségeiben több MKP-tag van: a Fidesz lojális követői. A felvidéki magyar sajtóval és könyvkiadással is hasonlóan bánnak el Orbánék. Aki kritizálja őket, azt forrásmegvonásokkal akár tönkre is tehetik.

■ Már a tavalyi szlovákiai választások előtt is világossá tette a Fidesz: ha a felvidéki magyarok nem az MKP-ra szavaznak, nem számíthatnak az anyaország kegyeire. Ám a zsarolás visszaütött: a felvidékiek „csak azért is” a Hidat juttatták a parlamentbe. Félelemkeltéssel, egzisztenciális szorongatásokkal most többet érhet el önöknél a Fidesz?

Nem hiszem. Az itteni magyarok véleményét pontosan tükrözik a legutóbbi felmérések: 70 százalékuk ma is a Hidat támogatja. De más vizsgálatok azt is jelzik: honfitársaink közül egyre kevesebben vallják magukat magyarnak. A kisebbségi identitás első sorban attól függ, milyen érzelmi-szellemi modellt nyújt az anyaország. A rendszerváltás óta Magyarország „példaértéke” folyamatosan csökken. Az MSZP-nek sosem volt érzéke a szimbolikus dolgokhoz, a nemzeti ügyekhez, a Fidesz meg alattvalónak tekint minket. Orbán Viktor pártja az antidemokratikus irányváltással mintha a Horthy-korszakot akarná újraéleszteni. Ezzel pedig – meggyőződéseim – a határon túli magyarok többsége nem hajlandó azonosulni.

Sándor Zsuzsanna

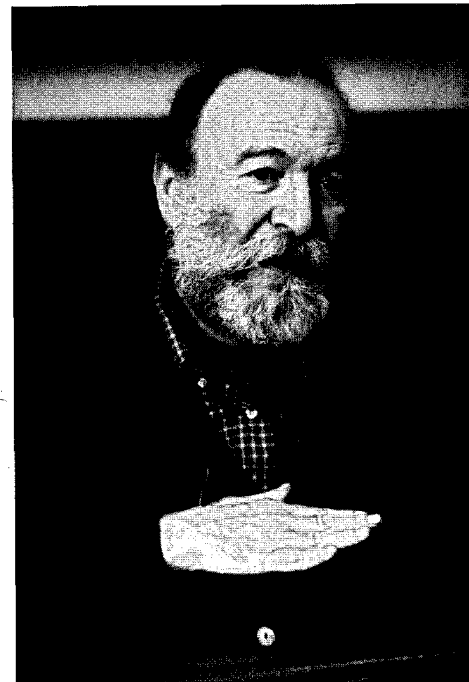
HUNČÍK PÉTER

szlovákiai magyar pszichiáter, író, publicista 1951-ben született Ipolyzágon. Orvosi diplomáját a pozsonyi Comenius Egyetemen szerezte '76-ban. Körzeti orvosként praktizált, '88-tól pedig – szakvizsgáját követően – pszichiáterként dolgozik. 1989 előtt Somos Péter néven verseket írt magyar irodalmi lapokban (Nagyvilág, Forrás, Új Írás). 1989-ben egyik alapítója a Független Magyar Kezdeményezésnek, majd 1992-től '97-ig a szlovákiai Magyar Polgári Párt Országos Elnökségének tagja. Az első független csehszlovák újság, a Nap alapító főszerkesztője '89-ben. 1990 és 1992 között Václav Havel (akkor még) csehszlovák köztársasági elnök kisebbségügyi tanácsadója. 1990-ben a Márai Sándor Alapítvány társalapítója, majd annak 2003-as megszűnéséig az igazgatója. '97-től az alapítvány egésze alatt működő Európai Kommunikációs Tréningközpont vezetője. Alapítója és társtulajdonosa volt Kelet-Közép-Európa első magán televíziójának, a Nova TV-nek '93-ban. 2000 és 2003 között a Duna TV elnökének főtanácsadója. 2003-tól a Carleton University Ottawa vendégtanára. Egyik kezdeményezője, „szellemi atyja” a Híd-Most szlovák–magyar pártnak. 2008-ban jelent meg a Határeset című regénye, amellyel 2009-ben az év legjobb első kötetes prózaírójának járó Bródy Sándor-díjat nyerte el. A pszichiáter Dunaszerdahelyen praktizál ma is. Főbb kutatási területe a társadalmi konfliktusok kezelése.

MEGTÖRNI A GYÁVA CSENDET

PÉTER VLADIMIR:
Feszített a tehetetlenség

Az új alkotmányba bekerült a Magyar Művészeti Akadémia: az alaptörvény Makovecz Imre magánegyesületének éppolyan védelmet és önállóságot ad, mint a Magyar Tudományos Akadémiának. Kimaradt viszont az alkotmányból az MTA társszervezete, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA). E prominens társaság egyik tagja, a Munkácsy-díjas ötvös, szobrász, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem tanszékvezető tanára az Élet és Irodalomban – 2011 májusában – nyílt levelet tett közzé, amelyben tiltakozott a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát ért gyalázat ellen. Egyszemélyes akciójával a „gyáva csendet” akarta megtörni. A 168 Órának akkor azt is elmondta: bármerre néz, mindegy, az ízléstelen és dölyfös kormánypolitika sebesültjeit látja.

■ Amikor először hallottam, hogy az alkotmányba is belefoglalják Makovecz Imre magánegyesületét, tréfának hittem. Valóban abszurd. Még inkább megdöbbenem, amikor megtudtam: az alaptörvényből kimarad a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, az MTA hivatalos társszervezete. Megalázó az is, hogy a kormány nem egyeztetett velünk. Miután a tervezet nyilvánosságra került, társaságunk elnöke, Dobszay László Széchenyi-díjas zenetörténész (*Dobszay László 2011. augusztusban elhunyt. – A szerk.*), és ügyvezetőnk, Fencz Győző irodalomtörténész segítséget kért Pálincás Józseftől. Ő az MTA elnökeként volt tagja az alkotmányt előkészítő bizottságnak. Közölte: az ügyben már döntés született, nincs mit tenni. Erre a Széchenyi Akadémia két vezetője lemondott: így akarták felhívni a figyelmet a SZIMA méltatlan helyzetére. Demonstratív lépésüket tiszteltre méltónak tartom. Ezt is megírtam nyílt levelemben az ÉS-ben.

■ A lapban közzétett Csend című írását azal kezdte: „Vártam, hogy a tekintélyes művészek kiválasztott gyülekezete (melynek történetesen tagja vagyok) hangot adjon felháborodásának, tiltakozzon az őket (bennünket) ért méltatlan, méltánytalan és jogtalan kisértésért.” Hozzátette: írásával meg akarta törni a gyáva csendet. Nem sértődtek meg akadémiai társai?

De, lehetséges. Írásomra csak a két vezetőnk reagált: ők megköszönték. Senkit nem akartam megbántani. Azért fogalmaztam ennyire élesen, mert nagyon feszített a tehetlenség. Tervezőművész vagyok, ritkán szólok meg nyilvánosan. Most is azt reméltem: azok a művész akadémikusok, akik látható-hallható szereplői a kulturális közéletnek, majd állást foglalnak, és csatlakozhatom hozzájuk. Ám csend volt. Magánbeszélgetéseken kérdezgettem is többüktől: nem terveznek-e közös tiltakozóakciót? Brummogtak valamit. Mégsem történt semmi. Úgy döntöttem, nem várok tovább, és a magam nevében tiltakozom. Tartoztam ennyivel „saját meszesedő gerincemnek”, de mindenekelőtt Kosáry Domokos emlékének, aki 1992-ben alapította a Széchenyi Akadémiát.

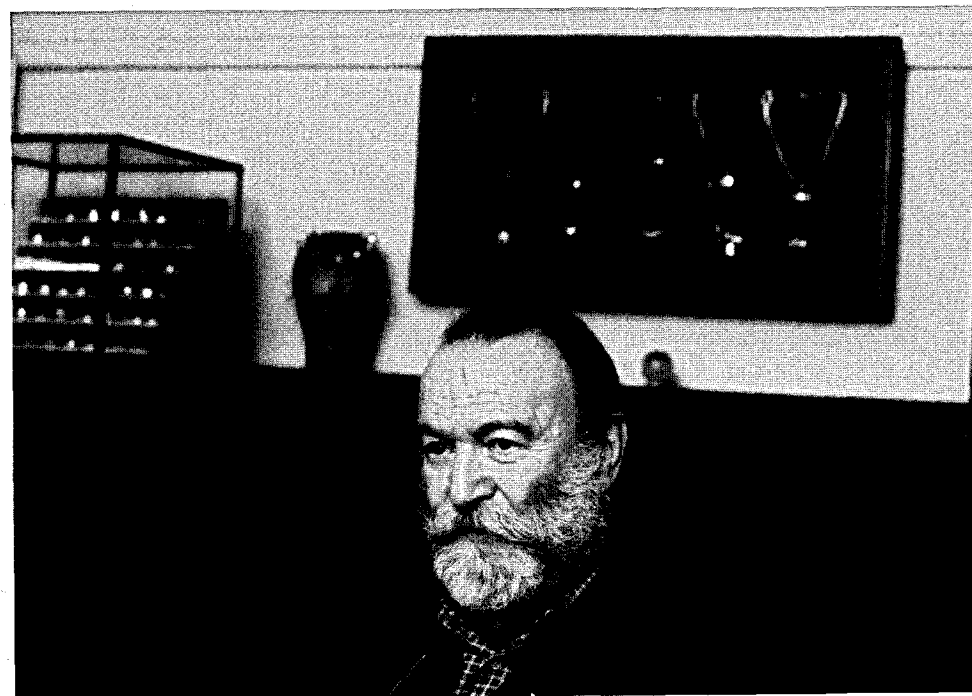
■ A rendszerváltás után Kosáry volt az MTA első elnöke. Egyik legfőbb céljának tekintette, hogy az Akadémia ne csak a tudománynak, hanem a művészetnek is központjává váljon, rangot adjon az alkotóknak. Még szintén '92-ben – az MTA-tól függetlenül – Makovecz Imre „ellenakadémiát” hozott létre, s eleinte azzal indokolta különállásukat: ők főként a képzőművészeket képviselik.

Megnyilvánulásaik már akkor ellenszenvesek voltak számomra. A SZIMA eredetileg Magyar Művészeti Akadémia néven tervezte a megalakulását. De Makoveczék alattomosan elorozták a nevet, és sietve így jegyeztették be magukat. Viselkedésmódjuk, ízlésviláguk is idegen tőlem, világnézetüktől pedig végképp irritozom.

■ Makovecz később beismerte: „ellenakadémiájukat” a kultúra politikai megosztásáért hozták létre. Nyilatkozta: „A liberális gondolkodású emberek az MTA-hoz, a konzervatív és nemzeti gondolkodásúak a Magyar Művészeti Akadémia felé gravitáltak.” (Makovecz Imre 2011. szeptemberben elhunyt. – A szerk.)

Szamárság! A mi szervezetünk világnézetileg sem homogén: vannak „kettős tagok” is. Lelkük rajta. Az új tagokat demokratikusan választjuk meg: csakis a művészi kvalitás és a tisztességes gondolkodás számít. Mindig távol tartottuk magunkat a direkt politizálástól. Ez részben helyes, hiszen a művészet legyen független! Akadémiai társaim nagyszerű művészek és kitűnő emberek. Ám a kényszeres távolságtartás, a túlzott óvatosság amúgy is halovány karakterünk elvesztéséhez vezetett. S miközben Makoveczék a haza bölcseinek pózában tetszelegve harsogták sokszor vérfagyasztó nézeteiket, addig a mi társaságunkat bénulttá tették az udvariasan elhallgatott véleménykülönbségek és a kölcsönös tisztelet. Már közös dolgainkért sem tudunk összefogni.

■ Makoveczék viszont lelkesen hódoltak Orbán Viktornak. Akadémiájukon belül alakult meg 2002-ben a Fidesz-elnök vezette Szövetség a Nemzetért Polgári Kör. Makovecz 2006-ban a Kossuth téri tüntetők egyik vezetője lett, majd a tavalyi parlamenti választások előtt hangoztatta: felesküdt Orbánra, akinek – szerinte –

kormányzói jogokat kellene adni. Udvari művészeit most bőkezűen jutalmazta a miniszterelnök: az alkotmányosítással meghatározó szerephez juttatta őket a magyar kulturális életben, és évi 100 milliós apanázst biztosít nekik. Sőt: az Orbán-kormány 2,3 milliárdból felújíttatja a Vigadót, amelyet – állítólag – ingyen használhatnak majd Makoveczék. Összehasonlításképp: a SZIMA évente 12 milliót kap, s egy kis irodát az MTA épületében. Önök még mire számítanak egyáltalán? Pálincás József megígérte: továbbra is az MTA társintézménye maradunk. Csekély vigasz. Következő közgyűlésünkön döntenünk kell: hogyan tovább? Rossz „megoldás” lenne önmagunk feloszlata. Ezzel azt bizonyítanánk: beletörődtünk a helyzetünkbe. Inkább sokkal markánsabban kellene képviselnünk közös értékeinket. (A SZIMA új elnöke Makk Károly lett. – A szerk.)

■ Sokak szerint a kormány „rendszerváltást” akar a kultúrában is. A Magyar Művészeti Akadémia alkotmányba emelése is ezt szimbolizálja. A Fidesz központosítja a filmművészetet, párthíveit nevezi ki a színházak élére. Üldözik a liberális filozófusokat, a Széchenyi- és a Kossuth-díj Bizottságból száműzték a szakmai szervezeteket. Vannak, akik úgy vélik: ma nagyobb a politikai nyomás a kultúrán, mint amilyen a hetvenes években volt.

Én gyűlöltem a Kádár-rendszert: utólag sem vállalom vele semmiféle közösséget. Bár-hogyan rongálják is most nálunk a jogállamot, mindmáig sokkal jobb a helyzet, mint a rendszerváltás előtt. Elmondhatom a véleményemet, amely megjelenik egy országos lapban. Ha nem tetszik a kormány, harcolhatunk, tiltakozhatunk ellene, leválthatjuk előbb-utóbb. Egyelőre a demokrácia tanulóveinek az árát fizetjük. Az elmúlt húsz évben talán túlságosan megszoktuk, hogy szabadok vagyunk. Nem hittük, hogy ezért küzdenünk kellene. De már most érződik: az emberek rossz néven veszik, ha autonómiájukban akadályozzák őket. A Fidesz-fölény még tart, ám bármerre nézek, minde-nütt az ízléstelen és dölyfös kormánypolitika sebesültjeit látom. Vannak, akiket a gazdasági intézkedések sújtanak, mások az ideológiai támadások károsultjai. Azt remélem: valójában senki nem szeretne újra diktatórikus pártállamban élni. A demokráciát azonban csak társadalmi összefogással tudjuk megvédeni.

Sándor Zsuzsanna

A SZIMA alapítói – többek között – Cseres Tibor, Görgey Gábor, Hubay Miklós, Jókai Anna, Jovánovics György, Juhász Ferenc, Konrád György, Lator László, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Nemes Nagy Ágnes, Szabó Magda, Vas István. Jelenleg nyolcvannolc tagjuk van. Néhány név – a teljesség igénye nélkül: Bodor Ádám, Esterházy Péter, Gergely Ágnes, Imre Flóra, Kertész Imre, Krasznahorkai László, Nádas Péter, Nádasdy Ádám, Parti Nagy Lajos, Rakovszky Zsuzsa, Spiró György, Tandori Dezső, Tóth Krisztina, Várady Szabolcs, Závada Pál (irodalmi osztály). Bak Imre, Birkás Ákos, Harasztý István, Keserü Ilona, Klimó Károly, Maurer Dóra, Nádler István, Orosz István, Pauer Gyula, Péter Vladimír (képző- és iparművészeti osztály). Jeney Zoltán, Kocsis Zoltán, Petrovics Emil, Sály László (zenei alkotóművészeti osztály). Ascher Tamás, Huszti Péter, Jancsó Miklós, Lengyel György, Makk Károly, Mészáros Márta, Székely Gábor, Zsámbéki Gábor (mozgóképfilm- és színházművészeti osztály).

PÉTER VLADIMIR

Munkácsy-díjas, Erdemes Művész díjas ötvös, szobrász, ékszertervező 1947-ben született. 1973-ban végzett a Magyar Iparművészeti Főiskolán. '75-ben a Manual Művészeti Csoport alapító tagja. 1983 óta tanít a Magyar Iparművészeti Főiskolán, ahol először adjunktus volt. 1997-ben megszerezte a DLA (Doctor of Liberal Arts) címet, és egyetemi tanárrá nevezték ki. 2010-től a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem – a Magyar Iparművészeti Főiskola jogutódja – Tárgyalkotás Tanszékének a vezetője. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának '93 óta a tagja. 1993-ban megalapította a Wladis ékszer-manufaktúrát: műtermében folyamatosan megtekinthetők egyedi ötvöstárgyai, ékszerei. Kiállított Londonban, Párizsban, Bécsben, Hamburgban is. Köztéri művei Budapesten, például a Malév 2. Terminálján, az Atrium Hyattben, a Centrál kávéházban is láthatók. Főbb kitüntetései: Munkácsy-díj, Erdemes Művész.

NEMZETI CIRKUSZ

CSÁKI JUDIT:
Aki a saját fejét használja,
azt meghurcolhatják

A Nemzeti Színház 2011. május végi évadzáró sajtótájékoztatóján egy szélsőjobbos on-line televízió munkatársa provokálta Alföldi Róbert igazgatót: nem gondolja-e, hogy le kellene mondania „megosztó” rendezései miatt, és felhozta azt is, Az ember tragédiájának római színében „orális szexjelenet” van. A jelenlévők közbekérdezésére kiderült, a Jobbik-közeli orgánum riportere nem látta az előadást, csak fényképet róla. Alföldi erre „ilyen orális szexet” kívánt az őt provokáló újságíróknak.

Tegyük hozzá: a római színben Madách Imre féktelen hedonizmust, kéjes tivornyát ábrázol, az előadásban pedig nincs szexuális aktus, természetesen imitálják azt.

A történetek után a Jobbik – a KDNP asszisztálásával – ismét követelte Alföldi leváltását, most éppen az említett kijelentése miatt. A kultúráért is felelős erőforrás-miniszter írásbeli figyelmeztetést adott a direktornak.

Csáki Judit kritikus arról beszélt akkor a 168 Órának: szerinte azért nem rúgták ki Alföldit, mert Orbán Viktor valamiért azt gondolta, pillanatnyilag nem teszi meg e szívességet a szélsőjobbna. S ne higgyük, hogy az ilyen-olyan értelmi-ségi tiltakozások befolyásolták a döntést!

■ Vekerdy Tamás pszichológus, a 2011-es Pécsi Országos Színházi Találkozó előadásainak egyik válogatója mondta: Alföldi Róbertnek, a Nemzeti Színház igazgatójának az üldözése az ország szégyene. És megengedhetetlen, hogy politikusok határozzák meg, mit lehet és mit nem a művészetben.

Én is így gondolom. Ráadásul dühít, hogy olyanok akadályozzák a munkámat, akiket nem érdekel a színház. Felszámolják az esztétikai alapú, normális kritikai közbeszéd körülményeit, feltételeit. Ha Alföldit nemtelen, aljas támadások érik, „verbális nemi erőszakkal” vádolják, elég nehéz arról írnom, hogy a Tragédia valamely színében következtetlenséget véltem fölfedezni. Ez a beteg és torz szellemiségű hatalom arra akar kényszeríteni, hogy velük együtt üljek a mocsokban. Amit kikérek magamnak.

■ Miután 2011. május 23-án Réthelyi Miklós, a kultúráért is felelős miniszter a parlamentben – jobbikos kérdésre reagálva – közölte, Alföldi az ominózus kijelentése miatt méltatlanná vált a Nemzeti vezetésére, s vizsgálatot indít az ügyben, ön a saját Facebook-oldalán levelet tett közzé „kedves színházi barátainak” címezve. Közös kiállásra kérte őket Alföldiért.

Legalábbis próbálkoztam, mutatnának-e szolidaritást Alföldivel. És ebben az eset-

ben teljesen mindegy, jobbra szavaztak-e, vagy balra, kedvelik-e Alföldi Róbert rendezéseit, vagy nem.

■ **Csak néhányan reagáltak a javaslatára. Mit gondol, miért?**

Sokan azt hiszik, ha csöndben vannak, észrevétlenül maradnak. Van „rondábbik” változat is, amikor az ügy kapcsán egyesek inkább azt taglalják, miért nem szeretik Alföldi művészetét. Aki így viszonyul ehhez az alantas támadássorozathoz, azt nem a lényeg érdekli, amiről valójában szó van: ma éppen Alföldit akarja kiteríteni a hatalom, de holnap mások következhetnek, ahogy tegnap a filozófusok kerültek sorra. Aki a saját fejét használja, azt megalázzhatják, meghurcolhatják. Nem viselik el a gondolkodást, a másként gondolkodást végképp nem tűrik. Ennek a hatalomnak már ellenzékben is praxisa volt a rombolás, a parasztvakítás, neki semmiért nem kár most sem. Én viszont félttem azt a nem kevés dolgot, ami jó ebben az országban. Vagyok olyan magyar, mint ezek bármelyike. S bár olykor már érzem magamon, hogy fáradok a tiltakozásoktól, nem hagyom abba.

■ **Mindenesetre a Magyar Színházi Társaság vezetősége – köztük Csizmadia Tibor, Cseke Péter, Márta István, Novák Eszter, Takács Katalin – közleményében egyértelműen kiállt Alföldi mellett. Nagyobb kulturális közéleti visszhangja lett Blaskó Péter nyílt védlevelének, amelyet Réthelyinek címzett. Blaskó – aki három éve nem volt hajlandó átvenni Gyurcsány Ferenctől a Kossuth-díjat – úgy fogalmazott: igaz, Alföldiétől különbözik a világnézete, de kéri a minisztert, fontolja meg döntését, hiszen mostanra érett össze a társulat, az igazgató leváltásával széteshet az ígéretes munka.**

Fontos állásfoglalás volt Blaskó Péteré: a formátumához méltó. Nagy színész, ezt Alföldi is tudja. Nagyszerűen dolgoznak együtt a Nemzetiben, legutóbb épp a Tragédiában, amelyben Blaskó játssza az Úr szerepét. Ez művészek szövetsége, amely felülírja azt, hova szavaznak négyévenként.

■ **Egyébként a jobbkos Pörzse már május 16-án is lobogtatta a parlamentben a Tragédia római színének fotokópiáit, követelve a rendező-igazgató eltávolítását a színház éléről. Réthelyi akkor azzal védte meg Alföldit: látta a produkciót, nem tartja botrányosnak, inkább „újszerűnek”. Azért megjegyezte azt is, „jogos felháborodást” váltanak ki a Nemzeti előadásai. Az efféle védelem fals, nem?**

Valóban: mintha hálásnak kellene lennünk, mert Réthelyi Miklós nem találta botrányosnak Alföldi rendezését. Pedig már önmagában micsoda helyzet az, hogy egy miniszternek esztétikai ítéletet kell mondania egy előadásról? Hogy kerül a csizma az asztalra? Micsoda baromság, hogy a 21. században Európa közepén az ép elméjüket elvesztő képviselők – miközben egymást érik a társadalmi, gazdasági balhé – arról

vitáznak a parlamentben, van-e a Tragédia római színében orális szex, vagy csak imitálják a színészek! Másfelől: közmegegyezéssel politikai hazugság, hogy az „Alföldi-ügy” a nemzeti színházi „eszményről” szól. Valójában a homofóbiáról, s arról, hogy nem viselik el az öntörvényű embereket. Ha ráadásul művész, és még közönséggel is találkozhat, főként nem. Mert az hat. És mert a hatalom akarja megszabni, mire való bármely színház, különösen a Nemzeti: a honfikebeli dagasztására.

■ **Alföldi végül írásbeli figyelmeztetést kapott. Úgy is vehető: ismét megvédte a miniszter. De nézhető másként is: az intővel némiképp azt erősítette meg Réthelyi, amit előzőleg ő maga és államtitkára, Szócs Géza mondott, miszerint Alföldi Róbert átlépett egy határt azzal, ahogyan válaszolt az őt kérdező újságírónak. Hozzáteszem: az illető egy szélsőjobbos on-line tévé és a Barikad.hu szerzője, s provokálta az igazgatót. Vagyis miközben a kulturális kormányzat megróttta Alföldit, nem határolódtak el az őt ért hecckampányoktól. Noha megtehették volna. Meg is kellett volna tenniük. Alföldinek alpári kérdést tett fel egy náci orgánus képviselő személy. Nem újságíró. A Nemzeti igazgatója az ő szavait használva válaszolt vissza, érthetően kissé türelmét veszítve: jó ideje egymásra licitálva gyalázza a Jobbik és a Fidesz-ölelő KDNP Alföldit. Aki ugyan szemtelen volt, de semmiféle határt nem lépett át. Szócs Géza viszont igen. Korábban óvta Alföldit a színpalak mögött, de most kissé túl gyorsan jelentette ki: számos alkalmas embert ismer, aki Alföldi helyére léphet. Kérdezem: ezt ő vajon milyen alapon ítéli meg? Fogalma sincs azokról a fejlődési áramlatokról, amelyek alakították a magyar színház közelmúltját. Az persze más, ha az „alkalmasságot” politikailag gondolja. Ahhoz azonban deklarálnia kell: a Nemzeti „bokréta Isten kalapján”, nem pedig színház.**

■ **Alföldit büntették, az útszéli provokációkra viszont még csak egy rossz megjegyzést sem tett a kulturális kormányzat. Lehet olyan üzenete is a miniszteri intőnek: a direktornak voltaképpen továbbra is túrnie kell a megalázó támadásokat? Igen. A kormány kutyaszorítóba került: engedelmeskedik-e a Jobbiknak, hogy Alföldit felnégyeljék – amely törekvéshez ismét vadul asszisztált a KDNP –, vagy nem. Úgy tesz a hatalom, mintha nem szeretne engedni a szélsőjobbnak, belülről azonban nagyon is egyetért vele. Szerintem azért nem rúgták ki Alföldit, mert Orbán Viktor valamiért azt gondolta, most nem teszi meg ezt a szívességet a Jobbiknak. Ne higgyük, hogy az ilyen-olyan értelmiségi tiltakozások befolyásolták a döntést!**

■ **Sokan mondják: a Fidesz kultúrharcot indított a liberálisok, baloldaliak ellen. De úgy tűnik: a kulturális hatalmi harc már a saját pártköreikben is zajlik. Példa rá az Opera körüli személyi csörte vagy Eperjes Károly kilökése a győri direktori pályázatból.**

Igaza van. Tudjuk: Orbán Viktor a csókosait színházzal jutalmazza. Persze nem érdekli őt a művészet: hűséges szolgáltnak színházat adni számára olyan, mintha Negró cukorkát dobna a szájukba. Amúgy a „belső ellenbeszédre” nem a győri példa az első, hanem a székesfehérvári eset. Vasvári Csabát a fideszes közgyűlés nevezte ki pár éve, bár nem volt vezetői tapasztalata. Majd az ottani képviselők azzal szembesültek: Vasvári irányításával a színház kiesett az állami támogatás legfelsőbb kategóriájából, mert nem volt meg az előadásszám, így a helyi testületnek több pénzt kell adnia az intézményének, hogy megmentse. Azt mondta erre az önkormányzat: csókos ide vagy oda, mi már nem bírjuk finanszírozni ezt. És elküldték a direktort. Az már viszont tényleg bohózat, hogy Vasvári védelmében a Vidnyánszky Attila elnökölte jobboldali Magyar Teátrumi Társaság levelet írt a hatalomnak: ugyan már, ne szóljon bele a kultúrába!

■ **Eperjes pedig azt mondta: a győri önkormányzatot – amelyet amúgy Borkai Zsolt fideszes országgyűlési képviselő vezet – az zavarta, hogy ő „nem szabadgondolkodó”.**

Vicc. Eperjes mintha a névjegyét küldte volna be a győri testületnek. Ugyanis elmondta: ugyanazt a pályázatot adta be oda, mint egykor Veszprémben, és ott nyert, nem érti, mi a baja akkor a győrieknek. Akik úgy döntöttek, Forgács Pétert bízzák meg: ő már korábban is vezette a színházat. Hogy aztán Orbán Viktor miért nem húzta föl a szemöldökét azért, mert színkedvence kiesett Győrből, nem tudom. De Eperjes helyében most egy kicsit megpróbálnék gondolkodni.

■ **Őn nyilatkozta egyszer: a politika halálos öleléséből nem tud szabadulni a színház.**

Nemigen. Nálunk legalábbis minden rezsím valamiért bele akar szólni a színház életébe. Számos színházi ember pedig fontosnak tartja, hogy mutogassa vagy hasznosítsa aktuális világnézetét. Ezekről a reflexektől nehéz szabadulni – mindkét oldalon. Én például azt gondolom: az egyik kecskeméti előadásnak – a Caligula helytartója Bagó Bertalan rendezésében – egyértelműen ott lenne a helye a pécsi szemlén az évad legjobbjai között. Nem került be. S bár azt a színházat is politikai kinevezett vezeti, Cseke Péter, elsősorban mégiscsak jó színházat akar. Így aztán engem kicsit sem érdekel, kire szavaz négyévenként.

Karácsony Ágnes

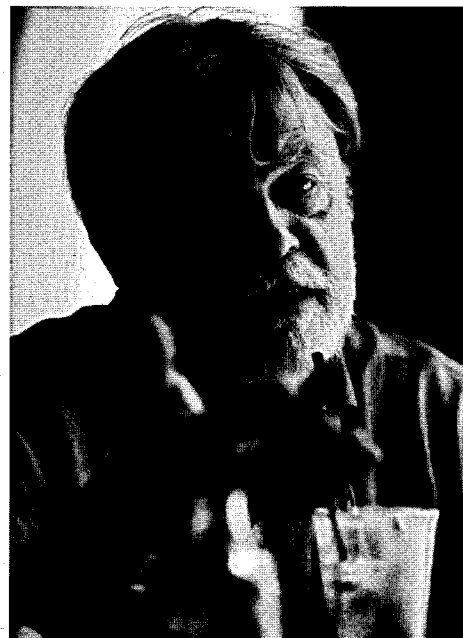
CsÁKI JUDIT

újságíró, színikritikus, szerkesztő, egyetemi docens 1953-ban született. 1978-ban diplomázott az ELTE BTK magyar-angol szakán. Ugyanitt esztétikatanulmányokat is folytatott. 1982-ben elvégezte a MŰOSZ Iskola kulturális szakát. 1997-től 2000-ig az ELTE BTK Doktoriskolájába járt, 2002-ben PhD fokozatot szerzett az Esztétika Tanszékén. 1978-tól '82-ig a Népszava újságírója, színikritikusa. Egyik személyes hangú életrajzában azt írta: „Színházat nézni még gyerekkoromban MGP-től tanultam, remélem, ezt ő sem bánta meg.” (Molnár Gál Péter kritikus 2011 nyarán elhunyt. – A szerk.) Csáki Judit 1983-tól a Színház című folyóirat szerkesztője, rovatvezetője volt 2003-ig. 1983 és 1990 között az Új Tükör színikritikusa, kolumnistája, 1993-tól két évig az Interpress Magazin olvasószerkesztője. 2000-től a Magyar Narancs színikritikusa, kolumnistája. 2000–2001-ben a Premier kolumnistája volt. A Revizor internetes kritikai portál főszerkesztője. A Kaposvári Egyetem Színházi Tanszékének vezetője, egyetemi docens. Könyvei: Egy színész életútja – Portré Szilágyi Tiborról, Rejtőzködő legendárium – Interjúkötet (Kovács Dezsővel közösen). Rendszeresen fordít angolból regényeket, novellákat, de úti- és szakácskönyveket is. 2007-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki.

KÖZÉLETBESZÉD

**Parti Nagy Lajos:
NEM SZABAD
ELGYÁVULNI!**

A Kossuth-díjas író új műve – Az étkezés ártalmasságáról – 2011 júniusában, az Ünnepi Könyvhétre jelent meg. Akkor kért tőle interjút a 168 Óra. Nemcsak a kötetéről beszélt, hanem arról is: azért kell kihagyhatatlanul „közéletbeszélnie”, hogy látsszék, nem szabad elgyávulni. Sem elhinni, hogy a hatalom izgága bírványa hosszú távon is győzedelmeskedik.

■ Talán tíz éve mondta: monológot ír „à la Csehov”, amely egy kétmázsás magyar ember beszéde lesz az „étkezés ártalmasságáról”. Évtized alatt alakult a szöveg?

Ősszel lesz tizenegy éve, véletlenül pontosan emlékszem, futottam a Margitszigeten, és eszembe jutott, mi volna, ha egy morbidobez, hatalmas test beszélni kezdene egy pulpituson. Illetve pulpitusban. Egy könyvnyi testbeszéd az étkezés ártalmasságáról, mert az ötlet hozta a címet is – a Csehov-darab címének analógiájára. Csehov öregedő, lepattant papucshőse úgy beszél, pontosabban árulkodik saját magáról, hogy tárgyról, a dohányzás ártalmasságáról szót sem ejt. Könyvem kapcsán illik, hogy megemlítsen Csehovot, pedig a kapocs elég laza. Az én súlyosan beszédkénszeres hősöm bőven beszél megjelölt tárgyról, amivel fedni igyekszik azt, ami egyedül foglalkoztatja: rettegését, halálfélelmét, organikus boldogtalanságát. Mindezt egy olyan előadás keretében, amelyet a magyarság táplálkozásáról hirdettek meg a szervezők.

■ Többször említette: sokáig tart, amíg bármely szövege kiteljesedik, s végül úgy dönt, kiadja a kezéből. Félre lehet tenni egy írást, másíkba fogni, aztán azt elrakni, visszavenni az előzőt, esetleg közben harmadikba, negyedikbe kezdeni?

Hogy általában lehet-e, nem tudom. Nálam ez régóta így működik. Sokszor kénytelen is vagyok más munkák miatt egy be nem fejezett korábbi ideiglenesen félrerakni. Gondolom, olyan is van, regényíróknál leginkább, hogy az ember úgy érzi, muszáj egy lendületből végigírnia, hisz a kezében van a majdani könyv, feldobta magát, mint egy hal, bejutott egy világba, amely nem ereszti, amíg dolguk van egymással. Az én tapasztalatom, hogy ha végigírom is, jobb, ha nem hajszolom be a szöveget két könyvborító közé. Jobb, ha érik a maga digitális sötétjében, még akkor is, ha némely aktuális felhangok ezáltal elhalványodnak kissé. Lényegében így volt Az étkezés ártalmasságával is, évek óta ott állt a gépemben végigírva. Természetesen nem tizenegy évig írtam, de annyi ideig volt munkában. Addig készült bennem. Az is igaz, minél több idő telt el, annál jobban nyomasztott, hogy ott van, hogy nem törődöm vele, nem vagyok túl rajta.

■ Könyvében betegesen hájas természetgyógyász beszél a méregtelenítésről, termékbemutatón kínálja saját isteni csodaszerét, az Emese Acapulco gyógyírót, értekezik a magyarság „őstáplálkozásáról”, monológja végén a pulpitus foglya lesz, beleragad, dől vele együtt. Önt idézem: „Minden írásomban benne van a társadalmi magánérzetem is.”

Hát persze, hisz én írom a körülményeimmel, a köz- és magánérzetemmel, s ez benne van, nem is tudna nem. Bizonyos könyvekben, például a Hősöm terében erősebb és szándékosabb a társadalmi vagy – ha úgy tetszik – politikai áthallás. Ebben a könyvben áttételesebb. Hősöm itt csupán él, unottan és üzleti szempontból, a kereszténymezeti kurzus szimbolikájával, azt adja, amire kereslet van, ha magyaros öblögetésre, akkor azt, hátha így könnyebben jut megrendelésekhez. De küszködése az elrontott életével, beteges kövérségével, önnön dühödt és szenvedélyes deformálása, szenvedése e testi deformációjától – abszolút univerzális tárgy. A magyarsága legfőljebb csak hab a tortán. Súlyos, jelentésszerű hab, de hab.

■ Amikor felhívtam, kérdezném az új kötetről, mondta, persze, de úgyis tudja, kihagyhatatlan lesz a „közéletbeszéd”, miközben rémületes, hogy soha annyit nem beszélt politikáról, mint az utóbbi egy-két évben.

Rémületes, tényleg. De kénytelen vagyok beszélni arról, ami körülvesz. Ha úgy tetszik, kibeszélni, hogy ne essem teljesen kétségbe. A hatása felől a legkevésbé sem vagyok meggyőződve. Mert akiknek módomban áll erről írni, azok körülbelül hasonlóan gondolkodnak, mint én. Másrészt nincsenek határozott válaszaim a kérdéseimre. Ugyanúgy e kétségekkel vagyok elfoglalva, mint nagyon sokan. Azt hiszem, ez a többség.

■ Néhány hónapja arról írt egy publicisztikájában: nem lehet hagyni, hogy a félelem határozzon meg minket. A bátorság ahhoz kell, hogy a fenyegetettségnek ne legyünk foglyai. Mert akkor nem lesz, aki megállítja a hatalom elszabadult hajóágyúját.

Tényleg nem lehet hagyni. Ezt a vissza-, előre-, le- és fölmenőleges hatalomkoncentrációt. Azt, hogy a kurzus, hajdani kétharmadától még mindig kábán, lassan az összes társadalmi rétegnek nekimegy olyan kicsi – anyagi és szimbolikus – haszon reményében, amely nem éri meg azt a kárt, amelyet rövid és hosszú távra okoz vele. Az ember csak nézi elképedten, hogy a kormányzat homályos újjászervezési lázában képes visszamenőlegesen elvenni szerzett jogokat, képes a sajtót és a kultúrát olyan egyablakos szisztémába terelni, ahol az ablakban Fidesz-közel, kézi vezérlésű pártkatonák ülnek. A legócskább retorémákkal pöffeszkednek, páváskodnak a parlamentben, és hol zárvart, hol vásott félmosollyal tesznek egyenlőségelet a demokratikus ellenzék és a végig grasszáló újnnyilasok között.

■ Egy jobbkios képviselő parlamenti felszólalásában – 2011 májusában – megkérdezte, mikor törlik az érettségi tételek közül a „magyarellenos írókat”. Spiró Györgyöt és Kertész Imrét sorolta közéjük. Réthelyi Miklós, az oktatásért és kultúráért is felelős miniszter azt felelte: évtizedekig kell várni, amíg „végleg elválík az esetleges esztétikai érték és erkölcsi érték – vagy értéktelenség – a pillanatnyi történelmi érzékenységünkötől”. Magyarozatképpen hozzáfűzte: benne marad a kánonban „Thomas Mann homoszexualitása ellenére, József Attila kommunista párttagsága ellenére, Bartók Béla ’19-es szerepvállalása ellenére”, és mondta, még folytathatná a sort. Rémisztő nemcsak a kérdés, a válasz is. Megjegyzem: a demokratikus politikai ellenzék még csak egy „ejnyével” sem reagált minderre. Nehéz erre mit mondani. Nem mentség, inkább magyarázat, hogy ez a rém otromba válasz nagy kínban születhetett. Mintha az említett, szellemileg letolt gatyában politizáló újnnyilasoktól és a kereszténydemokraták némely szellemi verőemberétől túlzottan megriadt volna a miniszter. Akiről nem hiszem, hogy a civil életében így gondolkodna. Nehéz vagy nem nehéz, egyetlen adekvát válasza lehetett volna: „A képviselőtársam szégyellje magát!” S valami ilyesmit kellett volna mondanía a kéjesen buzizó és zsidózó honatya-fiatalembereknek, amikor a telt házakkal játszó, egyre sikeresebb és, igen, egyre magyarabb Nemzeti Színház igazgatóját, Alföldi Róbertet kezdték és kezdik ki minden alkalommal. Próbálnék nem hinni a látszatnak, a szememnek, hogy úgy mondjam, de hát látom: a kétharmados párt ha nem is teljesen szalonképes, de természetes szövetségesének tekinti a szélsőjobbot, ők meg a Fideszt. Akik ellen felvonul a szélsőjobb, azok rendre kipécézett ellenségei mindkét kormánypártnak is. A hecc-kampányok, boszorkányüldözések láttán nem tudok másra gondolni: a hatalom, hán tán nem örül is, nem bánja, hogy a piszkos munkát elvégzi helyette a szélsőjobb. Persze tíz éve ez a leosztás, nagyjából. Lehetne ugyan örülni, hogy ennek alighanem bukás lesz a vége, de azért tragikus az egész. Ugyanakkor az is tragikus: annak a kurzusnak a józan eszében kellene bízunk, amelynek a józan eszéről egyre kevésbé vagyok meggyőződve.

■ De miért is kellene bízunk benne?

Azért, mert momentán ők vannak hatalmon. Ők diszponálnak a rendőrség, a katonaság, az igazságszolgáltatás fölött. Ők hozzák a törvényeket, amilyeneket csak akarnak. Például, visszamenőleg bárhany évre bentlakásos közmunkára rendelhetnek bárkit a szebb jövő érdekében, és nincs, aki ellentmondjon nekik 2014-ig. Mondhatjuk, hogy ezt nem teszik meg, de egy éve a magánnyugdíjpénztárak lenyúlása ugyanilyen vad ötletnek tűnt. Ez eléggé rémes helyzet.

■ Csak én hallok úgy, hogy mostanában tompább az ellenhang? Én látom úgy, hogy fogytán a tiltakozóerő?

Nem hiszem, illetve nem tudom. Abban bízom, hogy ezek a kritikák, civil vélemények, ha lassan is, összeadódnak. Ki-ki másként, más körülmények közül, más meghatározottságokkal reagál ugyanarra. Például a kormánypárti szavazók jó részének egyáltalán nem könnyű megemésztetni a saját kiábrándulását. Másrészt én, szabadúszóként, könnyebben beszélek, mint ha – mondjuk – fél élet munkájával, közpénzből kellett volna felépítenem egy zenekart, egy katedrát, egy kutatóintézetet, s az én káderlapom, az ellenem hozott retorziók esetleg az egész intézményt magukkal rántathatnák. Ebben a légkörben nem könnyű szabadnak és kritikusnak lenni, ha szükség van is rá. Harmadrészt nem szabható meg senkinek, milyen vérmérsékletű legyen, miként nyilvánuljon meg. Ha előírom, milyen alapon kritizálom az előírásokat? Én azt gondolom: nem lehet számon kérni a százezreken, miért nem mennek ki az utcára. Azt sem tudom, a láthatónál mennyivel nagyobb az elégedetlenség. Vagy mennyivel nagyobb az elégedettség? Mert igen sokaknak ez a kurzus rendben van. Mert még nem értek el hozzájuk a könnyítésnek nevezett megszorítások, mert esetleg még tetszenek is nekik a szimbolikus gesztusok, és nincs ellenükre, hogy a mindenféle drogos fiataloknak meg Zöld Pardonoknak a torkán lenyomják az országzászlót. A kijózanodás hosszú folyamat lesz, de be fog következni, ilyen provokatív kormányzás után nem lehet másként.

■ Ön fogalmazta meg egy írásában: noha nem kell hősnek lenni, ám egy közepes bátorságra, evidens civil kurázsira mégiscsak szükség van.

Igen. Mindannyiunknak megvan az arányos felelőssége. Persze mindig az írástudókét említik föl, mert az ő véleményük kereshető vissza, illetve a véleményük hiánya. Például, azért kell beszélni, beszélnem, hogy látszék, élesen kritizálni szükséges. Látszék, hogy nem szabad elgyávulni, elhinni, hogy a hatalom izgága bírvágya hosszú távon is győzedelmeskedik. Ha megkérdezzük, ha tehetem, azért kell véleményt mondanom, hogy ne szégyelljem magam tíz év múlva. Persze a vélemény nemcsak a direkt politikai vélemény. Van, aki csupán a műveivel foglal állást, világosan és egyértelműen, csak nem épp a közkeletű hívószavak mentén. Ez pedig egy eltompult, rossz szövegértésű társadalomban kevésnek is tűnhetik. Itt a közéletről való beszédet akkor

hallják meg valamennyire, ha pártsáncok mögül folyik, sőt zuhog, legalábbis akként hallható. Pedig sokféle beszéd van, még többféle lenne szükség. Halkra, józanra, szakszerűre. Akárhik rontottak el – rontottunk el – húsz év alatt akármit, ezt valahogy el kéne kezdeni kijavítani. Közösen, csak épp konszenzusból van e tájon a legkevesebb. Mondom ezt egy interjú végén, amely, lám, hamar elkanyarodott a tárgytól, a tárgytól elkanyarodott könyvtől. De talán, messziről nézve, épp ez a sok kanyar a tárgy, az életünk, magyaroké és nem magyaroké.

Karácsony Ágnes

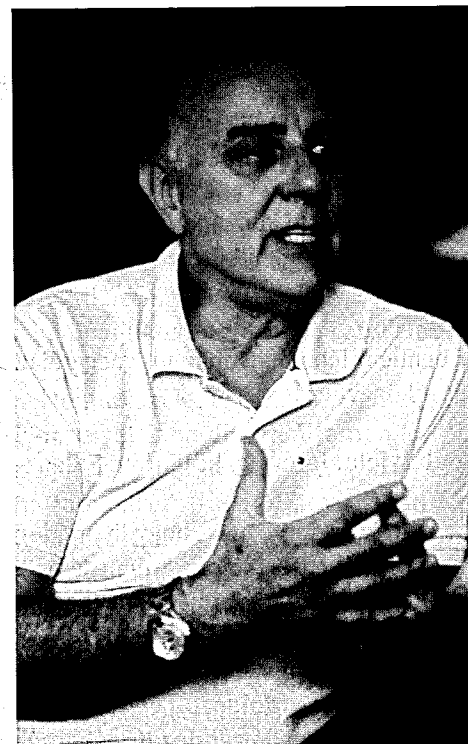
PARTI NAGY LAJOS

Kossuth-díjas költő, író 1953-ban született. A pécsi tanárképző főiskolán '77-ben szerzett magyar-történelem szakos diplomát. Ezután könyvtáros a Baranya megyei Könyvtárban, majd 1979-től '86-ig a pécsi Jelenkor szerkesztője. 1991 és '93 között a Magyar Napló versrovatát szerkesztette. 1982-ben jelent meg első verseskötete, az Angyalstop, a következő '86-ban Csuklógyakorlat címmel. 1990-ben a Jelenkor egy ismeretlen szerző, Sárbogárdi Jolán A test anyala című kisregényét közölte. Aztán kiderült: a „író-nő” maszkja Parti Nagy Lajost rejt. A regény először '97-ben jelent meg kötetben, majd még háromszor kiadták. A Magyar Napló felkérésére 1990 őszétől írt tárcanovelláit tartalmazza a '93-ban kiadott Se dobok, se trombiták című kötet. További művei: Szódalovaglás, A hullámozó Balaton, Esti kréta, Ibusár–Mauzóleum (színdarabok), Hősöm tere, Grafitnesz, A fagyott kutya lába, A vak murmutér, Kacat, bajazzó (Tekercskönyv Banga Ferenc rajzaival), A pecsenyehattyú és más mesék, Az étkezés ártalmasságáról. Rendszeresen újrarendít darabokat, pontosabban újraírja őket a Parti Nagy-féle nyelvezetben. A Szépírók Társasága, a Digitális Irodalmi Akadémia és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja. Fontosabb kitüntetései: Déry Tibor-díj, Graves-díj, Magyar Napló-díj, József Attila-díj, Szép Ernő-jutalom, Soros Alapítvány Alkotói Díja, Magyar Köztársaság Babérkoszorúja, Magyar Irodalmi Díj, Szinnyi Júlía-émlékdíj (a Jelenkor-nívódíja), Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Kossuth-díj, Szép Ernő-jutalom, Prima Díj.

NINCS JOBB- ÉS BALOLDALI SZÍNHÁZ

CSEKE PÉTER:
A tehetség nem ismer
pártállást

2008-tól vezeti a kecskeméti Katona József Színházat. Akkoriban már jól látszott Orbán Viktor mögött a fideszes rendezvények dísztribünjén. Nem volt kérdés: belép a jobboldali direktorok Magyar Teátrumi Társaságába. De időközben beválasztották a balliberálisnak címkézett Magyar Színházi Társaság elnökségébe is. A 168 Órának 2011 júniusában azt mondta: számára nem létezik jobb- és baloldali színház, csakis hiteles vagy hitel-telen.

■ Különösnek tetszik „hídember”-szerepköre az Orbán Viktorhoz való látványos lojalitásának ismeretében.

Kevesen vagyunk színháziak, s bár a partvonal két oldalán sorakoztunk fel, szakmai ügyekben – ilyen az előadó-művészeti törvény módosítása is – együtt kell gondolkodnunk. Én szeretném megkönynyítani a párbeszédet.

■ Ám jobboldalon inkább a szakma politikai szétszalazása a trend. Vidnyánszky Attila, a Magyar Teátrumi Társaság elnöke úgy véli: a „másik oldal” meghatározó direktorai, rendezői és kritikusai lényegében egy „színházi maffia” tagjai, s lejárt az idejük.

A Magyar Színházi Társaság sokáig úgy tartotta magáról: ők a szakma. Később egyes színigazgatók felocsúdtak: hiszen mi is a szakma vagyunk. És megalakították a saját társaságukat.

■ Többnyire persze azok „kaptak észbe”, akiket a szakma javaslata ellenére nevezett ki egy-egy fideszes városvezetés.

Én csak magamról beszélhetek. Amikor kineveztek a kecskeméti színház élére, eldöntöttem: politikai hovatartozásom nem lehet rendező elv az általam vezetett intézményben.

■ Egyáltalán: a színházigazgatáshoz hogyan kapott kedvet?

A főiskola elvégzése után öt évadon át a Lengyel György vezette debreceni teátrumnál játszottam. Befogadott a város. Mielőtt lejárt volna Lengyel mandátuma a kétezres évek elején, Kósa Lajos polgármester javasolta: pályázzak a pozícióra! De a családom nem akart Debrecenbe költözni. Márpedig színházat nem lehet a távolból irányítani. Korábban Verebes István is kapacitált, legyen én az utódja a nyíregyházi színház direktori posztján. Ma is jóban vagyunk, sokat tanultam tőle. Ott az akkori szocialista városvezetés nem támogatta a személyemet. Aztán amikor híre jött, hogy Kecskemét váltani akar a színházának az élén, megkerestem Schwajda Györgyöt, s kértem, pályázzunk együtt. Inspirálta a lehetőség. Ám az eredménytelen első forduló után magamra maradtam. Akkor hívott fel Réczei Tamás – színházunk jelenlegi művészeti vezetője –, aki épp el akart jönni Fehérvárról. Leültünk beszélgetni. Fiatalsága, nyitottsága az experimentumok felé jól kiegészítette a koromból is fakadó konzervativizmusomat. Vagyis direktori „történeteimben” mindig volt valami más irányú készítés is.

■ És a végén erős politikai hátszél?

Nem titok: az akkori kulturális alpolgármester bennem látta a színház új igazgatóját. Ő próbálta erről meggyőzni a város vezetőjét és a közgyűlést.

■ Nyilván az is számíthatott, hogy ön állást foglalt jelenlétével a különféle Fidesz-rendezvényeken.

Nem színházi emberként, hanem állampolgárként éreztem fontosnak, hogy így módon is kifejezzem véleményemet. Ugyanakkor színházigazgatóként számomra nem létezik jobb- és baloldali színház, csakis hiteles vagy hiteltelen. És azt hiszem, három évadom alatt a szakmaisággal sokat ledolgoztam a politikai előítéletekből.

■ Tény: teátrumában idén – mások mellett – Szász János is dolgozott vendégként. A következő évadban a Kaposvárról elűzött Mohácsi János is rendez Kecskeméten. Csáki Judit kritikus a 168 Órában fejtette ki: ön ugyan politikai kinevezett, de őt kicsit sem érdekli, kire szavaz Cseke Péter négyévenként, ha jó színházat akar csinálni. Csáki azt is megjegyezte: Bagó Bertalan kecskeméti Caligula-rendezésének ott lett volna a helye a pécsi színtalálkozón, mégsem válogatták be a szemlére az előadást. Nem gondolja: mégiscsak az ön „tribümfellépései” akadályozták a pécsi meghívást?

Már csak azért sem hiszem ezt, mert a Caliguláról írott kritikákban az esztétikai szempontok domináltak. Minden irányból méltatást érdemelt ki az előadás. A POSZT válogatása a látszat ellenére sem objektív, nem tud azzá lenni. De nekem az is elég, hogy – politikai kötődéseim ellenére – egyre elfogulatlanabb velünk a szakma, amely nagyon kategorikus is tud lenni. A város is elégedett, még a szomszéd megyékből is jár-

nak hozzánk. Bérleteseink száma csaknem tizenötezer. Jelenleg csak egyetlen kritérium van a kecskeméti színházban: a tehetség, amely nem ismer pártállást. És ebbe a körbe Mohácsi János éppúgy beletartozik, mint az általam többször is invitált Vidnyánszky Attila. Róluk nekem a rendező jut eszembe, nem más.

■ Belső konfliktusait is ilyen racionálisan oldja fel? A Magyar Színházi Társaság elnökségi tagjaként ön is kifejezte szolidaritását Alföldi Róberttel. Ezt „kihagyta” a jobboldali Magyar Teátrumi Társaság. Amely szervezet viszont levélben tiltakozott Vasvári Csaba menesztése ellen, mondván, a politika ne avatkozzon bele a kultúrába. Vasvárit amúgy a Fidesz emelte színházigazgatóvá Székesfehérvárott, s most ugyanők váltották le. Faramuci helyzetek.

A Magyar Színházi Társaság nyilatkozatának aláírásában megerősített, hogy Blaskó Péter – akivel hasonlóan gondolkodunk – kiállt Alföldi Róbert mellett. De a levélből kihúztam azokat a részeket, amelyek erősebben szóltak a politikáról, politikusokról. A másik levél – függetlenül az előzményektől – arról szólt: mindenki tegye a maga dolgát, a politikus és a színházi szakember is! Ne minősítsék egymást!

■ Nem akarok „privatizálni”, mégsem hagyhatom ki: amikor a nyolcvanas években Ausztriába disszidáltam, a korábbi időszakok emigránsai arra kértek, meséljek lapjaikban családom, színészként közismert apám „Kádár-kori megpróbáltatásairól”. Hárítottam, hiszen panorámás budai lakást hagytam ott – belső készletéből – a menekülttábor viszonyaiért. Ön akkoriban apámmal együtt – aki amúgy pártonkívüli volt – a Madách Színházban élhetett meg sikereket. Azt gondolom: a Fidesz pártolói között többen is vannak, akiknek előbb talán egykori önmaguktól kellene elhatárolódnuk, hogy mai véleményük hitelesebbnek hasson. Minden politikai véleményformálásban vannak belső készletek. Az én édesapám az egyik legnépszerűbb nagyváradi színész volt, ugyanakkor tagja a városi pártbizottságnak. A maga részéről jó szándékú ember. Ám megismertem a környezetét is, amelyben másféle szándékok domináltak. Azoktól zsigerileg is irtóztam.

■ Úgy látja: a Fideszben mindenki jó szándékú?

Személyes ismerőseim hitelesek. Kecskeméten is azt tapasztalom: a fideszes vezetés jó irányba viszi a várost, komoly figyelmet kap a kultúra. Ennél többet nem is kívánhatnék.

■ Mindenesetre sokan csodálkoztak Vasvári Csaba bátor menesztésén, akit a Fidesz vezette Székesfehérvár váltott le színháza éléről, de még többen döbbenek meg azon, hogy Orbán Viktor közeli barátja, Eperjes Károly elbukta a szintén fideszes irányítású Győr színházigazgatói pályázatát. Lehet, hogy egyes jobboldali vá-

rosvezetők esetében a szakmaiság kezd fontosabbá válni az egyebeknél?

Bármire mondható, hogy „szakmai döntés”, címkékké is ellátható akármi, ahogyan egy pályázat is elbír sok mindent. Nem szokás utólag számon kérni. Ezen is változtatna a módosított előadó-művészeti törvény.

■ **Másfelől – sokak szerint – a mostani kormány sokadrangú kérdésként kezeli a kultúrát. Lényegében persze a rendszerváltás óta az.**

Mózes negyven évig vezette népét a Kánaán felé, pedig a térkép szerint az nem is volt messze Egyiptomtól. Ezt sokáig nem értettem, aztán rájöttem: nem a távolság a lényeg. Generációs változások kellettek ahhoz, hogy célba érjenek. Életem nagy részét én is a Kádár-rendszerben éltem. S bár nyitott vagyok az újra, nehéz megküzdenni a régi reflexekkel. Gondolom, ezzel nem csak én vagyok így. A gyerekeink, az unokáink már sokkal szabadabban cselekszenek majd, görcsök nélkül.

■ **Így még inkább érdekel: mi motiválja Orbán Viktorhoz való kötődését? Kétségtelen, hogy ő eléggé szabadon és görccstelenül váltott még eszmét is.**

Orbán Viktor elhivatott politikus. Nagyon tisztetem. És természetesnek tartom, ha egy ember felismeri, hogy nem a maga útján indult el, s rátér a sajátjára.

Sztankay Ádám

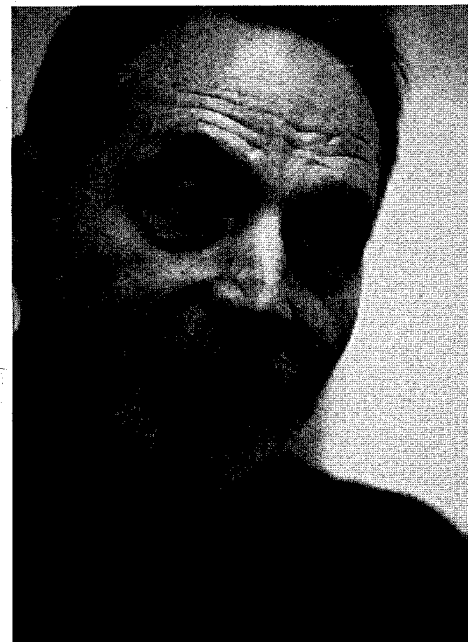
CSEKE PÉTER

Jászai Mari-díjas színész, rendező Nagyváradon született 1953-ban. 1965-től él Magyarországon. A Színház- és Filmművészeti Főiskola színész szakán '76-ban diplomázott. Ezt követően a debreceni Csokonai Színház tagja volt, majd '81-től a Madách Színházhoz szerződött. 1990-től egy évet töltött a Nemzeti Színházban, aztán szabadúszó színész lett. 1992-től az ország több teátrumában is rendezett. 1994 és '97 között a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, 2001-től 2005-ig pedig a Magyar Táncművészeti Főiskolán tanított. A színművészeti „doktoranduszképzőjében” 2007-ben szigorlatozott. 2003-tól 2008-ig a Turay Ida Színtársulat főrendezője. 2008-tól a kecskeméti Katona József Színház igazgatója. Tagja a Magyar Színházi Társaság elnökségének, ugyanakkor a Magyar Teátrumi Társaságba is belépett. Néhány főbb szerepe: Horatio (Shakespeare: Hamlet), Fattyú (Shakespeare: János király), Noszty Feri (Mikszáth: A Noszty fiú esete Tóth Marival), Konferanszié (Kander-Ebb-Masteroff: Kabaré), Figaro (Beaumarchais: Figaro házassága), Elvisez Trén (Lloyd Webber: Macskák), Caligula (Camus: Caligula), Mosca (Ben Jonson: Volpone), Balga (Vörösmarty: Csongor és Tünde), Liliomfi (Szigligeti: Liliomfi), Gaston (Geyer-Katscher-Farkas: Gyertyafénykeringő), Mike (Knott: Várj, míg sötét lesz!), Albin (Poiret: Örült nők ketrece), Paul Bratter (Neil Simon: Meztírláb a parkban), III. Richárd (Shakespeare: III. Richárd). Főbb díjai: Bilicsi-díj, Klebelsberg Kunó-díj, Jászai-díj.

SZAKRÁLIS NACIONALIZMUS

BITÓ LÁSZLÓ:
Ijesztő belegondolni,
mi jöhet

A világhírű magyar szemészprofesszor, író, publicista új műve – A Névtelen Evangéliuma – 2011 júniusában, az Ünnepi Könyvhétre jelent meg. Kötetében azt is elemzi: miért távolodott el annyi egyház az igazi keresztényi elvektől, mi a gyökere az antiszemitizmusnak és a szakrális nacionalizmusnak? A 168 Órának arról is beszélt akkor, miféle államalapításba kezdett a Fidesz-kormány, s vajon átveheti-e nálunk a politika a vallás szerepét.

■ A „húsvéti alkotmány” preambulumban – „Nemzeti Hitvallásként” – kitüntetett hangsúlyt kapott a kereszténység nemzetmegtartó ereje. Hívó emberként mit gondol erről?

Az igazi kereszténység befogadó, nem tör egyeduralomra, nem akar nemzetvallást kényszeríteni másokra. Ezzel teljesen ellentétes az új alkotmány szellemisége. Sőt: a szöveg dagályos, néhol melldöngetően nemzetieskedő stílusa leginkább a horthysta idők szakrális nacionalizmusára emlékeztet. Én a harmincas évek végén kezdtem az elemi iskolát, és a katolikus hittanórákon, a templomokban is a nemzeti felsőbbrendűségünket sulykolták: Szűz Mária országa vagyunk, kiválasztott népe. A Horthy-rendszerben nagyon erős volt a „trón és az oltár” szövetsége.

■ Ma akadnak teológusok, akik úgy vélik: Orbán Viktor is ezt a „szövetséget” próbálja újrakötni, és létrehozni az Európai Unió első keresztény államát.

Orbán szakrális nacionalizmusa azért eltér Horthyétól. Az elmúlt hetven évben Európa államai, köztük a magyar is, szekularizálódtak, mindenütt csökkent az egyházak társadalmi jelentősége. Nálunk különösen: a lakosság többsége nem jár templomba, legfeljebb a „maga módján” hívő. Ugyanakkor az emberekben óriási kielégítetlen spirituális vágy él. Keresnek

valamit, ami túlmutat a mindennapok zűrzavarán. Orbán felismerte ezt a tömeges hiányállapotot, s egész kormányzását erre építi. Ő már nemcsak a közélet tereit akarja elfoglalni, hanem az azon túli „szellemi magasságokat” is. Nemzetegyesítő politikájával szakrális birodalmat kíván létrehozni, csak hogy a kereszténység csupán „mellékszereplő” ebben. Orbán Viktor rendszerében ugyanis maga a politika veszi át az egyházak szerepét is. Ezért is keresztelték át a Fidesz-alkotmány preambuluma „Nemzeti Hitvallásra”: a hitelveket is az állam diktálhatja.

■ És Orbán „celebrálna” a történelmi egyházaknak is? Pedig korábban politikai szövetséget ígért nekik.

E vallási szervezetek – az új egyháztörvény után – még több kiváltsághoz juthatnak, cserébe nyilvánvalóan teljes lojalitást követel majd tőlük az egypárti állam. A különféle felekezeteknek főleg az oktatáspolitikában lesz fontos feladatuk. Egyre több önkormányzati iskola kerül egyházi felügyelet alá: a tanintézmények szellemi függetlensége megszűnik, az ott tanuló diákokat már a „nemzeti hitvallás” szellemében nevelhetik. Orbán különben nem a honi egyházakban keresi az igazi szövetségesét: amikor csak teheti, a Vatikánba siet. Ezzel is jelzi: hozzá méltó „szakrális partnernek” csakis a Szentatyát tekinti.

■ Mindenesetre 2011. május végén, a lengyelországi közép-európai államfői csúcstalálkozóról Schmitt Pál Barack Obama amerikai elnök megérkezése előtt sietve távozott. Inkább elkísérte Orbánt a Vatikánba, ahol a pápával együtt hallgathatták a Nemzeti Filharmonikusok koncertjét.

Ezt nyilván Orbán „írta elő” a köztársasági elnöknek. Ezek a kormány, a magyar állam szimbolikus üzenetei. A miniszterelnök számos nyilatkozatában kijelentette: a Nyugat már süllyedő világ, a liberális korszaknak vége, de mi, magyarok példát mutatunk az uniónak, tőlünk fog tanulni Európa. Orbánnak komoly profetikus küldetéstudata van, és – szerintem – hiszi is magáról, hogy ő az egyetlen létező igazság hírnöke.

■ Három évvel ezelőtt Az ország lelke és az egyház című konferencián Orbán hangsúlyozta is: a politikus olyan, mint egy vallási vezető, „rendelkeznie kell azzal az egy igazsággal, amely feljogosítja arra, hogy a közvélemény, a hívek elé álljon”.

Vannak, akik azt jósták: Orbán – féktelen hatalomvágyától hajtva – prezidenciális államot akar létrehozni, és örökös államelnökként uralkodni fölöttünk. De Orbánt más vezérli. Helyetteseinek átadta a kormányfői teendők nagy részét, kifejezve ezzel is: a hatalomgyakorlás napi nyűgjeivel nem foglalkozik, hiszen ő a „mindennapok fölött áll”. Én úgy hiszem, Orbán nem a hatalom szerelmese. Sokkal inkább valamilyen telhetetlen szeretetvágy fűti. Akkor boldog, ha az övéi között lehet. Politikai nagygyűlésein az emberek úgy érezhetik, hogy „beavatottnak” rendezett szertartás résztvevői. Ettől aztán úgy is viselkednek, mint ha csak ők tudnák, mi az egyedüli igazság. Orbán szakrális nacionalizmusának erejét a tömeg imádata adja.

■ Lehet a kóros „szeretet- és hódolatvágy” a gyűlöletkeltés forrása is?

Paradox módon igen: mindenkit kirekeszt, aki a vezér kinyilatkoztatásaiban kételkedni mer. Aki a „nemzeti hitvallást” nem gyakorolja, az nem tartozik a nemzethez, nem lehet igaz ember. A másként gondolkodóknak nincs helyük a közéletben. És attól tartok, hogy ez az előítéletesség csak erősödhet, ami fokozhatja a rasszizmust, az antiszemitizmust is. Ráadásul ennek a „húsvéti alkotmány” is új teret nyithat, hiszen a preambulum kimondja: a magyar állam elismeri a kereszténységet, ám a többi vallást csak becsüli. Ezzel lényegében törvénybe foglalták a hitelvek politikai rangsorolását. Ijesztő belegondolni, mindez hová vezethet.

■ A politikai tébolyhoz „fogékony” társadalmi közeg is kell. Nálunk a demokratikus ellenzéknek sincs ellenszere a nacionalizmusra.

Tapasztaltam, hogy amikor balliberális emberek összejönnek, első dolguk szidni az MSZP-t: ha nem kormányoztak volna olyan rosszul nyolc évig, most nem itt tartanánk. Persze sok igazság van ebben. De tegyük hozzá: a Fidesz-féle ellenzékkel nem lehetett mit kezdeni. Orbán és hívei már a 2006-os zavargások után „az igazság szabaddá tesz”

bibliai jelmonddal vonultak az utcán, mint a magyar jövő felkent „pártos apostolai”. Ám ha Gyurcsány Ferenc helyett az Atyaúrsten lett volna hatalmon, annak leváltását is követelték volna. Nem hiszem, hogy a szidalomáradattal tovább kellene gyengítenünk a baloldalt. Ne a politikusokra mutogassunk, ne rájuk várjunk! Nekünk, civileknek kellene összefognunk.

■ Bár a Fidesz népszerűsége csökkent, úgy tűnik, az Orbán-fanatikusok bármilyen kitartanak vezetőjük mellett.

Igen, de valóban egyre több az elbizonytalanodott, csalódott szavazó is. Nem véletlen, hogy a Fidesz sietett az új alkotmánnyal, 2011 őszétől pedig a sarkalatos kétharmados törvények „cunami” várható. Megpróbálják a hatalmukat maximalizálni, politikai önkényben elmenni, ameddig csak lehet. Orbán Viktor mielőbb be akarja fejezni monumentális rendszerének építését, amely akkor is az ő hitvallása szerint működne tovább, ha elveszítené a következő választásokat. Orbán szakrális állama egyben az ő „élő emlékműve” is.

■ Hungarikum lesz a magyar politikai alkímia?

Nevezhetjük annak is. A sarkalatos törvényeken nagyon sok múlik, ezért a szakértelmiségnek fel kell erre készülnie. Nagyjából előre tudható, miféle rendelkezések készülnek. Ezekről még időben szakértői vitákat kell kezdeményezni, közös szakmai állásfoglalásokat közzétenni, s felhívni a közvéleményt, de a döntéshozók figyelmét is a törvények várható következményeire. Én orvoskutatóként a megelőzésben hiszek a közéletben is. Csakis társadalmi prevencióval, „immunizálással” lehet megakadályozni a kirekesztő szakrális nacionalizmus terjedését.

Sándor Zsuzsanna

BITÓ LÁSZLÓ

orvoskutató, író, publicista 1934-ben született. Részt vett az '56-os forradalomban, majd Amerikába emigrált, New Yorkban telepedett le. Orvosi diplomájának megszerzése után a New York-i Columbia Egyetemen kezdte szemészeti kutatásait: az akadémiai ranglétrát végigjárva jelenleg professor emeritus. Orvoskutatóként a szem öregedését és változását kutatta, s világhírű eredményeket ért el a glaukóma kezelésében. Tudományos pályafutásának eredménye a Xalatan kifejlesztése (a gyógyszer a zöld hályog kezelésében a műtéti beavatkozást egyes esetekben szükségtelessé teszi), amely 2002-ben az év gyógyszere lett. A rendszerváltás után hazatelepült Budapestre, és visszavonult a tudományos pályától. Azóta elsősorban irodalmi és közéleti tevékenységet folytat. Emellett rendszeresen ír esszéket, publicisztikákat. Támogatja a Columbia Egyetem Kelet- és Közép-Európai Intézetének magyar programját. Főbb művei: Istenjárás, Az ötödik lovas, Ábrahám és Izsák, Izsák tanítása, Nekünk kell megváltanunk magunkat, Boldogabb élet – Jó halál, Az utolsó mérföld (Polcz Alaine-nel közösen), Még négy év – 2006–2010, A Názareti Izsák, Áldott vagy, Káin, A Névtelen evangéliuma. Tudományos életművéért 2004-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetést kapta.

SZEGÉNY, BETEG EGÉSZSÉGÜGY

PUSZTAI ERZSÉBET:
Ebből csak baj lehet

Az Orbán-kormány 2011. nyár elején bejelentette, 120 milliárddal csökkentené az állami gyógyszerátogatást, s a gyógyszergyártók és -forgalmazók különadóját 12 százalékról 18–20 százalékra emeli. Nem sokkal később nyilvánosságra hozták az egészségügyi ellátórendszer átalakításának Semmelweis-tervét is. Az országot nyolc, egyenként 1-1,5 millió lakosú integrációs területre osztják, a nagytérsegi igazgatóságokat pedig egy állami egészségsszervezési központ irányítja majd.

A Fővárosi Önkormányzat kezelésében lévő 12 kórház állami tulajdonba kerül, Budapesten három sürgősségi centrum alakul. A kormány szerint a terv „a magyar egészségügy megmentésének” csomagja. Csakhogy számos szakmai szervezet bírálta a koncepciót, mondván, az nem oldja meg az egészségügy problémáit, egyebek mellett a súlyos munkaerőforrás-hiányt. A Magyar Kórházak és Rendelőintézetek Szövetsége felhívta a figyelmet: 2005 és 2010 között csaknem 3700 szakorvos hagyta el Magyarországot, a jelenleg praktizáló körülbelül 35 ezer orvosnak több mint a tizede. A szervezet úgy vélte: a kormány nem az egészségügyi ellátás optimális és gazdaságos működéséhez szükséges feltételrendszert teremti meg, hanem „újraosztja a források és kapacitások jelenlegi hiányát”. A Magyar Orvosi Kamara is hiányolta a bérek rendezését, és szintén nem értett egyet a tervben vázolt ellátásszervezéssel. Közben a rezidens orvosok letétbe helyezték felmondásukat.

Minderről Pusztai Erzsébet egészségpolitikai szakértőt – aki az Antall-kormány népijelöltje, illetve az első Orbán-kormány egészségügyi államtitkára volt – kérdezte a 168 Óra 2011. június elején.

■ Sokan halhatnak bele abba, ha tényleg kivonnak a gyógyszerkasszából százmilliárd forintot, s az országból valóban elmegy három-négyezer orvos. Ön szerint eljuthatunk idáig?

Ha az utóbbi megtörténik, bizonyosan romlik az ellátás színvonala. Nem tudom, hogy ez azonnal meglátszana-e a halálozási statisztikákon. De ne legyen illúzió: az egészségügy máris lejárményben van. Igaz persze, hogy lehet ésszerűbben gazdálkodni a gyógyszervagyonnal, ám ezt csak lépésről lépésre lehet megvalósítani. Az nem megy, hogy máról holnapra eldöntjük: a kormány ennyit és ennyit kivesz a gyógyszerkasszából, a betegek dolgát meg oldják meg az orvosok, ahogyan tudják! Ebből csak baj lehet.

■ Mit gondol, megoldás-e az egészségügy problémáira a Semmelweis-terv? Találni benne jó gondolatokat is. Valóban fel kell építeni egy progresszív betegellátási rendszert. Senki sem vitatja, hogy vannak olyan betegségek, amelyekre megoldás lehet pár régiós központ. Ahol viszont kiváló anyagi és szakmai felkészültség van szükség. Ám az alapkérdések nem világosak. Milyen rendszert akarunk? Mitől működik majd az a rendszer? Mennyi pénz kell rá? Miért lesz érdeke az orvosnak, hogy itthon maradjon? Egyik kérdésre sincs válasz.

■ **Lát-e az egészségügyet szolgáló logikát abban, hogy Budapestnek ne legyen saját kórháza, miközben Edelénynek meg van?**

Azt látom, hogy Budapest megpróbálja áttolni a döntéseket és a felelősséget. Sok elemében az egész országot szolgáló, nagyon bonyolult rendszerről van szó. Én azonban nem hiszek abban, hogy az állam jobb gazda lenne, mint az önkormányzat.

■ **Pedig az új rendszer egy nagy állami egészségügyi központ létrehozására épül.**

Mostanában csodálkozva hallgatom azokat a politikusi megszólalásokat, amelyek szerint a központosított állami rendszer hatékonyabb, mint amikor helyben döntenek. Én tizenkét éven át dolgoztam az úgynevezett szocialista egészségügyben. Nem vált be. Akik bő húsz éve hasonló tapasztalatokkal kerülünk be a parlamentbe, egyetértünk abban: meg kell változtatni azt a rendszert, amelyben mindent az állam szervez. Amikor az állam alkalmazza az orvosokat, az állam egyszerre működteti és ellenőrzi saját intézményeit, a betegek jogait pedig – állítólag – állami szervezet védi az állami szolgáltatóval szemben. Pontosan tudjuk: ez nem működhet jól. Éppen a központosított rendszer volt az oka annak, hogy roppant módon megnőtt a paraszolvencia, s eltorzult az ellátórendszer szerkezete. Nem látom, hogy ez a rendszer mitől lenne jó az orvosoknak, és főként miért lenne jó a betegeknek.

■ **Lehet, hogy csak a politikusoknak, a döntéshozóknak lenne jobb?**

Minél több dologról dönthet személyesen egy politikus, annál nagyobbak érzi a hatalmát. Van, akinek ez tetszik, pedig közben megnő a rossz döntések és azokkal együtt a bukás valószínűsége is. Ez azonban általában csak később derül ki.

■ **A Semmelweis-tervben uniós forrásokról esik szó, hamburgeradóról és ingatlaneladásból származó jövedelmekről, miközben 70 milliárd értékben állnak eladatlan egészségügyi ingatlanok. Mindez nem tűnik nagyon komolynak.**

Az elmúlt húsz évben – hol a megoldás szándékával, hol csak a látszat kedvéért – szinte folyamatosan arról zajlott vita Magyarországon: honnan szerezzük meg az egészségügy megerősítéséhez szükséges többletforrásokat? Mert azt minden komoly politikai erő egyértelműnek tartotta, hogy több pénzre van szükség. Sokan elmondták: a rendszer átalakításának bizonyos lépései valóban lehetségesek uniós forrásokból, a működtetés javítása azonban nem. Volt, aki logikusan érvelt: engedjük be a magántőkét, az állam pedig teremtsen jó szabályozórendszert, amely kizárja a visszaéléseket! Egyébként az állami apparátusét is, hiszen nemcsak a magántőke tehet erőszakot a rendszeren. Én magam mindig azt az álláspontot képviseltem, hogy az orvosválasztást úgy tegyük lehetővé, hogy a paraszolvencia helyett alakítsunk ki – tisztességes tarifarendszerrel – egy kiegészítő biztosítást. Így tegyük lehetővé, hogy ne csak azok jus-

sanak a választott orvoshoz, akiknek elég pénzük van erre! E biztosítás révén jelentős forráshoz juthatna az egész egészségügy. Sokfelé keresgélünk tehát a többletforrásokat. Most úgy látom, nem is keresgélük. Ez baj, mert a jelenlegi fizetéseknek legalább a duplája kellene ahhoz, hogy az orvosok itthon maradjanak.

■ **Vannak, akik szerint a hazai egészségügy összeomolhat. Egyetért?**

Az egészségügy roppant nagy, országos rendszer: nem omolhat össze egyik napról a másikra, mint egy épület. Viszont fokozatosan lepusztulhat. Elfáradhatnak, elkedvetlenedhetnek, demoralizálódhatnak az egészségügyiiek. Szerintem az igazi nagy veszély, hogy máris megkezdődött az egészségügy megkettőződése. Akinek pénze van, sokszor már nem is az állami rendszer kórházaiba viszi a paraszolvenciát, inkább elmegy magánintézménybe, magánorvoshoz.

■ **Lesz tehát egy rendszer, amelyben van pénz, és egy olyan, ahol azok a szegények maradnak, akiknek paraszolvenciára sem telik? Ebben az állami rendszerben az utcaseprői fizetéssel honorált orvosok a betegeket – némi várakozási idő után – minimum rosszkedvűen fogadják.**

Igen, az állami ellátórendszer – ha sürgősen nem történik változás – egyre kevesebb, egyre türelmetlenebb, egyre hajszoltabb orvossal, egyre rosszabb színvonalon fogja ellátni azokat, akiknek nincs lehetőségük máshová menni. Az elmúlt években folyamatosan azt hallottuk: azért kell az állami egészségügyi szolgálat, nehogy véletlenül mekkettőződjön az egészségügyi ellátás. Közben azonban mindazzal, amit tettek – és mindazzal, amit nem tettek meg, pedig kellett volna –, éppen azt sietteték, hogy a gazdagok számára egy új rendszer jöjjön létre. Ráadásul nem élünk légüres térben: ha az uniós környezetet is figyelembe vesszük, akkor a gazdagok számára a határon túli ellátás is szóba jön. Ahelyett, hogy mi nyújtánánk a környezetünknek jó színvonalú egészségügyi ellátást. Nagyon sok éve mondom: Magyarországnak óriási lehetőség volna, ha hozzánk jönnének gyógyulni olyan országok polgárai, ahol egy-egy beavatkozásra sokat kell várni. Ehhez azonban a kapacitásokat nem leépíteni kellene, és az orvosokat sem volna szabad elengedni.

■ **Erre a miniszterelnök is rájött, adott is egymilliárdot a fogorvosoknak.**

Ugyan már! A fogorvosok már régen létrehozták a maguk egészségiparát – magánpraxisban. Többre és másra lenne szükség. Be kellene kapcsolódni a határ menti, magyarok lakta területek egészségügyi ellátásába, s Magyarországra lehetne hozni egyes ellátásokat. Vagy például Angliából Magyarországra lehetne jönni bonyolult protézisműtétekre és az azt követő rehabilitációra. Ki lehetne alakítani olyan árakat, hogy nekünk is, meg az ottani biztosítóknak is megérje. Ehhez azonban nagyon komoly program kellene, s nagyon komoly befektetők. Az államnak ezt a folyamatot nem finanszíroznia kellene, hanem megterveznie és irányítania: Magyarország lehetne az „egészség völgye” Európában, és ez folyamatosan emelné a hazai egészségügyi ellátás színvonalát, miközben a hozzá csatlakozó szállodai, élelmiszer-ipari szolgáltatások is pluszmunka-lehetőséget jelentenének. Ezt nem lehet leegyszerűsíteni arra, hogy néhány fogorvosnak állami pénz is jusson.

Barát József

PUSZTAI ERZSÉBET

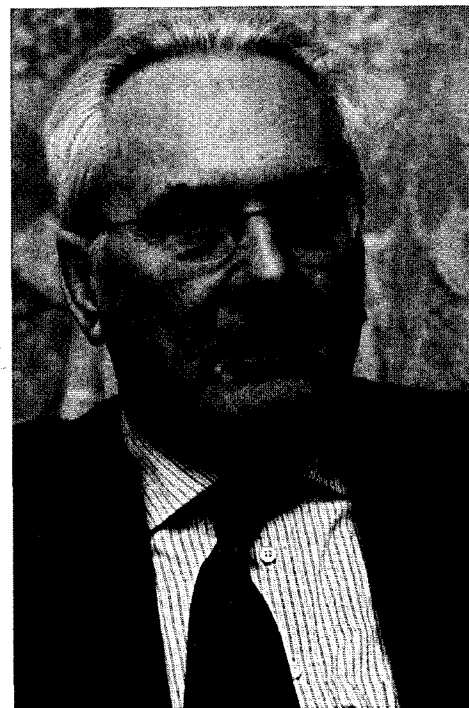
belgyógyász szakorvos, egészségpolitikai szakértő 1952-ben született. A Semmelweis Orvostudományi Egyetemen '97-ben diplomázott; az ajkai kórháznak előbb a belgyógyászati, majd a fertőzőosztályán dolgozott adjunktusként. 1982-ben belgyógyászatból, '85-ben infektológiából szakvizsgázott. A Magyar Demokrata Fórum ajkai szervezetének alapító tagja. 1990-ben egyéni parlamenti képviselői mandátumot szerzett. 1992-től '94-ig a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára volt. 1994-től az MDF listáján kerül az Országgyűlésbe. Miután a párt Lezsák Sándort választja elnökévé '96-ban, az MDF mérsékelt szárnya Szabó Iván vezetésével kiválik, s létrehozza a Magyar Demokrata Néppártot (MDNP), amelynek Pusztai Erzsébet is alapítója, és egyben az új frakciójuk helyettes vezetője '98-ig. 1998 és 2000 között az első Orbán-kormány Egészségügyi Minisztériumának a politikai államtitkára. Akkor már elnökként vezette az MDNP-t: a Békejobb 2000 akciója során látványosan kibékült az MDF új elnökével, Dávid Ibolyával. Állítólag épp emiatt váltották le az államtitkári posztról. Az MDNP 2005-ben újraegyesülési megállapodást írt alá az MDF-vel, amelynek pártigazgatói tisztségét aztán Pusztai Erzsébet töltötte be. A 2010-es választásokon a párt listáján a negyedik helyet kapta. Az MDF kiesett a parlamentből.

ÖNKÉNY

RÓNA PÉTER:
Ha egy kurzus
„örökre” tervez

A közgazdászprofesszor – aki rendszeresen tanít az Oxfordi Egyetemen – 2011 júniusában arról beszélt a 168 Órának: az Orbán-kormány mindent megtesz azért, hogy évtizedekre bebetonozza a hatalmát. Ez pedig egy teljesen befagyott gazdasági, szellemi élethez vezethet. Bezárult társadalomhoz, amelyet a korrupció és a gyűlölet ural.

(Már e beszélgetés után jelent meg a sajtóban, hogy az LMP Róna Pétert jelölné miniszterelnöknek. A közgazdász erre úgy reagált: nem szeretne kormányfő lenni. – A szerk.)

■ Az ATV Egyenes beszéd című műsorában mondta: Nobel-díjas közgazdászok szerint a gazdaságban meghatározó szerepe van a méltányosságnak és az igazságosságnak. Tudományosan bizonyítható, hogy a morál kifizetődő? A közgazdaság-tudományban paradigma-váltás zajlott le. Korábban azt hitték, a gazdaság törvényszerűségei matematikailag modellezhetők, és a liberális piacgazdaság önmagában megteremti a jólétet. Már tudjuk, ez nincs így. Az újabb kutatások alátámasztják: tartós piaci fejlődés is csak ott várható, ahol a lakosság többsége elégedett a helyzetével. Ám ahol túl nagyok a vagyoni különbségek, és tömegek válnak kiszolgáltatottá, ott a társadalom diszfunkcionális lesz: terjed a bűnözés, romlik az emberek pszichés és egészségi állapota. Visszaesik a termelékenység is.

■ Mintha a mai magyar vadkapitalizmus tüneteit sorolná...

Pedig a rendszerváltás előtt még nálunk is erős volt a szolidaritás. Legalábbis senkinek nem kellett nyomorognia. De 1989 után drámaian romlott a társadalmi kohézió: az önzés és az egyéni érdekek hajszolása vált általánossá. Egyesek felemelkedtek, ugyanakkor milliók süllyedtek a létminimum alá, amit eltűrt a mindenkorai politikai vezetés és az ország is. Sze-

rintem minden problémánk alapja, hogy rossz felzárkózási pályát választottunk. A jól működő magyar nagyvállalatokat felszámolták vagy fillérekért privatizálták. És a hazai piacot jelentős mértékben átengedték a külföldi befektetőknek.

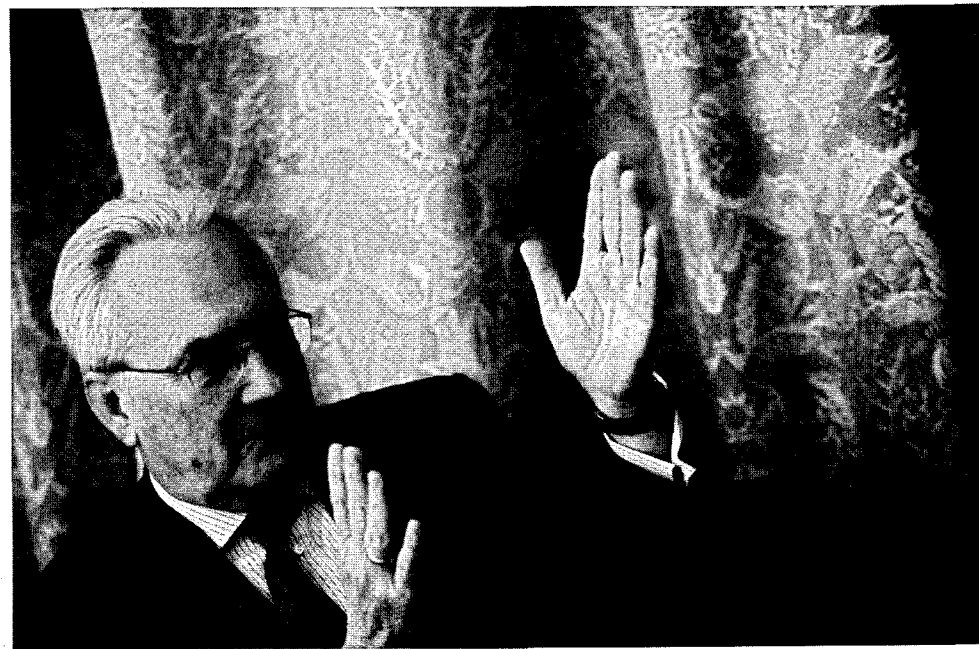
■ **És ez miért baj? Kelet-Közép-Európában óriási verseny folyik ma is a multikért.** A versengésnek is vannak határai. Mi – a hazai kis- és közepes vállalkozások rovására – túl sok előnyt biztosítottunk a külföldi befektetőknek. Pár éve egy OECD-vizsgálat kimutatta: Magyarország 160 százalékkal több kedvezményt ad a multiknak, mint a többi „visegrádi állam”. Például az egyik autógyárnak itt nyolc évig nem kell adót fizetnie, és jelentős állami támogatásokat is kapott azért, hogy munkát adjon az embereknek. Egy hipermarket az utóbbi öt évben a nettó bevételének mindössze 1,8 százalékát fizette be itt adóként, ráadásul 30–40 százalékos kedvezményt nyújtottak neki a honi áramszolgáltatók.

■ **Az Orbán-kormány azzal a hivatkozással vezette be az egykulcsos adórendszert, hogy ez jó a multiknak is: az egész térségben nálunk lesz a legkedvezőbb beruházni.**

Meg is lett az előre látható következménye. Az év első öt hónapjában több importált Audi talált vevőre, mint hazánkban gyártott Suzuki. Az egykulcsos adórendszer korszerűtlen és méltánytalan is: a gazdagokat juttatja jövedelemtöbbletbe. A stabilan fejlődő gazdaságokban éppen ezért progresszív adózás van. Amúgy adócsökkentéssel mindig azok az országok próbálkoznak, amelyek mással már nem képesek vonzóvá tenni magukat. A nemzetközi cégek a beruházásaiknál főleg azt mérlegelik: az adott helyen mennyire képzett a munkaerő, milyen az infrastruktúra és a jogbiztonság. E téren egyre nő a hátrányunk a szomszédjainkhoz képest. És ezt tetézi a kormány azzal, hogy pénzt von ki az oktatásból, az egészségügyből, a kultúrából. Katasztrofális hiba! Az is elriasztja a külföldi tőkét, hogy a Fidesz a pillanatnyi érdekei alapján változtatja meg a jogszabályokat, visszamenőleges törvényeket hoz, korlátozza az Alkotmánybírók jogkörét. Pénzpolitikájuk egyébként abszolút következetlen: ha szeretnék idecsalogtatni a multikat, miért vetnek ki rájuk különadót? Az adórendszernek szektorsemlegesnek kell lennie. A bizonytalan határidejű különadók politikai önkényességről árulkodnak.

■ **Viszont az új Széchenyi-terv pályázataival 173 milliárd forintot osztanak szét a hazai kis- és közepes vállalkozások fejlesztésére.**

A honi vállalkozások megerősítésének legrosszabb módja, ha közpénzből tőkésítik fel őket. Egy mostani felmérés szerint azok a hazai cégek, amelyek a bevételeiknek legalább 30 százalékát állami forrásból szerezték, még annyi GDP-t sem termeltek, mint amennyi a támogatásuk volt.

■ **Az állam a legrosszabb vállalkozásokat finanszírozná?**

A pályázatoknál többnyire nem az számít, mennyire piacképes a jelölt, inkább az, hogy milyen politikai-gazdasági vagy akár személyes érdekkörökhöz tartozik. Másfelől a „központilag felkarolt” cégek elkényelmesednek, kevésbé innovatívak, ezért is eredménytelenebbek. Vagyis nem az a jó, ha minél többet adunk nekik, hanem az, ha kevesebbet veszünk el tőlük. Például: ha a vállalkozások járulékterheit csökkentenék, több embert foglalkoztathatnának. Az oktatás és a képzés színvonalának emelése mellett ez lenne az egyik legfontosabb lépés.

■ **Ám a kormány sürgetőbbnek tartja az államadósság 50 százalék alá csökkentését. Ezért kevesebbet fordítanak majd szociális kiadásokra is. Megszüntetik a korkedvezményes nyugdíjat. Pontosabban: aki nem hajlandó visszamenni dolgozni, azt megadóztatják. A rokkantakat is – ha akarják, ha nem – „visszavezetik a munka világába”.**

Ennek a koncepciónak a kiindulópontja is téves. Ugyanis az államadósságunk mértéke már most sem kirívó az EU-ban. Tehát nem indokolt gyors, drasztikus adósságcsökkentő programokkal a lakosság terheit súlyosan növelni. Az igazi gondunk más: az állami és magánhitelek 70 százaléka devizatartozás. Ez az oka annak, hogy annyira kiszolgáltatottak vagyunk a külső pénzpiacnak, a valutaárfolyam ingadozásainak.

A kormánynak ezt kellene megoldania. Mit segít a helyzeten, ha a nyugdíjas rendőröket meg a rokkantakat elzavarják dolgozni? És főleg: hol van számukra munkahely?

■ **Hatalmas közmunkaprogramok beindítását tervezik.**

Ez azoknál lehet szociálisan hasznos, akik évek óta segélyen élnek, s elszoktak attól, hogy reggelente dolgozni menjenek. Ám hosszú távon ez sem old meg semmit. A közmunka gazdaságélénkítő hatása nulla: nem teremt piacképes munkahelyeket. Sőt, ronthatja is a valódi foglalkoztatást. Hiszen ha a munkaadók azt látják, hogy meg lehet oldani a feladatokat filléres bérű közmunkásokkal és járulékfizetés nélkül, mi ösztönöznék arra, hogy jóval több költséggel alkalmazottakat vegyenek fel? A közmunkaprogram az adóelkerülés paradicsomává is válhat. A magyar társadalomban a legnagyobb méltánytalanság a szegényeket éri. Hazug politikai propaganda, hogy az óriási szociális kiadások miatt csúszunk ilyen mélyre. Semmivel nem fordítottunk erre többet az uniós átlagnál.

■ **Ha úgy vesszük, az új alkotmány is a méltánytalanság alaptörvénye. Az államnak semmilyen szociális kötelezettsége sincs, viszont az állampolgárnak vannak kötelességei. Például, hogy dolgozzon a segélyért.**

Az alkotmányban az alapvető jogokat is feltételekhez kötik. Ez elképesztő, ilyen sehol nincs a modern nyugati világban. Angliában egy nemzetközi gazdaságelemző konferencián – amelyen én is részt vettem – az egyik neves szakértő Magyarországot „a Balkán északi tagállamaként” emlegette. Az Orbán-kormány mindent megtesz azért, hogy évtizedekre bebetonozza a hatalmát. Ennek a gazdasági következményei is beláthatatlanok. A mai világ roppant változékony: azok az országok sikeresek, amelyek képesek alkalmazkodni. Ha egy politikai kurzus „örökre” tervez, nincs, ami arra kényszerítse, hogy igazodjon a változó körülményekhez. Ez egy teljesen befagyott gazdasági, szellemi élethez vezethet. Bezárult társadalomhoz, amelyet a korrupció és a gyűlölet ural. Az értelmiségnek felelőssége felhívni az emberek figyelmét arra: ha nem vigyázunk, Európa egyik legigazságtalanabb társadalma születhet meg Magyarországon.

Sándor Zsuzsanna

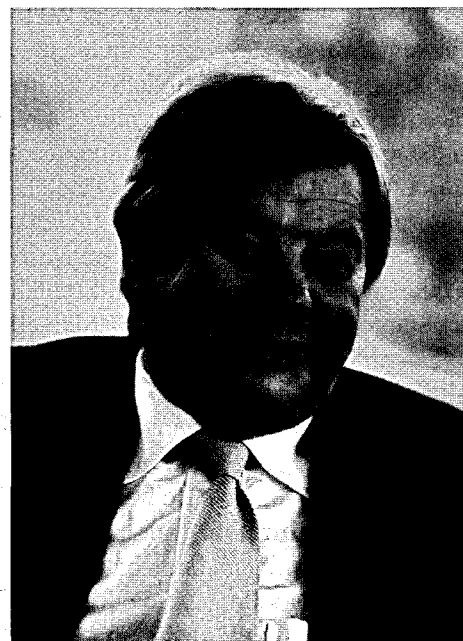
RÓNA PÉTER

közgazdász, jogász, üzletember 1942-ben született. 1956-ban emigrált az USA-ba. 1964-ben végzett a University of Pennsylvania gazdaságtörténeti szakán. '66-ban Oxfordban jogi diplomát szerzett. 1968-ban az Arnold & Porter washingtoni jogi cégnél jogászként dolgozott, ezt követően az Amerikai Kereskedelmi Minisztérium jogtanácsosa lett. 1970-ben a Schroder Bank elnökének, Lord Gordon Richardsonnak a személyi titkára lett. Amikor Lord Richardsont 1970-ben a Bank of England elnökévé választották, Róna Péter követte őt személyi titkárként, aztán egy év múlva visszatért a Schroderhez. 1986 januárjában kinevezték a Schroder Bank & Trust Company vezérigazgatójává. 1990 júliusában lemondott tisztségéről, hogy az Első Magyar Alap (The First Hungarian Fund Limited) vezetését Budapesten elvállalja. (Az Első Magyar Alap 2004-ben befejezte tevékenységét.) 2004 és 2010 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi Jogi Tanszékének szenátora és oktatója, a Pécsi Tudományegyetem Gazdasági Tanácsának alelnöke. Az Oxfordi Egyetem gazdaságtörténeti vendégkutatója. 2010 novemberében a Magyar Nemzeti Bank felügyelő-bizottsági tagjává választották. 2011-ben a Lehet Más a Politika (LMP) Ökopolisz pártalapítványának társelnöke lett. A szélesebb hazai nyilvánosság előtt csak 2011 júliusában derült ki, hogy Róna Péter őstermelő is, amikor a kisasszondi birtokán gyártott füstölt sajt a világ egyik legnagyobb sajtkiállításán, az angliai Nantwichben ezüstérmet nyert.

POLITIKAI JÁTÉK A KASTÉLYBAN

CZOMA LÁSZLÓ:
Szakmai érvek
nem számítanak

Komoly megrökönyödést váltott ki a hír 2011 júniusában, hogy a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum igazgatóját, aki csaknem három évtizedes munkássága során európai hírű intézménnyé fejlesztette a helyet, s aki köztudottan jó kapcsolatokat ápolt minden politikai párttal, elmozdították állásából: ráadásul megalázó körülmények között kellett távoznia. Czoma László megbízását az előző kulturális kormányzat még 2009-ben öt évre meghosszabbította. 2011 nyarán indoklás nélkül, azonnali hatállyal menesztette a Helikon Kastélymúzeum tulajdonosi jogait gyakorló Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodó. *(A múzeum új vezetőjévé Keszthely fideszes alpolgármesterét nevezték ki. – A szerk.)*

■ Kiköltözött már?

Igen, végleg elhagytam a kastélyt. Éppen ideje volt. Az utolsó hetekben szinte foglyként éltem ott, minden lépésemet figyelték, a kocsim csomagtartóját átkutatták, a vendégeimet lajstromozták. Támadás ért azért is, miért laktam egyáltalán a kastélyban. Azt beszéltek rólam, 'valóságos hercegnek képzelem magam.

■ Az ilyen intézményekben – tudtommal – mindenhol vannak szolgálati lakások.

Önök nem kell magyaráznom: a keszthelyi kastély nekem nem a munkahelyem volt, hanem a hivatásom és az életformám. Reggeltől estig, ha kellett, éjszaka is az foglalkoztatott, hogyan tudnánk tökéletesebbé tenni az intézményt. Csaknem három évtizedig laktam ott, és senkinek nem volt kifogása ez ellen, hisz az állást a lakással együtt hirdették. Előttem a gondnok lakott benne.

■ Úgy tudom, a szolgálati lakás nem is a hercegi szárnyban volt.

Nem, ott a szállóvendégeinket helyeztük el, akik természetesen fizettek ezért a szolgáltatásért. Én az egykori főszakács lakásában éltem, de ez nekem nagyon megfelelt.

■ Tudja már, mi okozta a veszét?

Az, hogy én voltam a kastély igazgatója, pedig más akart az lenni. És nem tartoztam ahhoz a klubhoz, ahol mostanában a kinevezéseket fogatosítják.

■ Voltak azért konkrétabb kifogások is.

Voltak, de mondvácsinált mindegyik. Hogy kezelhetetlen az adósságállományunk, hogy drasztikusan esett a látogatószám, hogy túl sok embert foglalkoztatok meg ilyenek. Ebből annyi igaz: a látogatóink száma valóban csökkent a válság óta, ahogy minden más múzeumé, viszont a miénk az országos átlagnál kisebb mértékben. Mindenesetre kevésbé, mint ahogy az állami támogatásunk csökkent. Tavasszal egyébként minden évben voltak nehézségeink – a Balatonon a nyári főszezon hozza a pénzt igazán –, ezeket bankkölcsönökkel áthidaltuk. Igaz, nem akartam senkit elbocsátani...

■ Hányan dolgoznak most Keszthelyen?

Körülbelül százhetvenen. Amikor elkezdtem a munkát, negyvenen se voltunk. De hát a mai kastélyt nem is lehet az akkorihoz hasonlítani. Területei is, múzeumi is, feladatai is megsokszorozódtak.

■ Mintha a területtel kapcsolatban is lettek volna viták az önkormányzattal.

Látszólagos érdekellentétek voltak. Én már a nyolcvanas évek közepétől arra törekedtem, hogy egyszer eredeti szépségében állíthassam helyre a hajdani kastélyt. Akkor ez persze csak egy merész álom volt. Hiszen a terület jelentős részét magyar katonai objektumok foglalták el. De aztán a világ kedvezően változott, és nekünk lehetőségünk nyílt visszaszerezni az egész kastélyparkot, majd legvégül a hozzá kapcsolódó egykori vadaspark egy részét is.

■ Amelyet az önkormányzat is szeretett volna megszerezni. Pompás lakóparkok épülhettek volna ott.

Igen, mindketten pályáztunk a területre, de aztán az illetékesek a mi javunkra döntöttek.

■ Mikor is?

2007-ben.

■ Azaz a Gyurcsány-kormány idején.

Úgy van. Amikor tehát az állami tulajdon megmaradt állami tulajdonnak. Kevesen tudják, hogy ebben én már Antall Józseffel megállapodtam.

■ Akárhogy is, a keszthelyi vezetők nem tapsoltak örömkömben a döntéshez.

De tudomásul vették. A kastély és a város kapcsolata nem volt konfliktusmentes az elmúlt csaknem három évtizedben. Volt, hogy rövid távú érdekeink nem egyeztek, de eddig minden városi vezető – csaknem egy tucattal dolgoztam együtt – megértette: a kastély fénye elsősorban a városra ragyog, s minél nagyobb ez a fény, annál inkább.

■ Ezt szépen mondta.

Egy szó, mint száz, úgy gondolom: eltávolításomnak csak ürügyei voltak, nem indokai. A „fülkeforradalom” fölülírta a korábbi szabályokat, ma már nem számítanak sem a múltbeli érdemek, sem a józan szakmai érvek, sőt a frissen szerzett lojalitás is kevés. Csak a párthűség számít ebben a különös, újra feudalizálódó államban.

■ Ezzel egyetérték, mégis azt gondoltam, hogy ha egyetlen kivétel akadhat, az bizonyosan ön lesz. Hiszen az elmúlt évtizedek alatt minden kormánnyal jól megértette magát – ha jól tudom, miniszteri bársonyszékkel is megkínálták –, ha kellett, kötött kompromisszumokat is. Egyetlen szempont vezérelte: a keszthelyi kastélyt európai hírű intézménnyé akarta tenni. És hogy ez mennyire sikerült, azt szakmai kitüntetései, nemzetközi elismerései éppúgy bizonyítják, mint a kastély fejlődése, egyedülálló tárlatai.

Most én köszönöm a szép szavakat. Amelyek, ha igazak, csak azt bizonyítják: a jelenlegi rezsimnél egyetlen kivétel sem lehetséges.

■ Ön egyszemélyes intézmény volt Keszthelyen. Én, őszintén szólva, azt vártam, hogy egy ilyen ostoba és felfuvalkodott döntés után a polgármesteri hivatal elé vonul a fél város tiltakozni, és Festetics herceg is – akit ön csábított vissza Magyarországra, s aki nemcsak visszatérő kedves vendége, de nemzetközi lobbistája a múzeumnak – felemeli a szavát.

Ha tüntetés nem volt is, de az interneten létrejött egy tiltakozó fórum, amelyet sok kiváló keszthelyi polgár aláírt, az egyetem volt dékánjától a volt rendőrkapitányig, tanárok, orvosok, vállalkozók és taxisofőrök. A herceg is erélyesen tiltakozott a lépés ellen, sőt a hír hallatán Keszthelyre utazott. Ez persze jólesett a lelkemnek, de én mindenkit igyekeztem higgadtságra inteni. Az látszott, hogy a döntés megváltoztatására nincs esély – utódom, a város alpolgármestere már hónapokkal ezelőtt bejelentkezett a tisztségért, és hamar kiderült, hogy a kultusztárca vezetői minden igyekezetük ellenére sem tudnak megvédeni engem –, és én nem szeretném, ha mindaz, amit ennyi idő alatt felépítettem, a jövőben tönkremenne. Szurkolok a kastélynak, és szurkolok a városnak, mindenkinek, aki ott maradt.

■ Mindenkinek?

Na jó, majdnem mindenkinek. De a kastélynak töretlenül.

■ Korábban kényes helyzetére hivatkozva mindig gondosan elkerülte a politikai nyilatkozatokat. Mostantól azonban ön nyugdíjas, civil polgár, szívesen meghallgatnám, hogyan vélekedik az Orbán-kormány első évéről.

Három jellemző dolgot mondanék. Az egyik a kisajátítás. Hogy minden, ami lesz, van és volt, az ő teljesítményük. Okkupálják a teljes magyar történelmet, a gazdaságot, a kultúrát. És amit nem tudnak kisajátítani, az nincs.

■ Mostantól tehát a keszthelyi kastély felvirágzását is a Fidesznek köszönhetjük? Nem lepődnék meg, ha jövőben ki lennének retusálva a múzeumi fényképekről.

■ A második?

A kirekesztés. Hogy aki nincs velünk, az ellenünk van. És hogy ki van velük, azt ők döntenek el. Pedig nagyon drukoltam, és vártam egy békés, nyugodt korszakot. Ám a dolgokat helyi lobbisták irányítják.

■ És mi a harmadik?

Az állandó harc, a konfliktuskeresés. Pedig békét nem lehet a romokon teremteni, az elmentéket nem szítani kellene, hanem békíteni vagy legalábbis tudomásul venni. Milyen világot hagyunk így unokáinkra? Montague-k és Capuletek fogják benépesíteni az országot.

■ Kétharmad Montague, egyharmad Capulet.

És mindenki meghal a végén.

■ Evezzünk gyorsan vidámabb vizekre! Azt hallottam, máris ajánlatokkal bombázzák.

Valóban, többen megkerestek az egykori arisztokrácia tagjai közül, hogy most az ő kastélyukkal tegyem meg ugyanazt, amit Keszthelyen tettem. Hívnak Dégre, hívnak Marosvásárhely mellé, és vannak más ajánlataim is.

■ És ha Keszthelyre hívnák?

Ez a kérdés nem időszerű.

■ Remélem, feltehetem még egyszer. Addig azt kérdezem búcsúzóul, megvan-e még az a plüssoroszlánja, amelyet íróasztalán láttam egykor, s amelyet beosztottjaitól kapott szeretetük jeléül.

Persze, jött velem Budapestre. Tudja, én az Oroszlán jegyében születtem. És az orosz-lánok sohasem adják fel.

Jolsvai András

CZOMA LÁSZLÓ

művelődéskutató, agrártörténész 1945-ben született. Az ELTE BTK magyar nyelv és irodalom, illetve történelem szakán diplomázott '68-ban. 1969-ben a Magyar Újságírók Szövetsége iskolájában is oklevelet szerzett. 1972-ben bölcsészettudományi doktori címet nyert. Később szociológiából is diplomázott. 1969-től '73-ig a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Mérnök című lapjának munkatársa. Ezt követően egy évig a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium szaklapjánál olvasószerkesztő. 1974 és '77 között a Magyar Televízió Falu rovatának szerkesztője. 1977-től '84-ig társadalmi tömegszervezeteknél sajtófőnök. 1986-tól '89-ig országgyűlési képviselő, majd függetlenként szintén parlamenti képviselő 1990 és 1994 között. 1984-ben nevezték ki a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum igazgatójává, amely pozíciót – mandátumának többszörös meghosszabbításával – 2011 nyaráig töltötte be. 1985-től oktat egyetemeken agrártörténetet; 2004-ben címzetes egyetemi docenssé nevezték ki a Veszprémi Egyetem Georgikon Karán. Kutatási területe: a magyarországi főúri családok, agrártörténet, kastélyok és főúri rezidenciák. Főbb kitüntetései: Berzsenyi-díj, Henszlmann Imre-díj, Podmaniczky-díj, a Belga Királyi Ház Lovagkeresztje, az Év Zalai Embere (2003), Balaton-díj, Pro Cultura Keszthely, a Balaton Díszpolgára.

TISZTOGATÁS A KÖZMÉDIÁBAN

VÁSÁRHELYI MÁRIA:
Nem lehet mindenkit
elhallgattatni!

Sokan számítottak rá: ha 2011. június végén befejeződik EU-elnökségünk féléves időszaka, az Orbán-kormányt már semmi sem fogja vissza, hogy a magyar társadalmat politikailag és ideológiailag totálisan maga alá gyűrje. Tény: 2011 júliusában a Fidesz tömeges, ötszáz főt érintő tisztogatásba kezdett az MTV-ben, a Duna TV-ben, a Magyar Rádióban és az MTI-ben. A menesztéseket a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA), az összevont közmédiák új tulajdonosi szervezete vezényelte. Vásárhelyi Mária szociológus, médiaelemző a történetek kapcsán arról is beszélt a 168 Órának: a Fidesz a szellemi függetlenséget torolja meg.

■ Elbocsátott kollégáink közül sokakat megkerestünk. Kifejeztük szolidaritásunkat velük. És kérdeztük volna őket a történetekről. Mondták, még érvényes a szerződésük, ugyanis nem azonnali hatállyal menesztették őket, egy hónapig még kötelezően állásban vannak. Addig nem beszélhetnek. Mi ezt tiszteltben tartjuk.

A némasági fogadalom elrendelése – a kötelező felmondási időre – a hatalmi helyzettel való gátlástalan visszaélés. Az a célja, hogy az egyébként is kilátástalan helyzetbe került kirúgottak ne merjenek megszólalni. Tőlük a szabad szólás jogát is elvették. Ez a menesztettek újabb megalmazása, s megfélemlítő üzenet a maradóknak. Csakhogy nem lehet mindenkit elhallgattatni!

■ Egyébként a közmédiák minden munkatársát behívták raportra: úgy jelentek meg a „rögtönítélők” előtt, hogy egyikük sem tudta, elküldik-e, vagy „megkegyelmeznek” neki. A Magyar Rádiótól elbocsátottak többek között Bogár Zsoltot, Ércfalvi Andrást, Győri Lászlót, Marton Évát, Nagy Emesét, Nej Györgyöt, Rábai Balázst, Rovó Attilát, Sándor Erzsit, Sándor Katát, Siklós Andrást, Szénási Sándort, Szente Lászlót, Várkonyi Benedeket. Az MTV-ből – például – Benda Lászlót, Daróczi

Tímeát, Erdős Gábort, Kardos Ernőt, Luigits Tamást, Mészáros Antóniát, Nemes Tamást, Rózsa Pétert, Schwajda Gergőt. A Duna TV-ből Ámon Bettit, Berényi Zsuzsát, Farkas Katalint, Károlyi Gabriellát, Kövári Pétert, Pörös Gézát, Selmeczi Borit, és még sorolhatnánk. Mi a közös bennük? Miért pont rájuk nincs szükség? A szelektálás elveit nem közölte sem a közmédiaokat működtető Médiaalap, sem a felettese, a Médiatanács. Ez nonszensz és felháborító, hiszen közpénzből fenntartott médiumokról van szó, s olyan munkatársokról, akiknek neve egybeforrt az intézményekével, s akik – a néző vagy hallgató számára – megtestesítették a közszolgálat fogalmát. A menesztettek névsorából egyértelműen kiderül: a Fidesz a tehetséget, a tudást, a szakértelmet bünteti, a szellemi függetlenséget torolja meg. Az Orbán-kormány számára az elhivatott újságíró veszélyes, mert a szakmaiságot képviseli, a valóságot látja, s nem ismeri a pártlojalitást.

■ **Kétségtelen: a kirúgott kollégák talán egymáséitól is eltérő világnézete, politikai hovatartozása éppen a tárgyilagosságuk, szakmai hitelességük okán sosem derült ki műsoraikból, riportjaikból, tudósításaikból. Ám menesztésük mégiscsak politikai tisztogatás abból a szempontból, hogy az objektív hangvétel ellen irányul, s ezzel meghatározza a kötelezően követendő szellemiséget is.**

Így van. És ez az eljárás nem csak azokat alázza porig, akiket menesztettek. Azokat is gyanúba keveri, akiknek a médiahatalom – legalábbis egyelőre – engedte a munka folytatását. Nyilván köztük is vannak kitűnő szakemberek, akik maguk sem tudják, vajon miért éppen ők a „szerencsés kiválasztottak”. A többségüknek fogalmuk sincs arról, mi lesz a feladatuk, kikkel kell együtt dolgozniuk, mit várnak tőlük. Ez már olyan helyzet, amikor nehéz eldönteni, kinek rosszabb: annak-e, akit elküldtek, vagy annak, aki maradhat, és tovább retteghet. Hiszen a közmédia vezetői már bejelentették: szeptembertől újabb ötszáz munkatárstól válnak meg.

■ **És hozzátették: álláskeresői, jogi és pszichológiai tanácsokat adnak annak, aki ezt a kirúgottak közül igényli.**

Hátborzongató cinizmus! Az elbocsátottak között sok az ötvenöt év feletti szakember. Ilyen korúak hol kapnak ma nálunk állást? Nemrég maga Orbán Viktor hangoztatta: az ötvenöt év felettieket védett korúakká kellene nyilvánítani, hogy ne lehessen őket csak úgy kitenni a munkahelyükről. Orbán a „szociális konzultációra” hivatkozott, miszerint a válaszadók 91 százaléka helyeselné ilyen védelmet. Ehhez képest most olyanokat is utcára tettek, akiknek már csak néhány hetük volt hátra a nyugdíjig.

■ **De egyáltalán: hol kaphatna munkát bárki a most menesztettek közül? Nemcsak műsorkészítők, szerkesztők, újságírók, de technikusok, operatőrök, felvétel- és gyártásvezetők, hangmérnökök... Hova mehetnének, milyen tévéhez és rádióhoz, amikor a Fidesz totális ellenőrzése alá vonta a médiát? És épp a tömeges menesztéssel egyesítette az ellenzékben felépített médiabirodalmát a hatalmi erőből „lenyúlt” közmédiaokkal. Sokak szerint ez keményebb diktatúra, mint amilyen a Kádár-rendszer volt.**

Ezt nem gondolom. A Kádár-rendszer idején az állampárt teljesen kisajátította a nyilvánosságot. Ma nincs véleménymonopólium. Noha az is igaz: rohamléptekkel halad a médiarendszer centralizálása, és a hatalom mindazokkal az eszközökkel él – megfélemlítés, gazdasági ellehetetlenítés, egzisztenciális fenyegetés –, amelyekkel az egyre vékonyabb hangon szóló ellenzéki médiát el lehet hallgattatni. Különben a Kádár-rendszer a nyolcvanas években már igen sajátos képződmény volt. Akkoriban én a Magyar Közvéleménykutató Intézetben dolgoztam. Mások mellett mi láttuk el munkával, például kérdőívvezéssel, a demokratikus ellenzék tagjait. A pártban, gondolom, tudtak erről, ám szemet hunytak fölötte. Bár ideológiai ellenfelek kvalifikált szellemi munkához, álláshoz nem juthattak, azt azonban nem akarták, hogy éhen is haljanak. Ugyanez a mai hatalomról nem mondható el: bárkit az utcára löknek, koldusbotra juttatnak. Nem számít, hogy az illető 30-35 évet húzott le a köz szolgálatában. És az sem számít nekik, hogy esetleg éhen fog halni. Még valami: a Kádár-rendszer hetvenes-nyolcvanas éveiben már megbecsülték a tudást, a szakértelmet. Rájöttek ugyanis: párthülyékkel legfeljebb homokvárakat lehet építeni, amelyek ahányszor összeomlanak, annyiszor röhög egy ország.

■ **Mindenesetre a fideszes médiahatalom „szakmai megújítással”, „szerkezeti átalakításokkal” és „racionalizálással” indokolta a tömeges menesztést.**

Normális helyen először kitalálják az új műsorstruktúrát, majd azt „bontják le” emberekre, feladatokra. Persze hallani arról is: a műsorok jelentős része külső gyártásba kerülhet. Az MTV-t az elmúlt húsz évben a pártok folyamatosan bankjegykiadó automatának használták. A külső gyártás a korrupció szinonimája lett. Ez azt jelenti: a pártközeli cégek sokkal drágábban készíthetnek produkciókat, s így hatalmas állami pénzeket nyúlhatnak le. Másfelől: racionalizálásra valóban szükség lenne az MTV-ben. A közmédiarendszer soha nem kapott annyi pénzt a költségvetésből, mint az idén: több mint 64 milliárd forintot. Vajon merre folyik ez az összeg, ha hónapról hónapra „racionálisabban” gazdálkodnak az intézmények? A köztelevízió az egyik legjobban tejelő pénzmosoda. A Magyar Rádió helyzete más: ott egyszerűen alaptalan gazdasági okokra hivatkozni. Nyereséges a rádió, amióta az előző elnök, Such György a Petőfit könnyűzenei adóvá alakította. Bár sok mindenben nem értettem egyet Suchhal; de anyagilag rendbe tette az intézményt, és egy szakmailag színvonalas rádió működött az elmúlt években.

■ **Mi a célja a Fidesznek? Kiütéses győzelemmel befejezni azt a médiaharcot, amely voltaképpen '94-ben kezdődött a közzérádiók elbocsátásával?**

A Fidesz azt hiszi, ha minden frekvencián a pártot és a kormányt dicsőítik, a hatalmuk is örök lesz. Ebben ugyanúgy tévednek, mint annak idején az MSZMP. Pártos önfényezéssel nem lehet a végtelenségig megvezetni a társadalmat. Ráadásul az internet és a szabad információáramlás korában végképp nevetséges, ha egy kormány a média elfoglalásával akarja bebetonozni magát. Egyébként a közzémédiát a balliberális kormányok is cserbenhagyták. Nyolc évük lett volna arra, hogy megteremtsék egy színvonalas, autonóm, korszerű közzémédiarendszer alapjait. Nem tették. Nem mérték fel a közzémédia jelentőségét a demokratikus nyilvánosság formálásában. Tűrték például, hogy Kondor Katalin a Magyar Rádió elnökeként uszító hangú nyilatkozatokat tegyen, szélsőséges politikai gyűléseken vegyen részt. Gyávák voltak ahhoz, hogy határozottan fellépjenek ez ellen, és a közzvélemény tudomására hozzák: az ilyen megnyilvánulások összeegyeztethetetlenek a közzszolgálat ethoszával. Csodálkozunk, hogy most a szélsőjobb elfoglalta a közzémédiát?

■ **Nem túlzás ez? Különben is: a Fidesznek mi érdeke fűződne ahhoz, hogy a közzszolgálati terepet átengedje a radikálisoknak?**

A közzémédiák szélsőjobboldali megszállása már megtörtént: az intézmények új vezetőinek és munkatársainak egy része a legszélsőségesebb jobboldali orgánumoktól – az Echo TV-ből, a Magyar Hírlaptól – került át, amelyeknek kifejezett céljuk a szélsőjobboldali közzsönség megszólítása. A politikai tájékoztatásért felelős szerkesztő pedig egyenesen a Jobbikból érkezett. Mindeközben az újságírószakma teljesen szétzilálódott: az újságíró-társadalom végtelenen megosztott. Minden civilizált országban létezik az újságírószakmán belül a szolidaritásnak valamilyen minimuma – kivéve nálunk. Normális társadalmi viszonyok között nincs olyan, hogy kormánypárti újságírók annak drukkolnak: más világnézetű kollégáik elveszítsék az állásukat, egzisztenciájukat, megélhetésüket. Ez a beteges gyűlölet mindent megmérgez.

■ **Azért a Magyar Újságírók Országos Szövetségéből sem váltott ki komoly tiltakozást a tömeges menesztés. Reznignált hangú nyilatkozatot adott ki a szakmai szervezet, hogy jogi segítséget nyújt a kirúgottaknak. Ennél még a Postai és Hírközlési Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége is keményebben fogalmazott közleményében: ami most történik, az a társadalom egészét kiszolgáló, független közzémédia felszámolását jelenti, és az elbocsátásokat a politikai hűség logikája mozgatja. Alakult egy új Facebook-csoport is, amelyhez eddig már több mint négyezren csatlakoztak, és tiltakozásképp megfogadták: többé nem nézik, nem hallgatják a közztévét és -rádiót. De vajon nem a hatalom malmára hajtja a vizet, ha a méltán felháborodottak közleményekben, „lájkolásban” levezetik tiltakozó indulataikat?**

Nyilván idő kérdése, hogy ezek az elégedetlenségek összeadódjanak, megszerveződjenek. Látjuk: nemcsak a médiából üldözik el a hozzáértőket, hanem mindenhol, ahol az államnak befolyása van. Ez a hatalom hadat üzent a tudásnak és a tehetségnek. Ami öngyilkos politika. Hiszen ez a kis ország csakis a szellemi erőforrásaiból élhet meg: nincs más esélye, mint a tudás, a tehetség megbecsülése, segítése. De nincs kétségem: a civil mozgalmak megerősödnek, s idővel valamilyen új, valódi alternatívát kínáló politikai ellenzék is létrejön. Csak a demokratikus erők összefogásában lehet bízni. Mert ami itt történik, az olyannyira irracionális, hogy hosszú távon nem tartható fenn, nem viselhető el.

Sándor Zsuzsanna

VÁSÁRHELYI MÁRIA

szociológus, közzíró 1953-ban született. A közzgazdaságtudományi egyetemen tanult 1972-től, majd 1977-től a rendszerváltásig a Tömegkommunikációs Kutatóközpontban, illetve annak jogutódjánál, a Magyar Közzvélemény-kutató Intézetnél dolgozott, ahol a gazdasági közzgondolkodás és közzhangulat változásaival, valamint a médiafogyasztási szokásokkal kapcsolatos vizsgálatokat végzett. A rendszerváltás után a médiarendszer és a nyilvánosság átalakulásának sajátosságait, az újságíró-társadalom strukturális jellemzőit, valamint a felnőtt lakosság történelmi tudatának meghatározó jellegzetességeit és a rendszerváltással kapcsolatos közzgondolkodás sajátosságait kutatta. A Tömegkommunikációs Kutatóközpont megszüntetését követően, 1991 óta az MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoportjában dolgozik tudományos főmunkatársként. A szociológiatudomány kandidátusa. Politikai okok miatt (édesapja, Vásárhelyi Miklós a Nagy Imre-per egyik elítéltje volt) csak '89 után kezdhetett publikálni idehaza. Azóta rendszeresen jelennek meg közzéleti írásai, tanulmányai. 1988-ban alapító tagja a Nyilvánosság Klubnak, amelynek ma is egyik ügyvivője. Vezetőségi tagja a Magyar Demokratikus Chartának. Főbb művei: A szavak elviselhetetlen könnyűsége, Csalódások kora, Rendszerváltás alulnézetben, Újságírók, sajtómunkások, napszámok, Az ártatlanság kora, Csalóka emlékezet, Foglalkozása: újságíró, Szabadnak születtek.

SZUTYOK ÉS TÁRSAI

PINTÉR BÉLA:
Gyűlölet gyűlöletet
gerjeszt

A 2011-es Pécsi Országos Színházi Találkozón (POSZT) a Szutyok című előadás nyerte a legjobb színpadi szöveg díját. A címszereplő Szamosi Zsófia lett a legjobb női főszereplő, a fogadott testvérét alakító Enyedi Éva pedig a legjobb női epizód szereplő. A darabot Pintér Béla írta és rendezte. A pécsi szemlén sokan úgy látták: őt és társulatát bátorságáért is jutalmazni kellett volna. A 168 Órának 2011 nyarán arról is beszélt: könnyen kerülhet veszélybe ma az, aki bármilyen formában színpadra viszi az aktuálpolitikát.

■ Korábban nem készített annyira politikus előadást, mint amilyen most a Szutyok. Személyes tapasztalatok is inspirálták, vagy csak a honi közélet? Keveredtem már olyan asztaltársaságba, ahol valaki összeesküvés-elméletekről, például a nemzetközi zsidóság „világuralmi terveiről” hadovált. Olyankor megdermedek, nem tudok kapásból visszafelelni. Egy előadás előkészítésekor persze bőven van időm összeszedni, megfogalmazni a gondolataimat. De a színpadon sem szeretek direkt, demagóg módon, egyoldalúan politizálni. A Szutyokban egy családi tragédia révén mutathatom meg a politikából fakadó problémáinkat. Szutyok, akit örökbe fogadnak, azt tapasztalja: a vele együtt adoptált roma „testvére” még akkor is több szeretetet kap, miután meglopott valakit. Hasonló impulzusok hatására Szutyok – aki nem roma – gárdaegyenruhában, árpádsávos kendőben jelenik meg, s gárdaköszöntéssel üdvözli családját. Tudtam, erős hatást váltanak majd ki a gárdista jelképek, ám nem éreztem direktnek a használatukat: az előadás során elég pontosan követjük, miért, hogyan jut el idáig a Szutyok nevű figura.

■ A zárójelenetben Szutyokot a nevelőapja bedobja a pékkemencébe. Pécssett az előadást követő szakmai beszélge-

tés résztvevői többféle értelmezését adták a végkifejletnek. De biztosat csak ön tudhat.

Személyes indulatom is benne van. Szélsőjobboshoz hasonló megnyilvánulásai egy idő után az övékéhez hasonló reflexiókat váltanak ki. A gyűlölet gyűlöletet gerjeszt. Nyilván ha az előadásunk még pontosabban akarná tükrözni a valóságot, a gárdista életben marad. Bár Szutyok halálával sincs vége annak, amit ő képvisel: a nevelőanya bocskáiban bukkan föl, mellette egy csecsemő, akit ő fog felnevelni. Egyébként az előadáshoz szükségünk volt egy árpádsávos zászlóra. Egyik kollégám a Magyarok Házában próbálta beszerezni, onnan átirányították egy üzletbe, ahol megkérdezte tőle az üzletvezető, mire kell. Amikor megtudta, mire, felhívta Vona Gábort: eladhatja-e a zászlót színháznak? Vona kérte a telefonhoz a kollégánkat, aki vázolta neki a darab történetét, a kemencés részt sem hagyva ki. Vona Gábor hümmögött kicsit, majd azt mondta: hát jó. Ezzel együtt tartottunk a szélsőséges támadásoktól. Nem hiányoznak, ám meglepett, hogy elmaradtak.

■ Ugyanakkor Balázs Péter szolnoki direktor – utalván az ön előadására – kijelentette: „Én nem a szutyok oldalán állok.” Kétségtelen: a Magyar Teátrumi Társaság jobboldali direktorai új ideológiai irányt szabnának a színházaknak, mondván, az előadásoknak pozitív hangvételre és a remény kifejezésére kell törekedniük.

Ezek butaságok. Balázs Péter látatlanban nehezményezte az előadásunkat, pusztán a címe miatt. Talán eszében sem lett volna kifogást emelni, ha, teszem azt, Vidám, kis virágok címmel adjuk a darabot. Aki csupa reményteli dolgot akar színpadon látni, valószínűleg azt sem tudja, miről beszél. A színháznak az a természete, hogy felkavarjon, megnyissa a társadalmi sebeket, s ezáltal gyógyítson. Ha az előadások csak a szépet és jót mutatnák, a közönség aludni járna a teátrumokba. Ám úgy tisztességes, ha azt is elmondom: a Szutyok szerepelt a Vidnyánszky Attila vezette debreceni Csokonai Színház Deszka Fesztiválján is. A direktor ugyan nem látta az előadást, de több, hozzá hasonlóan gondolkodó színészének tetszett a produkció. Néhány baloldali ismerősöm viszont rendesen félreértette a zárójelenetet: kérdezték, miért csinálók áldozatot a gárdistából.

■ Mit gondol: pusztán ideológia von ködöt egyes jobboldali színházvezetők szemére? Kollégáimmal szoktunk arról beszélgetni: miközben a jobboldalon számos kiváló színész van, aki nyíltan vállalja politikai hovatartozását, vajon miért nincsenek ott igazán tehetséges színházrendezők Vidnyánszky Attilán kívül? Azt gondolom: az átfogó színházi alkotás sosem tűri a korlátokat. A színház – hierarchikus működése mellett – liberális szellemiségű rendszer. Nem véletlen, hogy Vidnyánszky Attila valójában nemzeti elkötelezettségű liberálisnak mondja magát.

■ Mindenesetre a POSZT-on többen említették: jó, hogy vannak még olyan bátor rendezőink, mint ön és Mohácsi János. Ám korunk Európájában ez, a bátorság feltett érzett öröm legalább annyira abszurd, mint a Szutyok amúgy valóságközeli történetének néhány fordulata.

Igaza van, abszurd. Másrészt van mitől félni. Könnyen kerülhet veszélybe ma az, aki bármilyen formában színpadra viszi az aktuálpolitikát. Ijesztő, ami Mohácsi Jánossal történt, miután megrendezte Kaposváron az 56 06 című előadást: telefonszámát kitétték az egyik szélsőjobboshoz tartozó portálra. De akár egy társulat léte is veszélybe kerülhet, ha – mondjuk – produkcióinak világnézete miatt megvonják tőle a támogatást.

■ Saját csapatának esetében érez ilyen veszélyt? Tény: társulata egyik szakmai szervezethez sem tartozik, sem a Magyar Színházi, sem a Magyar Teátrumi Társasághoz. Amelynek tagjai tárgyalnak kultúrpolitikusokkal a színházi törvény módosításáról. Ez meghatározza a függetlenek jövőjét is.

Annyit tudok: a támogatást tekintve lesz nemzeti, kiemelt és egyéb kategória.

■ Támogatott, túrt és tiltott?

Idáig csak nem jutunk el. De megeshet, hogy mi a cirkuszművészekkel együtt az „egyebek” közé kerülünk. Konkrétumokat ugyan nem tudok még, csak rosszat sejtek. Két éve értük el a támogatási csúcst, amikor hetvenmillió forintot ítéltek meg, ezt egymillió híján meg is kaptuk. A múlt évadban zárolásokkal, pontosabban megvonással negyvenötmillió jutott nekünk.

■ Más országokban a hasonló társulatokat a színházművészet „inspiráló motorjának” tekintik, s komolyan támogatják őket. Különben a Szutyok a Nemzetközi Színházi Intézet, a Theater der Welt közreműködésével jött létre a Ruhr-vidék 2010-es Európa Kulturális Fővárosa programjának keretében. Ami komoly nemzetközi elismerést jelez. Itthon azonban a független színtársaságok létezéséről talán csak „költészetes teherként” tud a kultúrpolitika.

Nincsenek szívközelben a független színházak. De ez sem igaz teljesen. Amikor híre jött, hogy az egész területről megvonják a támogatást, Schilling Árpád a „hóna alá csapott” engem és még néhány prominens független társulatnak a képviselőjét, s bementünk L. Simon Lászlóhoz, az Országgyűlés kulturális bizottságának fideszes elnökéhez. Azt mondta: ő már kiharcolta, hogy ne vegyék el az összes támogatást a függetlenektől. Mások viszont úgy tudják: az LMP lépett közbe. Összességében azt gondolom: mellékesek vagyunk, csak azért jut nekünk valamennyi, hogy ne legyen botrány.

■ És ha már az sem számítana?

Ha nem adnának semmit, irány Nyugat. Ott keresném azokat a lehetőségeket, amelyek biztosíthatják a további munka feltételeit. Mert dolgoznunk kell, hiszen bőven vannak terveink, tehetségünk is.

■ Azért még itthon próbálják az új produkciójukat. Mi a fő motívum?

Még régebben felkérték, rendezzek ünnepi műsort március 15-ére. Visszamondtam, nem az én műfajom. De akkor eszembe jutott: mi lett volna, ha az 1848-as forradalmat élőben közvetíti – mondjuk – a „Kaisers-TV Ungarn”. Ennek az ötletnek az alapján készül a következő előadásunk. Több szálon fut a történet. Például a tizenötödik – ilyen is volt – aradi vértanú lánya hipnotikus álomban jut vissza a forradalom idejébe, s megtudja: kivégzett édesapja nem is volt olyan csodálatos ember, miként azt később lejegyezték. És persze a Kaisers-TV munkatársai folyton maszkot váltanak: előbb „kaisersben” nyomják, aztán forradalmiban, majd újra „kaisersben”. Lesznek közöttük, akik nem vállalják, és olyanok is, akiknek nem gond a köpönyegforgatás.

Sztankay Ádám

PINTÉR BÉLA

Jászai Mari-díjas színész, rendező, drámaíró 1970-ben született. '87-ben került a Szkéné Színházhoz, ahol különféle csoportokkal – Arvisura, Artus, Utolsó Vonal, Picaro, Krétakör –, illetve Zsótér Sándorral dolgozott. A Pintér Béla és Társulata elnevezésű, saját színházi csapatát '98-ban alakította meg. Az általa rendezett daraboknak egyben szerzője is. Honlapjukon olvasható művészeti céljuk: „A társadalom és önmagunk kritikus-ironikus megfigyelései alapján – a szó egészséges értelmében vett – nemzeti ihletettséggű, kortárs színpadi művek létrehozása.” Néhány eddigi munkájuk: Népi rablét, Kórház-Bakony, A sehova kapuja, Öl, butít!, Parasztopera, Gyévuska, A sütemények királynője, Anyám orra, A démon gyermekei, A soha vissza nem térő, Szutyok, Tündöklő középser. Számos előadásukkal elnyerték a Színikritikusok Díját, illetve az eddigi Pécsi Országos Színházi Találkozón is rendszeresen díjazták előadásukat különféle kategóriákban. Más hazai és külföldi fesztiválokon is sikerrel szerepeltek. Pintér Béla főbb kitüntetései: Jászai Mari-díj, Hevesi Sándor-díj, Fehér György-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje.

A HATALOM ÚJ ADATVÉDELME

JÓRI ANDRÁS:
Ez a korrupció
melegágya

Magyarországon négy, kizárólag az Országgyűlésnek felelős ombudsman működött: az állampolgári jogok, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok, a jövő nemzedékek biztosa, illetve az adatvédelmi ombudsman. Az új alkotmányhoz kapcsolódó, egyik sarkalatos törvénnyel azonban a kormánypárti kétharmad 2011 júliusában úgy „egységesítette” a biztosi rendszert, hogy csak egyetlen ombudsman lesz, az úgynevezett alapvető jogok biztosa.

Őhozzá tartoznak majd – helyettesi pozíciókhoz kötve – a korábbi önálló kisebbségi és a jövő nemzedékek biztosi feladatai is. Az alapvető jogok biztosát a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés nevezi ki.

Ugyanakkor az adatvédelmi ombudsman intézménye végleg megszűnik: feladatait a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság veszi át, amelynek elnökét a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki kilenc évre! Tehát 2012-től Orbán Viktor személyes jelöltje vezeti ezt az új intézményt is majdnem egy évtizedig.

Jóri Andrást 2008-ban Sólyom László akkori köztársasági elnök jelölte az adatvédelmi ombudsmani posztra, ahonnan 2012-től távoznia kell. 2011 júliusában arról is beszélt a 168 Órának, miért tartotta törvénysértőnek a kormány „szociális konzultációjának” vonalkódos kérdőívét.

■ Az önt három éve jogőrnek jelölő Sólyom László egy dologban biztosan nagyot tévedett.

Miben?

■ Azt mondta a volt köztársasági elnök 2008-ban: ha a teljes ombudsmani karhoz hozzá vesszük a legfőbb ügyészt is, akkor elmondható, hogy „öt évre öt biztos pontunk van”.

Tényleg tévedett. Sajnálom.

■ Kisakkozható, mi okozza az adatvédelem és az információszabadság területén történeteket? Dilettantizmus? Cinizmus?

Tőlem mindkét kifejezés erős lenne. Amíg tart a mandátumom, semlegesnek kell maradnom. De az biztos: végiggondolatlanul terjesztették be az új adatvédelmi törvényt. Látszik, hogy a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság létrehozásán sokat gondolkodtak, viszont a régi törvényből átvették az elavult tartalmakat.

■ Az új hatóság valóban kiválthatja az adatvédelmi biztos szerepét?

A tervezet úgy fogalmaz: az intézménynek lesznek ombudsmani és hatósági hatáskörei. Ez most is így van. Például én is hatósági jogkörben rendeltem el a hódmezővásárhelyi lista törlését.

■ A bíróság önnek adott igazat: törölni kell Lázár János szégyenlistáját, amely a segélyekkel nem élő, a közmunkát elutasító városlakók névsorát hozta. Erről először közigazgatási határozat született. Erre az új hatóságnak is joga lesz, de bírásolhat is.

■ Ez viszonylag kis tétel lehet: tízmillió a plafon.

Valóban, európai összehasonlításban ez meglehetősen alacsony összeg. Nem zavarja meg a globális cégek büdzséjét. Ehhez képest Szlovákiában vagy Csehországban százmillió a bírság, Olaszországban pedig meghaladja a háromszázmillió forintot. De a törvényben az a legnagyobb változás, hogy a hatóság vezetőjét a miniszterelnök jelöli.

■ Bosszúból alakult így?

Hogy érti?

■ A parlament által választott adatvédelmi biztosok mindig borsot törtek a hatalom orra alá. Ha a kormányfő jelöli a legfőbb adatvédőt, ő biztosan nem feszíti túl a húrt.

Nem spekulálok azon, mi volt a kormány szándéka. De rossz a jogszabályalkotó üzenete. A tervek szerint az új hatóság a PSZÁF-hoz hasonló autonóm intézmény lesz. Tapasztalat, hogy az ilyen szervezetek vezetői kormányváltás után rendre kicserélődnek. A parlament alá rendelt adatvédelmi biztos viszont eddig ciklusokon át függetlenül működött.

■ Vagyis a kormány ismét csorbítaná egy intézmény függetlenségét.

Így is lehet mondani.

■ Óvatos. A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) ennél azért messzebb ment: szerinte nagy a valószínűsége annak, hogy a történetek kapcsán az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indít Magyarország ellen. Az ön korai távozásának kikényszerítése uniós jogot sért, az ugyanis védi az adatvédelmi intézmények függetlenségét.

A Nemzetközi Adatvédelmi Konferencián 2011 júniusában az európai adatvédelmi biztos jelezte: szerinte ez lesz az ügy vége. Minden uniós államban szükség van az adatvédelmi intézményre. Van, ahol biztos, másutt hatóság, Franciaországban pedig legfelsőbb bírák végzik ezt a feladatot. A lényeg: a szervezetnek függetlennek kell lennie. Az európai jogforrást nem írhatja felül a nemzeti törvényhozás. És ezzel a kérdéssel nem összekapcsolható, hogy egy vagy több ombudsmanra van szükség.

■ Ha hiszünk az összeesküvés-elméleteknek, mégis összevarrhatjuk a két ügyet. Néhány éve Szabó Máté általános ombudsman azt írta: négy helyett egyetlen jog-

őr bőven elegendő lenne. Takarékoskodás, hatékonyság – ezek voltak az érvei. Hallani, azóta alig beszélnek egymással a jogőrök, Szabó a hivatalban elszigetelődött. Most viszont ő győzött.

Ez a kérdés nem érdekelt.

■ Pedig a tervek személyesen önt érintik leginkább. Egyébként van ráció abban, amit Szabó hivatala állít: azért kell kiterjeszteni az általános ombudsman hatáskörét, mert a többi között a kisebbségi jogok védelmére sincs lehetősége. Éppen ezért a magyar jogőrt csak „B” fokozatba sorolta az ENSZ emberi jogi főbiztossága... Miért legyintett? Ne folytassam?

Ne. Amit mondott, arra ezután sem lesz joga a biztosnak.

■ Látom, kerüli a témát. Maradjunk akkor az új jogszabálynál: e szerint nem lesznek nyilvánosak azok az információk, amelyek a közpénzek nem közvetlenül közfeladathoz kapcsolódó felhasználásáról szólnak. A Társaság a Szabadságjogokért úgy véli: ez „magas korrupciós kockázattal jár”, s nehezebben lesz nyomon követhető a közpénzek felhasználása.

Egyetértek. Emellett abszurd az is, hogy a törvény létrehozza az úgynevezett adatvédelmi auditot. E szerint az új hatóságnak joga lesz arra, hogy egy adott cég adatkezelési projektjét pénzért megvizsgálja. Aztán ugyanezt a projektet ellenőrzi majd állampolgári beadvány nyomán ugyanez a hatóság. Ez a korrupció melegágya.

■ De akkor mire jó az új törvény?

Ezt nem tőlem kellene megkérdeznie. Sejtéseim vannak, de botorság lenne elmondanom.

■ Szijjártó Péter, a miniszterelnök szóvivője szerint ön csak az állását félti. Tényleg? Dehogy! Korábban nyolc évig ügyvédként dolgoztam, keresett a szakterületem. Nem bánt, hogy újból visszatérhetek a praxisomhoz.

■ Jellemző, hogy a szociális konzultáció kérdőíve kapcsán kirobbant vita a feltételezett állásfélétről, az egyeztetés hiányáról szól, és nem a vonalkódról, amelynek alapján beazonosíthatók a válaszoló állampolgárok.

Az a probléma, hogy a hivatal megsemmisített kérdőíveket postázott: név és lakcím is szerepelt rajtuk. A jogszabályok szerint szét kell választani az azonosító adatokat és a kérdésekre adott válaszokat. A vizsgálat során a Központi Adatfeldolgozó, Nyilván tartó és Választási Hivatal munkatársai azt közölték a kollégáimmal: technikailag összekapcsolható a név a véleménnyel. De még nem tudják, hogy ezt megteszik-e, mivel még nem ismerik a szaktárca igényeit. Az ügyben teljes a jogi káosz!

■ **Ismét összeakasztja a bajszát az oroszlánéval, bírósági ügy lesz a vége?**

Várjuk ki a végét! Most a hivatalnak kell reagálnia. Ezután közigazgatási határozatot adok ki, amelyet meg lehet támadni a bíróságon.

■ **Azért sokat elárul a kormányról, miként reagált az ön kifogására.**

Politikai kommunikációval nem foglalkozom, csak az ügy jogi oldalát vizsgálom.

■ **Mégis: akaratán kívül a politikai szorítóba rángatták.**

Olyan döntést hoztam, amelynek szükségszerűen ez lett a következménye.

■ **Kényelmetlen a helyzete: csak politikamentes nyilatkozatokat tehet, gúzsba van kötve a keze, a kormány viszont nehézfegyverekkel lő önre.**

Jó állásfoglalást hoztam.

■ **Most mosolyog. Mindig így reagál a kormányzati vegzálásra?**

Hozzá kell szokni.

■ **Megírja egyszer az élményeit?**

Meg. Sűrű három évem volt.

■ **Keserű könyv lesz?**

Dehogy! Élveztem a munkát. Szép volt ez az időszak.

Pungor András

JÓRI ANDRÁS

jogász, ügyvéd 1972-ben született. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán '97-ben diplomázott. 2000-ben tette le az ügyvédi szakvizsgát. A Pécsi Tudományegyetemen 2004-ben szerzett PhD-abszolutóriumot. Emellett '99-ben az ELTE TTK Informatikai Tanszékcsoportján rendszerinformatikusi felsőfokú képesítést szerzett. Jogi diplomájának megszerzése után az adatvédelmi ombudsman hivatalában dolgozott adatvédelmi szakértőként, majd ügyvédként helyezkedett el. Szakterülete az adatvédelem, a gazdasági és az informatikai jog. Ügyvédi munkája mellett a pécsi egyetem infokommunikációsszakjogász-képzésén oktatási feladatokat vállalt. Számos, az adatvédelemmel foglalkozó szakfolyóirat szerkesztője. Sólyom László 2008-ban adatvédelmi biztosnak jelölte, miután az Országgyűlés elutasította a köztársasági elnök addigi jelöltjeit, Péterfalvi Attilát, Zombor Ferencet, Tóth Gábor Attilát. A parlament végül megszavazta Jóri Andrást. Az adatvédelmi ombudsman intézményét azonban a Fidesz-KDNP koalíciós kétharmaddal 2011 júliusában megszüntette 2012. január 1-jei hatállyal.

A KIVÁLASZTOTTAK

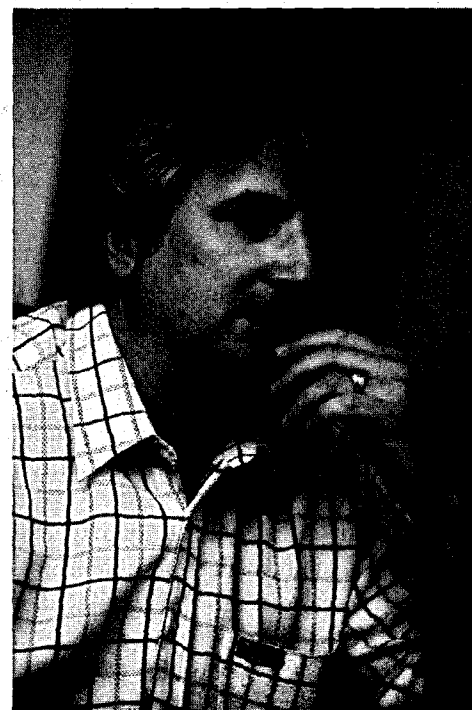
FAZEKAS CSABA:
A politika beavatkozhat
az egyházak életébe

A kormánypárti többség arról is rendelkezett a „húsvéti alkotmányban”: a sarkalatos, vagyis kétharmados törvényeknek harmonizálniuk kell az alaptörvény preambulumaival, a „Nemzeti Hitvallással”. Már ennek szellemében készült az egyháztörvény módosítása is, amelyet 2011 júliusában szavazott meg a parlamentben a Fidesz és a KDNP. Az új törvénnyel a kormánypártok 14 vallási közösséget minősítettek „elismert egyházzá”, amely státus állami támogatással jár.

Amennyiben más felekezet is egyházként szeretne működni, külön kérvényt kell benyújtania az illetékes miniszterhez. De nem elég, ha ő esetleg megalapozottnak találja a kérelmet: a végső döntést az egyházzá nyilvánításról ugyancsak a parlament kétharmados többségének kell meghoznia. Egyébként az egyházi törvény szavazása előtti utolsó pillanatban a Fidesz lényeges pontokon megváltoztatta koalíciós társának az előterjesztését. A KDNP ugyanis eredetileg 44 egyház „elismerését” javasolta.

Fazekas Csabát az új egyházi szabályozás kapcsán kérdezte a 168 Óra. Az egyháztörténész azt mondta: amikor a hatalom kiemelt érdeklődésben részesített egy egyházat, az mindig hatott annak missziójára is. Most is nyilvánvaló: a politika a támogatásért ellentételezést vár.

(Az elismert egyházak közé bekerültek a nagy keresztény egyházak, több ortodox keresztény egyház, több zsidó, köztük az ortodox hitközség is, illetve az unitáriusok, a baptisták és a Hit Gyülekezete. Az Iványi Gábor metodista lelkész vezette Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség nem kapott egyházi státust, ahogy – mások mellett – a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége sem. – A szerk.)

■ Gáncs Péter, az evangélikus egyház elnök-püspöke úgy vélte: az új egyházi törvény biztosíthatja, hogy a felekezeteket ne politikai alapon, hanem objektív kritériumrendszer alapján ismerje el az állam. Egyetért vele?

Nem. A törvény szövege – és ahogy a parlament elfogadta – épp arra ad lehetőséget, hogy a politika beavatkozhasson az egyházak életébe. Hisz ezentúl – a független bíróság helyett – kétharmados törvénnyel az Országgyűlés dönti el, melyik tekinthető egyháznak. Úgy az elismerésre pályázó vallási közösségeknek politikai pártok szimpátiáját kell elnyerniük. Ez pedig visszalépés az 1990-es törvényhez képest, amely kizárólag formai kritériumokat követelt meg.

■ Számos egyházi vezető szolt elismerően a törvényről.

A kedvezményezettek. Persze a jogszabálynak vannak pozitív elemei. Például, a vallási tevékenység meghatározásának kísérlete nem rossz irány.

■ Még a tizennégyes klubba be nem került felekezetek is elismerték az új törvény szükségességét. Sőt azt mondják, tárgyalnak a kormánnyal jövőbeli regisztrációjukról.

A politika feltehetően tesz majd gesztusokat bizonyos kisegyházak felé. Érdemes

megemlíteni, hogy az iszlámot már 1916-ban elismerte az Országgyűlés. A pünkösdis-
ták, adventisták, metodisták még a Kádár-korszakban is elismert felekezetként mű-
ködtek. 2011-ben nem lehet ekkorát visszalépni. Akárhogy lesz is, a listával a hatalom
üzen a vallási közösségeknek: amelyik kimaradt, nem tekinthető komoly partnernek.
Ráadásul a tizennégy egyház valójában csak nyolc, hiszen a kiválasztottak között több
görögkeleti és zsidó felekezet található. Visszatértek a Horthy-korszakhoz, most sza-
bályt erősítő kivételként csak a Hit Gyülekezete került a hatalom által egyháznak te-
kintettek közé.

■ Utóbbi hogy jön képbe?

Nehéz megítélni. Egy biztos: oka van, ha a hatalom valakit beemel ebbe a szűk elitbe.
Nem konzekvensek a kiválasztás szempontjai. A Hit Gyülekezeténél kisebb létszámú
egyházak is bekerültek a kiválasztottak közé. A hivatkozás a történelmi távlatra nehezen
minősíthető, hiszen alig három évtizede működik, miközben nála sokkal régebb óta je-
len lévők kiestek. Az kétségtelen: a lista összeállításakor fontos szempont volt a támo-
gatottság, hiszen a társadalom túlnyomó többsége katolikusnak, reformátusnak vagy
evangélikusnak tekinti magát. De itt is megbicsaklik a logika: a görögkeleti egyházak hí-
veinek száma csekély, ahogy – szörnyű történelmi okokból – az izraelita felekezeteké is.

■ Jogosnak tetsző kritikák érték a régi törvényt, hiszen egyházalapításhoz elég
volt száz embert összetrombitálni, és rögtön járt az állami támogatás.

Senki nem vitatta, hogy azt a passzust újra kell gondolni. De elég lett volna az 1990-es
törvény szellemiségét megtartva fékeket beépíteni, és – mondjuk – ezer főre emelni a
minimális létszámot. Vagy meghatározni: ne járjon automatikusan az állami támogatás!

■ Lázár János, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője szerint olyan egyházaknak is
ott a helyük a kiemelték között, amelyek az „elmúlt húsz évben komoly társadal-
mi támogatást tudtak szerezni”.

Árulkodó szöveg. A Hit Gyülekezetének ilyen megerősödését pont a régi, liberális tör-
vény tette lehetővé. Ha az Országgyűlés 1990-ben olyan jogszabályt fogadott volna el,
mint amelyet most a Hit Gyülekezete is üdvözölt, nem lennének olyan helyzetben, mint
jelenleg. Önnön szabadságunk jellemzője, hogy ki tudunk-e állni mások szabadságá-
ért. Kíváncsi vagyok, előáll-e azzal bárki is, hogy az ő szabadságuk más, valóban egy-
házként működő közösségeket is megillessen.

■ Mostanáig virágoztak a „bizniszegyházak”. Volt olyan autókereskedés, amelyik
kegytárgynak minősített alkatrészeket. Mások öregek otthonát, megint mások ál-
latmenhelyet üzemeltettek egyház gyanánt.

Nem vitás, lehettek visszaélések, de most a fürdővízzel a gyereket is kiöntik. Meg-
jegyzem, az elmúlt húsz évben egyetlen vallási közösséget sem fogtak perbe azért,
mert visszaélt egyházi státusával. Pedig a törvény alapján az államnak lett volna lehe-
tősége a beavatkozásra. Pusztán azért, mert egy futballistát bundavád ér, nem szokták
megszüntetni a bajnokságot. Mindez csupán ürügy a felekezeti szféra radikális átren-
dezésére. Ráadásul a történelmi egyházak sem mentesek ab ovo a pénzügyi vagy egyéb
visszaélések lehetőségétől.

■ Mit jelent az a törvényi mondat, hogy „az állam közösségi célok érdekében
együttműködik az egyházakkal”?

A szöveg leszögezi: csak a törvényben meghatározott tizennégy felekezet használhat-
ja az egyház kifejezést, az állam velük kíván együttműködni, a többiekkel nem.
Az idézett mondat egyébként szó szerint az alaptörvényben is szerepel. A „közösségi
cél” olyan általános, semmitmondó megfogalmazás, mint például „a társadalom fel-
emelkedése”. A politika tág teret ad önmagának a kifejezés értelmezésére, amivel arra
utal: a hatalom meghatározó társadalomformáló tényezőknek tekinti az általa kiemelt
egyházakat.

■ Amit forintosít is. A törvénybe került felekezetek 2011-ben 28,5 milliárd forin-
tot, az előző évhez képest plusz húszmilliárdot kapnak. És az új jogszabály szerint

még csak elszámolniuk sem kell vele, az Állami Számvevőszék nem ellenőrizheti őket. Ráadásul Semjén Zsolt, a KDNP elnöke, a miniszterelnök helyettese 5,3 milliárddal megtoldotta a katolikus egyháznak fizetett állami járadékot.

Nem hiszem, hogy ez a legoptimálisabb eszköz a kedvenc egyházak kiemelésére. A módszer hosszú távon akár kontraproduktív is lehet: ha a hívő azt látja, dől a pénz az egyházi intézményekbe, óhatatlanul lazítja saját támogatását, így kötődését is. Arról nem is beszélve, hogy amikor a hatalom kiemelt érdeklődésben részesített egy egyházat, az mindig hatott annak missziójára is. Most is nyilvánvaló: a politika a támogatásért ellentételezést vár. Talán azt, hogy ha nem direkt módon is, de ezek az egyházak legitimálják a kurzust. Kár lenne homokba dugni a fejünket: az elmúlt időszakban a történelmi egyházak a jobboldal, pontosabban a Fidesz szavazóbázisát, politikai háttérét jelentették.

■ **Jakab Attila egyháztörténész a 168 Órának korábban arról beszélt: a most zajló „politikai elitváltás és gazdasági polgárháború tétje az erőviszonyok átrendezése, a társadalom hosszú távú totális ellenőrzése”. Ehhez nagy bartermegállapodás született: az állam pénzt ad a privilegizált egyházaknak, amelyek cserébe tompítják a társadalmi feszültségeket.**

Nagyjából helytálló a diagnózis. És a kormány tulajdonképpen azt sem rejti véka alá: be akarja betonozni ezt a rendszert.

■ **A törvény elfogadása is megér egy misét. Orbán a KDNP-t kérte föl a törvény kidolgozására. Aztán az utolsó pillanatban kidobták Semjénék koncepcióját, és teljesen más alapokon álló jogszabályt fogadott el az Országgyűlés.**

Tanulságos. Jelzi, hogy a nagyobbik kormánypárt nem tekinti igazi partnerének a KDNP-t, az csupán bokréta a Fidesz kalapján. Annak pedig, hogy az utolsó pillanatban gyökeresen új koncepció vihető a Házba, és csont nélkül elfogadtatható, erős üzenete van: amit a Fidesz frakcióvezetése a kormánypárti képviselők elé tesz, azt megszavazzák. Ráadásul a kormányzat egy éven át azt hirdette, hogy az új törvény az egyházakkal történő egyeztetés keretében születik majd. Lehet, hogy néhány vezetőt megkérdeztek. De hogy széles körű társadalmi vita nem volt, az biztos. Elképzelhető, hogy a későbbi sarkalatos törvények esetében is több hónapot végigvitatkozunk, aztán megjelenik Lázár János, hogy vasárnap sikerült elolvasnia a tervezetet, és ehhez képest hétfőn teljesen mással áll elő. És egyelőre nem tudni, hogy a kormány az egyházügyi törvényben megbúvó eszközkészletet mire használja majd. Lehet, hogy legyintenek egyet, és gesztusként bevesznek további kisegyházakat. De lehet ebből akár diszkrimináció is.

Lampé Ágnes

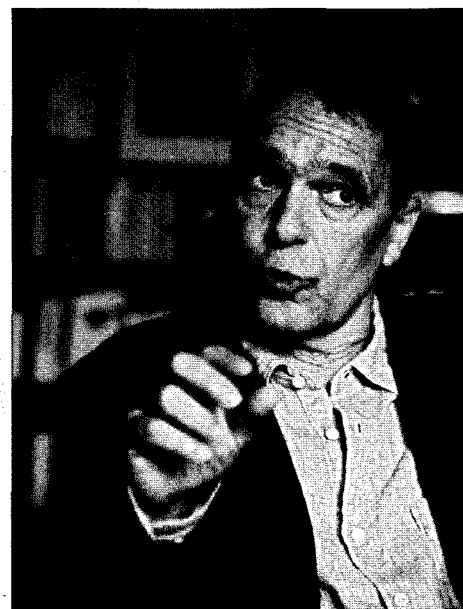
FAZEKAS CSABA

egyháztörténész 1968-ban született. Az ELTE BTK-n 1992-ben történelem szakon előadói oklevelet szerzett. Ugyanebben az évben került tanársegédként a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol 2001-ben egyetemi docenssé nevezték ki. 1999-ben szerzett PhD fokozatot, 2007-ben habilitált. A miskolci bölcsészkaron 2001 és 2005 között általános és tanulmányi dékánhelyettes, 2005-től 2009-ig a kar dékánja volt. Jelenleg a Miskolci Egyetem Politikatudományi Intézetének igazgatója. Elsősorban az újkori Magyarország politikatörténetével, egyháztörténetével foglalkozik. Hazai és külföldi tudományos publikációi, előadásai többnyire az állam és az egyház viszonyának történeti kérdéseivel, a vallásszabadság, a választás és a politika kapcsolatrendszerével foglalkoznak. 2000-től az Egyháztörténeti Szemle szerkesztője. 2004-től alelnöke a Történelemtanárok Egyletének. 2011-ben a Magyar Történelmi Társulat titkárának választották. Fontosabb elismerései: MTA Miskolci Területi Bizottságának Tudományos Díja, Mestertanár-kitüntetés, Signum Aureum Universitatis Miskolciensis.

KÖZVESZÉLYES HATALOM

ÖRKÉNY ANTAL:
Magyarország
csapdába került

A szociológusprofesszor – az ELTE Társadalmi Kapcsolatok Intézetének igazgatója – a 2011 nyarán megjelent Az igazságosság labirintusaiban című kötetben azt elemzi: mennyire érvényesül a méltányosság elve közállapotainkban? Több kutatásában vizsgálta azt is, mitől függ, hogy az emberek megbíznak-e egymásban és a politikában. A 168 Órának 2011 júliusában arról is beszélt: a Fidesz kétharmados többsége ön- és közveszélyes lehet.

■ Már a rendszerváltás utáni felmérések is jelezték: a magyarok nem bíznak a honi pártokban, a parlamentben, ráadásul egymással is gyanakvóak. Újabb kutatások szerint az elmúlt húsz évben csak fokozódott itthon a bizalmatlanság. Prognosztizálható volt a demokrácia szétesése?

Tény: a legutóbbi, 2008-as hazai bizalomvizsgálatok már egy, az értékvilágában széthullott társadalom képét mutatták. S az alapbajok valóban a rendszerváltásig vezethetők vissza: a politikai átalakulásokat felülről vezényelték, így a többség nem tudhatta, mit jelent a demokrácia és a jogállamiság. Fogalmuk sem lehetett arról, miféle új normák szerint kellene élniük. Sokkolóan hatott rájuk a piacgazdaságból adódó versenyhelyzet is, amely fölerősítette az egyenlőtlenségeket. A totális elbizonytalanodásban hiányzott az önvizsgálat, illetve a párbeszéd arról, mit gondolunk a demokrácia alapértékeiről, a szabadságról, az emberi méltóság tiszteletéről, érvényesülésről, teljesítményről, igazságosságról. Máig ezt az adósságot cipeljük magunkkal. Márpedig demokrácia csak úgy működhet, ha legalább minimális egyezségre jutunk a leglényegesebb morális és társadalmi kérdésekben.

■ Kinek a felelőssége, hogy a konszenzus elmaradt?

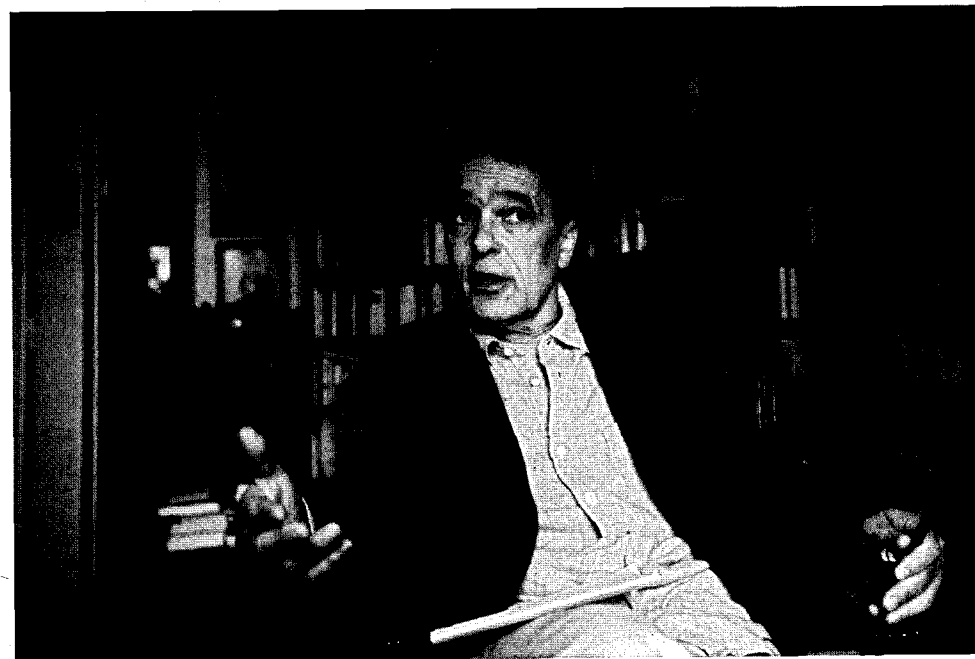
Nem hiszem, hogy ez bárkin számon kérhető: negyvenévnnyi szocializmus után nem könnyű új közös értékrendet kialakítani. Nyilván segített volna, ha ezek a tisztázóviták helyi, lokális közösségekben, iskolákban, munkahelyeken zajlanak le. Ám az alulról jövő társadalmi kezdeményezéseknek sosem volt hagyományuk nálunk. Fontos lett volna az is, hogy megerősödjön egy olyan szellemi, gazdasági elit, amely a politikától függetlenül képes közvetíteni az általános demokratikus normákat. Ehhez az elit nemcsak gyenge volt, de a hitelességét is gyorsan elveszítette. Lehetnének akár büszké is az elmúlt húsz év komoly teljesítményeire, mégis általános nézet lett idehaza: az egzisztenciális érvényesülés, a meggazdagodás nem az egyéni teljesítménytől függ. Gyanús, aki sikeres. A honi demokrácia szellemiségének leginkább az ártott, hogy – pozitív példaképek híján – szinte kizárólagossá vált, és óriásira nőtt a politika „mintaszerepe”.

■ Mitől függ, hogy bízunk-e a politikában?

Demokráciában a hatalom akkor megbízható, ha az intézkedései átláthatók, döntései számon kérhetők és ellenőrizhetők. Ha ez hiányzik, a szavazópolgárok elkönnyelnek, hogy a politikai vezetők korruptak, s tetteiknek semmi következményük nincs: akit ma esetleg leváltanak, holnap másik pozícióban tűnik fel. A többség általában azt gondolja: ha „főnt” szabad lopni, csálni, az „lent” kicsiben is megengedhető. Itt a jogkövető magatartás egyáltalán nem vált a mindennapi élet normájává. Épp ezért többnyire eleve azt feltételezzük a másiktól: bizonyára átvág, becsap minket. Az állandó gyanakvás paranoid légkörében élünk. A bizalom legfeljebb partikulárisan, szűk családi és baráti körben jelenik meg, ám a „körön kívüliekkel” már bizalmatlanok vagyunk. Mi a „rokonok országa” lettünk. Csakhogy a demokráciát súlyosan rombolja, ha az „urambátyámviszonyok” a meghatározóak.

■ Miközben azt is jelzik a társadalomkutatások: a magyarok önmagukban sem bíznak.

Az önbizalom szintén a társas kapcsolatoktól függ. Külföldi összehasonlító elemzésekből az is kiderül: alapvető a különbség a magyarok és a más európai országok polgárai között. Más nemzetek tagjai sokkal inkább felismerik, hogy a céljaikat összefogással, egymással kooperálva valósíthatják meg. Nálunk viszont nagyon gyenge az együttműködési készség. Mi atomizált, önző és irigy társadalom vagyunk, de még az individualizmusunk sem következetes. Utáljuk a politikát, noha elvárjuk, hogy ha bajba kerülünk, azonnal gondoskodjon rólunk az állam. A felelősségelhárítás szinte karaktervonásunkká vált. Önértékelésünket az is aláássa: gyakran nem a saját lehetőségeinkhez mérjük eredményeinket. Folyton ahhoz viszonyítunk, hogy máshol még jobb, másoknak még több jutott. A féltékenység, az önfelmentés és a bűnbakkeresés általános jellemzőnk lett.

■ A Fidesz kétharmados győzelme és a Jobbik parlamenti térnyerése azt is mutatja: a megosztásra és a gyűlöletkeltésre itt nyerő politikát lehet építeni. Úgy tetszik: 2010-ben az emberek a szabadságra mondtak nemet, a demokráciát szavazták le.

Pedig a 2008-as vizsgálataink azt is jelezték: a politikától itthon ugyan sokan elfordultak, ám a jogállam intézményeiben – az Alkotmánybíróságban, a Köztársasági Elnöki Hivatalban, a rendőrségben, az önkormányzati szervezetekben – még mindig bíztak. Vélhetően azért, mert ezen intézmények mégiscsak bizalomerősítően működtek. A szavazók 2010-ben szerintem azt fejezték ki: elégük van a politikai korrupcióból, az állandó széthúzásból, nyugalomra, szociális biztonságra vágnak és erőskezű vezetőre, aki rendet teremt a zűrzavarban. Nem gondolták végig, milyen következményekkel járhat, ha ekkora hatalommal ruháznak fel egy pártot és elnökét. A kétharmados többség ugyanis ön- és közveszélyes.

■ Hogy érti?

Ha a hatalomnak nincs semmilyen kontrollja – illetve csakis saját maga –, a rendszer szükségszerűen önkényuralomba torkollik. De ebbe csakis belebukni lehet, hiszen a választók a demokráciában nem a diktatúra kiépítésére adnak felhatalmazást. Nem véletlen, hogy már jelentősen csökkent a Fidesz népszerűsége. Bár még mindig sokan

vannak, akik egyelőre nem akarják bevallani maguknak: megint illúziókban bíztak, és ismét átverte őket a politika.

■ **Noha a Fidesz propagandája a „nemzeti együttműködésről” még vonzó is lehet a bizalomhiányos országban.**

A „nemzeti” ma a kirekesztést jelenti: aki nem kormánypárti, az idegen, nem tartozik a nemzethez. De a „nemzeti együttműködés” lózungját már egyre kevesebben hiszik el: üres retorikával nem lehet sokáig megvezetni a társadalmat. Valószínűnek tartom, hogy a Fideszben csalódottak félreteszik világnézeti ellentéteiket, s az eddigi megosztottság után előbb-utóbb közeledni kezdenek egymáshoz.

■ **Mégsem növekedett a demokratikus ellenzéki pártok támogatottsága. S bár sokan vannak, akik abban bíznak, nemsokára hatalmas társadalmi mozgalmak szerveződnek, ez ma még elég utópisztikus. Ha viszont a kiábrándult jobboldali hívek kapaszkodók nélkül maradnak, fokozódhat a radikalizálódás.**

Sajnos ezt sem lehet kizárni. Az, hogy Gyöngyöspátán jobbikos polgármestert választottak, egyértelműen arra utal: növekszik azoknak a száma, akik úgy látják, a Fidesz sem képes kezelni a társadalmi és etnikai konfliktusokat. Egyetértek önnel: a civil mozgalmak gyors megerősödésében reménykedni – utópia. Idő kell a szerveződésükhöz. A legfontosabb, hogy elkezdődjön végre a közös gondolkodás arról: melyek azok a demokratikus minimumok és társadalmi alapértékek, amelyekért össze kell fogni. De bárki kerül is legközelebb hatalomra, nagyon nehéz dolga lesz. A jelenlegi kormány új alkotmánya az emberi és a szabadságjogokat korlátozza, feltételekhez köti. Ez egyetlen demokratikus rendszernek sem lehet az alaptörvénye. Ám ha a következő kormány semmisnek nyilvánítaná a Fidesz „húsvéti alkotmányát”, az a jogállamot is veszélyeztetné. Hiszen akkor a jövőben bármelyik politikai kurzus bármilyen törvényt felrúghatna, ha az nem tetszik neki. Demokrácia így sem működhet. Magyarország tragikus csapdába került.

Sándor Zsuzsanna

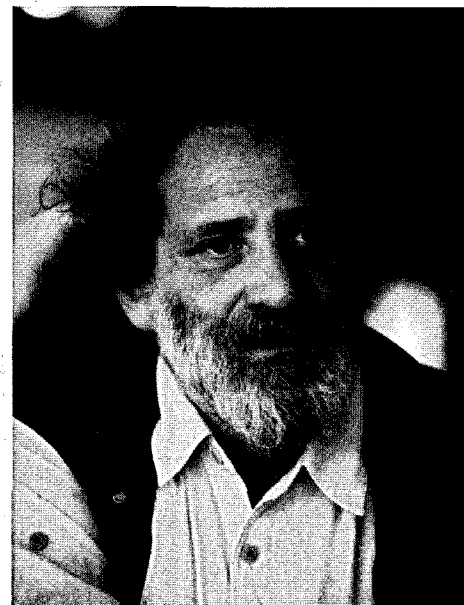
ÖRKÉNY ANTAL

szociológusprofesszor 1954-ben született. Az ELTE BTK történelem, szociológia és népművelő szakán 1978-ban diplomázott. '86-ban szociológiai egyetemi doktori címet, 1996-ban az MTA-n PhD fokozatot szerzett, 2002-ben az MTA szociológiai tudományok doktora lett, 2003-ban habilitált. 1978 és 1986 között az ELTE BTK Szociológiai Tanszékén, majd az ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézetében tanársegéd volt. Ugyanitt adjunktus 1987-től 1997-ig. Ekkor kinevezik az ELTE Társadalomtudományi Karának docensévé, 2004-ben egyetemi tanárává. 2006-tól az ELTE TTK Társadalmi Kapcsolatok Intézete igazgatója. Az ELTE-UNESCO Kisebbségsszociológiai Tanszékét 1996 óta vezeti. 1991-től rendszeresen hívják vendégoktatónak hazai és külföldi egyetemekre. A Magyar Szociológiai Társaságnak 2004-től az elnöke. Néhány könyve: Az alkony – A mai magyar értelmiség ideológiai-politikai optikája az 1980-as évek végén (társszerző), Káderek (társszerző), Hétköznapi igazsága, A siker fénytörései (társszerző), Nemzeti érzés és európai identitás (társszerző), Az idegen Magyarország (társszerkesztő), Az igazságosság labirintusaiban (társszerkesztő). Főbb kiüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje, Pro Cultura Scientiae díj (két alkalommal).

NEMZETI LÓZUNGOK SZÓTÁRA

KÁLMÁN LÁSZLÓ:
A Fidesznek
a fellengzősség
a „stratégiája”

A Szabad Emberek Magyarországért pártja (SZEMA) 2011 nyarán vitafórumot rendezett A politika nyelvezete címmel. A moderátor Kálmán László volt, akit aztán interjúra kért a 168 Óra. Egyebek mellett azt kérdeztük tőle, mit gondol az új „nemzeti lózungokról” – „nemzeti együttműködés rendszere” vagy „fülkeforradalom” –, s hogy egyáltalán min múlik egy szó politikai karrierje.

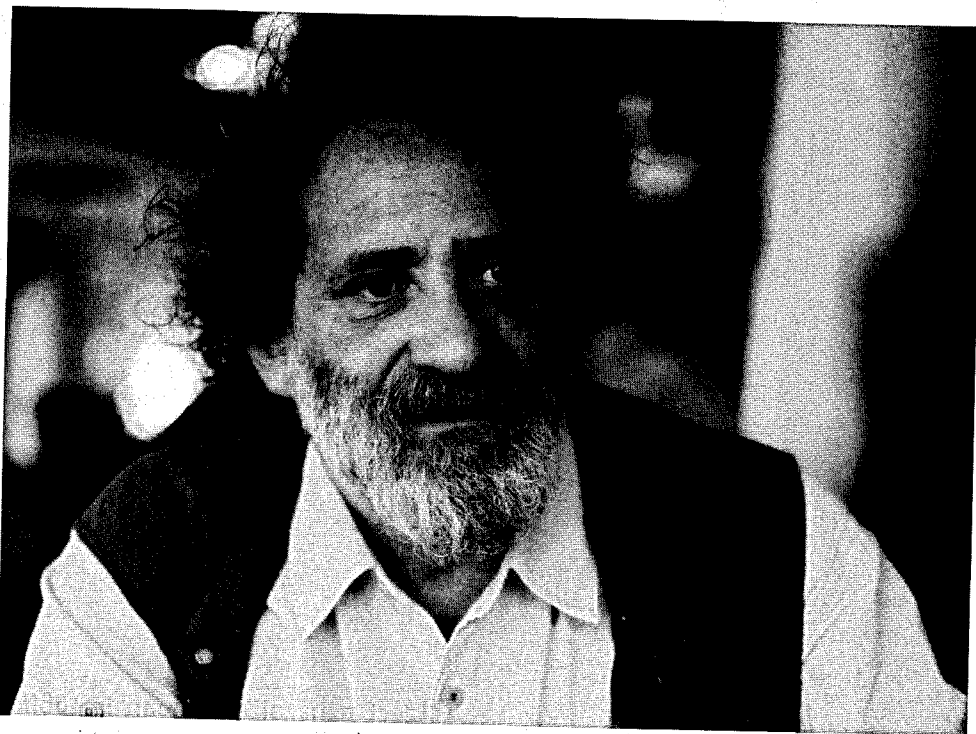
■ A Fidesz lózungokkal, konkrét program nélkül nyerte meg a 2010-es választásokat. Minél üresebb a politikai nyelv, annál sikeresebb nálunk?

Választási kampányokban megszokott a jelszavakkal operáló, a szándékokat elleplező, semmire sem kötelező beszéd. Csak hogy a Fidesznek kormányon is ugyanez a fellengzősség a „stratégiája”. Nyugati demokráciákban – ahol erősebb a politika nyilvános kontrollja – a média nem tűri el az ilyen porhintést. Ott a sajtó szigorúan számon kéri a közszereplőket.

■ Azért a hazai médiában is többen rendre megteszik ezt. Legalábbis megtennék. Mert az itteni túlfűtött érzelmi közpolitizálásban a racionális érvelésnek nincs nagyon ellenereje.

Kétségtelen: ahol a demokratikus kultúrának komoly hagyománya van, ott a társadalom kevésbé vevő a dagályos populizmusra, retorikai túlzásokra. Ugyanakkor nálunk a sajtó jelentős része még azt is elfogadja a politikusoktól, hogy az interjúban, háttérbeszélgetésben és mindennél azonos, a választási kampánybeszédre emlékeztető stílusban fogalmazzanak. És ez egyformán igaz minden politikai oldalra.

■ Mégis lényeges a tartalmi különbség köztük. Néhány példa rá. Kövér László

2010-ben kijelentette: a liberálisoktól származik „minden gonoszság és elvete-műltség, ami a politikában van”. A fideszesek Gyurcsány Ferencet is gyalázzák, nyíltan „bűnözőnek” és „elmebetegnek” mondják. A baloldal soha nem volt ilyen gyűlöletkeltő.

Ez igaz. De én nem is a tartalomról, hanem a stílusról beszéltem: az ünnepélyeskedő és egyben hivataloskodó nyelvhasználat pedig minden pártra jellemző. És ebben a Fi-desz ügyesebb. Nemcsak a fellengzősségben, hanem a szavak kisajátításában. Orbán Viktorék már a kilencvenes évek elején felismerték: azé a hatalom, aki uralja a politi-kai nyelvet. Sokat kölcsönöztek az amerikai republikánusoktól, akik – miként azt Geoffrey Nunberg nyelvész a nálunk is megjelent Jobban mondva című könyvében le-írja – egyes szavak birtokbavételével erősítették az ország politikai kettéosztását. Ahogy a republikánusok annak idején „lefoglalták” maguknak például az „érték” szót, úgy a Fidesz később a „polgár” szót sajátította ki.

■ A „nemzeti szótárban” a baloldalnak lábjegyzet sem jut?

Szerintem nem. Ám ezt a szocialisták csak magukon kérhetik számon. A rendszervál-tás óta még egyetlen használható szlogent vagy ügyes szóhasználatot sem tudtak meg-

honosítani. Választási jelszavaik teljesen ötlettelenek – például: „igen, igen” –, vagy olyanok, mint amelyek hajdanán egy-egy KB-ülés után a Népszabadság címlapján je-lentek meg.

■ Egyébként min múlik egy szó politikai karrierje?

A „polgár” zseniális szóválasztás volt. Magyarországon az ötvenes években priusznak számított a polgári származás, ezért a „polgár” alkalmas az antikommunista asszociá-ciók előhívására. Másrészt ez a szó összekapcsolódik a jólét és a béke fogalmával is. Ami szintén vonzerő.

■ Mára azonban a Fidesz törölte szótárából a „polgárt”. Helyette „az emberek”, „a magyar emberek” kifejezést sulykolja a kormány.

Ezek teljesen üres és általános kifejezések. Csak azért kellett, mert a „polgár” nem nagyon fér össze az antikapitalizmussal, az újraállamosítással, a különadókkal.

■ Fideszes tribünszó lett a forradalom is.

Ennek „preventív” célja volt: nehogy valaki forradalmon törje a fejét. Vagyis aki a kor-mányt támadja, csakis „ellenforradalmár” lehet. De ahogy az „emberek”, úgy a „for-radalom” szó használatának sem jósolok nagy jövőt.

■ A Fidesz mintha egy mágikus nyelvi világot teremtene, amelyben a verbalitás fontosabb a valóságnál. „Fülkeforradalomra” hivatkoznak, amely nem történt meg. A „Nemzeti Együttműködés Rendszerét” sem alapította meg senki, csakis Orbán kinyilatkoztatásaiban létezik. Hiszen tudjuk: a kormány semmiféle társa-dalmi párbeszédre nem hajlandó.

A fasizmus „találmánya” volt, hogy minden a propagandán és a szavakon múlik. Kö-vér László ezt úgy fogalmazta meg: nem az számít, mit tesznek a politikusok, hanem az, hogy az emberek szerint mit csinálnak. Magyarán: mit sikerül elhitetni velük. Mus-solini óta más diktatúrák is átvették a korlátlan demagógia eszközét. Például Rákosi-ék, akiknek az egyik kedvenc szavuk a „szabad” volt.

■ Rákosi Mátyás – állítólag – szívesen fűszerezte beszédeit szólásmondásokkal. Orbán ugyancsak ritkán hagyja ki szónoklataiból a népi bölcsességeket. Például: „Először ejtsük el a medvét, utána kezdjünk tárgyalni a szüccsel.” Vagy: „Csak a döglött hal úszik az árral.”

Orbán Viktor stílusára a rejtőzködés jellemző. Akárcsak Mussolini, ő is mindenhon-nan merít, amiről azt gondolja, hogy népszerű. Olykor a harmincas évek nyelvén szó-lal meg, máskor plebejus lózungokat ismét. Ezért is tartom nevetségesnek, amikor po-litológusok komoly tartalmat próbálnak kihámozni Orbán beszédeiből. Fölösleges.

Orbán beszédeinek egyedül az a céljuk, hogy dallamuk, zsongásuk legyen. Szárnyaljon a szó, dobbanjon együtt a szív. Különböző vallások rituális szövegeinél szoktuk ezt tapasztalni. Nem véletlen az egybeesés: Orbán sok szempontból rá is játszik a szakrális vezető szerepére.

■ Orbán azt is mondta: „A Fideszt harminchét fiatal alapította, s ma mégis milliónyian érzik magukénak. Amikor felnézünk az égre egy derült éjszakán, akkor olyan magától értetődőnek tűnik, hogy egyszerre tárul szemünk elé a milliónyi fényes csillag.” A magasztosság is lehet önző politikai trükk. A „magyar megváltótól” nem illik megkérdezni, hány forint lesz a kenyér.

Egy ideig maszlaggal is „jóllakathatók” a tömegek: a populizmus története ezt igazolja. Mussolini azt hirdette: egy pártnak nem kell ideológiákhoz ragaszkodnia, hanem azt kell mondania a népnek, amit az hallani akar.

■ „Mindent az államért, semmit az állam ellen”, szintén Mussolini mondta. Azt is: „Ha a haza nem vallást jelent, akkor nem tudom, mi lehetne más.” Egy korabeli olasz elemző szerint „a fasiszmus olyan szellemi forradalom, amely mindazok ellen irányul, akik a haza, a nemzet, a vallás és a család felbomlasztásán és megsemmisítésén fáradoznak”.

Az olasz fasiszmust ma sokan tévesen keverik össze a náciizmussal, a fajelmélettel. Mussolini gátlástalan populizmusa a gyökere Berlusconi és Orbán politikájának is. A centralizált államhatalom eszménye és az erő kultusz szintén közös bennük. Látjuk, hogy Orbán Viktor mindent erőből akar megoldani: lételeme a harc. Háborúzik a Világbankkal, Brüsszellel, mindenkivel.

■ Egyáltalán: ki tudná leállítani a Fidesz propagandagépezetét? Mi a nyelvi uralom ellenszere?

Ezt az amerikai demokraták sem találták meg annak idején. A nyelvi fordulathoz valószínűleg új csoportok, új szubkultúrák kellenének. De az új politikai csoportoknak sincs saját stílusuk, az LMP-nek sem, a Millának sem. A „bohócforradalom” legalább figyelemkeltő volt, a szervezői ráéreztek arra: hiányzik a humor és a gúny a magyar politikából. Pedig ezek hatékony fegyverek, fontosak is. Azt gondolom, hosszabb távon olyanok győzhetnek nyelviileg, akik nem köntörfalazó, hanem nyílt, gyakorlatias és közvetlen módon tudnak beszélni.

Sándor Zsuzsanna

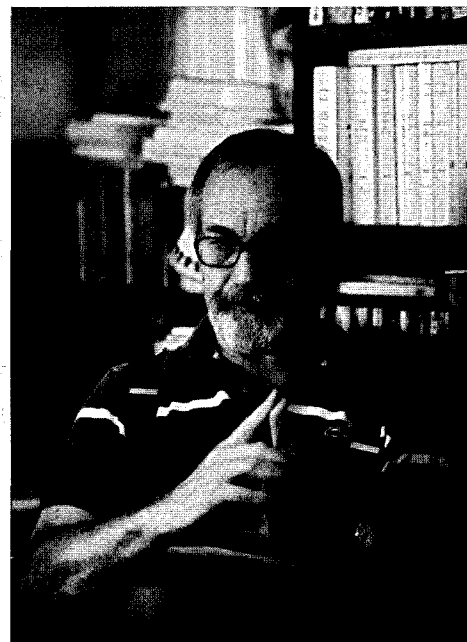
KÁLMÁN LÁSZLÓ

nyelvész 1957-ben született. Az ELTE BTK-n spanyol nyelvből és irodalomból, valamint általános és alkalmazott nyelvészetből szerzett diplomát '81-ben. Ezt követően rövid ideig a Magyar Filmtudományi Intézetben dolgozott, majd – egyéves külföldi megszakítással – különböző szerződésekkel az MTA Nyelvtudományi Intézetében. Jelenleg főmunkatárs itt a nyelvtudományok kandidátusaként. A nyolcvanas évek végétől tanít elméleti és számítógépes nyelvészetet Amszterdamban és az ELTE Elméleti Nyelvészet Tanszékén, amelynek '94-ben a docensévé nevezték ki. A 2000-es évek második felében vezető fejlesztője a Szövegértés – szövegalkotás 5–12. évfolyamos új iskolai tananyagának. Tudományos publikációi mellett számos ismeretterjesztő írása jelent meg, köztük a Nádasdy Ádámmal közösen jegyzett Hárompercesek a nyelvről című kötet. A nyelvészeti ismeretterjesztésen belül gyakran foglalkozik a politika és a nyelvhasználat összefüggéseivel. Nevét onnan ismerte meg az ország, hogy 2007 júliusában a Fidesz három népszavazási kérdéséhez nagyon hasonló tartalmú, de azokkal ellenkező irányból megfogalmazott kérdéseket nyújtott be az Országos Választási Bizottsághoz.

RAVASZ DIKTATÚRA ÉPÜL

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS:
Itt az ideje
a nyílt beszédnek!

A baloldali filozófus – miként 2011 nyarán a 168 Órának elmondta – az elmúlt egy évben tudatosan volt visszafogottabb a kormány politikájának a megítélésében: ezzel a Fideszre szavazók véleményét akarta tiszteletben tartani. De – tette hozzá – most már itt az ideje a nyílt beszédnek! Az 1989–90-es rendszerváltás előtti demokratikus ellenzék egyik vezéralakja kifejtette: bár a Fideszt mindig radikális jobboldali pártnak tartotta, s számolt vele, hogy tekintélyuralmi rendszert hoz létre, azt nem föltételezte, hogy a jogállam független intézményeit megfontolt következetességgel rombolja majd szét. Szerinte Orbán Viktor a mai Európa legigazságtalanabb, legsötétebb államát alakítja ki.

■ A Klubrádió Megbeszéljük műsorában kijelentette: Magyarországon diktatúra van. Mi bizonyítja ezt?

Például a sajtószabadság és a nyilvánosság szinte totális korlátozása.

■ Ez a beszélgetés is megjelenhet. Noha tény az is: a médiahatóság éppen a Klubrádiót igyekszik elhallgattatni. Ravasz diktatúrák is vannak, ez nem történelmi újdonság. A Franco-rendszer utolsó évtizedében már alig csuktak le valakit, ugyanakkor marginalizáltak minden szabad hangot: nyíltan beszélni csak zárt, kis szubkultúrákban lehetett. Nálunk is létezik még néhány ellenzéki orgánus, főleg hetilap, de a magyar nép döntő többsége a közszolgálati televíziók híradójából, a Kossuth Rádióból meg a helyi lapokból, az ingyenes újságokból, az internetes bulvárportálokból tájékozódik a politikáról. Ezekből már hiányoznak az információk, a tények, az elemzés, a kritika. Az emberek az őket érintő, életbevágó intézkedésekről sem tudnak. A Fidesz-KDNP médiatörvénye fényesen bevált. De a kormány célja ennél ambiciózusabb: a nyilvánosság teljes politikai megszállása, a független szellemi műhelyek megszüntetése, a magaskultúra leépítése. Elég megnézni, ami mostanában a honi filmgyártásban vagy a színházakban történik, és amit minden alternatív formációval művel a tekintélyuralom.

■ **Pedig azt már Kádár János is felismerte: bölcsebb tűrni a kulturális életben, mint tiltani. Orbán Viktor ezt elfelejtette volna?**

Talán éppen ebből tanulta meg: ha a hatalom nem kontrollálja kellő szigorral a nyilvánosságot, a szabad gondolatok elterjedhetnek, megerősödhetnek. Az egykori demokratikus ellenzék semmit nem tudott volna elérni, ha a hetvenes évektől nem alakul ki itt viszonylag szabadabb intézményrendszer: az ellenzéki kultúrának egyre több fóruma lett, az államilag támogatott folyóiratok – a Valóság harmincezer példányban jelent meg! – társadalomkritikai, mi több, rendszerkritikai elemzéseket is közöltek. S bár az értelmiség mára elveszítette társadalmi presztízsét, azért még mindig veszélyforrás Orbán Viktor számára. Kínosan érinti, ha a magyarországi társadalomtudomány meghatározó képviselői kifejtik, milyen katasztrófába viszi az országot a miniszterelnök, és érveikkel lennének tele a közmédiaújságok.

■ **Viszont a 2010-es választás előtt ön is azok közé tartozott, akik úgy vélték: nem olyan veszélyes, ha Orbán pártja kétharmadot ér el.**

Ezt csak arra értettem, hogy a Fidesz-KDNP 51 százalékos többséggel is sok kárt okozhat. De Orbán Viktor engem is meglepett a maga durván antidemokratikus és antiszociális közjogi és munkajogi ellenforradalmával. Én a Fideszt mindig radikális jobboldali pártnak tartottam: agresszivitása, kíméletlensége már az első kormányzása idején megmutatkozott. Számoltam vele, hogy ismét „kellemetlen”, tekintélyuralmi rendszert hoz létre. Ám azt valóban nem föltételeztem, hogy a jogállam független intézményeit megfontolt következetességgel rombolja majd szét: előre kitervelt, alaposan végiggondolt stratégiát, intézkedési és jogalkotási tervet hajtott végre. Bár hatalomra kerülése után már látszott, mire készül, egy évig mégis visszafogtam magam: a szokásostól eltérő óvatos bírálattal azoknak a félrevezetett honfitársaimnak a véleményét – és magukat a honfitársakat – tartottam tiszteltetben, akik a Fideszre szavaztak.

■ **Másfelől szimpatizált is a kormány egyik-másik intézkedésével. Egyetértett a magánnyugdíjpénztárak államosításával.**

Csak annyit mondtam, nem sírok miatta.

■ **Helyeselte a kilakoltatási moratóriumot.**

Persze, mert elhittem, csakugyan segíteni akarnak az eladósodott devizahiteleseken. Ebben is hazudtak. Eredetileg száznolcnapos türelmi időt adtak az adósoknak. De Rogán Antal módosító javaslatában már az szerepel: kilencvennapos törlesztési késedelem után meg lehetne kezdeni az árverezéseket, a bedőlt jelzáloghitel-adósok lakását fillérekért fölvásárolhatja, majd eladhatja a Nemzeti Eszközkezelő Társaság. A lakások fölvásárlóit anyagilag – kamathitellel – támogatja a kormány, az árverések bizonyos üzleti köröknek jelenthetnek tetemes hasznot. Ez nem más, mint államilag tá-

mogatott ingatlanspekuláció. Gazemberség. Magyarországon az állam minden intézkedésével, teljes erejével a gyöngéket, a védteleneket, a szegényeket sújtja. A munkanélküli-segélyt kétszázhetven napról kilencven napra csökkentették, az egykulcsos adóval, az adójóváírás „kivezetésével” a kis jövedelműeket hozták még rosszabb helyzetbe. A Fidesz úgy „oldja meg” a társadalmi egyenlőtlenséget, hogy tovább növeli. Az érdekegyeztetést szétveri, a dolgozók jogait megcsonkítja. A „repertoárból” a könyörtelen osztályuralomra jellemző, brutális, lenéző gúny sem hiányzik: lásd a hódmezővásárhelyi szegénylistát, a hajléktalanokra kiszabott, hatvanezer forintos bírságot!

■ **De mi célja lenne mindezzel a kormánynak?**

Minden diktatúrának vannak nyertesei. Orbán Viktor – ellentétben Rákosi vagy Kádár baloldali diktatúráival – elitista, nem pedig populista önkényuralmi rendszert épít, amely kizárólag a kiváltságos gazdagok szűk körének kedvez. A szegénységet most bűncselekménnyek tekinti a kormány, bűnözőként kezeli a nincsteleneket. Másrészt a szegénység jó üzlet az államnak: szinte ingyenes tömeges munkaerőhöz jut. A stadionok és gátak építésére kivezénylik majd a munkanélküliek százezreit, a legnehezebb fizikai munkára foghatják őket, akár a hadsereg és a nyugdíjból visszarendelt rendőrök felügyeletével. Ez a tömeges kényszermunka bevezetését jelenti. A százhuszezer rokkantnyugdíjas megalázó „visszaterelése” a munkába százhuszezer nem segélyezett új munkanélkülit jelent. A legszörnyűbb, hogy a „húsvéti alkotmány” alapján mindezt törvényesen megteheti a kormány.

■ **Az új alkotmány az alapjogokat feltételekhez köti, kötelességeik csak az állampolgároknak vannak. Például: dolgozniuk kell a segélyért. Míg az államnak semmiféle szociális kötelezettsége nincs. Felvilágosodás előtti korba lépünk vissza?** Még távolabbi időkbe. A hűbéri társadalom hierarchiája kasztokból épült föl, de az uralkodó osztálynak is voltak kötelességei: a földesuraknak gondoskodniuk kellett a jobbágyaikról. Sok mindent megtehettek velük, de nem hagyhatták őket éhen halni. A középkor legelvadultabb doktriner időszakában is érvényben maradt az idoneitás, vagyis az uralkodói alkalmasság elve: a királyt uralkodói képességeinek hiányában – akár kora, akár az alattvalók érdekeit súlyosan sértő döntései miatt, akár betegségei, elmebaja okán – elmozdíthatták. Orbán Viktor a mai Európa legigazságtalanabb, legsötétebb államát alakítja ki. Akárminek nevezi is új rendszerét, ez fekete lyuk a civilizációban.

■ **Ön azt is nyilatkozta: a Fidesz-kormány leváltásáért minden balliberális erőnek össze kell fognia. Csakhogy a demokratikus ellenzéki pártok, az LMP és az MSZP nem hajlandók közeledni egymáshoz.**

Ez a két párt jelentéktelenné vált, semmit nem képesek elérni, mégsem lehet teljességgel kizárni őket a demokratikus ellenállásból. A civil társadalomnak kell összefog-

nia, amelynek természetesen részei a szakszervezetek is. Persze a civil társadalom egyesületei nem törekedhetnek a közhatalom megszerzésére. A magyar politika legjelentősebb fejleménye, hogy a Milla, a 4K!, A Város Mindenkié, a Hallgatói Hálózat és más társadalmi csoportok együtt vagy egyszerre tüntettek a rendvédelmi dolgozókkal. Most a szakszervezetek a magyarországi társadalom legfontosabb intézményei.

■ Kinőhet ebből – lengyel mintára – egy magyar Szolidaritás-mozgalom?

Miért a múltba néz? Görögországban, Portugáliában, Spanyolországban, Franciaországban hatalmas megmozdulások zajlanak most is. Ez igen nagy reményt ad, mert jelzi: Európában újraélednek a valódi baloldali eszmék. Biztos vagyok abban: hamarosan nálunk is elindul a változás. Az embereket csak ideig-óráig lehet megtéveszteni hatalmi propagandaeszközökkel. Gondolja, szó nélkül tűri majd mindenki, ha rendőri felügyelettel visznek ezeket kényszermunkára, vagy amikor rádöbbennek, hogy a szociális rendszer, az oktatás, az egészségügy lényegében összeomlott? Itt néhány hónap múlva százezres tiltakozó tömegek vonulhatnak az utcára. Nem olyan nehéz ennyi elkeseredett embert találni az országban.

■ Komoly kockázatai is lehetnek az elszabadult indulatoknak.

Békésen is lehet demonstrálni. Másrészt nem indulatokról van szó. A társadalmi ellenállás ésszerű és intelligens. Csakhogy Orbán Viktor hatalma a megbuktatásával még nem szűnik meg. A Fidesz úgy alakítja át a választási törvényt, a szavazóköri körzeteket, hogy itt többé senki ne szerezhesen kétharmadot. Ők sem, de a hatalmukat hosszabb távra bebiztosították a kétharmados törvényekkel, s azzal, hogy a legfontosabb közintézmények élére pártberekiket nevezték ki több ciklusra. Magyarországon elvették a néptől a szabad választás jogát, azt, hogy változtathasson a politikai rendszeren. De a társadalomnak jogában áll megvédenie a szabadságát. Eörsi Máttyás azt javasolta: a következő kormány írjon ki ügydöntő népszavazást a „húsvéti alkotmány” érvénytelenítésére. Szerintem alkotmányozó nemzetgyűlést kellene összehívni, amely az Orbán-kormány összes alkotmányerejű törvényét hatályon kívül helyezi. Mert ezekből semmi nem maradhat meg. Ha demokráciában akarunk élni, mindent előlről kell kezdeni.

Sándor Zsuzsanna

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS

filozófus, közíró, egyetemi docens 1948-ban született Kolozsvárott. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett filozófiai diplomát '72-ben. '78-ig egy kolozsvári irodalmi folyóirat munkatársa volt, többször szilenciumra ítélve és korrektorrá visszaminősítve, majd áttelepült Magyarországra. 1981-ig az ELTE BTK Filozófiatörténeti Tanszékén tanított tudományos munkatársaként, de „ellenzéki magatartása” miatt állását elvesztette. '81-ben már magyar állampolgárként hazatért Kolozsvárra, őrizetbe veszik, kitasítják Romániából. 1982 és '89 között a magyarországi demokratikus ellenzék egyik vezéralakja, politikai okokból foglalkozási tilalom alatt, munkanélküli. A nyolcvanas évek vége óta több nyugati egyetem (Columbia, Oxford, Chicago, Georgetown, Yale, New School) vendégprofesszora. '89-től az ELTE Jogtudományi Kar Filozófia Tanszékén docens. 1991 és '95 között az MTA Filozófiai Intézet igazgatója. Az SZDSZ alapító tagja, 1988-tól '90-ig az ügyvivője, 1992 és '94 között a párt Országos Tanácsának elnöke. 1990-től '94-ig országgyűlési képviselő. 2000-ben kilépett a pártból. „A belső kritikai nyilvánosság kikapcsolása szociológiai értelemben is kétséges teszi, hogy a párt képes lehessen olyan viszonyokat teremteni az országban, amilyeneket saját szervezeteiben helyesnek lát elfojtani” – egyebek mellett ezzel indokolta döntését. 2007 óta a Közép-európai Egyetem (CEU) vendégprofesszora. 2010 májusától a Zöld Baloldal elnöke. Az MTA Filozófiai Intézetének főmunkatársa volt 2010-ig: az intézet új igazgatója menesztette, hivatalosan „nyugdíjazta őt”. Publikációi napi- és hetilapokban jelennek meg. Főbb művei: A teória esélyei, A szem és kéz, Másvilág, Törzsi fogalmak. Főbb kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, Húszéves a Köztársaság Díj.

A FEHÉR HÁZ ÜZENETE

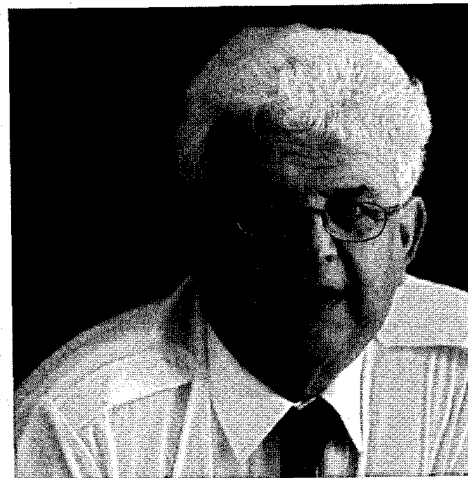
CHARLES GATI:
Akinek van rá füle,
meghallja Budapesten is

2011. június végén Hillary Clinton amerikai külügyminiszter részt vett a budapesti Tom Lantos Intézet megnyitóján, ahol a magyarországi politikai vezetéstől elkötelezettséget kért az igazságszolgáltatás függetlensége, a szabad sajtó és a kormányzati átláthatóság mellett. Néhány nap múlva Ben Cardin demokrata-párti szenátor – az Amerikai Helsinki Bizottság társelnöke – az amerikai kongresszusban arról beszélt, hogy Orbán Viktor kormánya provokatív módon visszaél kétharmados többségével.

2011. július végén Thomas Melia, az USA külügyi helyettes államtitkára az amerikai képviselőház külügyi bizottságának meghallgatásán hangsúlyozta: a jelenlegi „egypárti” magyar kormány arra használja fel kétharmados parlamenti többségét, hogy olyan változtatásokat foglaljon bele az alkotmányba, amelyek megszilárdíthatják hatalmát, korlátozzák a fékeket és ellensúlyokat, s megbénítják a jövő demokratikus kormányait. Sziijártó Péter, Orbán Viktor szóvivője úgy reagált Melia szavaira: „Senki sincs abban a helyzetben – sem Magyarországon, sem azon kívül –, hogy megkérdőjelezze a magyar emberek akaratát.”

Kovács Zoltán, a kormány kommunikációs államtitkára pedig közleményt adott ki: Melia megnyilatkozása „felületes információk és rosszindulatú torzítások eredménye”. Közben Deutsch Tamás, a Fidesz európai parlamenti képviselője internetes közösségi portálon – szokásos stílusában – azt írta: „Ki a fasz az a Thomas Melia? Minek kell naponta adnunk a szarnak egy pofont?” (Melia a National Democratic Institute egykori munkatársaként a rendszerváltáskor komoly segítséget nyújtott a Fidesznek is.) Ezek után Eleni Tsakopoulos Kounalakis, az USA magyarországi nagykövetségének szóvivője is meg szólalt. A Magyar Nemzetben közzétett írásában úgy fogalmazott: „Bárki sörpörje is félre valamennyi kritikát – mondván, hogy azok politikai motiváltságúak, vagy félinformációkon alapszanak –, az nem tisztességes mindazokkal szemben, akik a magyar demokrácia tartós erejében és élénkségében érdekeltek.”

Az amerikai nyilatkozatok és a Fidesz válaszai kapcsán 2011. augusztus elején kért interjút a 168 Óra Charles Gatitól, a Johns Hopkins Egyetem professzorától, az amerikai külügyminisztérium volt főtanácsosától.

■ Az amerikai közélet mennyire érzékeny az útszélességre? Komolyabb sérelem volt-e a washingtoni hivatalosság számára a Fidesz EP-képviselőjének internetes bejegyzése, mint Sziijártó miniszterelnöki szóvivő vagy Kovács államtitkár élesen elutasító reakciója? Magyarország ügyei Washingtonban csak szűk kört foglalkoztatnak: elsősorban a térséggel és azon belül a Magyarországgal foglalkozó tisztviselőket és elemzőket. Ebben a körben Deutsch megjegyzése minimális figyelmet kapott. Őt nem tartják beszámíthatónak, kifejezéseit legfeljebb önjellemzőként értékelik. Sokkal figyelemre méltóbb Sziijártó Péter példátlanul tudatlan, erőszakos és beképzelt nyilatkozata, hiszen róla szóvivőként azt feltételezhetjük, hogy Orbán Viktor miniszterelnök nevében beszél.

■ Mindenesetre Kovács Zoltán államtitkár azt mondta: az Egyesült Államok helyettes külügyi államtitkárának nyilatkozata „felületes információkra és rosszindulatú torzításokra” épít.

Kovács mindig ezt ismétli, ezért kapja a fizetését. Kár, mert tanult, értelmes ember. Valamilyen egyetem majd csak ad neki állást az Orbán-kurzus után. A lényeg: mindaz, amit Thomas Melia a bizottság előtt elmondott – mint azt külön is megerősítette –, az amerikai kormány hivatalos álláspontja. És ugyanazon aggodalmak egyre erőteljesebben, egyre nyíltabban, egyre keményebb formában ismétlődnek. Még 2011 februárjában, éppen nálunk, a Johns Hopkins Egyetemen,

egy olyan esten, amelynek a témája Magyarország volt, az európai ügyekért felelős akkori helyettes államtitkár, Pamela Quadrun finomra hangolt előadásában az emberi jogok, a fékek és ellensúlyok fontosságáról beszélt. Ki sem ejtette az ország nevét, de alighanem úgy gondolhatta: az üzenetet, akinek van rá füle, meghallja Budapesten is.

■ **Kitalálom: hiába várta.**

Hiába. Így hát a külügyminiszter sokkal erőteljesebben és nyíltabban szólt hasonló dolgokról a budapesti látogatásakor. Feltételezhetjük, hogy Orbán Vikornak részletesen kifejtette négy szemközt, amit a nyilvánosság előtt mondott a sajtó szabadságával, az igazságszolgáltatás függetlenségével és a kormányzati átláthatósággal kapcsolatos aggodalmairól.

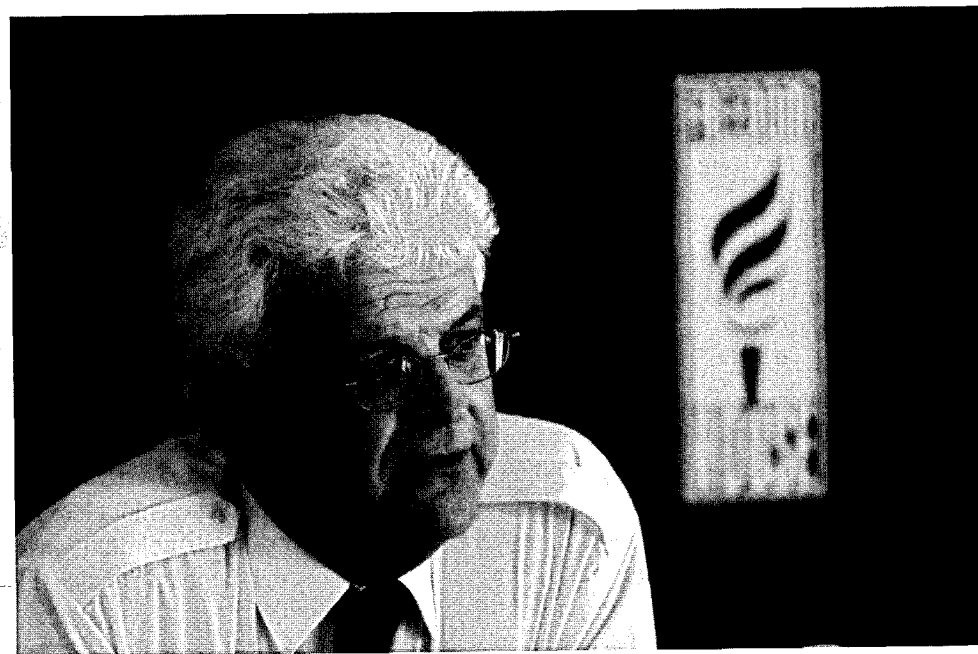
■ **Nem emlékszem arra, hogy Magyarország a rendszerváltás óta bármikor is kapott volna annyi kritikát Washingtontól, mint most.**

Amerika soha nem fog beleszólni abba, milyen gazdaságpolitikát folytat egy kormány. Szót emel viszont a demokráciáért és az emberi jogokért. A mostanihoz hasonló ellenérzéseket legfeljebb Csurka István állásfoglalásai váltottak ki a rendszerváltás után. 1992 körül és 2001 őszén részben őmiatta volt egy-egy tiltakozás a Fehér Házból. Ugyanakkor például az előző nagykövet asszony Gyurcsány Ferencet nyaggatta orosz-energia-ügyben. Gyakran alig voltak beszélő viszonyban. Hazug feltételezés tehát, hogy az amerikai kormány az úgynevezett baloldalt támogatná.

■ **Egyébként volt-e olyan magyarországi döntés vagy esemény, amely kiverte a biztosítékot Washingtonban?**

Ezzel kapcsolatban nincs tényekre alapozott kormányzati információ. De az a sejtésem, hogy a Clinton külügyminiszter asszony budapesti látogatását követő hivatalos értékelés során az illetékesek feltették maguknak a kérdést: meghallotta-e a magyar kormány az üzenetet? Feltételezésem szerint az utat kénytelenek voltak sikertelennek nyilvánítani. Ezért szólalt meg előbb Cardin szenátor, az Amerikai Helsinki Bizottság társelnöke, majd Melia helyettes államtitkár, majd a nagykövet is. Én különösen fontos lépésnek tartom a nagykövet asszony cikkét a Magyar Nemzetben. Eddig volt bizonyos természetes hangsúlybeli különbség Washington és a budapesti nagykövetség között. Érthető: akik ott vannak, kapcsolatokat akarnak tartani a kormánnyal. Most azonban a nagykövet asszony is hangot váltott: szót emelt a média és az igazságszolgáltatás függetlensége, valamint a szabad és igazságos választások érdekében. Remélem, a jövőben sem táncol vissza.

■ **Orbán Viktor 2011. július végén, a tusványosi szabadegyetemen tartott beszédében a Nyugat összeomlását vizionálta. Szerinte Magyarország minden más**

európai országot megelőzve adott helyes válaszokat a válságra. Ez tudatos távo-lódás a nyugati értékrendtől, vagy csak saját közönségének magyarázza így a várható megszorításokat?

Én már régen feladtam, hogy megpróbáljam megfejteni, mit hisz el Orbán Viktor abból, amit mond. Ez talán úgy működik, hogy egy-egy tételt előbb csak politikai célokból fejteget, ám aztán megtetszik neki, és maga is elhiszi. Alighanem így volt ez 2011. március 15-én is, amikor beszédében összemosta Brüsszelt Béccsel és Moszkvával. Akkor éppen Magyarországon voltam, és nem akartam hinni a fülemnek. Nagyon furcsa volt ezt hallani valakitől, aki Oxfordban is tanult. És aki többször járt Amerikában, amiről egyébként számos nagyon pozitív személyes emléket őrzök.

■ **Volt, hogy éppen Amerikában méltatta az ön műveit, és tanítómesterének nevezte.**

Ez így igaz. Vannak jó és rossz tanítványok. Ő valamikor a legjobbak közé tartozott. Mindenesetre a Nyugat alkonyáról értekezni egyáltalán nem eredeti dolog. Ennek már a 19. század közepén nagy irodalma volt. Ami persze ma is belepasszolhat bizonyos nacionalista gondolkodásmódba, csak éppen nem állja ki a kritikai gondolkodás próbáját. Ám ha Orbánnak nem tetszik a nyugati civilizáció, tessék: lépjen ki az Európai Unióból és a NATO-ból. A Fidesz már úgyis aláírt egy szövetségi szerződést azzal a

Kínai Kommunista Párttal, amely legalább húszmillió ember haláláért felelős. Mao pedig még mindig a bálványuk.

■ Csak ne adjon nekik ötleteket! Még megfogadnák.

Ha Orbán ilyen messzire menne, három év múlva biztosan elveszítené a választást. Másrészt attól tartok, hogy nagyon is elképzelhető: rosszabbnak kell lennie a helyzetnek, mielőtt jobb lesz.

■ Hogy látja: mi lehet a következménye annak, ha a kormány továbbra sem hallgat a kritikára? A törzsközönségnek alighanem tetszik a mostani hangnem.

A vízválasztó a választójogi törvény lesz: amennyiben tényleg a végletekig megnehezíténék, hogy Magyarországon ellenzéki koalíció is hatalomra juthasson, kemény ellenlépésekre kerülhet sor. Elképzelhetők diplomáciai reakciók is. Például a nagykövet hazarendelése. Vagy külképviseleti vezetők frontális fellépése. Ám számomra nyilvánvaló: az Orbán-kormány valójában csak a gazdasági szankciók nyelvéből ért. Senkinek se legyen illúziója: a befektetők figyelmét nem kerüli el, ha az Egyesült Államok kormánya egy nap kinyilvánítja, hogy Magyarországot már nem tartja stabil demokráciának.

Barát József

X144704

CHARLES GATI (GÁTI KÁROLY)

politológusprofesszor, közíró 1934-ben született Budapesten. 1953-tól 1955-ig a Magyar Nemzet munkatársa volt. Az '56-os forradalom után hagyta el Magyarországot; az Egyesült Államokban telepedett le. Az Indiana Egyetemen politológiadiplomát szerzett, majd tanársegéd lett, 1965-ben pedig ugyanitt nemzetközi kapcsolatokból doktorált. 1970 és 1986 között a New York-i Columbia Egyetem tanára és kutatóintézetének munkatársa volt. 1993–1994-ben az amerikai külügyminisztérium politikai tervezőosztályánál az európai és orosz ügyek főtanácsadója. 2001-től oktat a Johns Hopkins Egyetem nemzetközi tanulmányok iskolájában, immáron professor emeritusként. Számos amerikai egyetem vendégprofesszora. Számos cikket írt vezető amerikai lapokban, például a The Washington Postban és a The New York Timesban. Magyarul is megjelent főbb művei: Magyarország a Kreml árnyékában, Vesztett illúziók – Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os magyar forradalom. Főbb kitüntetései: Marshall Shulman-díj (kétszer is), Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje.

Köszönjük, hogy a Scolar Kiadó könyvét választotta

Scolar Kiadó, 2011
1016 Budapest, Naphegy tér 8.
Telefon/fax: 06 1 466 7648
E-mail: scolar@scolar.hu
www.scolar.hu

Felelős kiadó: ÉRSEK NÁNDOR
Szerkesztette: KARÁCSONY ÁGNES
Felelős szerkesztő: ILLÉS ANDREA
Könyvterv: MÁTHÉ HANGA

ISBN 978 963 244 296 9

Nyomta és kötötte: DÜRER NYOMDA KFT., Gyula
Ügyvezető igazgató: KOVÁCS JÁNOS

HALMAI GÁBOR
POLYÁK GÁBOR
BAUER TAMÁS
SPIRÓ GYÖRGY
IVÁNYI GÁBOR
UNGVÁRY RUDOLF
GOMBÁR CSABA
ZÁVADA PÁL
KÉRI LÁSZLÓ
LENGYEL LÁSZLÓ

KENDE PÉTER
ADAM MICHNIK
CS. GYIMESI ÉVA
FISCHER ÁDÁM
RADNÓTI SÁNDOR
KULKA JÁNOS
SZELÉNYI IVÁN
OBLATH GÁBOR
LUDASSY MÁRIA
KOPP MÁRIA

PÁLINKÁS JÓZSEF
CSABA LÁSZLÓ
BÉKESI LÁSZLÓ
HELLER ÁGNES
HORÁNYI ÖZSÉB
MAJTÉNYI LÁSZLÓ
PAUL LENDVAI
KÁLLAI ERNŐ
VIDNYÁNSZKY ATTILA
MOHÁCSI JÁNOS

SZILÁGYI ÁKOS
KIS JÁNOS
DEBRECZENI JÓZSEF
HUNČÍK PÉTER
PÉTER VLADIMIR
CSÁKI JUDIT
PARTI NAGY LAJOS
CSEKE PÉTER
BITÓ LÁSZLÓ
PUSZTAI ERZSÉBET

RÓNA PÉTER
CZOMA LÁSZLÓ
VÁSÁRHELYI MÁRIA
PINTÉR BÉLA
JÓRI ANDRÁS
FAZEKAS CSABA
ÖRKÉNY ANTAL
KÁLMÁN LÁSZLÓ
TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS
CHARLES GATI

www.scolar.hu

168
Közéleti hetilap **óra**

9 789632 442969

3750 Ft